

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАУКОВІ ПРАЦІ

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство

ВИПУСК 5

Кам'янець-Подільський
2018

УДК 378.4(477.43):02+002.2](082)
ББК 75.584(4Укр3)+78.3+76.11я431
Н34

Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія КВ № 14662-3633 ПР від 01.12.2008 р.

Рекомендовано до друку вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 7 від 30.08.2018 р.)

Рецензенти:

Т. Р. Каросва, доктор історичних наук, доцент;
О. А. Рарицький, доктор філологічних наук, доцент.

Редакційна колегія:

С. А. Копилов, доктор історичних наук, професор (*голова*);
Л. В. Климчук, кандидат історичних наук (*відповідальний редактор*);
О. Б. Айвазян, кандидат історичних наук;
Н. В. Гудима, кандидат філологічних наук, доцент;
О. М. Завальнюк, доктор історичних наук, професор;
О. Б. Комарницький, доктор історичних наук, доцент;
І. М. Конет, доктор фізико-математичних наук, професор;
В. С. Прокопчук, доктор історичних наук, професор;
О. М. Федьков, доктор історичних наук, доцент.

Н34 Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; [редкол.: С. А. Копилов (голова), Л. В. Климчук (відп. ред.) та ін.]. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. — 268 с. — (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 5).

У збірнику подано доповіді і повідомлення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Університетські бібліотеки: історія, досвід та перспективи розвитку» (до 100-річчя заснування бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка), яка відбулася 27-28 вересня 2018 року, а також документи і матеріали, що стосуються діяльності бібліотеки університету, проблем бібліотекознавства, книгознавства, документознавства та інформаційної діяльності.

Теоретичні узагальнення і практичний досвід, відображені в них, можуть використовуватись працівниками бібліотек, викладачами та студентами навчальних закладів системи освіти і культури.

УДК 378.4(477.43):02+002.2](082)
ББК 75.584(4Укр3)+78.3+76.11я431

Всі матеріали подаються в авторській редакції

© К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2018

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ. ПОСТАТІ В ЦАРИНІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Завальнюк О. М. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету: забезпечення вивчення історико-суспільних дисциплін та проведення науково-дослідної роботи з історії та культури (1918-1920 рр.).....	6
Прокопчук В. С., Айвазян О. Б. Бібліотеки Кам'янець-Подільської області в суворі 40-і роки ХХ ст.	12
Климчук Л. В. Керівники бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1918-2018 рр.)	26
Биковська В. Ф. Читальний зал історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історія та сьогодення.....	41
Комарницький О. Б., Покалюк В. В. Бібліотеки сільськогосподарських вишів УСРР у 20-ті рр. ХХ ст.	45
Циганок О. М. Бібліотечний фонд наукової бібліотеки ПДАТУ на порозі сторічного ювілею.....	51
Синиця Н. М. Історія бібліотечної справи на Хмельниччині у виданнях початку ХХІ ст.	54
Айвазян О. Б., Баланюк Т. М. Жінки-лідери – базис якісного розвою бібліотеки.....	59
Чабан К. А. Синиця Надія Миколаївна – професіонал бібліотечної справи, краєзнавець Хмельниччини, громадська діячка	65
Великосельська О. М., Шасвська О. В. Роль керівників середньої ланки в розвитку бібліотеки	68
Фастишевська К. М. Гортаючи сторінки минулого і сьогодення бібліотеки	76
Ярмолюк А. Г. Бібліограф за покликанням.....	83

ІСТОРИКО-РЕГІОНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Бережняк О. В., Костенко М. С. Контент-аналіз місцевих періодичних видань як джерел краєзнавчої інформації (на прикладі Рівненщини)	86
Ребенок В. В. Польські історіографічні праці в складі полоністичного зібрання ХІХ – початку ХХ ст. Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя	91
Крючкова Н. Д. Історико-краєзнавче дослідження періодичних видань ХІХ – початку ХХ ст. відділу рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.....	97

Опря Т. М. Роль бібліографічних покажчиків змісту у відображенні стану розвитку науково-дослідної роботи вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка	100
Адамовський В. І. Збірники документів і матеріалів як джерело дослідження процесу реабілітації депортованих громадян.....	106
Лубчинський А. А. Першоджерела у вивченні соціально-економічних перетворень в індивідуальних селянських господарствах у часи НЕПу	110

ЗБЕРЕЖЕННЯ, ФОРМУВАННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ФОНДІВ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ РОБОТИ БІБЛОТЕК

Мельник Т. Б. Комплексний підхід до системи збереження бібліотечних фондів на абонементних бібліотеках закладів вищої освіти	115
Головко Л. В., Ростальна Г. П. Впровадження УДК у роботу бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету (з досвіду роботи бібліотеки).....	121
Ситник Л. В. Якісне комплектування фонду – запорука ефективного обслуговування користувачів	128
Литвиненко О. В. Книжкові дари – важливий інструмент поповнення бібліотечного фонду (з досвіду роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 2007-2017 рр.).....	131
Фоміних В. В., Кучеренко М. В. Інноваційні технології комплектування бібліотечних фондів	135

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ БІБЛОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Толочко С. Є. Інноваційний розвиток бібліотек закладів вищої освіти.....	140
Мацей О. О. Хмельницьке обласне методичне об'єднання: багатогранність форм діяльності та єдина мета.....	144
Бичко О. М. Роль бібліотеки у наукометричних дослідженнях університету...	149
Дитинник Л. В. Стратегія розвитку бібліотеки ХГПА в гармонійному поєднанні традиційних та новітніх інформаційних технологій	153
Гльницька Т. В., Шквір М. Я. Нові напрями роботи відділу наукової бібліографії Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка».....	158
Головенко Н. П., Варганович Н. М. Традиції та новації в роботі Могилів-Подільської центральної районної бібліотеки	164
Чорна Л. П. Електронні ресурси наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на допомогу освітньому процесу (за результатами соціологічного дослідження).....	167
Панасюк Т. Г., Салюк Л. І. Роль бібліотеки у вихованні екологічної свідомості та культури студентської молоді.....	172
Молчанова С. А. Бібліотека ЗВО як центр формування навичок здорового способу життя студентів	178

Сологуб Т. В. Читальний зал педагогічного факультету: традиції та інновації	184
Грінішина І. І. Співпраця бібліотеки університету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з лабораторією етнології та українського народознавства.....	189
Шекенева В. І. Бібліотека закладу вищої освіти – осередок формування культури академічної доброчесності	192
Шевчук В. А. Сучасна бібліотека. Удосконалений бібліотекар – задоволений користувач	197
Резнічук Л. В. Робота відділу абонементів та читальних залів з національно-патріотичного виховання молоді	200
БІБЛІОТЕКА – КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	
Рубан А. І. Книгозбірні ЗВО мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України крізь призму видавничої діяльності (2013-2017 рр.): методичний аспект	207
Козак Н. О., Кунцевич А. В. Потенціал використання соціальної мережі facebook бібліотеками ЗВО як платформи комунікації (з досвіду роботи бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка).....	214
Бабенко Ж. В. Підготовка консолідованої інформації як напрям трансформації діяльності бібліотек	221
Шевченко В. Б. Трансформація філософсько-культурологічних та ціннісних орієнтирів людини майбутнього в інформаційному суспільстві.....	226
Трачук Л. Ф. Формування інформаційної культури користувачів як напрям науково-видавничої діяльності бібліотеки закладу вищої освіти	232
Сілкова Г. В., Луцишина Т. С. Аналітика як провідна тенденція підготовки фахівців інформаційної діяльності	235
З ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ПОПЕРЕДНИКІВ.....	242
НАШІ ЮВІЛЯРИ	
Ситник Л. В. Її покликання – книга.....	251
Сологуб Т. В. Бібліотекар: професія на все життя	252
Сивак Н. Й. Талант, покликання, професія служити книзі і студенту	252
Опрят Т. М. Бібліотека на все життя.....	253
ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ПРАЦІВНИКІВ БІБЛІОТЕКИ (2012-2018 рр.)....	255
НАШІ АВТОРИ.....	264

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ. ПОСТАТІ В ЦАРИНІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

УДК 027.7(477.43-21)К-ПДУУ«1918/1920»

О. М. Завальнюк, м. Кам'янець-Подільський

БІБЛІОТЕКА КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРИКО-СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ (1918-1920 рр.)

Досліджується питання про наявність у динамічно зростаючому бібліотечному фонді Кам'янець-Подільського державного українського університету історичної та суспільствознавчої, філософської літератури, яка використовувалася науково-педагогічними працівниками, професорськими стипендіатами і студентами у повсякденній навчальній, навчально-методичній і науково-дослідній роботі, підготовці до реалізації різних державних проєктів гуманітарного спрямування.

Ключові слова: *Кам'янець-Подільський державний український університет, бібліотечний фонд, читальний зал, професори, доценти, професорські стипендіати, студенти, навчальний процес, наукові дослідження.*

У теперішніх умовах послідовно підвищується роль інформаційної складової у державному будівництві, реформуванні усіх галузей життя країни, якісній підготовці фахівців різних спеціальностей, розвитку громадянського суспільства, що пояснюється, у першу чергу, стрімким зростанням обсягу накопичених людством знань, технологій і необхідністю більш повного і ширшого використання, зафіксованого у різних джерелах, глобального досвіду для оперативного і дієвого реагування на різноманітні складні цивілізаційні виклики і сприяння безперервному прогресу та реалізації нової парадигми розвитку людини, що становить основу багатьох національних доктрин сучасного світу.

Принципово важливу роль у цих непростих процесах відіграють університетські бібліотеки, покликані задовольнити умови для якомога повнішого забезпечення інформаційним потенціалом майбутніх спеціалістів, яким належить творити нове, глобалізоване суспільство ХХІ століття. Сьогоднішній потенціал цих книгозбірень, їх електронних ресурсів – це результат тривалого історичного розвитку, який потребує ґрунтовного наукового аналізу, кристалізації досвіду, що відноситься до різних історичних періодів – від початків до відносно недавньої доби, пов'язаної із наповненням фондів найнеобхіднішою літературою.

У цьому контексті слід розглядати і ті великі зрушення, які відбулися у бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка впро-

довж її 100-літньої історії, починаючи з часу заснування та функціонування в структурі Кам'янець-Подільського державного українського університету (К-ПДУУ).

Цьому аспекту дослідники приділили чимало уваги (А.О. Копилов [17], В.М. Пархоменко [24], В.П. Ляхоцький [22; 23], В.С. Лозовий [18-21], О.М. Завальнюк [8-12], В.С. Прокопчук [26-29], Л.Ф. Філінюк [27], О.Б. Айвазян [1], А.Л. Донець [6] та ін.). Утім, що стосується історико-суспільствознавчого характеру літератури та її використання у навчально-виховному процесі, науково-дослідній та краєзнавчій роботі, то цей аспект поки що не став предметом спеціального вивчення. Власне він і є метою нашої розвідки.

Наявність у структурі К-ПДУУ історико-філологічного факультету передбачала забезпечення його відповідним інформаційним ресурсом, без якого не можна було успішно розв'язувати поставлені молодією українською державою завдання із підготовки національно свідомих, висококваліфікованих педагогів, науковців, громадських діячів. Робота із формування бібліотечного фонду, зокрема і для обслуговування зазначеного структурного підрозділу, розпочалася ще до відкриття університету. Ректор І.І. Огієнко звертався до різних вищих і середніх навчальних закладів, Наукового товариства імені Шевченка, Подільського церковного історико-археологічного товариства, українських видавництв, громадських організацій, приватних осіб тощо з проханням допомогти молодому вишу, який не має «потрібних до науки книжок...», і подарувати в бібліотеку», яка на цей час була «зовсім пуста», усі дублети, наявні у їх книгозбірнях [13, с.68-71,75]. Про те, якого спрямування мали бути ті видання, мова не йшла. Зрозуміло, потрібні були книги, якомога більше книг, у тому числі й раритетних, для того, щоб університет зміг проводити на всіх факультетах (у перший рік роботи було відкрито фізико-математичний, історико-філологічний і богословський) повноцінну навчальну працю, науково-дослідну й культурно-освітню роботу. Тож робота із наповнення літературою фундаментальної бібліотеки і сприяння у виконанні нею основних завдань, які стояли перед університетом, провадилася паралельно практично упродовж усього періоду його існування. Одним із напрямів комплектування бібліотечного фонду був прийом пожертв і придбання за університетські кошти наукової, науково-популярної і повальної літератури історичного і суспільствознавчого змісту, яка у першу чергу використовувалася професорсько-викладацьким складом і студентством історико-філологічного факультету. Завдяки постійній увазі до потреби наповнення фонду його чисельність постійно зростала. Якщо станом на 22 жовтня 1918 р., день відкриття вишу, у ньому нараховувалося 1686 примірників [30], то вже у жовтні 1919 р. – 17286 [3], а на 1 жовтня 1920 р. – 33258 [25]. Переважна більшість цієї літератури була російськомовною, відсоток українських видань був відносно незначним. Тільки з липня по вересень 1920 р. у бібліотеку надійшли 1592 нові книги українською мовою і 2548 – російською [5].

У загальній кількості фонду історична і суспільствознавча література посідала видне місце. Так, станом на 1 січня 1920 р. в інвентарній книзі були зафіксовані 20045 видань (8410 – чекали своєї черги). 3-поміж них нараховувалось 2138 книжок з історії, у т.ч. 439 – з минулого України, 301 – Європи, 291 – Росії, стародавнього світу – 233, загальної історії – 128, Африки і Америки – 16 [12, с.436-437]. Крім цієї групи, до послуг читачів були 293 книги філософського змісту (загальні праці, метафізика, про тіло і дух, філософські системи, логіку, мораль, старих і нових філософів), 617 – релігійного, 1113 – соціального [14, с.434-435]. Словом, вибір був чималий, якщо враховувати той факт, що університетська бі-

бібліотека почала формуватися лише у вересні 1918 р. На фоні книгозбірень «старих» університетів України цей показник виглядав дуже скромно і потребував серйозного росту. Якщо ж для вивчення філософських дисциплін (вступ до філософії, історія стародавньої філософії, історія нової філософії, логіка) наявної літератури в основному вистачало, то для глибокого опанування історичної складової навчального плану її явно бракувало. Та й методологічно вона відставала від тогодення. Особливо це стосувалося видань з історії України, абсолютна більшість яких не відповідала завданням українського національного відродження. Відчувалася потреба нових видань для вивчення таких обов'язкових предметів, як методологія історії, історія України, історія Слобідської України і огляд джерел з української історії, історія Степової України, історія українського мистецтва, історія всесвітнього мистецтва, історії Московської держави та огляду джерел з історії Московщини, історії Римської імперії, історії середніх віків, історії Сходу, історії Болгарії і Сербії, а також спецкурсів з суспільно-політичного ладу в Україні XV-XVI ст., історії українських братств, історії єврейського народу, історії московської церкви, історії стародавнього християнства, історії музики, історії Поділля. Щоб якось компенсувати брак літератури з цих предметів, усі викладачі розробляли лекційні курси, які згодом мали намір видрукувати в університетській або інших друкарнях міста. Утім, через надзвичайно гострий брак друкарського паперу і коштів, виготовлення посібників було вкрай уповільнено. Із предметів історичного і філософського циклів вдалося видати лише окремі курси лекцій та праці приват-доцентів: П.Г. Клепатського – з джерелознавства історії України та української філософії [15; 16], Д.І. Дорошенка – з історії Поділля [7]. Подібна ситуація була і на інших факультетах. Чимало рукописів навчальної літератури чекали своєї черги на видання, зокрема В.О. Біднова про Запорозький край та Д.І. Дорошенка – історію Катеринославщини [31], утім так і не дочекалися. З низки навчальних предметів студенти старанно конспектували почутий на лекціях матеріал і брали його за основу у навчальних цілях, обходячись у таких випадках без бібліотечного фонду.

За умов дефіциту навчальної літератури важливу роль відігравав відкритий 20 вересня 1919 р. читальний зал бібліотеки, який сприяв оптимізації процесу користування студентами книг, що дуже часто були потрібні і для представників професорсько-викладацької корпорації. «Правила бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету» дозволяли цій категорії читачів брати літературу з фонду додому, проте не більше 15 книг на один місяць. Щоправда, у примітці до §41 зазначалося, що професорам і доцентам цей термін міг бути продовжений до завершення викладання ними у навчальному році їх лекційних курсів [14, с.430, 431]). Студенти історико-філологічного факультету, яких станом на 1 січня 1920 р. нараховувалося 311, користувалися читальною відносно не часто. За перших 86 днів роботи, значна частина яких припала на холодний період, вона прийняла усього 51 представника (16,4% усього факультетського контингенту). Звісно, тих, хто опрацьовував історичну і філософську літературу, було ще менше, адже на цьому факультеті навчалися і майбутні філологи. Та й представництво інших навчальних підрозділів серед відвідувачів читальні виглядало не набагато краще (з правничого факультету тут побувало 24,3%, фізико-математичного – 17,3%, сільськогосподарського – 16,3% і богословського – 14,3%) [14, с.438]. Надалі становище дещо поліпшувалося. Так, у квітні 1920 р. у читальному залі працював 61 студент з історико-філологічного факультету (19,6%); у травні, напередодні семестрових іспитів, відвідувань зафіксовано

значно більше [2]. Можна вважати, що майбутні історики працювали тут нерідко, адже тільки у квітні–травні 1920 р., коли молодь взагалі навідувалася до читальні менше, ніж раніше, через збільшення часу на заробітки, що дозволяло їй виживати, із 461 опрацьованої тут книги – 6 стосувалися всесвітньої історії, 5 – історії стародавнього світу, 6 – історії Франції, 4 – історії Росії, 3 – історії Польщі, 15 – історії України, 25 – різних аспектів філософії, 33 – соціальних наук [14, с.479, 480]. У липні – вересні 1920 р. читальня видала студентам для опрацювання 410 примірників, з-поміж яких 70 стосувалися суспільних наук, 45 – історичних [4].

Певна частина бібліотечного фонду використовувалася науково-педагогічними працівниками і професорськими стипендіатами для проведення науково-дослідної роботи. Цей процес значно поживився із заснуванням в університеті Наукового товариства, яке об'єднало практично усіх діючих і майбутніх вчених. Досить активно працювала одна із двох його секцій – історико-філологічна. Її члени готували і виголошували доповіді на різноманітні теми, підготовка яких відбувалася на базі цінних видань, зосереджених у фундаментальній бібліотеці (станом на 22 жовтня 1920 р. тут нараховувалося, зокрема, 24 стародруки XVI ст. і 82 книги – XVII ст., а також 663 примірники книг, виданих у XVIII ст. [24]. Сотні видань датувалися XIX ст.). Лише з 1 травня 1919 по 1 жовтня 1920 рр. вчені різних спеціальностей, зокрема й історики та суспільствознавці, зверталися до бібліотечного фонду 261 раз. На руки вони отримали 2884 книги і брошури [4]. Це було серйозною допомогою працівників бібліотеки, використаною і для наукових цілей. Так, приват-доцент П.Г. Клепатський підготував і виголосив доповідь про литовсько-руські літописи, літопис Якова Лизогуба, листування російської великої княгині Катерини Олексіївни з англійським послом сером Чарльзом Вільямсом, про «Повість минулих літ» як початковий літопис, місцеві й монастирські літописи, а також місцеві синодики. Професор П.В. Клименко проаналізував грамоти литовського великого князя Міндовга. Про перспективи світової історії доповідав приват-доцент М.М. Васильківський. Вчені опрацьовували художні твори й біографічні матеріали в контексті історії. Так, професор В.О. Біднов проаналізував біографію Івана Котляревського, літературну творчість Олексія Стороженка, діяльність кошових отаманів Запорозької Січі Сидора Білого та Петра Калнишевського. Десятки доповідей були присвячені іншим, не менш значущим науковим темам [12, с.295-296]. А приват-доцент Ю.Й. Сіцинський і професорський стипендіат С.Ф. Якимович на сторінках преси розповідали читачам про різні історико-краєзнавчі та знайдені на Кам'яничині нові етнографічні об'єкти, належно обґрунтували їх з наукової точки зору [12, с.418]. Крім того, вчені, зокрема й історики, використовуючи наявні джерела, перекладали за завданням державних структур з грецької на українську мову «Діяння святих апостолів», з російської – діючі карні і цивільні закони.

Отже, завдяки постійній роботі із наповнення фонду фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету у 1918-1920 рр. було нагромаджено значний масив історичної, суспільствознавчої літератури, який науково-педагогічні працівники, професорські стипендіати, студенти, у першу чергу історичної спеціальності, використовували у навчальному процесі і науково-дослідній роботі, розв'язуючи різноманітні дидактичні, методичні і наукові питання. Утім повністю задовольнити інтерес різних категорій читачів до подібних видань бібліотечні працівники не могли, оскільки наявної у їх розпорядженні навчальної і наукової літератури, особливо україномовної, гостро не вистачало, що не кращим чином позначалося на якості освітньої і наукової діяльності університету.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б., Прокопчук В.С. Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія. Кам'янець-Подільський : Вид. Зволейко Д.Г., 2016. С. 163-183.
2. Державний архів Хмельницької обл. Ф.Р-582. Оп.1. Спр.89-а. Арк.45-45 зв.
3. Державний архів Хмельницької обл. Ф.Р-582. Оп.1. Спр.89-а. Арк.47 зв.
4. Державний архів Хмельницької обл. Ф.Р-582. Оп.1. Спр.100. Арк.2.
5. Державний архів Хмельницької обл. Ф.Р-582. Оп.1. Спр.100. Арк.4.
6. Донець А.Л. Студенти і вдосконалення роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського університету (1918-1920 рр.) *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2014. Т. 21. С. 118-128.
7. Дорошенко Д. Про минулі часи на Поділлі. (Коротенька історія краю). Кам'янець-Подільський : Поділ. губ. нар. управа, 1919. 50 с.
8. Завальнюк О.М. Професорсько-викладацька корпорація і фундаментальна бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1920 рр.). *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2007. Т. 10. С. 289-299.
9. Завальнюк О.М. С.О. Сірополко і розвиток фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету*. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. 2008. Вип. 1. С. 11-18.
10. Завальнюк О.М. Роль громадськості у наповненні фонду бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету: досвід і уроки (1918-1920 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. Вип. 4. С. 11-18.
11. Завальнюк О.М. Робота фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського університету із забезпечення навчального процесу (1918-1920 рр.). *Бібліотечна справа на Поділлі: минуле і сучасність* : матеріали наук.-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 21 черв. 2016 р. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 34-42.
12. Завальнюк О.М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1918-1921 рр.): монографія. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. 644 с.
13. Іван Огієнко – організатор, керівник і оборонець Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1920 рр.). Документи. Матеріали. Світлини. Хроніка діяльності / уклад. і авт. статті: С.А. Копилов, О.М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2014. 384 с.
14. Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921 рр.) у документах і матеріалах / уклад. і авт. статті: С.А. Копилов, О.М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. 848 с.
15. Клепатський П. Огляд джерел по історії України: курс лекцій, чит[аний] протягом 1919 акад. року. Вип. 1. Джерела візантійські, арабські, західні, українсько-руські, юридичні пам'ятки, літописи, хронографії, подорожі чужеземців. Кам'янець на Поділлі : Кам'янець-Поділ. держ. укр. ун-т, 1920. 137, III с.
16. Клепатський П. Український мандрівний філософ Григорій Сковорода. Кам'янець : Укр. вид-во в Катеринославі; Правобережна філія, 1920. 32 с.
17. Копилов А.О., Завальнюк О.М. Кам'янець-Подільський державний український університет: від ідеї заснування до ліквідації (1918-1921 рр.). *Укр. іст. журн.* 1999. №4. С. 41-50 ; №5. С. 26-36.
18. Лозовий В.С., Пархоменко В.М. З історії бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. *Трансформація ролі бібліотек в інформаційному суспільстві* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 40-річчю бібліотеки ТУП. Хмельницький, 2003. С. 96-103.
19. Лозовий В.С. Робота з читачами в бібліотеці Кам'янець-Подільського університету в період революції 1917-1920 років. *Трансформація ролі бібліотек в інформацій-*

- ному суспільстві : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 40-річчю бібліотеки ТУП. Хмельницький, 2003. С. 103-106.
20. Лозовий В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету в добу революції (1918-1920 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. Вип. 2. С. 206-212.
 21. Лозовий В.С. Організація роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету в революційну добу 1918-1920 рр. *Бібліотечна справа на Поділлі: минуле і сучасність* : матеріали наук.-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 21 черв. 2016 р. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 42-46.
 22. Ляхоцький В. Ректор Іван Огієнко і бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету. *Пам'ятки України: історія та культура*. Київ, 2000. №3-4. С. 70-74.
 23. Ляхоцький В.П. Бібліотека Кам'янець-Подільського університету (1918-1920 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету*. Історичні науки. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділь. держ. пед. ун-т; Коломия: Вид.-поліграф. т-во «Вік», 2000. Т. 4 (6). С. 305-315.
 24. Пархоменко В.М. З історії бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 1998. Т. 1. С. 59-65.
 25. Подольський край. Каменец-Подольск, 1920, 22 окт., с. 2.
 26. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: етапи розвитку, стан і перспективи. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський, 2008. Вип. 4. С. 99-105.
 27. Прокопчук В.С., Філінюк Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: історія й сьогодення. *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. Т. 11. С. 37-59.
 28. Прокопчук В.С., Філінюк Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : історичний нарис. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 284 с.
 29. Прокопчук В.С. І.Г. Сливка – організатор і перший керівник фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. Вип. 2. С. 20-30.
 30. Свято Поділля: одноденна газета / видання Подільського Українського т-ва «Просвіта». Кам'янець на Поділлі, 1918, 22 жовт. С. 7.
 31. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.1. Спр.878. Арк.69.

The issue on the existence of literature on history, social sciences, philosophy in the dynamically increasing library fund of Kamianets-Podilskiy State Ukrainian University, which was used by scientific and pedagogical workers, professorial scholars and students in day-to-day educational, methodological and research work, as well as for preparation of various state projects of humanitarian field, is under investigation in the article.

Key words: *Kamianets-Podilskiy State Ukrainian University, library fund, reading room, professors, associate professors, professorial scholars, students, educational process, scientific researches.*

Отримано: 18.04.2018

*В. С. Прокопчук, м. Дунаївці,
О. Б. Айвазян, м. Хмельницький*

БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУВОРІ 40-і РОКИ ХХ ст.

У статті вперше комплексно досліджується стан бібліотек і бібліотечної справи в Кам'янець-Подільській області напередодні Другої світової війни, у роки нацистської окупації краю та повоєнної відбудови.

Ключові слова: Кам'янець-Подільська область, Кам'янець-Подільський, Проскурів, бібліотеки, фонд, читачі, окупація, нацисти, пограбування, відбудова, відновлення.

Окремі факти щодо бібліотечної справи в Кам'янець-Подільській області у вказаний проміжок історичного часу знайшли відображення в низці публікацій автора, О.М. Завальнюка, Ю.В. Олійника, П.Я. Слободянюка, М.І. Мілютіна та інших дослідників [17; 23; 30; 31; 35; 40]. Однак комплексного погляду на стан бібліотечного будівництва в області в підсумку так званої культурної революції, у трагічні роки окупації і в першу повоєнну відбудовну п'ятирічку поки що не має.

Мета дослідження – на основі виявлених джерел проаналізувати динаміку розвитку бібліотек, фондів і читачів у 40-і роки ХХ ст., роль і місце в суспільних трансформаціях, які відводила бібліотекам радянська, а в 1941-1944 роках нацистська окупаційна влада, стан бібліотек у Кам'янець-Подільській області на кінець 30-х – початок 40-х, виявити зміни, що сталися за кілька років повоєнної відбудови зруйнованої бібліотечної мережі, матеріальної і кадрової бази.

У середині листопада 1920 року, зайнявши територію Поділля, більшовицька влада почала реформувати економічну, політичну, духовну і соціально-побутову сфери суспільного буття. Бібліотечній справі, по-перше, відводилася роль важливого інструмента просування в маси ідеології нової влади, формування громадянина з комуністичною свідомістю, а отже більш-менш однорідного в ідейному плані суспільства. По-друге, – перед владою стояло завдання кардинально оновити продуктивні сили, виробничі відносини та, власне, самого виробника, дати йому певний обсяг знань, підвищити загальнокультурний розвиток, без чого неможливо було досягти загального прогресу, побудувати соціалістичне суспільство. У цьому зв'язку бібліотеки мали виконати роль пропагандиста знань, у тому числі економічних, технічних, сільськогосподарських тощо.

Перетворення в духовній сфері планувалися як свого роду революція, принципові засади якої розробили ще класики теорії комунізму. Культурна революція включала створення нової системи освіти, культури, утвердження комуністичної ідеології, формування нової людини, нового соціалістичного побуту, мислилася як тривалий і керований комуністичною партією процес.

У результаті здійснення намічених планів і комплексу заходів на їх виконання розвиток мережі бібліотек (у першу чергу масових, а також шкільних, галузевих, профспілкових, колгоспних та ін.), читачів і книжкових фондів набув позитивної динаміки.

Таблиця 1

Динаміка розвитку бібліотек, фондів і читачів впродовж 1920-1930-х років

Роки	Бібліотек	Фонди	Читачів	Асигновано бюджетним бібліотекам	Примітки
1921-1922	3067	5831276	747165		2, с.157
1926-1927	8909	13006932	1305590		Там само
1928	7816	15297800			2, с.74
На 15.05.1929	7400			2609600	Там само
1930				3952200	
1931	11262	21839 тис.	2130 тис.		
1932				6 640 тис.	2, с.157
1933	10275	2 1395408			2, с.326
1938	16385	27104227			Там само
1939	17018	29904944			Там само
1940	22295	36728 тис.			Там само

Якщо навіть брати до уваги різнобій статистичних даних, пов'язаний із врахуванням крім масових ще й інших бібліотек, то статистичні показники культурної революції в одній тільки бібліотечній галузі явно позитивні: за 1921-1940 рр. кількість бібліотек зросла у понад 7, книжкові фонди – у 6 разів.

Однак ці досягнення в значній мірі були знівельовані в ході Другої світової війни, окупації території Кам'янець-Подільської області. 3 липня 1941 року був окупований Берездів, 8-го – Проскурів, 10-го – Кам'янець-Подільський, 11-го – Дунаївці, 17-го – Летичів, 18 липня – останні населені пункти Летичівського району. Почався період виснажливої нацистської окупації, який тривав аж до 1 квітня 1944 року [33].

Ще напередодні, у ході евакуації, особливо навчальних закладів та наукових установ, фонди відомчих бібліотек зазнали фільтрації – важливі книгозбірки були відібрані в евакуацію, решта книг розтягувалася, розкрадалася. Олександр Гімпель, уродженець Санкт-Петербурга, німець за походженням, на початку окупації України від Оперативного штабу рейхслайтера Альфреда Розенберга був направлений у Харків і згодом констатував, що бібліотеки Харкова, особливо на перших порах, виявилися беззахисними, розкрадалися сторонніми особами. Він особисто бачив книги з провідних бібліотек Харкова на ринку та у місцях вуличної торгівлі [21].

Зазнавали втрат бібліотеки і в ході бойових дій. У наукових публікаціях з історії бібліотек області постійно стверджувалося, що попаданням бомби під час німецького авіаційного нальоту була зруйнована в Кам'янці-Подільському обласна бібліотека. Автори у ході дослідження віднайшли інше твердження, 1941 року опубліковане Кам'янець-Подільським окружним часописом «Подоланин». Зважаючи на новизну, наведемо інформацію повністю: *«При висадженні в повітря більшовиками Нового мосту був сильно пошкоджений будинок бібліотеки, що містилася поруч. Довелось чимало попрацювати, щоб витягти з-під цих розвалин книжки і привести їх до порядку»* [12]. Ідентифікувати місцезнаходження того бібліотечного приміщення на наше прохання допоміг автор багатьох досліджень з питань топонімії та історичної топографії Кам'янця-Подільського член Національної спілки краєзнавців України О.В. Будзей. Він стверджує, що перед війною приміщення обласної бібліотеки знаходилося поруч з Новопланівським мостом у провулку Куйбишева з боку Старого міста.

У момент безвладдя, анархії і розпачу бездоглядними залишилися сотні бібліотек у різних кінцях області. Багато з них, з огляду на незацікавленість окупаційної влади в їх функціонуванні, так і не відновили роботу аж до звільнення краю радянськими військами.

Постраждала бібліотечна справа і з кадрового боку. Більшість чоловіків – бібліотекарів були мобілізовані на фронт. Перший довоєнний директор обласної бібліотеки Микола Тимофійович Анікеев загинув, методист Василь Павлович Гусько попав у полон [11]. Немало колишніх бібліотекарів розділили сумну долю остарбайтерів.

Важливу роль у розгортанні культурно-освітнього життя на окупованій території області відіграли українські патріотичні сили. Похідні групи ОУН намагалися сформувати органи української влади – міські, районні управи, обрати старост із числа патріотично налаштованих селян. 29 липня 1941 року була створена Кам'янець-Подільська обласна управа. Її голова Іван Наненко в числі перших розпоряджень зажадав від місцевих органів української влади розгорнути культурно-освітню працю, взяти на облік майно театрів, кінотеатрів, бібліотек, клубів, *«відремонтувати будинки культосвітніх установ, впорядкувати бібліотеки, театри, клуби і колбуди»*, організувати гуртки, наповнювати її роботу національним змістом [27, с.300-301]. 12 жовтня 1941 року передова стаття «Надолужити прогаєне на культурному фронті» прокурівської окружної газети «Український голос» закликала *«створити в кожному селі читальню і забезпечити її потрібними газетами і книжками, щоб виховувати наше селянство в національній душі»* [25].

Розгортання мережі бібліотек в умовах окупованої області відбувалося кількома потоками, у першу чергу – по лінії колишніх масових бібліотек, а також зусиллями колективів навчальних закладів та активу просвітянських осередків, які подекуди почали відновлювати роботу восени 1941 року.

У Кам'янці-Подільському невеликий колектив обласної бібліотеки переносив вісілі літературу в будинок колишньої дитячої поліклініки на Радянській площі в Старому місті. 14 грудня 1941 р. бібліотека вже працювала, з 9 до 16 години обслуговувала читачів, більшість яких складали викладачі та студенти інституту народної освіти й інших навчальних закладів Кам'янця-Подільського [12]. Кількість абонентів поступово зростала. На кінець березня 1942 року бібліотека мала 792 читачі, щоденне відвідування в середньому складало 100-125 осіб. Великим попитом користувалася раніш заборонена українська література – твори Б. Грінченка, Г. Косинки, Г. Чупринки, П. Куліша та інших авторів [19]. Однак уже в травні бібліотека перебазувалася на Новий план і розгортала свій фонд у приміщенні «Просвіти» по вулиці Олександрівській, 3. 28 травня 1942 року газета «Подільнин» інформувала, що бібліотека незабаром розпочне обслуговування читачів [9]. На початку липня 1942 року бібліотека видавала книги читачам, яких налічувалося понад 1500. Діяла і читальня, в якій можна було працювати з періодикою та рідкісними книгами. Одночасно колектив бібліотеки – сім працівників і директор Н.В. Кречет – щодня перевозили книги зі Старого міста, розташовували на полицях, збільшуючи фонд для видачі читачам. Зріс попит на переклади творів Гете, Шіллера та інших авторів, що засвідчувало інтерес кам'янчан до історії і культури нових «господарів». Серед читачів з'явилися і німецькі громадяни. Але літератури західно-європейськими мовами бракувало [10].

Окрім міської діяла бібліотека історичної, української художньої, музичної та драматургічної літератури при Кам'янець-Подільському міському театрі [7].

У листопаді 1941 року спеціально створеною комісією була закінчена перевірка книжкового фонду Прокурівської міської бібліотеки. Одночасно відбу-

валосся сортування книжок і розташування їх на полицях. Фонд розставляли по відділах. Досить цінну колекцію мав відділ технічної літератури, багатим був відділ російської літератури і критики, слабшим – відділ української художньої літератури, бракувало творів раніш заборонених авторів. Почалося обслуговування читачів. Газета «Український голос» 23 листопада повідомляла, що в колі працівників і читачів визріла пропозиція назвати бібліотеку «*Ім'ям визначного українського письменника-націоналіста Івана Нечуя-Левицького*» [24]. Миська управа підтримала пропозицію. 7 березня 1942 року миська бібліотека імені І. Нечуя-Левицького обслуговувала читачів з 11 до 19 години. Єврем користуватися бібліотекою було заборонено [31, с.194].

Відновлювали роботу районні книгозбірні, а подекуди й сільські. Однак у більшості сіл бібліотеки не працювали аж до визволення. Колишній завідувачий Дунаєвським райвідділом культури Т.А. Михайловський, який у роки окупації жив у Вихирівці, згадував, що в селі діяв клуб, відбувалися танці, інколи сільські аматори ставали п'єси, а ось бібліотека не працювала – книгу можна було взяти хіба що в школі, у вчителя чи товариша, в якого вона раптом зберглася. Голова Шепетівської окружної управи 21 січня 1942 року інформував гебітскомісара, що на той час у чотирьох районах округи, в основному при школах, діяло всього 30 бібліотек: у Полонському районі – 10, Шепетівському – 9, Берездівському – 7, у Славутському – 4 [27, с.311].

Відновлювали роботу навчальні заклади, а разом з ними – бібліотеки. У листопаді 1941 року зусиллями місцевої освітянської інтелігенції, передовсім завідувача обласного відділу освіти Г.І. Ткача, до війни викладача учительського інституту, звільненого в результаті чистки, його заступника І.М. Бондаренка, колишнього завідувачого кафедрою української мови та літератури учительського інституту, з липня по вересень 1941 року завідувачого Кам'янець-Подільським миським відділом освіти О.І. Кільчевського, у приміщенні миської 1-ої школи почав працювати інститут народної освіти, у грудні переведений у відремонтований корпус на Московській. На перший курс було прийнято 233 студенти. Інститут мав фізико-математичний, природничий, хімічний і мовно-літературний кабінети, формувалася й бібліотека. Основу фонду склали вцілілі книги учительського інституту, водночас завідувач бібліотекою Л.К. Томачинська і її колега бібліотекар Л.М. Кв'ятковська доповнювали його книгами з миської та деяких шкільних бібліотек [27, с.302].

Бібліотеки створювалися і в інших навчальних закладах, які певний час функціонували на окупованій території, у Дунаєвському окрузі – у Голозубинській зооветшколі, Дунаєвській медичній, Миньковецькій агрономічній, Маківській школі цукроваріння та ін.

Невеликі збірки художньої, методичної літератури, підручників і навчальних посібників, різні за обсягом і змістом, мали загальноосвітні школи. Завідувача бібліотекою Меджибізької середньої школи Г. Слободянюк на початок листопада 1941 року збрала біля 2 тис. примірників книг, у тому числі за рахунок перенесених з колишньої районної бібліотеки. Вона навела порядок у бібліотеці, наявну літературу внесла до каталогу, виставила на полиці, сформувала виставки найбільш запитаних книг [45]. Шкільні бібліотеки в багатьох районах склали основу бібліотечної мережі, у Берездівському всі сім книгозбірень були шкільними.

Подекуди створювали бібліотеки й інші заклади та установи. У вересні 1941 року з початком роботи з відновлення Проскурівського музею почала діяти музейна бібліотека закритого типу «для наукової роботи в стінах музею» [36].

Велику роботу з формування книгозбірень і популяризації української художньої та історичної літератури проводили осередки товариства «Просвіта»,

які почали відроджуватися вже восени 1941 року. Однак масове їх створення почалося взимку – навесні 1942 року, коли німецька окупаційна влада почала давати офіційні дозволи на їх відкриття. Ці дозволи визначали зміст роботи, організаційне підпорядкування та контроль за діяльністю осередків.

Знаковою подією на етапі відновлення просвітницького руху стало відзначення 128-ої річниці від дня народження Т. Г. Шевченка. 15 січня 1942 року Кам'янець-Подільський окружний оргкомітет зі створення «Просвіти» звернувся до інтелігенції краю достойно відзначити шевченківські дні, провести урочисті заходи, концерти, вечорниці [13; 37].

До свята кількатисячним тиражем надрукували портрет Т. Шевченка. Його поширення мало будити в деморалізованого війною населення український дух, виявляти і об'єднувати в «Просвітах» українські патріотичні сили, формувати фонд для розгортання просвітницького руху. Реалізація портретів подекуди йшла досить успішно. Інспектор шкіл Орининського району Монастирський, наприклад, розповсюдив 1975 примірників і зібрав 15800 крб. [26].

Урочисто пройшло окружне свято в Кам'янець-Подільському міському театрі. Вечір відкрив голова Українського комітету І. Наненко, доповідь зробив редактор «Подільянина» Д. Корбутяк, хор і оркестр виконали «Заповіт», у ході концерту звучали пісні на слова Т. Шевченка у виконанні струнного оркестру школи сліпих, вірші читали М. Біличенко та П. Рарицька. 10 березня шевченківське свято відбулося в інституті народної освіти, доповідав викладач Ю. Дмитерко, у художній частині майстерно декламували вірші сестри Тамара і Лариса Силіни [27, с.316]. Урочисті заходи відбулися в окружних та районних центрах, зокрема у Дунаєвському театрі, що носив ім'я Т. Шевченка, та селі Гірчична, де драмгурток поставив п'єсу «Назар Стодоля».

Важливу роль у підготовці і відзначенні шевченківських днів відіграли бібліотеки, які почали формуватися при «Просвітах», а також читальні, навколо яких гуртувався актив і нерідко виростав осередок «Просвіти». Повноцінні просвітянські бібліотеки створити було важко. Навіть Кам'янець-Подільська окружна «Просвіта» користувалася послугами міської книгозбірні, яка весною 1942 року не без підтримки просвітянського керівництва перейшла в приміщення «Просвіти» на Олександрівській, 3. Відбулося поєднання зусиль просвітників і бібліотекарів, що сприяло росту числа читачів бібліотеки та відвідувачів читальні при ній, проведенню спільних заходів, в яких часто брав участь і голова окружної управи Януш.

Формувалася книжкова збірка і в приміській Біланівці, де відновила роботу «Просвіта» на чолі з Олексою Ковальським. Читальною відав студент ІНО Рудик, разом із своїми однокашниками провів бесіди, читки, владштував і лекції для місцевого населення. Біланівських просвітників підтримував навіть Кам'янецький міський бургомістр Г. Кибець [44].

Зважаючи на роль читалень, особливо в селах, де ще не було «Просвіт», чемеровецьке районне керівництво в квітні 1942 року провело спільну нараду завідуючих шкіл і голів читалень [16].

У Летичеві просвітники за підтримки окружного відділу освіти і культури організували нову бібліотеку, у львівських видавництвах «Діло», «Час» придбали чимало національної літератури, збірку творів Михайла та Людмили Старицьких, а для дітей – річний випуск журналу «Дзвіночок» [42].

Кількість просвітянських бібліотек в мережі окупаційної доби була незначна. Нацисти досить скоро припинили загравання з місцевим населенням на національному ґрунті, вдалися не тільки до заборон, а й репресій по від-

ношенню до членів ОУН та активістів українського національно-культурного руху, на початку червня 1942 року провели масові арешти і розстріляли в Кам'янці-Подільському близько 150 осіб [17, с.18].

Основою бібліотеки та її різнобічної роботи є фонд – сукупність документів, якими задовольняються інформаційні потреби користувачів. Ставлення окупантів до бібліотек і їх фондів витікало з оцінки «вождями» рейху рівня цивілізаційної зрілості поневолених народів. Зокрема рейхскомісар України Еріх Кох визначав: *«Для поведінки німців у рейхскомісаріаті має бути вирішальною точкою зору, що ми маємо справу з народом, який в усіх відношеннях є неповноцінний»* [27, с.13]. Дбаючи і про духовне поневолення завойованого народу, окупанти великого значення надавали змісту фондів масових і, особливо, шкільних бібліотек. На початковому етапі його майже виключно складали книги і періодика радянської доби, піддані окупаційною владою тотальній лострації. До переліку заборонених авторів і творів окупанти включили понад 500 видань [27, с.14].

Бібліотеки отримували дозвіл на обслуговування читачів після висновків спеціально створених комісій для чистки фонду про завершення роботи. У Проскуріві члени комісії, до якої входили і бібліотекарі, переглядали кожне видання і вилучили книги *«з явного більшовицькою агітацією..., повідинали портрети більшовицьких керівників, присвяти їм, непотрібні передмови з висвялянням комунізму»* [24]. Влада підтримувала комплектування фондів творами раніш заборонених письменників та істориків, галузевими виданнями, у першу чергу сільськогосподарською, технічною та медичною літературою. Тому більшість бібліотек отримали дозвіл на обслуговування відвідувачів аж 1942 року. У серпні 1942 року Шепетівська міська бібліотека, переїхавши в колишнє музейне приміщення, ще не провела чистку фонду – марксистську літературу відібрала і замкнула в окремі шафи, решту фонду мала переглядати вже в новому помешканні [27, с.329-330]. Фонди бібліотек мали різну кількість книг – від кількасот до кількох тисяч. Пліщинська сільська бібліотека, наприклад, відновила роботу з фондом у 557 примірників, а Шепетівська міська – з понад шістьма тисячами примірників [31, с.155].

Чистки носили перманентний характер. 22 березня 1943 року голові Дунаєвської районної управи, старостам сіл та завідуючим школами окружний відділ освіти і культури направив циркулярного листа з вимогою провести *«збір більшовицької літератури в усіх населених пунктах р-ну»*. При цьому називалися найбільш небезпечні *«книжки Сталіна, Леніна, Маркса, Кагановича, Гейне, Тичини, Маяковського, Корнійчука і інших советських авторів, брошури більшовицького агітпропу тощо»*. Цього разу влада дібралася і до приватних збірок. Від бригад (двох – трьох на село, ще більше – у місті), які мав очолювати вчитель, вимагалось обійти всі хати села чи міста, вилучити літературу і, навіть, більшовицькі за змістом патефонні платівки, передати старості, який мав особисто доставити їх до райцентру і передати завідувачеві *«районної читальні»* [15, с.97]. Можна тільки уявити, якої шкоди було завдано книжковим фондам як бібліотечних, так і приватних збірок.

Водночас відбувалася тотальна чистка шкільних підручників. Завідуючий Кам'янець-Подільським районним відділом освіти і культури Ю.Й. Коцулевський, наприклад, з цього приводу видав кілька розпоряджень. 25 листопада 1941 року попередив керівників шкіл про персональну відповідальність за чистоту бібліотечних фондів: *«Якщо до цього часу по Вашій школі ще не вилучена більшовицька література, Вам необхідно таку вилучити. Питання вилучення літератури з шкільної бібліотеки цілком покладається на Вашу відповідальність»* [1, арк.66]. Оскільки нових навчальних посібників не було, вчителі в радянських підручни-

ках затушовували цитати та рядки ідейно-політичного характеру, портрети більшовицьких лідерів і на свою відповідальність використовували їх у навчальному процесі. А 1943 року в Кам'янець-Подільському районі авторський колектив з учителів підготував буквар, включивши до нього короткі біографії А. Гітлера та інших нацистських лідерів. Цей підручник був розісланий і в інші гетібі області [1, арк.30].

Комплектування бібліотечних фондів, як уже зазначалося, відбувалося, в першу чергу, за рахунок власних довоєнних збірок, а також за рахунок зруйнованих, а отже понівечених і частково пограбованих бібліотек. Непоодинокими були випадки книжкових пожертв, принаймні до цього 1942 року спонукала доброчинців Кам'янець-Подільська управа окружної «Просвіти»: *«Українців доброї волі просимо жертвувати для «Просвіти» книжки на різні теми, щоб ми могли збагатити нашу бібліотеку»* [26]. Крупні книгозбірні за рахунок зароблених коштів могли собі дозволити навіть придбання книг як в закладах книжкової торгівлі, так і приватних осіб. 27 червня 1943 року завідувача Проскурівською міською бібліотекою імені І. Нечуя-Левицького Белавенцева через газету «Український голос» повідомляла, що книгозбірня *«купує книги німецькі, українські, російські та на інших мовах, тільки белетристику»* [14].

Попитом користувалася й місцева періодика, невіддільний атрибут бібліотечних читалень. А газети у 1941-1944 рр. видавав кожен округ і, навіть, деякі райони: у Проскурові – «Український голос», у Кам'янці-Подільському – «Подоланин» та з 5 лютого 1942 р. – «Урядовий вісник гетібітскомісара Кам'янця-Подільського», дунасевецькою окружною газетою були «Дунасевецькі вісті» (якийсь час газета мала назву «Урядові дунасевецькі вісті», наприкінці окупації – знову «Дунасевецькі вісті»), у Летичеві – «Летичівські вісті», органом Старокостянтинівського округу був часопис «Нове життя», у Шепетівці – «Нова Шепетівщина», «Світлий промінь» – в Антонінах, «Заславський вісник» – в Ізяславі (спочатку був навіть органом місцевої «Просвіти»), потім – «часописом Антонінського уїзду», надалі – органом окружної влади). Свою газету «Миньковецькі вісті» видавала Миньковецька районна управа. За офіційними даними, 30 серпня 1942 року наведеними «Дунасевецькими урядовими вістями», у рейхскомісаріаті «Україна» на той час видавалося 70 періодичних видань, у тому числі в генеральній окрузі «Волинь – Поділля» – 21 [18]. Тенденційна періодика поряд з вихвалянням німецьких «перемог» на фронтах, постановами та об'явами влади інколи містила передрук праць з історії України, твори заборонених більшовицькою владою українських авторів і, головне, інформацію про життя округи та району, що мало неабияке значення для читачів – жителів області.

Бібліотечні фонди поповнювалися і «ною» літературою створених у рейхскомісаріаті видавництва. 1942 року українське видавництво «Волинь» у Рівному почало видавати і розповсюджувати серію «Підручник бібліотеки антикомуніста» з 12 брошур. Про їх світоглядну спрямованість свідчать назви кожної з брошур: «Світоглядні основи нової Європи», «Демократія без маски», «Історія боротьби проти жидівського комунізму», «Гете – найбільший поет світу», «Правда про українську історію (що замовчували більшовики в своїх писаннях)». Наклад кожної із них сягав до 10 тис. прим. [8].

Розповсюджувало видання підпорядкованих видавництв та друкарень товариство з обмеженою відповідальністю «Преса України» у Луцьку, яке мало відділення у великих містах, деяких окружних центрах, а також товариство з розповсюдження періодики «Українія», яке в серпні 1943 року мало відділення в 65 містах [31, с.159]. У Житомирі воно відкрило німецьку бібліотеку, в якій книги і випозичалися, і продавалися [28].

Організація роботи бібліотек мала як спільні ознаки, так і відмінності. Запис до Кам'янець-Подільської та Проскурівської міських бібліотек, як найбільших, здійснювався на основі паспорта. Запис до бібліотеки, як і користування книгою, були платними: 10 крб. за запис і 5 крб. за кожну взяту додому книгу. На вимогу фінансового відділу міської управи завідуюча Кам'янець-Подільської міської бібліотеки Н.В. Кречет вела щомісячні «Оборотні відомості», де зазначалися дата, прізвища читачів та сума, яку вони вносили за реєстрацію та отримані додому книги. У такий спосіб бібліотека звітувала про отримані кошти. Водночас така відомість давала можливість встановити і кількість відвідувачів. За березень-квітень 1943 року бібліотеку відвідало 1307 читачів [2, арк.26]. За затримку книги більш ніж на 10 днів встановлювався штраф – 1 крб. за одну книгу. Заборгованість супроводжувала кожну книгозбірню. Завідуючий Проскурівської міської бібліотеки імені І. Нечужа-Левицького доводилося неодноразово звертатися до боржників через окружний часопис «Український голос». *«Повідомляємо вдруге, що читачі, які мають заборгованість за бібліотекою і не розрахуються то 10 липня, то справу про них буде передано до суду»*, – зазначала в об'яві завідуюча бібліотекою Белавенцева 27 червня 1943 року [14].

Режим роботи бібліотеки залежав від низки обставин – завантаженості колективу, скажімо, з приводу формування фонду, пори року, сезонності робіт тощо. Кам'янець-Подільська міська в грудні 1941 року працювала з 9 до 16-ої години, у липні 1942-го – з 9 до 18, Проскурівська міська у березні 1942 року – з 11 до 19, а книги видавала з 12-ої [31, с.194].

Читачами в Кам'янці-Подільському, де працювало більше ніж у Проскурові початкових закладів, були в основному молоді люди віком від 16 до 25 років, у Проскурові значний відсоток складали люди старшого віку, у тому числі й німці за національністю. Популярністю користувалися книги з української історії і твори репресованих і заборонених українських письменників. Оскільки їх не вистачало, встановлювалася черга на отримання замовленої книги. Бібліотеки намагалися відшукувати необхідну літературу і закупляти.

До послуг читачів формувалася каталог, література виставлялася на полицях за децимальною системою, по відділах. При бібліотеках діяли читальні зали, де можна було працювати із замовленою літературою. Оформлялися виставки книжкових новин, тематичні – до пам'ятних дат. Бібліотечні працівники проводили й масові заходи, успішно використовуючи напрацьовані в довоєнний період форми і методи агітаційної роботи, у тому числі бесіди, огляди книжкових новин, лекції, зустрічі, тематичні вечори, але вже іншої ідейної спрямованості.

Бібліотечні кадри, за виключенням великих – міських та деяких районних – книгозбірень, були слабкими. Даних про підготовку і підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів на терені області не виявлено. Не виключено, що наради та поодинокі семінари проводилися, але суттєво вплинути на професійний рівень кадрів вони, звичайно, не могли.

У ході Проскурівсько-Чернівецької операції на початок квітня 1944 року область була визволена з-під окупації, яка тривала понад 31 місяць і завдала величезних матеріально-фінансових, людських, морально-психологічних втрат, у тому числі і бібліотечній мережі. Комісії по розслідуванню злочинів і збитків нацистів на окупованій території області зафіксували майже повну втрату фондів сільських бібліотек обсягом 123400 примірників: у Шепетівському районі знищено 17 бібліотек, збитки склали 150 тис. крб., в Антонінському – всі бібліотеки, збитки – 50 тис. крб., у Меджибізькому – всі бібліотеки, 75 тис. крб.,

у Чермеровецькому – 12 тис. крб. [30, с.256]. Знищені також районні бібліотеки в Білогір'ї, Дунаївцях, Ізяславі [20, с.99, 244, 271; 34].

Із німецькою акуратністю «чистили» бібліотечні фонди зондерштаби Оперативного штабу рейхслайтера А. Розенберга. Один із них очолював Густав Абба, директор бібліотеки Берлінського університету, другий – Вальтер Гроте, представник Центральної бібліотеки Вищої школи. На початку 1943 року до «захисту» цінностей підключилося Крайове управління архівами, бібліотеками та музеями, створене при рейхскомісаріаті Україна. Під лозунгом захисту бібліотечних видань та забезпечення збереженості книжкових зібрань на східних окупованих територіях вони практично займалися пошуком, конфіскацією та вивезенням до Німеччини інкунабул, палеотипів та інших рідкісних видань [43].

За даними, наведеними М.І. Мілютіним, у роки окупації в області було знищено 965 тільки масових бібліотек [23, с.12-13]. Зведені відомості з обліку збитків, завданих німецько-фашистськими загарбниками організаціям, підприємствам м. Кам'янка-Подільського, зафіксували: обласній бібліотеці по вул. Чкалова втрачено, включаючи, мабуть, і зруйнований будинок, склали суму 1 736 126 крб. [3, арк.1]. За даними упорядників документального збірника «Нацистський окупаційний режим на Хмельниччині», у роки окупації було знищено 1 223 400 книг, бібліотекам заповдіно збитків на суму 1 268 104 крб. [31, с.14].

Відновлення мережі і фондів бібліотек області відбувалося в ході війни та відбудови зруйнованого господарства, а тому проходило складно. Досягнення довоєнного рівня відбулося за межею 40-х років.

У пограбованій Проскурівській міській бібліотеці залишилося 6 тис. книг, і з цим фондом вже в статусі обласної вона розпочала роботу у виділеному їй приміщенні міського казначейства (на розі нинішніх вулиць Грушевського – Театральної), де знаходиться і тепер. Колектив із семи працівників очолив Микола Іванович Мілютін. 1948 року бібліотеці присвоїли ім'я Миколи Островського [38, с.13; 39].

У статусі міської з фондом 12,5 тис. примірників – у 5 разів меншим ніж було напередодні війни відновила роботу бібліотека для дорослих у Кам'янці-Подільському.

Загалом після визволення області від німецько-фашистських загарбників відновили роботу 125 бібліотек з фондом 40100 примірників, що складало 88 відсотків довоєнної кількості бібліотек і 95 відсотків фонду [30, с.256]. Однак уже на початок 1945 року зусиллями органів місцевої влади та самих ентузіастів бібліотечної справи вдалося налагодити роботу 146 книгозбірень і зібрати фонд 134200 книг [23], на кінець жовтня 1945 року – 190 книгозбірень [27, с.14].

Ситуація з організацією культосвітньої роботи в області залишалася напруженою. На кінець 1947 року в Грицівському районі не мали клубів 20 сіл, у Білогірському – 13, в Остропільському – 7, Теофіпольському – 6 [4, арк.174]. Та й і на кінець 1948 року в 97 населених пунктах ще не було клубів, а в 603 клубах – бібліотек [4, арк.297]. Тому 1947 року було прийнято кілька урядових і партійних постанов («Про заходи щодо зміцнення і поліпшення роботи масових бібліотек», «Про поліпшення роботи сільських і колгоспних клубів»), відповідних рішень місцевих радянських і партійних органів, які справили помітний вплив на створення матеріальної бази, формування бібліотечних фондів, підготовку кадрів, налагодження роботи закладів культури, у тому числі й бібліотек. 20 листопада 1947 року Рада Міністрів СРСР затвердила типові штати для сільських та районних закладів культури.

З метою напрацювання і поширення кращого досвіду культосвітньої роботи рішенням облвиконкому від 3 листопада 1947 року було визначено 32 опорних районних будинків культури і 74 сільських клубів з бібліотеками з тим, що кожного року кількість кращих буде зростати і до кінця 1950 року всі будинки культури і

клуби стануть зразковими вогнищами культури. Звичайно, досягти такої благородної мети за вказаний час не вдалося, однак зрушення сталися помітні [4, арк.175].

Водночас був затверджений список із 6 газет («Правда» чи «Известия», «Радянське Поділля», «Правда України», «Колгоспник України», «Радянська Україна», районна газета) і 4 журналів («Культурно-освітня робота», «Дніпро» чи «Вітчизна», «Україна», «Перець»), які в обов'язковому порядку мали бути передплачені для кожної сільської чи колгоспної культосвітньої установи [4, арк.187]. У грудні 1948 року для поповнення книжкового фонду 16 районних бібліотек, де він був найменший, облвиконком виділив додатково 63,5 тис. крб., зокрема Полонській районній бібліотеці – 4 тис. крб., Вільковецькій – 3 тис. [4, арк.286-287].

Комплектуванням бібліотек займався створений при управлінні книготоргову бібліотечний колектор, який для грамотного планування фондowego поповнення розіслав на місця анкети і просив вказати профіль бібліотеки, контингент читачів, забезпеченість літературою, діяльність бібліотек тощо. Окрім того літературу можна було придбати в міських і районних книжкових магазинах та кіосках «Союздруку».

На виконання рішень вищестоящих органів влади на місцях вживали заходів для розгортання мережі клубів і бібліотек та активізації культосвітньої роботи. Смотрицький райвиконком на своєму засіданні 26 квітня 1948 року засвідчив деяке просування в справі будівництва і капітальних ремонтів зруйнованих, але ще придатних для використання клубних і бібліотечних приміщень, і разом з тим типові для більшості районів проблеми. Із 20 завідуючих сільськими і 13 колгоспними клубами кожен третій мав лише початкову освіту, у низці сіл, зокрема Пісочній, Слобідці Балинській, Старій Гуті та інших, правління колгоспів не змогло передплатити навіть періодику за рахунок культфондів, в аварійному стані знаходилося приміщення районного будинку культури [4, арк.121-122].

Тому вирішили провести в кожному колгоспі за участі районного активу загальні збори, підтримати звернення чемерівчан і прийняти конкретне рішення про будівництво чи капітальний ремонт приміщень клубів і бібліотек, з метою зміцнення кадрового потенціалу у місячний термін провести затвердження культосвітніх працівників, визначили опорні заклади культури, затвердили позаштатних інструкторів відділу культосвітньої роботи, завідуючій відділом Паляниці доручили до 16 травня оформити договори на соціалістичне змагання між клубними і бібліотечними закладами району та Смотрицьким і Чемеровецьким районними відділами культосвітньої роботи. Голова райвиконкому В. Ричко мав вирішити в облвиконкомі питання про надіслання комісії для обслідування приміщення районного будинку культури, добитися нарядів на будівельні матеріали [4, арк.123-124].

Аналіз рішень виконкомів та звітів, що стосуються роботи клубів і бібліотек у перші повосні роки, висвітлює гостроту кадрової проблеми: заклади культури очолювали переважно люди не тільки без професійної, але й середньої освіти. Враховуючи це, держава розгортала їх підготовку в раніш діючих начальних закладах та новостворених. 1944 року вперше набрав групу бібліотекарів створений ще 1930 року Кам'янець-Подільський технікум політосвіти. Куратором групи з 25 майбутніх бібліотекарів була Марфа Павлівна Рудько, вона ж і викладала цикл бібліотечних дисциплін, директором призначений Михайло Григорович Фещук, заступником – Раїса Марківна Мак [22, с.84]. Спочатку навчалися студенти в приміщенні нинішньої 8-ої школи. А згодом технікум переїхав на Польські фільварки в приміщення колишньої 3-ої школи: на першому поверсі розмістився гуртожиток, на другому – навчальні аудиторії. Значну інформаційну підтримку студентам технікуму, який 1947 року був перейменований у технікум підготовки культосвіт-

ніх працівників, надавала бібліотека (завідуюча О.Г. Топольська), яка на 15 червня 1947 року збрала фонд 6450 томів, мала 105 читачів.

У той час студентам доводилося нелегко: навчання було платним – 75 крб. за півріччя, недоїдали, були випадки голодної непристосованості. У місті панувала повна розруха, доводилося розбирати цеглу, завали каменю, дощок на місці зруйнованих будинків. А в час збирання урожаю виїжджати в колгоспи. Дехто не витримував труднощів і покидав навчання: на другий курс перейшло 16, а на третій – 14 студентів. Серед кращих були Л. Ільїна, Н. Сук, А. Кірик, Н. Нетреба, Л. Тустановська, Г. Кушнір та ін. І все ж перший хоч і нечисленний випуск поповнив книгозбірні підготовленими в області бібліотечними фахівцями. Диплом за № 1 отримала Маїса Францівна Островська, була запрошена на роботу в бібліотеку учительського інституту і там на різних посадах працювала аж до виходу на пенсію. Дехто, як-от Олена Жовнерик та Віра Винокур, поїхали здобувати вищу бібліотечну освіту в Московський та Ленінградський інститути культури [32, с.70-72].

Вищу бібліотечну освіту в Україні давав Харківський бібліотечний інститут і його відділення в Києві та Одесі [29]. Чимало вихідців з області у повоєнні роки стаціонарно і заочно отримали в них відповідний фах.

Наприкінці 40-х стали очевидними чималі успіхи у відновленні в області бібліотечної мережі, книжкового фонду та кадрового потенціалу. На початок 1950 року діяло 158 бібліотек системи Комітету у справах культосвітніх установ Ради Міністрів УРСР. Динамічно формувалася книжковий фонд. Якщо 1949 року він складав 506646 книг, то на 1 січня 1951 року – 749855 примірників, за рік добавилося 243209 книг. Хоч і списано з різних причин було 6952 книги [5, арк.2, 5]. Здебільшого доводилося списувати літературу за списками Головліту, до яких заносилися, як правило, видання ідеологічно не сумісні з декларованими владою догмами. Справа з чистою фондів за вказаними списками була настільки серйозною, що з неї починалися майже всі наради. І коли методист обласної бібліотеки у фондї Теофіпольської районної книгозбірні виявив 20 не вилучених 1950 року книг за списком Головліту, завідуюча бібліотекою наказом по облвідділу культосвітніх установ була звільнена з посади [5, арк.6].

На 1 січня 1951 року в масових бібліотеках області було 121099 читачів. 887 із них успішно користувалися міжбібліотечним абонементом, найбільше – 53 читачі – отримали літературу по МБА в Дунаєвському районі [Там само].

Діяв також інститут книгонош. Найбільше мав їх Миньковецький район (завідуюча районною бібліотекою Зесернюк), з допомогою 67 книгонош 263 читачі отримали 4571 книгу, у тому числі – 27 інвалідів війни, 23 працівники артілі «Наша праця», 24 працівники швейного цеху та ін. 32 книгоноші мав Білогірський район, 12 – Смотрицький [5, арк.7].

Не залишався поза увагою дитячий читач. Для потреб дітей та юнацтва станом на 1 січня 1951 року вдалося відкрити 23 окремих книгозбірні – одну обласну, 4 міських і 18 районних з фондом 125581 книга, залучити до них 27233 юних читачів. Методичне керівництво районними, міськими та шкільними бібліотеками здійснювала обласна бібліотека для дітей та юнацтва, колектив якої – 7 бібліотечних та 3 технічних працівників – очолювала Ася Абрамівна Бабич, член ВКП(б), випускниця учительського інституту. На вказаний час бібліотека збрала фонд 22477 примірників на суму 97948 крб. і наполегливо працювала над його збільшенням. Тільки за 1950 рік було закуплено 5891 книгу [6, арк.19-20].

Бібліотеки залишалися важливим інструментом ідеологічного впливу партії на маси, вони відновили і успішно використовували напрацьовані ще до війни форми і методи пропаганди. 1950 року масові бібліотеки провели 750 вечорів

і ранків, обслужили 35 тисяч осіб, Дунаєвська бібліотека для дорослих – 26 літературних вечорів, Волочиська – 9. 1949 року відбулося 168 читачьких конференцій, а 1950-го – 374 за участі 27 тис. читачів [6, арк.8]. Бібліотеки традиційно популяризували літературу з допомогою тематичних виставок – 1950 року організували 2017 виставок. Їх тематика – вочевидь заідеологізована: «На допомогу тим, хто вивчає біографію В.І. Леніна і Й.В. Сталіна», «До виборів у місцеві ради депутатів трудящих», «Під сонцем Сталінської Конституції», «Ленінська «Скра», «Великий російський полководець О.В. Суворов», «71 рік від дня народження Й.В. Сталіна» і жодної, пов'язаної з українською літературою чи історією [6, арк.9].

Свою роль відіграло й соціалістичне змагання. 1949 року в республіканський громадський огляд включилися 17379 клубів і районних будинків культури, 4139 бібліотек. Змагання стимулювало вирішення найважливішого на той час питання – будівництва, капітальних ремонтів і відкриття закладів культури. На кінець 1949 року в Україні стали до ладу ще 2544 клуби і будинки культури та 514 бібліотек. Повністю справилися з наміченими на 1950 рік планами будівництва, капітальних ремонтів і відкриття культосвітніх закладів і в Кам'янець-Подільській області: до кінця року було відкрито Проскурівську міську бібліотеку для дорослих, бібліотеки для дітей та юнацтва в Городоцькому, Красилівському, Орининському, Сатанівському, Староушицькому і Чемеровецькому районах та 44 сільських стаціонарних бібліотек. Таким чином, на кінець 1950 року в області діяло 209 масових (бюджетних) бібліотек, 688 приклубних та 161 колгоспна, всього 1048 книгозбірень [6, арк.3].

Виконали умови огляду і були відзначені Дунаєвська та Волочиська районні бібліотеки для дорослих (завідуючі П.О. Самохвалова, О.С. Сидорків), Шепетівська дитячо-юнацька (Г.М. Демчук), Великоновоселицька сільська бібліотека Полонського району (С.І. Айзенштейн) та Летавський сільський клуб Чемеровецького району (Демчук) [5, арк.188, 190, 204, 206]. Відзначилася і Блищанівська сільська бібліотека Дунаєвського району. За комплексом показників вона зайняла перше місце в області, її досвід був узагальнений і поширювався як у районі, так і в області [6, арк.10-11].

Поліпшилися й основні показники роботи бібліотек, про що свідчить таблиця [6, арк.15]:

Таблиця 2

Тип бібліотек	К-ть	Книжковий фонд	Читачів	Книговидача
1. Обласна для дорослих	1	118165	12688	215503
2. Обласна для дітей та юнацтва	1	22477	8113	99649
3. Міські для дорослих	4	52595	8109	172222
4. Міські для дітей та юнацтва	4	35753	5762	156428
5. Районні для дорослих	37	233999	37866	918951
6. Районні для дітей та юнацтва	18	67451	13358	238270
7. Сільські стаціонарні	144	219315	35203	587089
Всього	209	749855	121099	2388112
1. Пересувки	522	27356		
2. Бібліотеки при клубах	688	355423	87787	
3. При колгоспних клубах	161	39854	12860	
4. При бригадних клубах	155	34494	18425	
5. Бібліотеки при хатах – читальнях	37	7529	1596	
Всього	1563	464656	120688	
Разом по бюджетних і позабюджетних книгозбірнях	1772	1214511	241787	

Аналіз вказаних даних засвідчує, що на початок 50-х років ХХ ст., всього за 6 повоєнних років, область створила розгалужену мережу бібліотечних інституцій, яка забезпечувала доступ до документального масиву основній масі населення. Вдалося сформувати понад мільйонний книжковий фонд, порівняно з 1944 роком у кілька разів збільшити кількість читачів, книговидачу, за допомогою книгонош донести книгу у найвіддаленіші куточки, до всіх категорій жителів, у тому числі інвалідів, яких після війни було чимало. Але розгорнути довоєнну мережу масових бюджетних бібліотек, як і сформувати повноцінний різногалузевий фонд, державі ще було не під силу.

Список використаних джерел:

1. Архів Управління Служби безпеки України в Хмельницькій області. Ф.1. Оп.1. Спр.П26701. 80 арк.
2. Обігова відомість Кам'янець-Подільської міської бібліотеки за березень – квітень 1943 р. ДАХО (Держ. архів у Хмельницькій області). Ф.р-434. Оп.2. Спр.283. 26 арк.
3. Сводные ведомости по учету ущерба, причиненного немецко-фашистскими захватчиками организациям, предприятиям г. Каменец-Подольский. 1944. ДАХО (Держ. архів у Хмельницькій області). Ф.р-863. Оп.3. Спр.342-а. 17 л.
4. Рішення виконкому Кам'янець-Подільської обласної ради депутатів трудящих. ДАХО (Держ. архів у Хмельницькій області). Ф.р-5705. Оп.1. Спр.1. 908 арк.
5. Накази та розпорядження Кам'янець-Подільського обласного відділу культурно-освітніх установ за 1950 р. ДАХО (Держ. архів у Хмельницькій області). Ф.р-5705. Оп.1. Спр.2. 334 арк.
6. Текстові звіти про роботу бібліотек Кам'янець-Подільської області за 1950 р. ДАХО (Держ. архів у Хмельницькій області). Ф.р-5705. Оп.1. Спр.5. 356 арк.
7. Бібліотека з української літератури / Т. П-кий. *Подільнин*. 1941. 26 жовт. (№14).
8. Бібліотека антикомуніста. *Урядові дунаєвецькі вісті*. 1942. 12 лют. (№16).
9. Бібліотека в новому приміщенні. *Подільнин*. 1942. 28 трав. (№45).
10. Бібліотека працює. *Подільнин*. 1942. 12 лип. (№55).
11. Баваровська О.О. Василь Павлович Гусько – фундатор бібліотечної справи на Хмельниччині. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 54-57. (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 2).
12. Відновлює роботу бібліотека. *Подільнин*. 1941. 14 груд. (№29).
13. До місцевих «Просвіт» і гуртків художньої самодіяльності Кам'янецької округи. *Подільнин*. 1942. 15 січ. (№14).
14. До читачів Проскурівської міської бібліотеки. *Український голос*. 1943. 27 черв. (Чис. 52).
15. Дунаєвеччина в роки Другої світової війни: зб. док. і матер. Хмельницький ; Дунаївці : Медобори-2006, 2015. 320 с.
16. Жалобницький І. «Просвіта» в Чермерівцях. *Подільнин*. 1942. 17 трав. (№42).
17. Завальнюк О.М., Прокопчук В.С., Гавришук А.П. Кам'янець-Подільський учительський інститут у роки Великої Вітчизняної війни: дослідження, документи і матеріали, спогади. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. 448 с. : фото.
18. Завдання німецької політики в Україні. *Урядові дунаєвецькі вісті*. 1942. 30 серп.
19. Зростає кількість читачів. *Урядові дунаєвецькі вісті*. 1942. 29 берез. (№28).
20. Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область / редкол.: М.І. Мехеда (голова) та ін. Київ : Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1971. 706 с. : іл.
21. Кашеварова Н.Г. Бібліотеки України під час окупації періоду Другої світової війни (за донесеннями німецького бібліотекаря Олександра Гімпеля). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2016_20_20. (дата звернення 01.05.2018)
22. Климчук Л.В. Внесок Кам'янець-Подільського технікуму політосвіти в становлення бібліотечної освіти на Хмельниччині у перші повоєнні роки. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. С. 83-86. (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 4).

23. Мілютин М.І. Бібліотеки Хмельниччини в минулому і тепер: короткий іст. нарис. Хмельницький : Облвидав, 1957. 59 с.
24. Миська бібліотека / А.З. *Український голос*. 1941. 23 листоп. (Чис. 16).
25. Надолужити прогаєне на культурному фронті. *Український голос*. 1941. 12 жовт. (Чис. 3-4).
26. Народ – «Просвіті». *Подільнин*. 1942. 12 квт. (№32).
27. Нацистський окупаційний режим на Хмельниччині. 1941-1944: док. і матер. / упоряд.: М.П. Вавринчук та ін. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2009. 557 с.
28. Німецька бібліотека в Житомирі. *Український голос*. 1943. 4 лип.
29. Новальська Т.В. Вища бібліотечна освіта в Україні: сторінки історії, шляхи модернізації. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. С. 97-101. (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 4).
30. Олійник Ю.В. Становлення та розвиток бібліотек на Хмельниччині у 40-х роках ХХ ст. *Бібліотеки в інформаційному суспільстві*: матер. наук.-практ. конф., 21 верес. 2001 р. Хмельницький, 2001. С. 254-258.
31. Олійник Ю.В., Завальнюк О.М. Нацистський окупаційний режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941-1944 рр.). Хмельницький : Поліграфіст-2, 2012. 320 с.
32. Павлюк О.Я. Історичні аспекти підготовки бібліотечних фахівців. *Бібліотечна справа на Поділлі: історія і сучасність* : матер. наук.-практ. конф. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 69-81.
33. Поділля у Великій Вітчизняній війні (1941-1945 рр.) : зб. док. і матер. / упоряд.: В.Г. Абрамова та ін. Львів : Каменяр, 1969. 416 с.
34. Прокопчук Т.К., Прокопчук В.С. Бібліотеки Дунаєвщини: історія і сучасність. *Бібліотеки в інформаційному суспільстві* : матер. наук.-практ. конф., 21 верес. 2001 р. Хмельницький, 2001. С. 269-275.
35. Прокопчук В.С. Бібліотеки і освіта. *Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення і перспективи розвитку. Хмельницька область* : кол. моногр. Київ : Знання України, 2010. С. 56-72.
36. Романів. Міський музей. *Український голос*. 1941. 30 верес. (Чис. 1).
37. Саніцький Д. Про організацію і роботу «Просвіт». *Урядові дунаєвцькі вісті*. 1942. 29 січ. (№9).
38. Синиця Н.М. Хмельницька ОУНБ: історія заснування, роки становлення, поступу. *Бібліотека і час* : ювіл. зб. Хмельницький, 2001. С. 10-19.
39. Синиця Н.М. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека: період становлення та розвитку. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. С. 112-117. (Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство ; вип. 2).
40. Воєнне лихоліття на Поділлі (1941-1945 рр.) : монографія / П.Я. Слободянюк та ін. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2007. 312 с.
41. Соціалістичне будівництво на Хмельниччині. 1921-1941: док. і матер. Львів : Каменяр, 1989. 207 с.
42. У м. Ляличеві / П.Б. *Український голос*. 1943. 2 лют. (Чис. 16).
43. Хитиця Н. Антиукраїнський культурний геноцид в роки Другої світової війни. URL: http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/politika/antiukraienskij_kulturnijgenocidvrokidru-goiesvitovoievijnjatorhimicanatalia. (дата звернення 01.05.2018).
44. Читальня «Просвіти» в Біланівці. *Подільнин*. 1942. 26 берез. (№27).
45. Шкільна бібліотека / А. Б. *Український голос*. 1941. 12 листоп. (Чис. 13).

The article examines for the first time the state of libraries and librarianship in Kamyanets-Podilskyi region on the eve of the Second World War, during the years of Nazi occupation of the region and post-war reconstruction.

Key words: *Kamyanets-Podilskyi region, Kamyanets-Podilsky, Proskuriv, libraries, fund, readers, occupation, Nazis, robbery, reconstruction, restoration.*

Отримано: 02.05.2018

КЕРІВНИКИ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА (1918-2018 рр.)

У статті висвітлено в хронологічній послідовності перебування на посаді постаті керівників бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та їх внесок у розвиток книгозбірні.

Ключові слова: *Кам'янець-Подільський державний український університет, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, завідувач бібліотеки, директор бібліотеки, бібліотекар.*

Вияняткову важливу роль в організації діяльності бібліотеки університету відіграють її керівники, які своєю невтомною працею вносили й вносять вагомий вклад у розвиток книгозбірні та її потенціалу. Упродовж сторічного функціонування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка книгозбірню очолювали особистості, які згодом стали видатними бібліотекознавцями, бібліографами, науковцями.

Мета статті – висвітлити постаті керівників бібліотеки та їх внесок у розвиток книгозбірні в контексті історії університету.

Бібліотека університету має багату на події сторічну історію, яка тісно пов'язана з долею навчального закладу. За період діяльності книгозбірні питання становлення та її розбудови неодноразово було об'єктом дослідження. Наукові розвідки Л.В. Баженова, О.М. Завальнюка, Т.І. Ківшар, О.Б. Комарницького, А.О. Копилова, С.А. Копилова, В.С. Лозового, В.П. Ляхощького, Ю.В. Олійника, В.С. Прокопчука, Т.Р. Соломонової, Л.Ф. Філінюк та ін. узагальнили спогади будівничих бібліотеки, висвітлили її історію та діяльність кількох поколінь бібліотечних працівників упродовж сторіччя. Постаті очільників бібліотеки частково висвітлені в публікаціях Л.М. Бабій, О.М. Завальнюка, Т.І. Ківшар, С.А. Копилова, В.С. Лозового, В.П. Ляхощького, В.М. Пархоменко, В.С. Прокопчука та ін.

Узагальнюючі опубліковані та неопубліковані джерела можна припустити, що у продовж столітньої діяльності бібліотеки посаду керівника книгозбірні університету займали щонайменше 20 осіб:

- Сливка І.Г. – 1 вересня 1918 р. – 31 грудня 1918 р.;
- Плевако М.А. – 1 січня 1919 р. – травень 1919 р.;
- Сливка І.Г. – (12) травень 1919 р. – 24 грудня 1919 р.;
- Сірополко С.О. – 25 грудня 1919 р. – 11 травня 1920 р.;
- Сливка І.Г. – 14 травня 1920 р. – серпень 1920 р.;
- Ясинський М.І. – серпень 1920 р. – вересень 1922 р.;
- Сливка І.Г. – вересень 1922 р. – 21 грудня 1922 р.
- Суслопаров М.З. – 21 грудня 1922 р. – 1 листопада 1924 р.;
- Романовська І.Х. – 1 листопада 1924 р. – 25 листопада 1926 р.;
- Шляпнікова – 25 листопада 1926 р. – 1 листопада 1927 р.;
- Гречина П.Ю. – 1 листопада 1927 р. – (?);
- Опольський В.С. – початок 1929 р. – 12 червня 1930 р.;
- Гречина П.Ю. – 12 червня – 1 липня 1930 р.;

- Раєвська С.О. – 1 липня 1930 р. – 6 грудня 1931 р.;
- Томачинська Л.К. – 6 грудня 1931 р. – 1 лютого 1932 р.;
- Ленартович Й.Ф. – 4 лютого 1932 р. – 17 липня 1932 р.;
- Томачинська Л.К. – липень 1932 р. – (?);
- Моргунов Г.Г. – (?) – червень 1935 р.;
- Боровікова – 1939 р. – червень 1941 р.;
- Томачинська Л.К. – листопад 1941 р. – квітень 1943 р.; 16 серпня 1944 р. – 1 липня 1947 р.;
- Яцуляк О.Ф. – 1 липня 1947 р. – травень 1948 р.;
- Демченко О.А. – травень – жовтень 1948 р.;
- Токар Й.І. – жовтень 1948 р. – 21 лютого 1993 р.;
- Стадник С.Г. – 30 березня 1993 р. – 18 серпня 2000 р.;
- Лозовий В.С. – 14 листопада 2000 р. – 19 січня 2004 р.;
- Прокопчук В.С. – 1 вересня 2004 р. – 1 вересня 2015 р.;
- Климчук Л.В. – 4 вересня 2015 р. – по сьогодні.

Першим керівником бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (далі – К-ПДУУ) з 1 вересня 1918 р. було призначено Івана Григоровича Сливку [10]. Л.Т. Білецький, приват-доцент кафедри української літератури згадував: «Зустрів мене Іван Сливка, що на перші часи пізніше завідував бібліотекою, а тепер був безпосереднім сторожем майна, що завозилося до помешкання, книжок, які ще збиралися до купи» [10; 23, с.7].

Сливка І.Г. народився 23 червня 1869 р. у селянській родині в містечку Тальному Уманського повіту на Київщині. Навчався в місцевій церковно-парафіяльній школі. З відкриттям у Тальному 1878 р. двокласної міністерської школи перейшов туди, і в 1882 р. успішно закінчив навчання. 17-річного здібного випускника директор запросив до роботи в школі на посаді підмайстра [37, арк.2; 45]. У 1887 р. вступив до Коростишівської учительської семінарії та здобув фах учителя. Викладав грамоту в Димерській однокласній початковій школі Київського повіту. 1893 р. кандидатуру Сливки висунуто на посаду завідувача Брусилівської двокласною школою [37, арк.3 зв.; 45]. Впродовж 1902-1905 рр. І.Г. Сливка працював у Бирзульській двокласній школі південно-західної залізниці. З 1 січня 1905 р. очолює Крижопільську двокласну школу й пропрацював там майже 10 років. 1 вересня 1914 р. перейшов у школу Великосорочинської учительської семінарії й, водночас, був викладачем [37, арк.2 зв.; 45]. З 6 квітня по 15 жовтня 1917 р. жив у Тальному. Виступив з ініціативою відкриття в Тальному літніх курсів грамоти для дорослих, яка була підтримана представниками влади і жителями містечка. Домігся відкриття у Тальному безплатної бібліотеки, яка в умовах війни і революційного протистояння отримувала 20 часописів українською та російською мовами [37, арк.4; 45].

Іван Григорович до Кам'янець-Подільського державного українського університету прибув зрілою 49-річною людиною з досвідом педагогічної, бібліотечної та організаторської роботи. Саме він почав розбудову університетської книгозбірні та зробив вагомий внесок у її розвиток упродовж 1918-1922 рр. Найголовнішим напрямом роботи І.Г. Сливки на посаді бібліотекаря (так називався керівник бібліотеки) було комплектування та облік фондів.

На початку січня 1919 р. ректор І.І. Огієнко запропонував М.А. Плевако посаду бібліотекаря університетської книгозбірні та підписав наказ і посвідчення такого змісту: «Цим посвідчується, що панові М. Плевако, бібліотекареві Кам'янець-Подільського державного університету, доручено складати біблі-

отеку університетську, а саме: купувати книжки по книгарнях; у тій цілі звертатися до наукових установ і окремих осіб. Ректор Кам'янець-Подільського державного університету І. Огієнко» [1, с.73].

Микола Антонович Плевако український літературознавець, бібліограф, автор академічного двотомника «Хрестоматія нової української літератури» народився 27 листопада 1890 р. у с. Дворічна Харківської губернії. Закінчив у 1914 р. історико-філологічний факультет Харківського університету. Перетворивши другу Харківську гімназію на першу Українську гімназію ім. Бориса Грінченка, у 1917 р. став її директором. Професор історії української літератури Кам'янець-Подільського університету впродовж 1919-1921 рр., де викладав історію української літератури, організував бібліографічний гурток (серед учасників – М. Ясинський).

Перебуваючи у Кам'янці-Подільському восени 1919 р., при бібліотеці університету заснував бібліотечне товариство, членом якого був Микола Антонович. Навесні 1920 р. М.А. Плевако створив при кафедрі історії українського письменства бібліографічний гурток «Бібліографічний семінар». Підготував перший варіант «Хрестоматії нової української літератури». Збирав нові матеріали про письменників-подолян. Опублікував у часописі «Наш шлях» низку праць про Т. Шевченка, І. Нечужа-Левицького, Лесю Українку, П. Куліша, М. Кропивницького, М. Костомарова, Б. Грінченка. Навесні 1920 р. у видавництві «Зірка» опубліковано «Діти журби» в перекладі М.А. Плевако. Влітку цього ж року залишив Кам'янець-Подільський [39, с. 40]. З кінця 1920-го р. – професор української літератури та українознавства Київського архітектурного інституту. Із серпня 1922 р. професор Харківського інституту народної освіти [39, с.41]. В інституті викладав історію української літератури на факультеті профосвіти, очолював секцію української літератури при кафедрі історії української культури Д. Багалія (з 1926 р. – при кафедрі літературознавства). Керівник Кабінету бібліографії Інституту Тараса Шевченка у Харкові в 1926-1933 рр. Працював в АН УРСР у Києві впродовж 1934-1938 рр. Організував підготовку біобібліографічного словника українських письменників, який найповніше обліковував їхні твори (сьогодні збірка автобіографій і картотека зберігаються в Ін-ті рукопису НБУВ). Упродовж 1934-1938 рр. працював у ВУАН (із 1936 р. – АН УСРР, із 1937 р. – АН УРСР). Щоб урятуватися від тотальних репресій, симулював психічну хворобу, однак 17 травня 1938 р. був заарештований, отримав 5 років вільного заслання. Убитий за нез'ясованих обставин 11 квітня 1941 р. у станиці Вишньовка (Казахстан) [3; 41].

З певних причин розгорнути діяльність на посаді бібліотекаря Микола Антонович не встиг, можливо тому, що отримав престижнішу посаду приватдоцента університету кафедри української літератури. Однак у подальший час він плідно співпрацював із бібліотекою [1, с.72; 14, с.281]. Обов'язки керівника знову тимчасово були передані Івану Сливці [37, арк.22].

25 грудня 1919 р. рада професорів Кам'янець-Подільського державного українського університету обрала на посаду бібліотекаря книгозбірні університету С.О. Сірополка [13, арк.7].

Степан Онисимович Сірополко – український учений, громадський і політичний діяч, активіст української «Просвіти», основоположник вітчизняного бібліотекознавства, автор численних наукових праць із проблем шкільництва, книгознавства і бібліографії, народився 15 серпня 1872 р. у с. Обичів на Прилуччині. Після закінчення Московського університету працював у Московській губернії, активіст української громади в Москві, співредактор журналу «Украинская Жизнь» [4; 19; 20]. З 1917 р. працював в Україні, як керівник народного шкільни-

цтва у Києві, дорадник у справах освіти при Генеральному Секретаріаті, один із творців нового українського шкільництва. В еміграції у Польщі, згодом у Празі – професор Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова (1925-1932) і Українського технічно-господарського інституту в Подєбрадах, організатор і голова Українського товариства прихильників книги та редактор його органу «Книголюб», організатор і голова Українського педагогічного товариства в Празі, багатолітній голова Союзу українських журналістів і письменників на чужині. Член Українського історично-філологічного товариства, почесний член товариства «Просвіта» у Львові [8; 48].

За спогадами Л. Биковського, С.О. Сірополко з'явився у Кам'янці-Подільському восени 1919 р. й очолив бібліотеку Державного українського університету [2, с.4; 17, с.12]. З перших днів роботи звернув увагу на те, що правила бібліотеки, розроблені в травні 1919 р., потребували змін і доповнень. Він за короткий час підготував нові правила, які врахували стан бібліотеки, побажання читачів, потребу освітнього процесу і науково-дослідної праці професури. 27 січня 1920 р. рада професорів розглянула і затвердила оновлені «Правила бібліотеки Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету» [47, с.38]. Відчутним кроком нового керівника стало створення поряд із бібліотечною комісією, яку склали представники професорсько-викладацької корпорації університету, Бібліотечної ради, що формувалася із бібліотечних працівників. 13 січня 1920 р. правління університету розглянуло і схвалило підготовлений і представлений С.О. Сірополко проект «Статуту Бібліотечної Ради Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету» [17, с.13].

За пропозицією С.О. Сірополка, для вдосконалення бібліотечного обслуговування професорсько-викладацького складу та студентів була створена низка підрозділів безпосередньо на факультетах, здійснений перерозподіл книг за фаховими ознаками у кабінетах із урахуванням спрямованості університетських наукових товариств і студентських гуртків [47, с.34]. З самого початку Степан Онисимович зайнявся з'ясуванням чисельності і впорядкуванням бібліотечного фонду, що вимагало великих зусиль. 30 січня 1920 р. цю складну роботу було завершено. У «Звіті по бібліотеці та читальні Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету за півріччя 1918-1919 рр.», поданому ректору для ознайомлення і висновків, він зазначив, що за період з 5 вересня 1918 р. – початку функціонування і до 1 січня 1920 р. у бібліотеку поступило 28455 прим. книг (17286 – подарованих, 11169 – придбаних у книгарнях та видавництвах). Штат працівників бібліотеки зріс із 1 до 18 осіб. [47, с.34-36]. Також у звіті зроблено аналіз фонду та діяльності бібліотеки загалом. Щоб краще знати запити читачів, вчасно реагувати на них, завідувач бібліотеки запровадив «Книгу відгуків і побажань відвідувачів читальні», записи якої вказали на низку проблем у формуванні фонду та діяльності книгозбірні [47, с.35]. Ознайомившись з якими очільник бібліотеки вжив низку заходів щодо інформаційного забезпечення користувачів бібліотеки.

Степан Онисимович усвідомлював необхідність розвитку науково-довідкового апарату бібліотеки та підвищення фахового рівня працівників бібліотеки і доклав максимум зусиль для цього. 19 квітня 1920 р. на черговому засіданні Бібліотечної ради він виступив із доповіддю про актуальні проблеми бібліотечного будівництва та запропонував заснувати при університеті «Бібліотечне товариство» [47, с.41].

Завідування книгозбірнею він поєднував із читанням лекцій з педагогіки та шкільництва [47, с.30]. Працюючи в університеті у Кам'янці-Подільському, С. Сірополко видав українською мовою посібник «Народні бібліотеки.

Організація та техніка бібліотечного діла», в якому зафіксував досягнення українського бібліотекознавства, розкрив значення, структуру, основні напрями, форми і методи створення та діяльності бібліотек в УНР [20].

Коли у травні 1920 р. було звільнено Київ, С.О. Сірополка запросили до роботи в Міністерстві народної освіти УНР і 11 травня 1920 р. він звільнився з посади бібліотекаря. А через 4 дні вже працював у Міністерстві, згодом відбув до Вінниці, де було розміщено урядові структури [1, с.73; 14, с.354; 17, с.15].

З 12 травня по 7 вересня 1920 р. посаду бібліотекаря (втретє) обіймає І.Г. Сливка [37, арк.24]. У серпні 1920 р. на посаду очільника університетської книгозбірні призначено Ясинського М.І. (до цього часу він працював першим помічником бібліотекаря). Цю посаду Михайло Ілліч обіймав до вересня 1922 р. [1, с.73].

М.І. Ясинський – теоретик, методист та родоначальник української бібліографії. Народився 1889 р. у м. Києві в сім'ї учителя. Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету Св. Володимира (1914). Займався приватними уроками, був завідувачем бібліотеки Кам'янець-Подільського університету. Повернувшись до Києва, Михайло Ілліч зайняв посаду завідувача відділу «Україніка» Всенародної бібліотеки України (далі – ВБУ) (1923-1933), де займався комплектуванням фонду «Україніка», обробкою літератури, складав покажчики першого і другого ступеня. Був одним із розробників понятійного апарату книго- та бібліотекознавства, бібліографії, зокрема основоположних понять українського бібліографічного репертуару: «українська книга», «бібліографічний репертуар», «індивідуальна (персональна) бібліографія», «бібліографічний реєстр українознавства» та ін. [22; 38]. М.І. Ясинський уклав перший ретроспективний покажчик української бібліографічної продукції, яка вийшла у дореволюційні роки та в перше десятиріччя радянської влади. Щорічно публікувався у «Журналі бібліотекознавства». Підготував проєктні інструкції для створення бібліографії української бібліографії. Був членом редколегії бібліотечного журналу, опублікував низку статей, присвячених бібліотечній статистиці, організації фондів, перш за все, українознавчих і красназвних, удосконаленню роботи бібліотек, організації архіву української книжки. Михайло Ілліч підготував до друку рукопис «Короткий підручник для упорядкування й ведення селянських бібліотек» (1923), доля якого невідома. Викладав на курсах ВБУ теорію бібліографії, історію української і російської бібліографії. Керував аспірантами ВБУ, склав програму бібліографічної дисципліни [22; 38]. На початку 1930-х рр., через необґрунтовану критику, М.І. Ясинський змушений відійти від бібліографічної діяльності. Повернувся до роботи у 1946 р. на посаду завідувача бібліографічного відділу Наукової бібліотеки Київського університету. Згодом працював бібліографом у Київському педагогічному інституті іноземних мов, Держполітвидав УРСР (1955-1960) [22; 38].

М.І. Ясинський очолив колектив бібліотеки К-ПДУУ й продовжив формування фондів, каталогів, складав бюлетені нових надходжень, збирав і друкував матеріали до статистики бібліотеки та з її історії, займався удосконаленням довідкового апарату, готував звіти про роботу бібліотеки, обслуговував читачів, брав участь у житті університету [38, с.56]. «Мені справа бібліотеки нашого університету стала близька і дорога» – писав М. Ясинський [38, с.55]. У жовтні 1920 р., підводячи підсумки роботи книгозбірні за два роки її існування, він зазначив: «... бібліотека нашого університету починала жити, працювати, закладаючи перші цеглини великої будівлі, яка мусить зростати на рівні світових бібліотек, упорядкованих згідно вимог сучасного бібліотечного знання» [28, с.211].

На початку 1921 р. в університеті відбулася низка реорганізацій. 9 січня заклад був реорганізований в Академію теоретичних наук, а 2 лютого – в Інститут

теоретичних наук у складі трьох автономних інститутів (фізико-математичного, гуманітарного і сільськогосподарського). Згодом, 26 лютого Інститут теоретичних наук ліквідовано, а на його базі утворено – Інститут народної освіти (далі – ІНО) та Сільськогосподарський інститут. У 1920-х р., в умовах репресій, директори бібліотеки ІНО змінювалися дуже часто. Іноді по кілька разів на рік. У бібліотеці проводились обшуки, конфіскація книг забороненої тематики, чистка фонду та «нелояльних» до радянської влади осіб [1, с.74]. У ході чергової чистки був звільнений з посади М.І. Ясинський, мотивація – факт видачі студенту клерикальної літератури. Обов'язки бібліотекаря у черговий раз тимчасово перейняв І.Г. Сливка [43, с.27]. Але родинні проблеми, що виникли на його батьківщині в Тальному, вимагали особистої присутності. Тому 16 жовтня Іван Григорович попросив ректора звільнити його з 1 грудня 1922 р. з посади виконуючого обов'язки бібліотекаря.

«Праця т. Сливки по упорядкуванню бібліотеки в перші часи у виключно тяжких умовах, гадаю, знайде відповідну оцінку в більш докладному огляді існування бібліотеки за перші п'ять років. І.Г. Сливка – це ретельний хазяїн, який піклувався за бібліотеку ІНО більш, чим за себе, звичайно, його турботи торкались тих боків бібліотечної справи, які йому здавались важнішими і знайомими» – так висловився про роботу в книгозбірні університету М. Ясинський [47, с.53].

Передача бібліотеки затягувалась і лише 6 січня 1923 р. І.Г. Сливка письмово повідомив ректору про закінчення передачі фонду своєму правонаступнику М.З. Суслопарову [36, арк.18; 43, с.28]. Також він повідомляв, що бібліотеку передав у функціональному стані з фондом понад 44 тис. документів, колектив забезпечує виконання покладених на нього обов'язків [37, арк.24; 43, с.28]. Таким чином з 21 грудня 1922 р. тимчасовим виконувачем обов'язків бібліотекаря ІНО став Суслопаров М.З.

Народився М.З. Суслопаров на Холмщині 1901 р. у сім'ї, де всі, за його словами, діди та прадіди, варили пиво. 1919 р. закінчив Кам'янець-Подільську гімназію, згодом фізико-математичний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, після закінчення якого зайнявся бібліографією і мовами спочатку в бібліотеці Кам'янця, а з 1927 р. в Києві, в бібліотеці АН УРСР. Згодом він працював в архіві давніх актів і в Інституті Маркса-Енгельса-Леніна при ЦК КП(б)У, де готував українське видання творів В.І. Леніна. Під час війни воював у партизанському загоні. Після війни завідував Подільською філією Центральної наукової бібліотеки АН УРСР. У 1962 р. вийшов на пенсію, щоб продовжувати працювати над дешифруванням стародавньої писемності на Дніпрі. Знавець класичних мов. Розшифрував низку стародавніх написів трипільської та зрубної археологічних культур, дохристиянського письма на Русі і розробив наукову методику дешифрування давнього письма [50].

Перебуваючи на посаді керівника бібліотеки, М. Суслопаров 1923 р. їздив до Києва, Вінниці, Ніжина та Чернігова «для огляду, ознайомлення і можливого під час подорожі виучення книг старого друку». У зверненні до керівників урядових і громадських установ ректорат Кам'янець-Подільського ІНО «прохає всі бібліотеки академічні, до яких звернеться т. Суслопарів, допомогти йому придбати для Кам'янецького ІНО рідких бібліографічних підручників і довідників, а також видання вищих шкіл за останні роки» [36, арк.31; 47, с.67]. У листопаді 1923 р. М. Суслопарів взяв участь у роботі Всеукраїнського з'їзду діячів книги в Харкові та виступив на ній з двома доповідями. З кінця 1923 р. у бібліотеці почав діяти педагогічний семінар, з травня 1924 р. була відкрита дитяча бібліотечна читальня. На 1 вересня 1924 р. фонд книгозбірні ІНО налічував 55704 прим. документів і задовольняв інформаційні запити 336 читачів [24, арк.249-251].

1 листопада 1924 р. комісія у складі голови – Зеланда і членів – Репетюка, Романівської і Товстухи засвідчила передачу бібліотеки від Суслопарова М.З., Романівської І.Х., а бібліотеку соціально-економічного семінару – Товстусі на підставі розпорядження ректора [24, арк.204]. У газетах «Червоний кордон» і «Вісті ВУЦВК» був оголошений конкурс на заміщення посади бібліотекаря ІНО. Вимоги до кандидатів: бібліотечний і громадський стаж, знання іноземної мови. Бібліотекарю обіцяли квартиру та зарплатню по 15 розряду [24, арк.205].

На посаді виконуючої обов'язків бібліотекаря Романовська І.Х. працювала з 1 листопада 1924 р. по листопад 1926 р. У цей період в університеті книжковий фонд налічував 120 тис. (спільно з фондами кабінетів) [26, арк.106]. 25 листопада 1926 р. обов'язки завідувача бібліотекою були покладені на Шляпнікову. Вона розробила нові «Правила користування бібліотекою ІНО на 1927-1928 рр.». Відповідно до нових правил видача книг проводилася з 13³⁰ до 15³⁰ у понеділок, вівторок і п'ятницю. Книгами користувалися студенти ІНО, члени академперсоналу, наукові робітники, технічний персонал та їх утриманці. За один раз можна було одержати дві книжки: одну наукового характеру і одну з белетристики. Книги видавалися на термін до двох тижнів [1, с.74; 13, арк.5].

Невдовзі, а саме 1 листопада 1927 р. Шляпнікова передала керівництво бібліотекою ІНО бібліотекарю першого розряду Гречині Параскеві Юхимівній [1, с.74; 7, арк.49]. На жаль, донині не встановлено термін перебування нею на посаді очільника бібліотеки. Архівні документи свідчать, що навесні 1929 р. бібліотеку очолив Опольський Віктор Степанович. У березні 1929 р. наркомат освіти УСРР поставив перед ректором вимогу у двотижневий термін підготувати відомості і характеристики на весь науково-педагогічний та адміністративний персонал інституту. 25 березня 1929 р. в одній із таких інформацій ректор Кам'янець-Подільського ІНО Ф.А. Кондрацький дав завідувачу бібліотеки В.С. Опольському таку характеристику: «Зав. бібліотекою працює акуратно, так само як секретар місцевого комітету ІНО, назовні проявляє лояльність до ради влади, але трудно сказати чи це не тільки маскування?» [1, с.75; 24, арк.15].

У бібліотеці Кам'янець-Подільського ІНО на той час було три співробітники: Гречина П., Опольський В. (зав. бібліотекою), Фідум В. Беручи участь у соціалістичному змаганні з бібліотечної справи, вони поставили перед собою завдання досягти стовідсоткової українзації роботи бібліотеки, організувати при бібліотеці осередок «Друзів книги», поліпшити комплектування бібліотеки тощо [1, с.75; 18, арк.1].

Упродовж 1930-х р. бібліотека, як і весь колектив інституту, пройшла три складних етапи своєї історії. Початок змінам поклало перетворення 1930 р. ІНО в Інститут соціального виховання (далі – ІСВ) з трирічним терміном навчання. 1933 р. його було реорганізовано в педагогічний, а 1935-го р. навчальний заклад взагалі був закритий. За оцінкою наркомату освіти УСРР, на початку 1932 р. інститут був достатньо забезпечений науково-педагогічними кадрами, а бібліотека – підручниками та літературою [47, с.70].

12 червня 1930 р. Опольський В.С. передав завідування бібліотекою ІНО Гречині П.Ю. А вже через місяць, 1 липня 1930 р., завідуючою бібліотеки стає Раєвська С.О. [1, с.75; 6, арк.26]. 6 грудня 1931 р. був підписаний акт, за яким майно і справи бібліотеки, а також фонд 59487 книг передавались новопризначеній завідувачій Томачинській Л. К. [1, с.75; 25, арк.6-9].

4 лютого 1932 р. матеріально-технічну базу та справи бібліотеки від Томачинської Л.К. перейняв Ленартович Й.Ф. [1, с.75; 25, арк.21-22]. Ленартович Йосиф Федорович, 1883 року народження, мав юридичну освіту. Упродовж 1913-1918 рр. виконував обов'язки судового слідчого Хотинського уїзду. Згодом переїхав до Кам'янець-Подільського [5].

Але так звана «чистка від ворожих елементів» 1932-1933 рр. не обійшла й бібліотеку Кам'янець-Подільського ІСВ. У постанові Кам'янець-Подільської районної комісії чистки радпарату від 22 березня 1932 р. щодо Ленартовича Й.Ф. зазначалося: «Звільнити з роботи по 2-ій категорії і заборонити йому будь-яку роботу (навіть чорну) в прикордонній смузі. В інших місцевостях строком на 3 роки заборонити займати відповідальні посади». Аналогічне рішення було прийняте й по бібліотекарю Білінській Л.Г. [40, с.62]. 13 жовтня 1932 р. по апеляції Й.Ф. Ленартовича Апеляційною трійкою Української комісії в справах чистки радпарату рішення районної комісії було відмінено. У заслугу Й.Ф. Ленартовичу була записана його служба в ревтрибуналі, а також 1373 «вищислених» примірники «невитриманої» літератури [47, с.72].

У липні 1932 р. колектив бібліотеки знову очолила Томачинська Л.К. Вона прийняла фонд чисельністю 63469 книг [1, с.75]. Незважаючи на труднощі, працівники бібліотеки провели наполегливу роботу, видали 14615 книг, розіслали студентам-заочникам необхідну навчальну літературу, охопили інформаційним обслуговуванням студентів усіх чотирьох відділів – історико-економічного, літературного, техніко-математичного, агробіологічного, слухачів денного та вечірнього робітфаку, студентів-екстернів і курсантів вечірніх курсів з підготовки до вступу в інститут [47, с.72-73].

Нажаль, відомості про зазначений черговий термін перебування Томачинської Л.К. на цій посаді відсутні. Документи свідчать, що в травні 1935 р. влада розформувала навчальний заклад, а завідувач бібліотекою Моргунов Г.Г. передав бібліотечний фонд Ніжинському, Одеському, Черкаському, Київському, Вінницькому педінститутам [1, с.76]. Також 3 червня 1935 р. очільник бібліотеки по акту передав комплект бібліотечної літератури представникові Бердичівського педінституту А. І. Машуку. Частина стародруків і рідкісних видань бібліотеки, зокрема колекція з орнітології, потрапила до ВУАН, інші книги – до обласної бібліотеки, облдержархіву та краєзнавчого музею, які на той час розміщувалися в Кам'янці-Подільському [47, с.74].

Згодом став відчутний брак педагогічних фахівців, що змусило владу в 1939 р. відновити діяльність Кам'янець-Подільського учительського інституту з дворічним терміном навчання на базі приміщення школи № 3 на Польських фільварках. Відповідно відновила роботу і книгозбірня навчального закладу. У черговий раз наново формувався фонд бібліотеки: книги закуповувалися у приватних осіб, книжничних магазинах, замовлялися в різних видавництвах і, в першу чергу, – праці К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна і Й. Сталіна [16, с.7]. Спочатку найбільше було зроблено з комплектування фонду навчально-методичної, наукової літератури та фахової періодики, який напередодні війни налічував 20 тис. книг і брошур [47, с.74].

На 1 січня 1941 р., за свідченням завідувачої бібліотекою Боровикової, було зібрано близько тисячі праць класиків марксизму-ленінізму [16, с.7]. І все ж у звіті про роботу інституту в першому семестрі 1940-1941 н. р., заадресованому шкільному відділу Кам'янець-Подільського обласного партійного комітету, відверто зазначалося, що «бібліотека інституту бідна, різних книжок з підручниками за звітний період 10678, брошур – 9262 шт.» [16, с.7]. Гострою була нестача підручників.

У червні 1941 р. навчальний рік в інституті завершувався в умовах частих бомбардувань. Викладачі та інші працівники були звільнені від виконання своїх службових обов'язків та отримали трудові книжки і документи на евакуацію. Але вже у жовтні 1941 р. в окупованому Кам'янці-Подільському був відкритий інститут народної освіти, який перебрав фонди бібліотеки учительського інституту, міської та деяких шкільних книгозбірень [47, с.74].

Газета «Український голос» від 12 жовтня 1941 р. вмістила оголошення про прийом до інституту осіб 17-35 років. А в статті «Почав працювати Інститут народної освіти» від 16 листопада 1941 р. О.І. Кільчевський висловлював сподівання, що ВНЗ виконає завдання «підготовки кадрів для народних шкіл Кам'янець-Подільської області – дасть справжніх українських учителів для нашої рідної української школи» [16, с.11; 21].

24 жовтня 1942 р. рейхскомісар Е. Кох у Рівному підписав директиву про закриття шкіл та інститутів. 9 лютого 1943 р. завміськфінвідділом Фтехов надіслав директору В. Яковенку розпорядження: «В зв'язку з прикороченням праці інститута Вам передається як пасив, так і актив інститута...». Ще з 22 січня 1943 р. почалося скорочення кадрів, у лютому-березні – відбулася передача майна і перевід потрібних шкілі кадрів. До неї перейшла й інститутська бібліотека із завідуючою Л.К. Томачинською й старшим бібліотекарем Л.М. Квятківською. До початку квітня 1943 р. процес згортання інституту завершився [16, с.12; 35, с.182].

Новий етап навчального закладу, а відповідно й книгозбірні інституту, розпочався на початку квітня 1944 р. З 16 серпня 1944 р., у черговий раз, Л.К. Томачинську призначено завідувачем бібліотеки [11]. Штатним розкладом, затвердженим заступником голови Державної штатної комісії при Раднаркомі СРСР, для організації роботи бібліотеки було передбачено чотири штатні одиниці – завідувача з окладом 400 крб., зав. читальним залом – 350 крб., старший бібліотекар і бібліотекар – по 300 крб. [51]. У черговий раз комплектувати фонд книгозбірні довелося майже спочатку, адже бібліотекарям вдалося віднайти всього 402 інститутських книги, що створювало великі труднощі в здійсненні навчального процесу [47, с.76]. Книги закупляли у приватних осіб, у комісійних магазинах, дублікатами ділилася міська бібліотека, на яку на перших порах власне й опирався викладацький та студентський колективи [16, с.23].

У статті місцевої газети викладач інституту В. Георгієвський повідомляв: «Наркомос України відпустив значну кількість грошей на придбання бібліотеки, обладнання кабінетів і лабораторій інституту. Вже працює бібліотека, книжковий фонд якої налічує до 1500 книжок, в читальні можна щоденно знайти періодичну літературу» [9]. У листопаді 1944 р. прийнято постанову «Про забезпечення вузів УРСР підручниками» і протягом 1944-1945 н. р. до інститутської бібліотеки надійшло більше 2000 документів. На кінець першого повоєнного навчального року бібліотека збрала 3521 видання. Однак і далі відчувався гострий дефіцит наукової, навчальної, довідкової та художньої літератури.

З 1 липня 1947 р. на посаду виконувача обов'язків завідувача бібліотеки була призначена О.Ф. Яцуляк, а Л.К. Томачинська переведена на посаду старшого бібліотекаря [33; 47, с.79].

Яцуляк Олександра Федорівна народилася 22 березня 1913 р. у Кам'янці-Подільському в сім'ї селянина. В 1914 р. батьки померли і виховання дитини перейняла бабуся, яка працювала на різних роботах. У 1925 р. утримання дівчинки взяла на себе тітка, яка й влаштувала її до школи. В 1930 р. влаштовується на роботу секретарем фабзавкому заводу «Мотор», але за станом здоров'я залишає роботу. В 1935 р. вступає до Вінницького медінституту, але також за станом здоров'я змушена припинити навчання. Після оформлення шлюбу у 1936 р. переїжджає в Стару Ушицю і влаштовується на роботу до районної бібліотеки де й працює до червня 1941 р. З початком війни виїжджає в Воронізьську область у радгосп «Вікторополь», де й перебуває до 1944 р. Під час окупації працює на різних роботах. Після звільнення від окупації у лютому 1943 р. посідає посаду

зоотехніка. Впродовж січня-липня 1944 р. обіймає посаду старшого зоотехніка радгоспу «Вікторополь». З 1944 р. до 20 вересня 1945 р. серпня працює старшим зоотехніком Старо-Ушицької РЗО. В 1945 р. вступає в Кам'янець-Подільський державний учительський інститут, який успішно закінчує 1947 р. З 1 липня 1947 р. по травень 1948 р. обіймає посаду завідувачої бібліотеки Кам'янець-Подільського педагогічного інституту. В 1948 р. переїжджає в Литовську РСР, де працює до 1950 р. у початковій школі. В 1950 р. виїжджає до місця служби чоловіка і працює в Карпівській семирічній школі учителем російської мови. Але нове призначення чоловіка повертає до Литовської РСР, де в Шилутський середній школі №2 викладає історію та географію. 5 лютого 1957 р. чоловіка переводять на службу в м. Стахановку Шахтарського району, куди після закінчення навчального року переїжджає Яцуляк О.Ф. Але в серпні 1957 р. доля знову приводить її до Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, де впродовж 1957-1959 рр. працює секретарем [53].

У травні 1948 р. О.Ф. Яцуляк на посаді завідувача бібліотеки замінила Олена Антонівна Демченко [32; 47, с.79]. В жовтні 1948 р. бібліотеку інституту замість Е.А. Демченко, яка перейшла за власним бажанням на посаду старшого бібліографа, очолив Й.І. Токар [31; 47, с.79].

Йосип Іванович народився 18 березня 1924 р. у селі Куява Смотрицького р-ну (тепер – с. Соснівка, Ярмолинецького р-ну). Розпочав навчання в місцевій школі, але родина згодом переїхала до Дніпродзержинська, де в одній із шкіл міста продовжив навчання. У червні 1941 р. закінчив 9 класів. У січні 1942 р. з матір'ю (батько перебував на фронті), повертається до рідних країв. Дочекавшись звільнення, у березні 1944 р. двадцятирічний Йосип Токар влився до лав Радянської армії, визволяв рідну землю. За героїзм і мужність Йосип Токар був удостоєний бойовою нагородою – медалі «За форсування ріки Одер», «За визволення Берліна». У березні 1947 р. військова служба для Йосипа Токара закінчилася. Повернувся в рідні краї, працював у фінансовому відділі Ярмолинецького райвиконкому. А в жовтні 1948 р. двадцятичотириохрічний колишній фронтовик був призначений завідувачем бібліотеки Кам'янець-Подільського педінституту. Здобув професійну освіту: закінчив Кам'янець-Подільський технікум культосвітніх працівників (1949 р.), Харківський бібліотечний інститут за спеціальністю «бібліотекознавство» (1953 р.). Наприкінці 60-х років у конкурсі серед книгозбірень вищих педагогічних навчальних закладів бібліотека посіла друге місце в Україні. Й.І. Токар і завідувачка відділу комплектування М.Ф. Островська були відзначені грошовими преміями й занесені на республіканську Дошку пошани. За невтомну працю та успіхи на ниві бібліотечної справи Йосип Іванович був нагороджений орденом «Знак Пошани» [16, с.141-143]. Книгозбірню очолював до кінця свого життя, яке раптово обірвалося 22 лютого 1993 р.

Токар Й.І. був справжнім подвижником бібліотечної справи. Виявив глибоку відданість обраній професії, неабияку енергію та послідовність у розширенні фонду бібліотеки, в якому було чимало унікальних і рідкісних видань. Якщо в 1947-1948 рр. бібліотечний фонд мівив 13283 книг та часописів, то на 1 січня 1993 р. налічував понад 785442 прим. [15, с.72; 16, с.144].

На честь талановитого керівника бібліотеки 2 лютого 2006 р. за пропозицією директора наукової бібліотеки В.С. Прокопчука рішенням вченої ради Кам'янець-Подільського державного університету було запроваджено «Премію Йосипа Івановича Токаря». Відповідно до положення про премію звання Лауреата премії імені Й.І. Токаря присвоюється наказом по університету за поданням комісії з премії, очолюваної директором бібліотеки.

З 30 березня 1993 р. на посаду завідувача бібліотекою навчального закладу призначений С.Г. Стадник. Народився Сергій Григорович 24 липня 1954 р. у с. Нігин Кам'янець-Подільського району у сім'ї робітника. Упродовж 1961-1971 рр. навчався в Нігинській середній школі. Після завершення навчання рік працював лаборантом у школі. В листопаді 1972 р. був призваний до лав Радянської армії. Після демобілізації, з січня по жовтень 1975 р. працював налагоджувальником устаткування заводу «Кварц» у Чернівцях. Упродовж січня 1976 р. – вересня 1978 р. працював на Дробильно-сортувальному заводі Нігинського кар'єротреста «Укрсохкамінь». У вересні 1978 р. перейшов на роботу до Кам'янець-Подільського цементного заводу, де пропрацював електромонтером до серпня 1980 р. З вересня 1980 р. розпочав навчання на історичному факультеті Кам'янець-Подільського педагогічного інституту імені В.П. Затонського. У листопаді 1984 р. обраний вільним головою профспілкового комітету студентів Кам'янець-Подільського педагогічного інституту імені В.П. Затонського та обіймав цю посаду по вересень 1987 р. З вересня 1987 р. затверджений на посаду лектора Кам'янець-Подільської міської компартії України. У восени 1990 р. звільнений у зв'язку з переводом на посаду помічника ректора Кам'янець-Подільського педагогічного інституту імені В.П. Затонського. З лютого 1993 р. переведений на посаду асистента кафедри історії країн Східної Європи та археології [49, арк.4].

Першими кроками С.Г. Стадника на посаді завідувача бібліотеки стали зміни у штатному розкладі книгозбірні. Він ініціював перестановку кадрів у бібліографічному відділі, на посади бібліотекарів призначено тимчасових працівників, розширено зони діяльності бібліотекарів за рахунок вакантних ставок у штатному розкладі, скорочено ставку методиста [49].

Час завідування книгозбіркою співпало з фінансово-матеріальними труднощами, які переживала країна загалом та система вищої освіти зокрема у перші роки незалежності України, скоротилися до мінімуму придбання літератури та передплата періодичних видань [47, с.97]. Обслуговування читачів велося в 4-х читальних залах, 4 абонементів та 15 навчально-методичних кабінетах, лабораторіях, у яких була зосереджена необхідна навчальна та наукова література. Впродовж 1993-2000 рр. фонд книгозбірні збільшився з 785442 прим. до 820735 прим. [15, с.72].

З 14 листопада 2000 р. по 19 січня 2004 р. бібліотеку очолював кандидат історичних наук В.С. Лозовий. Віталій Станіславович народився 29 квітня 1959 р. у м. Кам'янець-Подільський у сім'ї службовців. Упродовж 1966-1976 рр. навчався у СШ №1. Після закінчення школи опанував професію токаря у профтехучилищі та працював за фахом на Приладобудівному заводі звідки й пішов служити (1979-1981 рр.) у лавах Радянської армії. Після демобілізації навчався (1981-1986 рр.) у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті на історичному факультеті. Згодом працював учителем у середній школі в с. Баговиця Кам'янець-Подільського району. У 1988-1998 рр. перебував на посадах наукового працівника та завідувача відділу Кам'янець-Подільського державного музею-заповідника. Як здобувач відділу Історії Української революції 1917-1921 рр. Інституту історії України НАН України, у 1998 р. захистив кандидатську дисертацію «Кам'янецька доба Директорії Української Народної Республіки (червень-листопад 1919 р.)». Дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук «Ставлення селянства України до влади в добу Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.)» успішно захистив у 2010 р. Вчене звання професора Віталій Станіславович здобув у 2012 р. Автор понад 100 наукових праць [29; 52].

Завдяки ініціативі В.С. Лозового започатковано цілеспрямовану роботу з вивчення історії книгозбірні часів державного українського університету. На міжнародній науковій конференції «Професійний імідж бібліотекаря інформаційного суспільства» (жовтень 2002 р.) він виступив із доповіддю «Діяльність бібліотеки Кам'янець-Подільського університету по відродженню історичної пам'яті та формуванню національної свідомості в добу революції 1918-1920 рр.». За час його керівництва фонд книгозбірні виріс із 820735 до 881151 прим., більше як на 60 тис. примірників. Істотно підвищилися авторитет і відповідальність не лише книгозбірні загалом, а й кожного її працівника [47, с.96].

У зв'язку зі вступом до докторантури при Національному педагогічному університеті ім. Драгоманова Віталій Станіславович у січні 2004 р. звільнився з посади керівника бібліотеки. У вересні 2004 р. книгозбірню очолив історик, педагог, активний організатор краєзнавчого руху, автор численних праць із історії рідного краю, у тому числі більше 30 монографій, книг і брошур, кандидат історичних наук, професор кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін, заслужений працівник народної освіти України В.С. Прокопчук [47, с.99].

Віктор Степанович народився 20 липня 1944 р. у селі Блещанівка Дунаєвського району Хмельницької області в родині педагогів. Навчався у Блещанівській семирічній та Рахнівській середній школах. У 1961 р. працював завідувачим Слобідкоракнівською сільською бібліотекою, потім – старшим піонервожатим Тернавської школи, учителем російської мови та літератури Кривчицької восьмирічки. Впродовж 1962-1967 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Кам'янець-Подільського державного педінституту. Після завершення навчання з 15 серпня 1967 р. викладав історію в Великояромірській школі Городоцького району на Хмельниччині. Вчителювання у школі перервала служба в Збройних силах (1967-1969 рр.). З 1969 р. працював учителем історії, згодом директором Маківської середньої школи Дунаєвського району. 1972 р. В.С. Прокопчук був запрошений на роботу в Дунаєвський райком Компартії України. впродовж 1980-1982 рр. та 1988-2004 рр. працював начальником відділу освіти Дунаєвської райдержадміністрації та доклав чимало зусиль до перебудови шкільної системи в умовах національно-культурного відродження і державотворчих процесів у незалежній Україні [12]. У 1988 р. обраний до складу правління, а згодом й президії Українського фонду культури (далі – УФК), був заступником голови Хмельницької обласної організації УФК. 1990 р. у складі хмельницької делегації брав участь у роботі установчого з'їзду, на якому створена Всеукраїнська спілка краєзнавців, а 1992 р. створив і очолив Дунаєвську районну організацію ВСК. З 1993 р. обраний до складу правління Всеукраїнської спілки краєзнавців. 1 вересня 2004 р. Віктор Степанович перейшов на постійну роботу до Кам'янець-Подільського державного університету, в якому ще з 1996 р., за сумісництвом, працював доцентом кафедри історії Східної Європи та археології. 20 лютого 2009 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю «Історія України». 20 січня 2011 р. Агестаційна колегія МОН України присвоїла йому вчене звання професора. Науковий доробок професора В. С. Прокопчука складають близько 70 окремих видань, більше 500 наукових праць, розміщених у наукових збірниках та журналах України, Росії, Австралії, Канади, Польщі [12].

Віктор Степанович на посаді директора бібліотеки активно розбудовував її структуру, дбав про оновлення і зростання фонду літератури, впровадив у її діяльність комп'ютерні технології. Під керівництвом В.С. Прокопчука

розпочата робота зі створення власних електронних інформаційних ресурсів. Упродовж 2004-2015 рр. документальний фонд бібліотеки збільшився на 90 тис. з 881151 до 971089 примірників. Науковець виявив великий інтерес до питань історії, теорії і методики бібліотечної справи, проблем бібліографознавства, виступив організатором кількох бібліотекознавчих конференцій різних рівнів, зніціював і зредагував чотири випуски «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», більше 20 біобібліографічних покажчиків серій «Постаті в освіті і науці» та «Хмельниччина краєзнавча» та ін. У співавторстві опублікував нарис історії університетської бібліотеки «Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту» (співавторство з Л.Ф. Філінюк) (2009), монографію «Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.)» (співавторство з О.Б. Айвазян) (2016), колективну монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область» (2010) та ін. У співпраці з професором Т.І. Кішвар, досліджував кам'янецький період бібліотечної та бібліографічної діяльності всесвітньовідомих бібліографів С.О. Сірополка, Л.У. Биковського, М.І. Ясинського, опублікував низку наукових статей [12].

1 січня 2015 р. Віктор Степанович вийшов на заслужений відпочинок. На цій посаді його замінила кандидат історичних наук, старший викладач кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Л.В. Климчук.

Отже, у статті постаті керівників бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка висвітлено не повністю. На сьогодні відсутній фактичний матеріал про низку очільників книгозбірні (І.Х. Романовську, Шляпнікову, П.Ю. Гречину, В.С. Опольського, Л.К. Томачинську, С.О. Раєвську, Г.Г. Моргунува, Боровікову та ін.), тому окреслене питання потребує подальшої пошуково-дослідницької роботи.

Список використаних джерел:

1. Бабій Л.М. Директори бібліотеки Кам'янець-Подільського державного університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету*. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Подільський національний університет. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 72-78.
2. Биковський Л. Книгарні – бібліотеки – академія: спомини (1918-1922). Мюнхен ; Денвер : Дніпра хвиля, 1971. С. 47.
3. Білокінь С.І. Плевако Микола Антонович. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2011. Т. 8: Па-Прик. С. 271.
4. Бувшого завідуючого фундаментальною бібліотекою Михайла Ясинського. Пояснююча записка. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.367. Арк.61.
5. Витяг з протоколу №12 засідання Районної Комісії чистки Радапарату Кам'янець-Подільського району від 22.І.1932 р. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.4. Спр.55. Арк.1-28.
6. Відношення і повідомлення завідуючого бібліотекою інституту, ректора та викладачів інституту в поштову контору про необхідність передплати і одержання відповідної літератури... ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.1340. Арк.1-30.
7. Вказівки Української академії наук про організацію бібліографічної роботи. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.916. Арк.1-78.
8. Вронська Т.В. Сірополко Степан Онисимович. Енциклопедія історії України : у 10 т. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2012. Т. 9. С. 585.
9. Георгієвський В. Поновив роботу учительський інститут. *Прапор жовтня*. 1944. 14 верес.
10. Державний архів Хмельницької області. Ф.Р.302. Оп.3. Спр.39. Арк.2-2 зв.

11. Деякі дані про адміністративно-педагогічних та технічних працівників Кам'янець-Подільського учительського інституту в 1944-1945 н.р. ДАХО. Ф.Р.3202. Оп.2. Спр.53. Арк.105-111 зв.
12. Доктори наук, професори Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: довід.-бібліогр. вид. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; уклад.: І.М. Конет, В.С. Прокопчук. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. С. 340-353.
13. Доповідні записки завідувачів бібліотеки про асигнування коштів на обладнання бібліотеки. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.1040. Арк.1-13.
14. Завальнюк О.М. Історія Кам'янець-Подільського українського університету в іменах (1918-1921 рр.). Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2006. 632 с.
15. Завальнюк О.М., Комарніцький О.Б. До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1918-2010 рр.) : довідково-статистичні матеріали. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2011. 112 с.
16. Завальнюк О.М., Прокопчук В.С., Гавришук А.П. Кам'янець-Подільський державний учительський інститут у роки Великої Вітчизняної війни: дослідження, документи і матеріали, спогади / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка, Центр дослідження історії Поділля. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2010. 238 с.: іл.
17. Завальнюк О.М. С.О. Сірополко і розвиток фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 11-18.
18. Зобов'язання та план організації соцзмагання бібліотеки інституту народної освіти. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.1339. Арк.1-3.
19. Ківшар Т. Визначний український вчений, громадський і політичний діяч – Степан Сірополко. *Вісник Книжкової палати*. 1997. № 8. С. 22.
20. Ківшар Т.І. Праця С. Сірополка «Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла» (Кам'янець-Подільський, 1919). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Подільський національний університет. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 19-22.
21. Кільчевський О.І. Почав працювати Кам'янець-Подільський інститут народної освіти. *Подільчанин*. 1941. 16 листоп.
22. Кононенко В.О. Ясинський Михайло Ілліч. Українська бібліотечна енциклопедія. DOI: <http://ube.nplu.org/articleЯсинський%20Михайло>. (дата звернення 03.07.2018 р.).
23. Копилов С.А. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: від заснування до сьогодні. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. Вип. 4. С. 7-11.
24. Листування з наркомом освіти. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.694. Арк.1-257.
25. Листування з Українською книжковою палатою про передплату й одержання відповідної літератури для бібліотеки, акти прийому і передачі бібліотеки та. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.1496. Арк.1-104.
26. Листування із Всеукраїнською академією наук. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.694. Арк.1-311.
27. Литвиненко Л.В. Начальный период библиотечной и библиографической деятельности Льва Быковского (сентябрь 1919 – май 1920 гг.). *Труды Международного библиографического конгресса. Ч. III: Библиографические исследования в гуманитарных науках. Источниковедение в библиографии. Библиографические аспекты изучения книжной культуры. История библиографии*. Санкт-Петербург, 2012. С. 444-448.
28. Лозовий В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету в добу революції (1918-1920 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 2. С. 206-213.
29. Лозовий Віталій Станіславович: особова справа. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.26-п. Спр.147.

30. Ляхощкий В.П. Книга творить людину... (Сторінки з літопису заснування університетської бібліотеки у Кам'янці-Подільському). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський*, 2008. Вип. 1. С. 88-99.
31. Наказ №131 по Кам'янець-Подільському учительському інституту від 16.10.1948 р. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.4. Арк.133.
32. Наказ №61 по Кам'янець-Подільському учительському інституту від 31.05.1948 р. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.4. Арк.63.
33. Наказ № 78 по Кам'янець-Подільському учительському інституту від 24.06.1947 р. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р. 302. Оп.1. Спр.3. Арк.78.
34. Нова Рада. 1918. № 195. 24 (11) жовт. С. 3.
35. Олійник Ю.В. Вищий навчальний заклад у Кам'янці-Подільському в добу нацистської окупації (1941-1943 рр.). *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. праць. Т. 13. Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. Кам'янець-Подільський, 2009. С. 174-184.
36. Особова справа канцеляриста бібліотеки Сулопарова М.З. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.3. Спр.41. Арк.1-33.
37. Особова справа молодшого помічника бібліотекаря Сливки Івана Григоровича. 1918-1922 рр. ДАХО. Ф.Р.302. Оп.3. Спр.39. Арк.1-25.
38. Пархоменко В.М. Бібліограф Михайло Ілліч Ясинський (1889-1967). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський* : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 54-63.
39. Пархоменко В. М. Бібліографічна діяльність Миколи Антоновича Плевако (1890-1941). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський*, 2010. Вип. 2. С. 37-49.
40. Пархоменко В.М. З історії бібліотеки Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 1998. Т. 1. С. 62.
41. Плевако Микола Антонович. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/](https://uk.wikipedia.org/wiki/https://uk.wikipedia.org/wiki/) (дата звернення 03.07.2018 р.).
42. Прокопчук В.С., Кантлін С.О. Йосип Іванович Токар: на фронтах воєнному і бібліотечному. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський*, 2015. Вип. 4. С. 137-139.
43. Прокопчук В.С. І.Г. Сливка – організатор і перший керівник фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський*, 2010. Вип. 2. С. 20-30.
44. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: етапи розвитку, стан і перспективи. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. Кам'янець-Подільський* : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 99-105.
45. Прокопчук В.С. Іван Григорович Сливка: подвижництво у творенні бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2008. 300 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10507.html>. (дата звернення 02.03.2018 р.).
46. Прокопчук В.С. Проблеми формування фонду бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету крізь призму листування ректора Івана Огієнка. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1101>. (дата звернення 03.07.2018).

47. Прокопчук В.С. Філінок Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту : історичний нарис / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 284 с.: іл.
48. Сірополко Степан Онисимович. URL: http://www.wikipedia.org/wiki/_Сірополко_Степан_Онисимович (дата звернення 03.07.2018 р.).
49. Стаднік Сергій Григорович: особова справа. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.28а-ОС. Спр.59. Арк.1-20.
50. Суслопаров М.З. URL: http://www.uk.wikipedia.org/wiki/_Суслопаров_М. (дата звернення 03.07.2018 р.).
51. Штатное расписание Каменец-Подольского учительского института народного комиссариата просвещения Украинской ССР в Каменец-Подольском от 21 августа 1944 г. ДАХО. Ф.Р.3202. Оп.2. Спр.53. Арк.9-9 зв.
52. Яблонський В.М. Лозовий Віталій Станіславович. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=56267 (дата звернення 09.07.2018 р.).
53. Яцуляк Александра Федоровна: особова справа. Архівно-інформаційний відділ Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Ф.Р.302. Оп.1. Спр.299. Арк.1-10.

The article deals with the chronological sequence of the position of the leaders of the library of the Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ohienko and their contribution to the development of the bookstore.

Key words: *Kamianets-Podilskiy State Ukrainian University, Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohienko University, library manager, library director, librarian.*

Отримано: 10.03.2018

УДК 022.5:378.4.093.5:94(477.43-21)К-ПНУ(091)

В. Ф. Биковська, м. Кам'янець-Подільський

ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

У статті розглянуто історію створення і розвитку читального залу історичного факультету наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: *бібліотека, читальний зал, історія, перспектива.*

Важливе місце в реалізації гуманістичної парадигми формування особистості кваліфікованого фахівця і повноцінного члена суспільства посідає бібліотека вищого навчального закладу [5, с.4].

Освіта і бібліотека – історично нерозривні галузі суспільного буття. Закон України «Про вищу освіту» визначає, що бібліотека навчального закладу є учасником навчально-виховного й наукового процесів університету [3, с.45].

В останнє десятиліття в діяльності бібліотек освітянської галузі України відбулися значні зміни. Значно активізувалися дослідження даних бібліотек [4, с.1].

Історію бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету висвітлювали у своїх працях Л. Биковський, О.М. Завальнюк, В.С. Лозовий, В.П. Ляховський, В.М. Пархоменко, В.С. Прокопчук та ін. Вперше історію наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, діяльність

кількох поколінь бібліотечних працівників впродовж 1918-2008-х років розкрито доктором історичних наук, професором, член-кореспондентом Академії історичних наук України, заслуженим працівником освіти України, директором Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка В.С. Прокопчуком та вченим секретарем наукової бібліотеки Л.Ф. Філінюк [5, с.4].

Історія читального залу історичного факультету розпочалася ще в 1949 році, коли бібліотека разом з інститутом була переміщена в колишню міську чоловічу гімназію (нині тут працює історичний факультет). Там же на першому поверсі розмістився читальний зал і бібліотека.

З жовтня 1948 року завідувачем бібліотеки став Токар Йосип Іванович, учасник Великої Вітчизняної війни. У 1949 році закінчив Кам'янець-Подільський технікум культосвітніх працівників, а 1953 року – Харківський бібліотечний інститут. Людина з енциклопедичною пам'яттю, високою професійною культурою, бібліотекознавець, книгознавець, організатор і високий знавець своєї справи до кінця свого життя (1993 р.) очолював бібліотеку.

З жовтня 1954 до 1990 року працювала в інституті З.Я. Маслова. На історичному факультеті вела документацію кафедри, видавала викладачам і студентам навчально-методичну, довідкову, та іншу літературу. Коли вона розпочала роботу, на факультеті навчалось 100 студентів, з роками їх кількість зросла до 500 осіб. Це зумовило необхідність створення спеціалізованого читального залу, ініціатором такого нововведення виступив тодішній декан факультету доцент А. О. Копилов, а Зоя Яківна здійснила комплектування фонду, оформлення читального залу [5, с.91].

Народилася Зоя Яківна 21 грудня 1920 року в селі Зубарі Даровського району Кіровської області (Росія) у селянській сім'ї. Згодом батьки переїхали на постійне місце проживання до м. Уфи (Башкирія). Тут у 1937-1940 рр. вона навчалася в педагогічному технікумі, після успішного завершення якого вступила на історичний факультет Башкирського державного педагогічного інституту імені К. Тімірязєва. Радість навчання була затьмарена війною. Не зважаючи на труднощі, у червні 1944 року отримала диплом учителя історії середньої школи [2, с.657-658].

Того ж року вийшла заміж за військового і прибула до Кам'янця-Подільського, місця служби чоловіка. Працювала учителем історії і конституції СРСР у сільськогосподарській школі. Протягом 1947-1951 рр., під час навчання чоловіка у військовій академії в Москві, працювала вихователем лікувально-санаторного управління Кремля.

Згодом сім'я повернулася до Кам'янця-Подільського, де росіянка Зоя Маслова залишилась назавжди, стала подолянкою, полюбила місто і край. Її робота тісно пов'язана з літературою, яку відбирала у фондах бібліотеки і формувала фонд кабінету, кваліфіковано намагалася якісно задовольнити читацькі запити [2, с.659]. З повагою та вдячністю студенти та викладачі відгукувались про її роботу.

1977 року в читальний зал історичного факультету Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту прийшла працювати Опря Тамара Миколаївна. Народилася 11 листопада 1952 р. в селі Вербоivecь на Черкащині. 1969 року закінчила місцеву школу і вступила на історичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Отримала гарні знання з історії, археології, педагогіки, психології, що знадобилися їй під час проходження педагогічної практики та подальшої трудової діяльності. Після закінчення 1973 року інституту працювала вчителем історії Орининської середньої школи-інтернату, після народження в грудні цього ж року сина та декретної відпустки – в Хмельницькому обласному архіві, який на той час знаходився у м. Кам'янці-Подільському, тут 1975 року очолила відділ дореволюційної літератури [6, с.83-84].

Восени 1977 року звільнилося місце в читальному залі історичного факультету, який очолювала Зоя Яківна Маслова. Рада історичного факультету одобри-

ла кандидатуру Тамари Миколаївни і рекомендувала тодішньому завідувачу бібліотеки Й.І. Токару прийняти її на посаду бібліотекаря факультетського читального залу. Для неї була велика честь працювати в колективі своїх колишніх викладачів, стати повнокровним його членом. Наставником і порадником у роботі була Зоя Яківна. Кваліфіковано підібраний і укомплектований фонд, професійно оформлений довідковий апарат давали можливість оперативної і якісно обслуговувати користувачів. Десять років роботи в цьому підрозділі Тамара Миколаївна згадує як найкращі роки своєї трудової діяльності. Спілкування з викладачами, студентами факультету, серед яких були майбутні викладачі університету О.М. Федьков, А.Г. Філінюк, І.В. Сесак, Г.Б. Вонсович, М.Б. Петров та ін., додавало знань і професійності в роботі. Особливо гарні ділові стосунки склалися у працівників читального залу з тодішнім деканом факультету Л.В. Баженовим, який дбав про поповнення фонду новою літературою, давав на допомогу бібліотекарям студентів. Деякий час Т.М. Опря поєднувала роботу бібліотекаря з обов'язками старшого лаборанта кафедри всесвітньої історії, яку очолював професор Л.А. Коваленко. Освоїла роботу на друкарській машинці, писала протоколи засідань кафедри, неодноразово призначалася секретарем державної комісії на випускних іспитах студентів історичного факультету. Також брала активну участь у громадському житті факультету, виконувала обов'язки секретаря профбюро. Працюючи в читальному залі, Тамара Миколаївна заслужила повагу викладачів та студентів.

З 1985 року читальний зал історичного факультету очолила Нижник Лариса Степанівна. Народилася 15 вересня 1939 року в місті Заслав'ї Мінської області БРСР в сім'ї військовослужбовця. 1957 року закінчила середню школу №8 міста Кам'янець-Подільського. 1957-1959 рр. – навчання в місцевому культурно-освітньому технікумі (бібліотечний відділ).

Після закінчення учбового закладу працювала методистом Новопокровської районної бібліотеки Луганської області. 1963 року вступила до Київського державного інституту культури імені О. Корнійчука на бібліотечний факультет, який закінчила 1968 року. З 1962 року працювала в Кам'янець-Подільському державному інституті (університеті) у відділі комплектування та обробки літератури каталогізатором [7, с.58].

У жовтні 2014 року Лариси Степанівни не стало. В нашої пам'яті – це справжній знавець своєї справи.

Велику допомогу в розвитку підрозділу надавали директори університетської бібліотеки: Й.І. Токар, протягом 1993-2000 рр. – С.Г. Стадник, а з 2000 по 2004 рік – кандидат історичних наук В.С. Лозовий, зусиллями якого було започатковано вивчення історії книгозбірні [5, с.72].

1 вересня 2004 року бібліотеку Кам'янець-Подільського державного університету очолив історик, педагог, активний організатор краєзнавчого руху, автор численних монографій та книг з історії рідного краю, нині доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства і спеціальних історичних дисциплін, заслужений працівник народної освіти, член-кореспондент Української академії історичних наук – Віктор Степанович Прокопчук [1, с.731-744].

З вересня 2015 року бібліотеку Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка очолила Л.В. Климчук, кандидат історичних наук.

Із приходом нового директора пріоритетним напрямком роботи книгозбірні, як і раніше, залишився книжковий фонд, який формується перед усім за рахунок найновішої україномовної, навчально-методичної, наукової літератури [5, с.105].

З 11 лютого 2008 року читальний зал очолювала бібліотекар I категорії Гончарова Ліана Віталіївна, з січня 20018 року – Биковська Вікторія Францівна.

У своїй роботі підрозділ керується законодавчими актами про освіту та бібліотечну справу, безпосередньо законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», постановами Кабінету Міністрів, які визначають розвиток культури та освіти, керівними документами органів управління з питань бібліотечної справи, техніки безпеки, а також статутом і правилами внутрішнього трудового розпорядку ЗВО.

Важливою складовою навчального процесу є книжковий фонд бібліотеки, який відповідає запитам студентів, викладачів, науковців, та інших категорій користувачів. Сьогодні бібліотечний ресурс читального залу історичного факультету складає 45424 примірників літератури з різних галузей знань. Це – підручники та навчальні посібники, наукові, довідкові видання тощо.

Література розставлена в систематично-алфавітному порядку: усі документи розміщені на полицях згідно таблиць УДК, а в межах відділу – в алфавітному порядку. Кожен стелаж забезпечений паспортом та полічними роздільниками.

За роки існування підрозділу створені алфавітний та систематичний каталоги, тематична картотека журнальних статей, краєзнавча картотека.

Поповнення книжкового фонду читального залу історичного факультету здійснюється з відділу комплектування літератури. Паралельно з традиційним джерелом поповнення книжкового фонду – закупівлею літератури підрозділ отримує книги від учасників акції «Подаруй бібліотеці книгу». Серед активних меценатів – ректор професор С.А. Копилов, декан історичного факультету доцент В.А. Дубінський, професори О.М. Завальнюк, А.Г. Філінюк, Л.В. Баженов, О.М. Федьков та ін.

Серед різних форм популяризації фонду провідне місце належить книжковим виставкам. Вони привертають до себе увагу за змістом та естетичним оформленням, різноманітністю тематики. Постійно діють і поповнюються новою літературою книжкової виставки: «Нові надходження літератури», «Праці викладачів історичного факультету», «Періодичні видання».

Робота читального залу історичного факультету чітко планується і аналізується. Крім традиційного плану, який передбачає основні напрямки й показники діяльності, виробляється план управлінських дій по напрямках – масова, краєзнавча, довідково-бібліографічна та наукова робота. Це своєрідний графік, в якому більш детально і конкретно визначені заходи бібліотечного підрозділу, дати й відповідальні за їх організацію. Планування виступає правовим інструментом для вирішення ключових питань підрозділу.

Вся просвітницька робота ведеться у тісному взаємозв'язку з професорсько-викладацьким складом факультету. Тісна співпраця з керівництвом факультету, з користувачами, спільна підготовка заходів дають свої позитивні результати: створюють атмосферу довіри, поліпшують взаємовідносини з користувачами.

Роботу читального залу історичного факультету пов'язуємо з новітніми інформаційними технологіями, активною роботою над підвищенням фахового рівня, опанування нових методів роботи за для створення сучасних і зручних умов для користувачів.

Список використаних джерел:

1. Баженов Л.В. Віктор Степанович Прокопчук. *Кам'янець-Подільський державний університет в особах*. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2003. Т. 1. С. 731-744.
2. Гавришук А.П. Маслова Зоя Яківна. *Кам'янець-Подільський державний університет в особах*. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2003. Т. 1. С. 657-662.
3. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002. №2984-III. Київ : Вид-во Ін-ту законодавства Верховної Ради, 2002. С. 45.
4. Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / редкол.: П.І. Рогова, К.Т. Селіверстова, Ю.І. Артемова та ін. Київ : Вирій, 2006. 402 с.

5. Прокопчук В.С., Філінюк Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розвитку. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 284 с.
6. Прокопчук В.С. Тамара Миколаївна Опря. *Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2012 рік* / упоряд.: Т.М. Опря; Л.П. Савченко ; відп. ред. В.С. Прокопчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац.ун-т ім. Івана Огієнка, 2011. Вип. 7. С. 83-84.
7. Резнічук Л.В. Лариса Степанівна Нижник. *Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2009 рік* / упоряд.: Т.М. Опря, В.М. Пархоменко, Л.П. Савченко та ін. ; відп. за вип. В.С. Прокопчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т, 2008. Вип. 4. С. 58.

The article discusses the history of creation and development of the reading room Faculty of History Research Library of Kamenetz-Podolsk National Unsversity named after Ivan Ohienko.

Key words: library, reading room, history, prospect.

Отримано: 19.02.2018

УДК 027.7:378:63(477)«192»

О. Б. Комарніцький, В. В. Покалюк, м. Кам'янець-Подільський

БІБЛІОТЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИШІВ УСРР У 20-ті рр. ХХ ст.

У статті комплексно показано роботу бібліотек сільськогосподарських вищих закладів освіти у 1920-х рр. Автори доводять, що найпотужніші книгозбірні функціонували в інститутах. Йдеться про зростання бібліотечних фондів технікумів. У деяких з них фонди були потужнішими ніж інститутські (Полтавський, Уманський, Майнівський, Херсонський і Чернігівський сільськогосподарські технікуми, Харківський зоотехнічний технікум). Зазначається, що у вищих обали про комплектування своїх фондів, використовуючи для цього різні шляхи, зважаючи на обмеженість своїх бюджетів. Мали місце непоодинокі випадки, коли книги закупляли за власні кошти студенти.

Ключові слова: бібліотека, інститут, технікум, книга, фонд.

У 20-ті рр. ХХ ст. поступово зростала навчально-матеріальна база сільськогосподарських навчальних закладів, без якої неможливою була підготовка кваліфікованих агрономів, землеустроїльників, зоотехніків. Особлива увага приділялася роботі навчально-допоміжних підрозділів.

Поступово формувалися бібліотеки вишів. Проблема функціонування книгозбірень у 20-ті рр. в аграрних вищих закладах освіти не досліджувалася. Окремі аспекти проблеми знайшли своє відображення на сторінках праць сучасників описуваних подій – ректора кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту (СГІ) М. Баєра [1] і професора Київського СГІ І. Щоголіва [48], сучасного українського вченого О. Михайлюка [11]. У нашій публікації ми спробуємо комплексно дослідити роль бібліотек сільськогосподарських вишів у підготовці фахівців-аграріїв у вказаний час.

Найпотужніші книгозбірні серед аграрних вишів функціонували в інститутах. Зокрема, у 1923 р. було створено бібліотеку Київського СГІ. За офіційними даними, у 1923-1924 н.р. вона налічувала 25916 прим. [29, арк.15 зв.], на початку 1925-1926 н.р. – 20603 прим., наприкінці року – 36624 [42, арк.200 зв.], у 1927-

1928 н.р. – 43305 [31, арк.175 зв.]. Крім того, інститут мав потужний фонд періодики (31,6 тис. бібліотечних одиниць, 7 тис. з яких були іноземними мовами). Бібліотечні фонди формувалися з майна ліквідованих бібліотек «Агропрогрук», «Сільського Господаря», Сільськогосподарського наукового комітету й частини фундаментальної бібліотеки Київського політехнічного інституту [48, с.61-63].

У бібліотеці Харківського СГІ у 1922 р. було 8 тис. прим. книг, журналів, газет [22, арк.33], на початку 1924-1925 н.р. – 23400 прим. книг, журналів, газет, наприкінці – 26225 [35, арк.190 зв.], у 1927-1928 н.р. – відповідно 33861 і 37567 [47, арк.426 зв.], наприкінці 1928 р. – 42 тис. [45, арк.18 зв.], на 1 жовтня 1929 р. – понад 45 тис. [9, с.4]. Бібліотека Одеського СГІ у 1921-1922 н.р. налічувала 8 тис. томів, у т.ч. 1520 монографій, 1250 періодичних і 300 довідкових видань тощо [20, арк.8 зв.], у 1926-1927 н.р. – 33490 [42, арк.134 зв.]. На початку 1927-1928 н.р. у ній вже було 35945 прим., наприкінці року – 37200 [47, арк.448 зв.], у Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті – відповідно 28072 і 32221 [47, арк.512 зв.] (на 1 травня 1923 р. у ній було лише 2 тис. прим.) [17, арк.26 зв.]. У Харківському геодезично-землеустрійному інституті на початку 1922 р. бібліотека мала лише 439 книг, з яких 29 були з геодезії та 39 – астрономії [22, арк.234 зв.], на 1 жовтня того ж року – 586, у 1923 р. – 927, у 1924 р. – 3095, у 1925 р. – 6359, у 1926 р. – 13228 [46, арк.85; 2, с.12], на початку 1927-1928 н.р. – 17069 прим., а наприкінці року – 20784 [47, арк.337 зв.]. У Харківському ветеринарному інституті книг було менше – відповідно 15136 і 15425 [47, арк.409 зв.].

У бібліотеці Кам'янець-Подільського СГІ, яка була створена у грудні 1920 р., джерелом для поповнення її фонду були переважно книги з націоналізованих більшовиками бібліотек. Крім того, викладачі і студенти для наукової роботи використовували загальну бібліотеку колишнього Кам'янець-Подільського державного українського університету. Директором бібліотеки була студентка В. Вікул [5, арк.27 зв.; 6, арк.17]. На 26 травня 1921 р. її фонд налічував 2094 прим. [7, арк.15], 15 червня 1922 р. – 4233 [5, арк.34; 8, арк.7, 14], у вересні 1923 р. – 9430 [1, с.10].

Зростали бібліотечні фонди техніків. У перші роки десятиліття вони були незначними. Наприклад, у Житомирському землеустрійному технікумі у 1923-1924 н.р. вони становили 4880 прим. [39, арк.27], у Ногайському сільськогосподарському технікумі (СГТ) – у 1921 р. – 1766 [15, арк.30 зв.], у 1921-1922 н.р. – 3864 [15, арк.30 зв.], Волинському – у 1923-1924 н.р. – 2070 [37, арк.98], Ерастівському – у тому ж році – 2 тис. [38, арк.32], у Київському інженерно-меліоративному технікумі – 978 [24, арк.8 зв.], Сутиському СГТ – у 1922-1923 н.р. – 307 [28, арк.8], Одеському землеустрійно-меліоративному технікумі – у липні 1923 р. – 226 [23, арк.50], Єлисаветградському СГТ – у 1922-1923 н.р. – 140 [27, арк.9]. У декількох вищих цей показник був вищим: Уманському СГТ – у 1923 р. – 25770 [34, арк.39 зв.], Майнівському – у 1922-1923 н.р. – 12847 прим. [26, арк.30 зв.], Херсонському – у жовтні 1923 р. – 8303 [24, арк.108 зв.], Луганському – у 1922-1923 н.р. – 8 тис. [18, арк.20], Маслівському сортівничо-насінному технікумі – у червні 1923 р. – 8 тис. [25, арк.33 зв.], Кам'янець-Подільському СГТ – 6 тис. [16, арк.6], Харківському зоотехнікумі – у 1921-1922 н.р. – 5260 [21, арк.539 зв.].

У середині десятиліття фонди відчутно зросли. Найпотужніший бібліотечний фонд мав Полтавський СГТ. У 1924-1925 н.р. він налічував 7 тис. прим. [11, с.11], на початку 1927-1928 н.р. – 40336, наприкінці – 43232 [47, арк.155 зв.]. За ним розташувалися: Херсонський СГТ (у 1924-1925 н.р. – 21495 [35, арк.272 зв.-273], у 1925-1926 н.р. – 23481 [43, арк.9 зв.], у 1926-1927 н.р. – 24041 [35, арк.242 зв.]), Харківський зоотехнікум (у 1927-1928 н.р. – 15004 прим.) [47, арк.243 зв.], Чернігівський СГТ (у 1925-1926 н.р. – 5092 [43, арк.163 зв.], у 1927-1928 н.р. – 13560 [47, арк.259 зв.]), Київський меліоративно-землеустрійний

технікум (у 1925-1926 н.р. – 5868 [43, арк.111 зв.], 1927-1928 н.р. – 12 тис. [47, арк.323 зв.]), Єрастівський СГТ (у 1924 р. – 3 тис. [30, арк.43], у 1925-1926 н.р. – 7235 [41, арк.307 зв.], у 1927-1928 н.р. – 8958 [47, арк.210 зв.]), Білоцерківський (у 1927-1928 н.р. – 8829) [47, арк.109 зв.], Полтавський землеустрійний технікум (у 1927-1928 н.р. – 8657) [47, арк.289 зв.], Красноградський СГТ (у 1927-1928 н.р. – 8237) [47, арк.5 зв.], Мигійський (у 1925-1926 н.р. – 857 [44, арк.2017 зв.], у 1927-1928 н.р. – 8025 [47, арк.393 зв.]), Майнівський (у 1924-1925 н.р. – 2053 [33, арк.474], у 1928 р. – 7639 [10, с.12]), Житомирський землеустрійний технікум (у 1925-1926 н.р. – 7309) [44, арк.69], Дніпропетровський (у 1925-1926 н.р. – 4607 [44, арк.11 зв.], у 1927 р. – 5663, у 1928 р. – 7139 [47, арк.274 зв.]), Маслівський сортивничо-насіннєвий технікум (у 1925-1926 н.р. – 4462 [41, арк.221 зв.], у 1927-1928 н.р. – 6746 [47, арк.85 зв.]), Чернігівський СГТ (у 1924-1925 н.р. – 4387) [40, арк.28 зв.], Луганський (у 1925-1926 н.р. – 3451) [44, арк.312], Новополтавський свейрейський (у 1927-1928 н.р. – 4 тис.) [47, арк.95 зв.], Волинський (у 1927-1928 н.р. – 3415) [47, арк.127 зв.], Сутиський (у жовтні 1924 р. – 1891) [47, арк.127 зв.], Одеський землеустрійний технікум (у 1925-1926 н.р. – 1046) [44, арк.349 зв.].

Основними характеристиками бібліотек є надходження літератури, її вибуття, кількість виданих книг на руки і число читачів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Дані про роботу бібліотек сільськогосподарських вишів у 20-х рр. ХХ ст.
 [9, с.4; 33, арк.474; 35, арк.191; 37, арк.98; 40, арк.28 зв.; 41, арк.22 зв.; 307 зв.;
 42, арк.200 зв.; 43, арк.9 зв., 111 зв., 163 зв.; 46, арк.84-85 зв.;
 47, арк.5 зв., 85 зв., 109 зв., 124 зв., 127 зв., 155 зв., 210 зв., 242 зв., 243 зв., 259 зв.,
 272 зв.-273, 274 зв., 289 зв., 323 зв., 393 зв., 409 зв., 426 зв., 448 зв., 512 зв., 529 зв.]

Назва навчального закладу / навчальний рік	Дані про рух книг та журналів			
	надійшло	вибуло	кількість виданих на руки книг	кількість читачів
Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут – 1927-1928 н.р.	4149	–	9422	1177
Київський СГТ				
1925-1925 н.р.	*	*	17397	983
1927-1928 н.р.	8815	207	17571	1046
Одеський СГП				
1927-1928 н.р.	1255	-	25968	13849
Харківський СГТ				
1924-1925 н.р.	2917	91	23560	*
1927-1928 н.р.	3727	21	58163	1433
1928-1929 н.р.	*	*	*	1500
Харківський ветеринарний інститут				
1927-1928 н.р.	299	-	20322	387
Харківський геодезично-землеустрійний інститут				
1922-1923 н.р.	331	*	*	*
1923-1924 н.р.	2168	*	*	*
1924-1925 н.р.	3264	*	6210	430
1925-1926 н.р.	6865	*	24855	842
1926-1927 н.р.	3841	*	29062	984
1927-1928 н.р.	3916	201	27013	1190

Продовження таблиці 1

Білоцерківський СГТ 1927-1928 н.р.	479	24	9870	382
Волинський СГТ 1923-1924 н.р. (осінній триместр)	*	173	*	*
1927-1928 н.р.	664	—	7920	108
Дніпропетровський землеустрійний технікум 1927-1928 н.р.	1476	—	3240	163
Ерастівський СГТ 1925-1926 н.р.	1078	20	*	166
1927-1928 н.р.	655	16	10281	207
Київський меліоративно- землеустрійний технікум 1925-1926 н.р.	1783	*	18350	563
1927-1928 н.р.	1000	*	18000	750
Красноградський СГТ 1927-1928 н.р.	793	6	5350	148
Майнівський СГТ 1927-1928 н.р.	*	*	2803	*
Маслівський сортивничо- насіньвий технікум 1925-1926 н.р.	1619	7	*	157
1927-1928 н.р.	979	14	6108	187
Мигійський СГТ 1927-1928 н.р.	1719	—	3618	142
Полтавський землеустрійний технікум 1927-1928 н.р.	3955	—	5300	276
Полтавський СГТ 1927-1928 н.р.	2927	31	17911	645
Харківський зоотехнічний технікум 1927-1928 н.р.	2556	10	2390	285
Херсонський СГТ 1924-1925 н.р.	1323	2186	*	*
1925-1926 н.р.	3014	472	20030	99
1926-1927 н.р.	*	*	3913	*
Чернігівський СГТ 1924-1925 н.р.	899	533	*	*
1925-1926 н.р.	705	*	*	*
1927-1928 н.р.	1772	1556	9688	349

* Даних не виявлено.

Дані додатку свідчать, що найбільшу увагу щодо наповнення бібліотечних фондів приділяли у Київському СГТ і ветеринарно-зоотехнічному інституті, харківських геодезично-землеустрійному інституті і СГТ, Полтавському землеустрійному технікумі і СГТ, Чернігівському і Мигійському СГТ.

Вищі використовували різні шляхи для комплектування своїх фондів. Наприклад, Київський СГТ налагодив обмін виданнями з різними сільськогосподарськими науковими установами, дослідними станціями в СРСР і за кордоном. У 1927 р. бібліотека мала сталий обмін періодичними виданнями з 312 сільськогосподарськими організаціям СРСР і одержувала бл. 50 назв періодики від своїх за-

рубіжних колег [48, с.62]. Неодноразово виші зверталися із відповідними листами до місцевих органів влади. Так, у 1921-1922 н.р. бюро Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту звернулося з проханням до Київського губерньського відділу землеробства передати на певних умовах бібліотеку ветеринарного відділу губземи, на базі якої інститут планував заснувати відділ закордонної спеціальної літератури [17, арк.27]. Навесні 1925 р. місцева влада передала Полтавському СГТ 20 тис. прим. книг бібліотеки колишнього Полтавського сільськогосподарського товариства [13, с.6]. Звісно, керівництво вишів виділяло, хоч і незначні, але все ж кошти зі своїх бюджетів на збільшення бібліотечних фондів [17, арк.20 зв.].

Мали місце непоодинокі випадки, коли книги закупляли за власні кошти студенти. Наприклад з Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту повідомляли, що важливе значення для підтримки бібліотеки відігравала бібліотечна секція студентського комітету, яка виділяла певні кошти на придбання необхідних підручників [17, арк.15 зв.]. У Полтавському землеустрійному технікумі у 1923-1924 н.р. за кошти студентів було придбано 75 книг [32, арк.349]. Подібне мало місце і в Одеському землеустрійно-меліоративному технікумі [23, арк.46]. Студенти Могилів-Подільського СГТ купували книги, в зв'язку з відсутністю у закладі бібліотеки. У джерелах зазначалося, що ними користувалася молодь, яка жила на одній вулиці. Придбання книги для студентства було великою радістю [19, арк.3]. У 1925 р. студенти Кам'янець-Подільського СГІ, відчуваючи нестачу літератури, скинулися по 50 коп. і створили кооперативну бібліотеку. Адміністрація вишу виділила їм на ці потреби ще 300 руб. [12, с.4]. Того ж року, в одному із номерів газети «Червоний кордон» вмістили оголошення про конкурс на заміщення вакантної посади бібліотекаря. Претендент повинен був мати агрономічну освіту, знати німецьку мову і вміти читати та писати французькою і англійською мовами [14, с.4].

При вишівських бібліотеках функціонували читальні. Одна з них працювала у Харківському СГІ. Зокрема, у 1924-1925 н.р. її 710 разів відвідали викладачі і 9720 – студенти. Загалом, у середньому на день послугами читальні користувалися 70 осіб [35, арк.191]. Новополтавському єврейському СГТ – 25 [3, арк.75 зв.-76 зв.]. У Полтавському землеустрійному технікумі цей показник становив 8-10 осіб. Значною мірою завдяки коштам студентів тут виписували місцеву періодику [36, арк.349]. З Херсонського СГТ повідомляли, що у 1922-1923 н.р. читальня працювала ввечері [24, арк.86]. У читальні Кам'янець-Подільського СГІ практикували видачу книг викладачам додому [6, арк.17]. Читальні працювали також у Сутиському [28, арк.8] та Чернігівському СГТ [40, арк.44 зв.].

Таким чином, у сільськогосподарських вишах значну увагу приділяли формуванню їхніх бібліотек. Найпотужніші книгозбірні серед аграрних вишів функціонували в інститутах. Зростали бібліотечні фонди технікумів. У деяких з них фонди були потужнішими ніж інститутські (Полтавський, Уманський, Майнівський, Херсонський і Чернігівський СГТ, Харківський зоотехнікум). У вишах дбали про комплектування своїх фондів, використовуючи для цього різні шляхи, зважаючи на обмеженість своїх бюджетів. Мали місце непоодинокі випадки, коли книги закупляли за власні кошти студенти.

Список використаних джерел:

1. Баєр М.М. Підсумки будівництва Кам'янецького Сільсько-Господарського Інституту та перспективи його розвитку: відбитки з кн. 4-ої «Записок С.-Г. Інституту в Кам'янці на Поділлі». Кам'янець на Поділлі : Друк. ім. Леніна, 1927. 21 с.
2. Бочков М.В. Харківський геодезичний та землевпорядний інститут. *Записки Харківського геодезичного та землевпорядного інституту*. Харків : Геодезич.-землеустр. ін-т, 1927. Кн. 1. С. 3-18.

3. Державний архів (Держархів) Миколаївської обл. Ф.Р.99. Оп.3. Спр.13.
4. Держархів Харківської обл. Ф.р.1148. Оп.6. Спр.12.
5. Держархів Хмельницької обл. Ф.р.195. Оп.1. Спр.9.
6. Держархів Хмельницької обл. Ф.р.195. Оп.1. Спр.15.
7. Держархів Хмельницької обл. Ф.р.195. Оп.1. Спр.31.
8. Держархів Хмельницької обл. Ф.р.195. Оп.1. Спр.74.
9. Карпов В. Наша бібліотека. *Шлях праці*. Харків, 1929. 6 листоп. №9-10. С. 4.
10. Квітко Д. Майнівка в минулому та сучасному. Історичний огляд. *Записки Майнівського Сільсько-Господарського технікуму*. Ніжин, 1928. Т. 1. С. 4-21.
11. Михайлюк О.І. Становлення та розвиток сільськогосподарських освітніх закладів Полтавщини у XIX ст. – 20-х роках XX століття. Київ : Нора-принт, 2001. 20 с.
12. Нам пишуть. Саневич. Будуть з книжками. *Червоний кордон*. Кам'янець-Подільський, 1925. 19 лют. Чис. 84. С. 4.
13. Полтавський сільськогосподарський інститут: історична хода і творчість (до 75-річчя від дня заснування). Полтава, 1995. 30 с.
14. СГІ. Оголошення. *Червоний кордон*. 1925. 23 квіт. Чис. 103. С. 4.
15. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф.166. Оп.2. Спр.386.
16. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.2. Спр.1066.
17. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.2. Спр.1078.
18. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.2. Спр.1092.
19. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.2. Спр.1098.
20. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.2. Спр.1108.
21. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.2. Спр.1435.
22. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.2. Спр.1449.
23. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.2. Спр.1472.
24. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.3. Спр.206.
25. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.3. Спр.214.
26. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.3. Спр.260.
27. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.3. Спр.277.
28. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.3. Спр.378.
29. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.3. Спр.595.
30. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.4. Спр.489.
31. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.279.
32. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.538.
33. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.541.
34. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.3. Спр.634.
35. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.300.
36. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.538.
37. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.549.
38. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.550.
39. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.551.
40. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.5. Спр.1188.
41. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.6. Спр.192.
42. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.6. Спр.193.
43. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.6. Спр.194.
44. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.6. Спр.223.
45. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.6. Спр.4129.
46. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.6. Спр.4213.
47. ЦДАВО України. Ф.166. Оп.8. Спр.124.
48. Щоголів І. Київський Сільсько-Господарський Інститут. *Записки Київського сільсько-господарського інституту*. Київ: Вид-во Київ. сільс.-госп. ін-ту, 1927. Т. 3. С. 8-68.

The article shows the work of libraries of agricultural higher educational institutions in the 1920s. The author proves that the most powerful libraries functioned in institutions. It is about the growth of library funds of technical schools. In some

of them, the funds were more powerful than those in the institutes (Poltava, Uman, Minivsky, Kherson and Chernigov agricultural technical schools, Kharkov zootechnical school). It is noted that the universities have been concerned with the acquisition of their funds, using various ways for this, despite the limited budgets. There were not isolated cases when books were bought for students' own money.

Key words: library, institute, technical school, book, fund.

Отримано: 18.04.2018

УДК 025.7/9:027.7:378.6:63(477.43-21)ПДАТУ(091)

О. М. Циганок, м. Кам'янець-Подільський

БІБЛІОТЕЧНИЙ ФОНД НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ПДАТУ НА ПОРОЗІ СТОРІЧНОГО ЮВІЛЕЮ

Представлено історичні етапи розвитку книжкового фонду бібліотеки Подільського державного аграрно-технічного університету. Розкрито сучасні тенденції поповнення інформаційних ресурсів наукової бібліотеки.

Ключові слова: Бібліотечний фонд, інноваційні зміни, електронні ресурси.

Наукова бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету починає відлік своїх літ з 1919 року, коли при Кам'янець-Подільському державному українському університеті було відкрито сільськогосподарський факультет. Для потреб факультету починається збирання літератури сільськогосподарської тематики.

Через відсутність літератури, факультетська студентська рада стверджувала, що «студенти (229 осіб) не можуть скласти іспити, а тому вважала за доцільне змінити час сесії і направити двох своїх представників до Львова і Кракова для придбання необхідної літератури».

У серпні 1919 року сільськогосподарський факультет мав 68 підручників та книг. Тоді ж факультетська рада просила правління університету виділити кошти на закупівлю книг у Румунії на суму 5 тис. карбованців, відрядивши туди приват-доцента О. Полонського.

Б. Крижанівський, у свою чергу, запропонував звернутися до Подільської губернської народної управи, повітових управ з проханням передати до факультетського бібліотечного фонду другі примірники книг з їхніх бібліотек.

Поступово бібліотека факультету поповнювала свій фонд, який формувався переважно з націоналізованих книг, у т.ч. і з колишньої духовної семінарії.

Так у 1920 р. книжковий фонд бібліотеки нараховував 1000 примірників. Січень 1921 р. – 1500 прим.; травень 1923 р. – 2 094 прим.; червень 1922 р. – 4 233 прим.; вересень 1923 р. – 9 430 прим.

1921-1923 роки стали роками становлення Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту.

У квітні 1929 року в бібліотеці налічувалося по одному примірнику 87 різних назв закордонних журналів.

У 1930 році сільськогосподарський інститут було розділено на два вищих навчальних заклади: птахівничий і технічних культур. Вони існували до 1935 р.

У 1955 р. за рішенням уряду в місті Кам'янець-Подільському створено сільськогосподарський інститут. На часі стає питання організації бібліотеки.

За рішенням Міністерства сільського господарства СРСР бібліотеки вищих учбових закладів передали бібліотеці видання минулих років. У комплектуванні книжкового фонду брали участь 18 сільськогосподарських вищих навчальних закладів України. Наприкінці 1960 року книжковий фонд бібліотеки налічував 97 275 примірників друкованих видань, а через двадцять років книгозбірня вже мала 348 340 інформаційних документів.

Книжковий фонд наукової бібліотеки Подільського ДАТУ – є гетерогенним, тобто в ньому представлено документи різних типів і видів, різних років видання.

Український бібліотекознавець Т. Ярошенко писав: «Більшість стратегічних завдань сучасних університетів тісно пов'язана з діяльністю бібліотеки, як важливої ланки академічного та наукового процесів. Саме бібліотека університету є тісно творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої багато в чому залежить якість і зміст навчання та наукових досліджень».

Користувач, звертаючись до бібліотеки, очікує задовольнити свій інформаційний інтерес. І головне завдання бібліотеки – виконати запит та забезпечити доступ до інформаційних ресурсів.

Основа ефективної роботи університетської бібліотеки – грамотно скомплектований та стабільно оновлюваний фонд. Питання формування і збереження бібліотечного фонду – це головне питання життєдіяльності бібліотеки. Основна мета формування фонду – досягнення відповідності його складу завданням та потребам користувачів, створення максимально повного, обґрунтованого, єдиного фонду документів на традиційних та електронних носіях інформації відповідно до завдань навчального і виховного процесів вишу.

Книжковий фонд бібліотеки ПДАТУ є універсальним та багатогалузевим. На 01.01.2018 року фонд склав 635 814 примірників інформаційних видань. За видами видань фонд налічує: книг 549 288 прим. (120 362 назв); періодичних видань 86 526 прим. За цільовим призначенням: навчальна література – 163 125 прим., наукова 343 129 прим., художня 32 171 прим.

Інформаційні ресурси наукової бібліотеки ПДАТУ формуються відповідно до фахових інформаційних потреб користувачів. Комплектується фонд університетської бібліотеки вітчизняними та зарубіжними документами галузевої тематики.

Основні джерела комплектування НБ ПДАТУ:

- дарунки від фізичних осіб (викладачі, студенти, співробітники, випускники);
- придбання документно-інформаційних ресурсів;
- книгообмін;
- передплата періодичних видань.

У нашій бібліотеці постійно здійснюється аналіз інформаційного стану книжкового фонду та його використання. Аналіз фонду – це дуже потрібна, систематична робота. Вона дає можливість з'ясувати наповненість розділів фонду, різноманітність тематики видань, а також необхідність заходів по збереженню, списанню документів. Аналіз книжкового фонду підтримує наукову цінність фонду, допомагає виявити його пасивну частину.

У бібліотеці ведеться картотека забезпеченості підручниками та навчальними посібниками. Вона є основним довідковим джерелом для чіткої організації забезпечення користувачів бібліотеки навчальною літературою. Саме ця картотека допомагає ефективному комплектуванню, допомагає визначити пріоритети в комплектуванні фондів, раціонально використовувати кошти, впливає на процес видання власних книг науковцями університету, допомагає оперативно обслуговувати студентів.

Для того щоб фонд був у стані постійної готовності до негайної видачі, документи, що складають його, повинні завжди перебувати на призначеному для них місці, бути належним чином опрацьованими.

Для зручності користування та роботи, бібліотечний фонд книгозбірні ПДАТУ поділено на декілька, так би мовити, «підфондів». Виділено фонд наукової літератури, художньої, фонд довідково-бібліографічних видань, фонд навчальної літератури (підручники, навчальні посібники, практикуми, навчальні програми). У НБ ПДАТУ є фонд рідкісних і цінних видань.

Сучасні тенденції розвитку бібліотечних фондів припускають розширення їх складу не лише за тематикою, але й за видами документів. Якщо раніше бібліотека отримувала лише друковані видання, то сьогодні в розпорядженні користувачів електронні підручники, інформаційні електронні ресурси, видання на електронних носіях. Розширення сфери інформаційних повноважень, оволодіння новими технологіями створення та поширення інформації формує новий імідж бібліотеки.

Сьогодні бібліотека сама стає виробником електронної інформації. Активізуються процеси формування фонду електронних документів, власних електронних баз даних, найголовніша мета яких – оперативність доступу. Виникає необхідність бібліотечно-інформаційної обробки потоків електронних інформаційних матеріалів.

Фонд електронних документів формується з електронних видань; електронних публікацій в мережі Інтернет; електронних версій друкованих видань, або публікацій; електронних копій друкованих публікацій.

Довідково-бібліографічний фонд в його традиційному вигляді доповнюється і замінюється електронними джерелами, які створюють основу для виконання різноманітних запитів користувачів. В бібліотеці ведеться робота по створенню бібліографічної продукції, яка забезпечує оперативне інформування користувачів щодо нових надходжень, бібліографування творчого доробку викладачів та науковців університету, інформаційне забезпечення навчальних дисциплін та тем наукових досліджень.

Сьогодні вимагає від бібліотеки інноваційних змін. Бібліотека бере на себе ті послуги, які раніше не надавались користувачам, з тим, щоб процеси, пов'язані з інформатизацією, розвивались, не вступаючи в протиріччя з традиційною роботою книгозбірні, а доповнювали її.

Сучасна університетська бібліотека – не просто сховище навчальних та наукових матеріалів, це відкрита комунікаційно-комунікативна система, яка бере участь у педагогічно-виховному процесі та міжбібліотечному обміні.

Інформаційна підтримка навчального й наукового процесів проходить через освоєння інформаційних і комп'ютерних технологій. У НБ ПДАТУ удосконалюється багатоступінчата веб-сторінка бібліотеки, ведеться електронний каталог. Завдяки цьому бібліотека стає репрезентатором своїх власних ресурсів, як в українському, так і в світовому інформаційному просторі.

У задоволенні попиту в необхідній літературі важливу роль відіграє університетський Репозитарій – електронний архів повнотекстових версій навчально-методичних посібників, монографій, авторефератів дисертацій, статей підготовлених вченими, викладачами, співробітниками, аспірантами і студентами університету, з доступністю публікацій через Інтернет. Університетський Репозитарій має функцію популяризації наукових здобутків університетської спільноти, підвищення рейтингу університету, через зростання рівня цитованості наукових праць шляхом вільного довготривалого доступу до них через мережу Інтернет.

Головне завдання наукової бібліотеки ПДАТУ зберегти видання, які складають фонд, та шукати шляхи поповнення книгозбірні новими сучасними виданнями.

Бібліотека покликана розуміти поточні та прогнозувати перспективні інформаційні потреби користувачів, створювати і надавати відповідні послуги. Головне в роботі бібліотеки – модернізація змісту її діяльності. Це дає шанс для бібліотеки перейти на новий рівень діяльності – стати основним зберігачем інформаційних ресурсів, забезпечувати доступ до інформації, формувати у користувача навички роботи з різними джерелами інформації.

Список використаних джерел:

1. Гошанська І.С. Проблеми ефективного управління формуванням бібліотечно-го фонду. *Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю наук. б-ки ХНУ, 15-16 берез. 2012 р. Хмельницький : ХНУ, 2012. С. 220-225.
2. Лобузін К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності: монографія / НАК України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2012. 375 с.
3. Мацібора Н.Г., Домбровська Л.В. Зберігання бібліотечних фондів: традиційні та новітні підходи. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського* : зб. наук. пр. / АПН України; ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського. Київ : Пед. думка, 2012. Вип. 3. С. 232-244.
4. Подуфала Ю., Рябець І. Інформаційне забезпечення комплектування документно-інформаційними ресурсами бібліотеки ВНЗ. *Вісник Книжкової палати*. 2016. №2. С. 26-28.

The historical stages of development of the book fund of the library of the State Agrarian and Engineering University in Podilya are presented. Modern tendencies of updating of information resources are examined.

Key words: library fund, innovative changes, electronic resources.

Отримано: 12.03.2018

УДК 94:02(477.43):930«20»

Н. М. Синиця, м. Хмельницький

ІСТОРІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ У ВИДАННЯХ ПОЧАТКУ ХХІ ст.

У статті розкривається історія бібліотечної справи на Хмельниччині, яка висвітлена у виданнях початку ХХІ століття. Це видання, які виходили до ювілеїв бібліотек, матеріали науково-практичних конференцій, монографій. Подається матеріал на основі фонду Хмельницької ОУНБ.

Ключові слова: бібліотека, публічна бібліотека, наукова бібліотека, родова бібліотека, книга, еклібрис історія бібліотечної справи, дослідження, видання, красназство, конференція, монографія.

Вивчення історії бібліотек краю, їх становлення і розвитку є важливим завданням бібліотек, оскільки як Україні загалом, так і окремим її регіонам властиві свої специфічні бібліотечні процеси, власні підходи до розробки як загальних, так і окремих проблем бібліотечної діяльності. Окрім того історія

бібліотечної організації, розвитку, становлення є ключем до пізнання процесів, що відбуваються у бібліотечній справі сьогодні.

У вивченні історії бібліотек України у XIX-XX ст. чільне місце посідає біографічний напрям досліджень, у т. ч. дисертаційних. Зростаючий потік наукових публікацій був обумовлений намаганнями як ліквідувати «білі плями» в історії бібліотечного руху, так і об'єктивно переосмислити внесок тих чи інших діячів у бібліотечну і бібліографічну науку і практику – Д. Багалія, Л. Биковського, Б. Боровича, Б. Грінченка, О. Грушевського, Є. Кивлицького, І. Корнєйчика, І. Кревецького, А. Маркевича, С. Маслової, Ю. Меженка, І. Огієнка, С. Постернака, С. Сірополка, Ю. Сіцінського, М. Сумцова, Н. Фрідьсої, Л. Хавкіної, М. Ясинського та багатьох ін. Історія бібліотечної справи за доби Незалежності України має незаперечні здобутки і зберігає позитивну динаміку в наукових дослідженнях. Водночас багато аспектів історичного минулого бібліотечної справи в Україні ще залишаються недослідженими як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Історія бібліотек Хмельниччини віддзеркалює історію становлення і розвитку культури краю, розкриває історичну місію бібліотек, їх функції у суспільстві у різні хронологічні періоди. Історія кожної бібліотеки особлива і багатогранна, тому вивчення власної історії кожною бібліотекою області сприяє підвищенню її престижу, є вагомим внеском у розвиток бібліотечного та історичного краєзнавства, невід'ємною частиною документального та достовірного висвітлення культурної спадщини.

Історія бібліотек Хмельницької області висвітлювалась у працях науковців, дослідників-краєзнавців, зокрема О.М. Завальнюка, П.Я. Слободянюка, О.П. Григоренка, С.М. Єсюніна, О.Б. Комарницького, В.С. Прокопчука, Т.К. Прокопчук, Ю.А. Хоптяра, І.К. Михалевича та інших.

У XX ст. вивченням історії бібліотечної справи області та зокрема публічних (масових) бібліотек, обласної універсальної наукової бібліотеки займалися директори обласної бібліотеки М.І. Мілготін, який у 1958 році підготував історичний нарис про бібліотеки «Бібліотеки Хмельниччини в минулому і тепер» [10], В.П. Гусько, С.Л. Карван, Н.М. Синиця. Значний внесок у вивчення історії бібліотек вніс перший керівник Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства, головний бібліограф ОУНБ С.К. Гуменюк – автор понад 500 праць з історії та культури Поділля. У 1991 році на конференції «Хмельницькому-500» на бібліотечній секції, присвяченій 90-річчю Хмельницької ОУНБ, були розглянуті питання історії бібліотечної справи, роль бібліотек у культурно-національному відродженні, роль краєзнавчої бібліографії у діяльності бібліотек, вперше заговорили про Національну програму «Документальна пам'ять України». У тому ж році підготовлено і видано рекомендаційний бібліографічний список «Ювілей книгозбірні».

Аналіз видань матеріалів з історії публічних бібліотек Хмельниччини, показує, що готувались видання, в основному, до відзначення ювілейних дат.

У 2001 році з нагоди 100-літнього ювілею Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека підготувала науку видань: збірник «Бібліотека і час» [8], який став своєрідним літописом бібліотеки; збірник науково-практичної конференції «Бібліотеки в інформаційному суспільстві» [2], бібліографічний покажчик «Покликання-бібліотекар» [1]. Бібліотека щороку готує бібліографічні покажчики, які розкривають різні аспекти бібліотечної діяльності: щорічники «Літературна Хмельниччина», «Література про Хмельницьку область», «Календар знаменних і пам'ятних дат», «Книга Хмельниччини», тематичні – «Бібліотечний раритет Хмельниччини» (2006), «Бібліотека – регіональний центр інформації: (з до-

свіду роботи бібліотек-музеїв» (2007), «Науково-дослідна робота в бібліотеках Хмельниччини. Вип. 1-12» (2005-2017), «Об'єднуємось за покликом душі: за підсумками обласного огляду-конкурсу на кращу організацію роботи клубу (об'єднання) за інтересами для дорослих користувачів бібліотек» (2010), «Герої України: Хмельницька область» (2016), «Хмельниччина в літописі Незалежної України» (2001, 2017). У 2017 році колективом бібліотеки підготовлено і видано перший випуск ретроспективного каталогу «Газети Хмельниччини 1944-2017 роки», де подається інформація про місцеві газети, які зберігаються у фондах бібліотеки. У виданні в алфавітному порядку подано повний бібліографічний опис сучасних назв газет. Каталог доповнений географічним покажчиком. Видання характеризує історію формування фонду бібліотеки газетними виданнями і дає науковцям і краєзнавцям джерельну базу для нових досліджень [7].

Велику пошукову роботу з вивчення своїх установ здійснюють наукові бібліотеки навчальних закладів. Колектив наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка досліджує історію бібліотечної справи на Поділлі, видав три випуски «Наукових праць» серії «Бібліотекознавство. Книгознавство», в якому розглядається історія бібліотек і бібліотечної справи в різних аспектах: Видатні постаті в царині бібліотечної праці; Бібліотечна справа в Україні: історія становлення і розвитку; Традиції та інновації в діяльності бібліотек ВНЗ; Бібліотечне краєзнавство та регіональні дослідження; тощо. Велике значення для вивчення історії бібліотечної справи має науково-бібліографічна діяльність наукової бібліотеки, вагомий доробок якої належить В.С. Прокопчуку. Він також брав участь у створенні зведеного каталогу і розпису змісту усіх 12-ти випусків «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета» за 1876-1916 р.р.

На початку XXI століття чимало науковців почали активно вивчати невідомі сторінки історії бібліотечної справи як в Україні, так і на території сучасної Хмельниччини (Поділля, Волинь). Директор наукової бібліотеки Хмельницького національного університету О.Б. Айвазян досліджує історію бібліотечного будівництва в краї у другій половині XIX – на початку XX ст. Підсумком дослідження стала монографія О.Б. Айвазян (наук. керівник В.С. Прокопчук) «Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.)» [1]. У монографії проаналізовано процес формування мережі бібліотек у Подільській губернії в другій половині XIX – на початку XX ст., встановлено кількість бібліотек, склад їх фондів, роль держави, громадських організацій, церковних, освітніх і громадських діячів у формуванні мережі, організації діяльності бібліотек краю. Наукова новизна одержаних результатів у тому, що тут «вперше: комплексно проаналізовано факти, що стосуються становлення і розвитку бібліотек Поділля в досліджуваній період; розроблено періодизацію розвитку бібліотечної мережі Подільської губернії; введено до наукового обігу низку раніше невідомих архівних документів і матеріалів, які розширюють фактологічну базу поділлязнавства та бібліотекознавства.

Ще однією сторінкою, яка потребує ґрунтовного дослідження історії бібліотечної справи є вивчення історії приватних, родинних та родових бібліотек, що існували на території сучасної Хмельниччини. Їх фонди є частиною книжкового спадщини України. Певний час вони були вилучені із суспільного та культурного середовища. Проте коли в Україні розпочалась робота по реєстрації національного культурного надбання ці книги були введені до національного культурного реєстру. Серед останніх книг, які розкривають це питання і надійшли до Хмельницької ОУНБ є монографія Оксани Рабчун «Бібліотека Загінецька» [3]. Значна увага у виданні приділяється долі зібрань, що були розпорощені у XX ст. під час воєн,

революційних подій, репресій тощо. Це цікава історія родового книжкового зібрання польського роду Урбановських та Стажинських, відоме також і за назвою «Бібліотека Загінецька», що походить від назви села Загінці на Хмельниччині (Деражнянський район) – останнім місцем перебування у власності представників названого роду (*родова бібліотека це бібліотека, яка передавалась у спадок не менше як три рази*). За оцінками дослідників, його книжкове зібрання було одним з найбільших і найкращих на Волині в першій половині XIX століття. Станом на 1835 рік воно налічувало близько 13 тисяч томів. Син Едварда Стажинського Болеслав у 1863 році перевіз бібліотеку з Городця у с. Загінці, де для неї добудував окреме двоповерхове приміщення. Пізніше до неї була долучена власна бібліотека Болеслава, який був справжнім бібліофілом. У 1896 році бібліотека його стараннями налічувала вже 16 тисяч томів. На жаль масток Стажинських не зберігся. На місці садиби нині розміщено парк, що є пам'яткою паркової культури. Він занесений до реєстру пам'яток Деражнянського району Хмельницької області та є частиною державного Музейного фонду України.

Дуже цінним є те, що у книзі подається джерельна база дослідження, яка спирається на архівні документи Наукової Бібліотеки України ім. Вернадського, де сьогодні зберігається значна частина зібрання. Загальна частина зібрання бібліотеки, яка знаходиться у НБУВ становить 6314 одиниць. У книзі є чимало ілюстрацій власницьких та дарчих написів, зображення екслібрисів, прикладів форзаців книг, оправ, виготовлених з картону та шкіри. Подано іменний і географічний покажчики.

Авторська монографія доктора історичних наук Т.Р. Каросевої «Провінція у галактиці Гутенберга: книжкова культура подолян другої половини XIX – початку XX ст.» [8] розкриває розвиток книжкової культури, роль бібліотек у її формуванні. У книзі подається велика джерельна база, з яких низка неопублікованих документів знаходиться у Державному архіві Хмельницької області. Серед опублікованих джерел подаються збірники документів, законодавчі матеріали, статистичні збірники, діповодні документи, довідкові, бібліографічні видання тощо. Особливо цінними є додатки, яких у книзі – більше десяти. Серед них – Список Родових бібліотек Подільської губернії другої половини XIX – поч. XX ст. Важливим є те, що у списку вказується і сучасна адміністративна приналежність населених пунктів, з яких 58 – на території сучасної Хмельниччини. У книзі представлено більше ста штампів, печаток книгарень та бібліотек, в тому числі і штампів, які є на книгах Хмельницької ОУНБ, що дає можливість простежити формування фонду та реорганізації бібліотек. Це говорить про велику роль книги у житті жителів краю, дає поштовх дослідникам до нових пошуків у вивченні бібліотечної справи на території сучасної Хмельниччини. Введення до наукового обігу родових зібрань є новим джерельним шаром історії книжкової культури і новою базою для істориків, книгознавців, бібліотекознавців, біографістів, усіх, хто цікавиться історією та культурою краю.

Вивчення досвіду минулого може допомогти в усвідомленні місця книжкової культури, значення бібліотек і читання сьогодні.

В Україні формується нова політика держави в галузі культури, науки, освіти, бібліотечної справи. Децентралізація дає змогу створити такі бібліотеки, які потрібні саме конкретній громаді. Здійснюються активні пошуки оптимальних моделей розвитку бібліотек, найбільш прийнятних конкретній ОТГ враховуючи її економічні можливості, демографічну ситуацію населення, природничо-географічне розташування, відстань між населеними пунктами, характеристику закладів культури.

І варто пам'ятати, що сьогоднішній день завтра також стане історією, тому дуже важливо достовірно і конкретно фіксувати роботу бібліотек, не залишати «білих плям».

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. Прокопчук В.С. Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія. Кам'янець-Подільський : Звелейко Д. Г., 2016. 256 с.
2. Бібліотека в інформаційному суспільстві : матеріали наук. практ конф., присвяч. 100-річчю Хмельниц. ОУНБ ім. Островського, 21 верес. 2001 р. Хмельницький, 2001. 332 с.
3. Рабчун О. Бібліотека Загінецька : монографія. Москва : Изд-во Перо, 2017. 266 с.
4. Бібліотека і час: ювіл. зб., присвяч. 100-річчю з часу заснування Хмельниц. ОУНБ ім. Островського. Хмельницький, 2001. 116 с.
5. Бібліотека університету: витоки та сучасність: зб. наук. ст. та матер., присвяч. 50-річчю з дня заснування наук. 6-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький : ХНУ, 2012. 296 с.
6. Бібліотеки у створенні єдиного інформаційного простору Хмельниччини : матеріали обл. міжвід. наук.-практ. конф. Хмельницький, 2004. 146 с.
7. Газети Хмельниччини 1944-2017 років у фондах обласної універсальної наукової бібліотеки: каталог / упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький : Цюпак А.А., 2017. Вип. 1. 100 с.
8. Каросва Т.Р. Провінція у галактиці Гутенберга: книжкова культура подолян другої половини XIX – початку XX ст. : монографія / М-во освіти і науки України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. 472 с.: іл.
9. Література: Бібліотека і час: зб., присвяч. 100-річчю ОУНБ / Упр. культури Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький, 2001. 116 с.
10. Мілютін М. Бібліотеки Хмельниччини у минулому і тепер : короткий іст. нарис. Хмельницький, 1958. 57 с.
11. Покликання – бібліотекар : бібліогр. покажч. / Упр. культури Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського ; упоряд. С. Михайлова. Хмельницький, 2001.
12. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського в інформаційному просторі / Упр. культури, туризму та курортів Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький, 2006. 44 с.

The article reveals the history of the library business in Khmelnytsky, which is covered in the editions of the early 21st century. These are the publications that date back to the anniversaries of libraries, materials of scientific conferences, monographs. The material is presented on the basis of the Khmelnytsky UUNB fund.

Key words: library, public library, scientific library, generic library, book, exlibris history of library business, research, publication, ethnography, conference, monograph.

Отримано: 03.05.2018

ЖІНКИ-ЛІДЕРИ – БАЗИС ЯКІСНОГО РОЗВОЮ БІБЛІОТЕКИ

У статті розкрито особистий внесок у розвиток наукової бібліотеки Хмельницького національного університету заступників директора книгозбірні.

Ключові слова: історія бібліотечної справи Хмельниччини, бібліотека університету, бібліотека НБ ХНУ, заступник директора бібліотеки, Н.Б. Беднарська, В.О. Глухенька, Т.К. Онищук, О.О. Мацей.

2017 року наукова бібліотека та університет відзначили 55-літній ювілей. Досягнення бібліотеки було висвітлено у статтях фахових видань та стало темою доповідей під час урочистостей. Проте, найчастіше увага зосереджувалася на роботі бібліотеки загалом, недостатньо висвітлюючи та оцінюючи успіхи саме бібліотечних працівників, які і є безпосередніми виконавцями поставлених завдань [1, с.35].

Бібліотека університету – це багатофункціональна організація, діяльність якої чимало залежить від думки та особистості кожного бібліотекаря. Завданням адміністрації бібліотеки є скеровування діяльності всіх працівників в одне дієве русло згідно з ДСТУ, інструкціями, правилами та іншими регламентувальними документами. Важливими складовими цього процесу є організація роботи, контроль за виконанням планових завдань, звітність тощо. Велика роль у цьому належить заступникам директора бібліотек ЗВО, які на основі аналізу ситуації, окрім основних завдань, сприяють і запровадженню інновацій, а, отже, – розвою бібліотеки, покращують якість обслуговування користувачів.

Статтю присвячено діяльності заступників директора НБ ХНУ та їх ролі в історії розвитку бібліотеки університету, запровадженні інновацій, удосконаленні роботи з читачами та колективом.

За 55 років функціонування університетської книгозбірні посаду заступника директора обіймали Н.Б. Беднарська, О.Б. Айвазян, В.О. Глухенька, Т.К. Онищук, О.О. Мацей.

Посада заступника завідувачої бібліотеки інституту (тоді ще ХТПО) була введена в штат у 1978 році. Н.Б. Беднарська стала першим заступником завідувачої бібліотекою [5, арк.64].

Ніна Броніславівна народилася 12 грудня 1938 року в с. Розсохи Деражнянського р-ну Хмельницької обл. Батьки її – Кушніруки Броніслав Андрійович та Марія Михайлівна – до війни працювали в колгоспі. Вже після війни, на якій загинув її батько, Ніна Броніславівна закінчила школу, потім культосвітній технікум у Кам'янці-Подільському, і у 1956 р. стала завідувачою сільською бібліотекою. Вийшла заміж та переїхала до обласного центру, де 1961 року народила сина. Після декретної відпустки 1 лютого 1964 року почала працювати бібліотекарем загальнотехнічного факультету Львівського поліграфічного інституту ім. І. Федорова у м. Хмельницькому. Невдовзі вступила до Київського інституту культури на заочний бібліотечний факультет, який закінчила 1971 року, отримавши спеціальність «бібліотекар-бібліограф». 1972 року народила дочку і після недовгої відпустки по догляду за дитиною продовжила працювати в бібліотеці тоді вже Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування.

За 30 років роботи в книгозбірні університету Н.Б. Беднарська перебувала на різних посадах, в основному, керівних. У 1976 році вона стала першим

зав. відділу комплектування та обробки літератури. Будучи досвідченим фахівцем, Ніна Броніславівна заклала основи наукового комплектування фондів книгозбірні, впровадження передових методів роботи – таких, як попереднє замовлення за тематичними планами видавництва, створення довідкового апарату бібліотеки [8, с.43]. Багато зусиль доклала і до налагодження координації роботи з викладачами з питань придбання, систематизації та використання навчальної літератури на основі картотеки книгозабезпеченості.

Активна діяльність Н.Б. Беднарської як на посаді зав. відділу, так і в суспільному житті колективу сприяла її подальшому кар'єрному зростанню, і через два роки вона стала заступником завідувачої бібліотекою Степанець Катерини Степанівни.

Варто зазначити, що штат бібліотеки на той час нараховував лише 25 працівників, кількість читачів – майже 7 тис., фонд – 434 тис. примірників, видача документів з якого становила 459 тис. прим., тобто весь фонд був активним і впродовж навчального року його обертаність перевищувала одиницю. Це було колосальне навантаження на працівників бібліотеки, особливо під час масової видачі у вересні та здачі навчальної літератури у червні. На абонементях у ці періоди допомагали всі працівники бібліотеки, у т. ч. й адміністрація, про що свідчать світлини, які зберігаються у фонді НМВ НБ ХНУ [7, с.84].

За згадками ветеранів книгозбірні Ніна Броніславівна ніколи не боялася роботи, завжди була попереду, власним прикладом навчала молодих працівників, які кожного року з'являлися у штаті бібліотеки. Одні залишалися працювати, знайшовши себе у бібліотечній справі, інші наступного року знову здавали вступні іспити і вже відвідували книгозбірню як студенти, але свого керівника, яка видавала багато сил улюбленій справі і навчала цьому своїх колег, завжди згадували з повагою.

Як розповідала сама Ніна Броніславівна, найбільше клопотів у її роботі в бібліотеці завдавали переїзди, яких за 30 років вона пережила 6. Практично кожні 6 років бібліотеку переміщували з одного місця на інше. З одного боку, це було добре, адже покращувалися умови праці для читачів, для бібліотечних працівників, умови збереження фонду. З іншого боку, перевезти таку кількість книжок – надважка праця, яку можуть зрозуміти тільки бібліотекарі, які брали участь у цьому процесі, та керівник, який безпосередньо займався його організацією. Перший переїзд бібліотеки (з I корпусу інституту у II-й) відбувся на початку роботи Ніни Броніславівни у вишівській бібліотеці, останній (з IV корпусу вишу у бібліотечний корпус) – вже наприкінці її професійної діяльності 1988 року.

Усі ці роки Н.Б. Беднарська була членом профспілок університету і бібліотеки, брала активну участь у суспільному житті книгозбірні і вишу, а тоді це були і спортивні змагання, і самодіяльність, і соціалістичні змагання, і робота в колгоспах тощо, а в бібліотеці – відзначення ювілярів, організація забезпечення сільгоспродукцією, колективні святкування Нового року, 8 Березня та багато іншого. Неодноразово Ніна Броніславівна відзначалася грамотами університету, профкому, преміями та цінними подарунками. Навіть на заслуженому відпочинку не забуває вона про рідну бібліотеку. У листопаді 2014 році вона поділилася своїм творчим доробком через виставку вишитих робіт «Вишиваю душу в хрестики на білім полотні...», яка проводилася в бібліотеці [2].

Таким чином, Н.Б. Беднарська, як перший заступник директора бібліотеки, своєю діяльністю заклала основи наукового комплектування фондів, започаткувала ведення картотеки книгозабезпеченості, систематичних каталогів у підрозділах, запровадила систему рейтерних картотек, організувала переве-

дення фонду на ББК, сприяла підвищенню кваліфікації та розвитку наставництва молодих фахівців, поліпшенню матеріально-технічної бази бібліотеки.

У 1994 році у зв'язку з виходом на заслужений відпочинок Н.Б. Беднарської, на посаду заступника директора бібліотеки ХТІПО було призначено автора статті О.Б. Айвазян, яка пропрацювала на цій посаді до 2005 року. Не можу не згадати усіх своїх наставників, з якими мені дуже поталанило. Це директор бібліотеки Петрицька Валентина Михайлівна, яка навчила мене всій багатогранній роботі керівника; зав. науково-методичного відділу Рибалко Раїса Митрофанівна, яка навчала азам наукової роботи, створенню регламентуючих документів, написанню звітів, поважному ставленню до історії бібліотеки та університету; зав. відділу технічної літератури. Онищук Тетяна Костянтинівна, яка прищеплювала прагнення до розвитку, застосування передового досвіду в бібліотечній справі, повагу до читача.

Ера автоматизації, яка розпочалася на початку 90-х років з появою в бібліотеці першого ПК і значно активізувалася зі створенням локальної бібліотечної мережі та придбанням сучасного мережевого програмного забезпечення, внесла свої корективи у подальший розвиток бібліотеки, її технологічні процеси та кадровий склад. Швидким та якісним розвитком АБІС бібліотека завдячує насамперед Глухенькій Валентині Олексіївні, яка працювала в НБ ХНУ 19 років: спочатку інженером, потім зав. відділу автоматизації, а з 2000 р. – заступником директора з питань автоматизації.

Народилася Валентина Олексіївна на Луганщині в м. Брянка 2 вересня 1959 року в сім'ї службовців. Батько – Синицький Олексій Іванович – працював начальником відділу в міській раді м. Брянка, мати – Синицька Інна Іванівна – була комендантом шахтарського гуртожитку. Після закінчення школи В.О. Глухенька вступила до Київського політехнічного інституту на радіотехнічний факультет, який закінчила у 1984 році, виве маючи двох дітей. До 1995 року працювала за фахом і навіть не думала, що колись буде працювати в книгозбірні. Складна економічна ситуація в країні спричинила закриття багатьох підприємств, що спонукало фахівців шукати себе в інших професіях, і доля звела Валентину Олексіївну з бібліотеками – спочатку з обласною науковою універсальною, а згодом привела її до бібліотеки Технологічного університету Поділля [9, с.98].

З вересня 2000 року в бібліотеці працювали вже два заступники директора, що було обумовлено великим обсягом організаційної роботи із запровадження інновацій. Придбання нового мережевого програмного продукту; нової техніки; організація локальної мережі; зміни в технологічних процесах, пов'язані з комп'ютеризацією; створення власних програмних продуктів; регламентуючих документів (від Програми автоматизації, концепції електронної бібліотеки до інструкцій заповнення полів бібліографічного опису в програмному продукті та інструкції для користувачів з користування електронним каталогом) – все це коло питань В.О. Глухенької. Загалом під її керівництвом було написано понад 40 регламентуючих документів з питань запровадження автоматизації в бібліотечні процеси.

Саме цей період розвитку виявився найбільш плідним для Валентини Олексіївни. Відрадження по всій Україні – від Львова до Донецька й Луганська, під час яких вивчався досвід застосування новітніх технологій у бібліотеках, а також безвідмовне виділення коштів на придбання техніки, програмних продуктів, розвиток бібліотеки, участь у міжнародних проєктах – все це спонукало В.О. Глухеньку до дій, нових ідей та звершень.

Вагома заслуга Валентини Олексіївни – у створенні відділу автоматизації, який згодом було перейменовано у відділ інформаційних технологій та

комп'ютерного забезпечення, наповненні його професіоналами, завдяки яким у бібліотеці швидко йшов процес впровадження нових технологічних процесів, програмних продуктів, навчання бібліотечних працівників роботі на ПК, пошуку в Інтернеті тощо. Саме наявність таких фахівців у штаті книгозбірні сприяла інноваціям, робила можливим удосконалення бібліотечної праці. Серед програм, написаних нашими фахівцями – ЕБ (електронна бібліотека), Віртуальна довідка, Кадри (тоді в бібліотеці працювало понад 90 працівників і написання таблиця два рази на місяць, створення будь-яких списків займало багато часу), облік видачі документів, облік бібліографічної роботи, додаткових послуг тощо. Значно полегшив роботу з кадрами власний програмний продукт «Бібліотечна мозаїка», який дозволив об'єднати в локальній мережі бібліотеки її внутрішнє життя – від наказів по університету, розпоряджень по бібліотеці та рішень методичної ради до вітань ювілярів та форуму, на якому бібліотекарі могли обговорити анонімно будь-яке питання, задати його керівництву і отримати відповідь.

Популяризації роботи книгозбірні сприяла й активна участь В.О. Глухенької у зональних, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах, а також її наукові дослідження та публікації. Багато її часу займало і надання консультацій колегам з усієї України з питань запровадження інноваційних технологій, розробки програмних продуктів, організації власних баз даних тощо. Робота Валентини Олексіївни відзначена Почесними грамотами університету, міської та обласної державних адміністрацій, обласної Ради, МОН України, цінними подарунками та преміями, вона нагороджена почесним знаком «Відмінник освіти України» [3, с.191].

Отже, діяльність В.О. Глухенької на посаді заступника директора університетської бібліотеки сприяла активному інноваційному розвитку, вивела університетську книгозбірню на передові позиції в Україні з питань запровадження інформаційних технологій, удосконалила й полегшила працю бібліотекаря, підвищила якість обслуговування користувачів.

Початок ХХІ століття видався надактивним для нашої книгозбірні. Це був період найбільших статистичних показників роботи бібліотеки, найбільшої кількості читачів в її історії, у той же час – це період запровадження нових технологій, розвитку проектної, наукової та видавничої діяльності, який одночасно супроводжувався традиційними процесами бібліотечної роботи. Саме тому 2002 року, у рік відзначення 40-літнього ювілею бібліотеки, у штат книгозбірні було введено посаду – 3-го заступника з питань внутрішньої роботи, на яку було призначено зав. відділу технічної літератури Т.К. Онищук.

Тетяна Костянтинівна народилася у м. Рязань 12 червня 1946 року. Батько – Щоткін Костянтин Федорович – військовий, мати – Щоткіна Ганна Прокопівна – уродженка з Хмельниччини, працювала головним бухгалтером. Після закінчення педагогічного вишу у Волгограді, де отримала фах філолога, Т.К. Онищук працювала в школі, потім заступником директора книжкового магазину, була секретарем багаточисельної молодіжної організації Волгоградського облкниготоргу, народила доньку і на початку 70-х років переїхала за чоловіком в Україну, спочатку в Деражно, де народився син, а потім – до Хмельницького, де з 1982 до 2012 року працювала в НБ ХНУ.

За кілька років опанувала основи бібліотечних технологічних процесів, українську мову. Кваліфікаційні знання, організаційні здібності, педагогічна освіта та вроджені толерантність, інтелігентність та дисциплінованість сприяли її призначенню на посаду зав. відділу обслуговування в читальних залах. За час

перебування на цій посаді вона запровадила нові форми роботи з читачами, за її сприяння в бібліотечну практику ввійшло випереджальне інформування за темами семінарських занять, розпочав працювати Клуб цікавих зустрічей, запроваджено автоматизований облік видачі у читальному залі наукової літератури за допомогою арифмометра, удосконалено роботу міжбібліотечного абонементу, в межах якого виконувалося понад тисячу замовлень на рік [10, с.9].

На посаді заступника директора, крім безпосередніх обов'язків (планування, складання звітів, контролю за виконанням традиційних бібліотечних технологічних процесів), Тетяна Костянтинівна багато уваги приділяла розвитку видавничої діяльності книгозбірні, дослідженню її історії, створенню різних видань – від буклетів, бібліографічних покажчиків до окремих збірок з історії НБ ХНУ, матеріалів конференцій тощо.

Варто відзначити вміння Тетяни Костянтинівни працювати з людьми, навчати молодих фахівців, адже колишні її підлеглі працювали і сьогодні працюють зав. відділами бібліотеки, зав. секторами, заст. директора і директором бібліотеки. Вона 14 років очолювала найбільшу в університеті профспілкову організацію, яка нараховувала від 60 до 92 працівників у різні роки. Перебуваючи на цій почесній посаді, вона спонукала колектив до виконання планових завдань, підтримки усіх нововведень у виробничі процеси (адже комп'ютеризація не завжди викликала захоплення у бібліотекарів), сприяла згуртуванню великого жіночого колективу. Вирішення трудових спорів, надання матеріальної допомоги, організація спільного відпочинку тощо – всім цим опікувалась Тетяна Костянтинівна. І недарма на запитання: «Що найбільше запам'яталось за 28 років роботи в книгозбірні?», Т.К. Онищук відповіла: «Колектив! Колектив, з яким добре було працювати, з яким завжди приємно спілкуватися і який шанує своїх ветеранів». А серед відзнак від МОН, обласної та державної адміністрації та університету, премій та цінних подарунків найголовнішою для себе вважає існування сучасної бібліотеки, до розвитку якої доклала чимало зусиль і душі.

Безумовно, діяльність Т.К. Онищук сприяла удосконаленню, розвитку та підвищенню якості діяльності однієї з найбільших книгозбірень регіону, згуртуванню її колективу.

Сьогодні на посаді заступника директора НБ працює професіонал, аналітик, організатор, який тримає руку на пульсі інноваційних процесів у бібліотечній справі, Оксана Олександрівна Мацей [6, с.895]. Вона планує та аналізує діяльність не тільки нашої книгозбірні, а й бібліотек методичного об'єднання, організовує представлення книгозбірні у соціальних мережах, на сайті бібліотеки, займається науковими дослідженнями та запровадженням їх у практику роботи, проводячи науково-практичні конференції та семінари, надаючи консультації, створюючи фахові видання тощо.

Отже, на посаді заст. директора НБ ХНУ перебували 5 керівників, виключно жінки з вищою освітою: 3 – з бібліотечною, 1 – з філологічною, 1 – з інженерною. Середній час перебування на посаді становить 12,7 років, що говорить про зацікавленість у своїй роботі. Сприятливим моментом стало й особисте життя – всі сімейні, виховували дітей, і на все вистачало сили – і на роботу, і на сімейний затишок. Надихали їх до праці, й надихають на заслуженому відпочинку різноманітні захоплення, серед яких, окрім читання, вишивання, ведення дачних господарств, заняття фізичною культурою, туристичні поїздки тощо.

Таким чином, кожен із заступників директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету як впевнений лідер, яскрава осо-

бистість і досвідчений фахівець на окремих етапах її діяльності активно сприяв її розвитку, удосконаленню освітнього процесу в університеті, вихованню молодого покоління та розвитку бібліотечної справи на Хмельниччині.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. Бібліотека як складова духовного потенціалу вишу. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. 2017. Т. 22(2). С. 35-41.
2. «Вишиваю душу в хрестики на білім полотні...». URL: <http://lib.khnu.km.ua/povini/2014/bed/bed.htm> (дата звернення: 10.04.2018).
3. Глухенька Валентина Олексіївна. *Бібліотека університету: витоки та сучасність* : зб. наук. ст. та матер., присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький, 2012. С. 191-192.
4. Григоренко О.П. Професія у спадок. *Бібліотека університету: витоки та сучасність* : зб. наук. ст. та матер., присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький, 2012. С. 90-101.
5. Державний архів Хмельницької області. Ф.Р-6152. Оп.1. Спр.236. Арк.64.
6. Матей Оксана Олександрівна. Хмельницький національний університет. Історія і сучасність: наук.-пізнав. вид. / упоряд.: Є.М. Свіргунець, П.К. Мельник. Хмельницький, 2017. Кн. 3: 1995-2015. С. 894-895.
7. Онищук Т.К. Перша завідувачка бібліотекою. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О.Б. Айвазян, К.А. Чабан. Хмельницький, 2002. С. 84-86.
8. Петрицька В.М. Невичерпне джерело знань університету. Сторінки спогадів і роздумів директора НБ ХНУ (1984-2005). *Бібліотека університету: витоки та сучасність* : зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький, 2012. С. 42-76.
9. Фоміних В.В. Захоплена своєю справою. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О.Б. Айвазян, К.А. Чабан. Хмельницький, 2002. С. 97-101.
10. Чабан К. Людина щедрої вдачі. *Університет*. 2006. №6-7. С. 9.

The article disclosed the personal contribution of deputy directors of the scientific library of the Khmelnytskyi National University to the development of the library.

Key words: *history of library science of Khmelnychchyna, university library, library of Khmelnytskyi National University, deputy director of library, N. Bednarska, V. Gluchenka, T. Onishchuk, O. Matsey.*

Отримано: 05.05.2018

СИНИЦЯ НАДІЯ МИКОЛАЇВНА – ПРОФЕСІОНАЛ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ, КРАЄЗНАВЕЦЬ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ, ГРОМАДСЬКА ДІЯЧКА

У статті розкрито основні життєві та професійні віхи одного з керівників Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки, ветерана бібліотечної справи Хмельниччини, її становлення як фахівця, менеджера та громадського діяча, роль у зобутках галузі.

Ключові слова: бібліотеки Хмельниччини, Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека, бібліотечна професія, бібліотекарі, керівники бібліотек, ветерани бібліотечної справи.

Вже майже півстоліття, усе своє професійне життя на ниві бібліотечної справи Хмельниччини працює Надія Миколаївна Синиця, відома в області та державі як організатор та висококваліфікований фахівець, дослідник історії та новатор бібліотечних технологій, краєзнавець та громадський діяч.

Тридцять років з них віддані Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці. Тут вона пройшла шлях від старшого бібліографа до директора, керувала закладом понад 10 років. За цей час вона змогла кардинально змінити обличчя обласної бібліотеки та публічних бібліотек області, запровадити новітні інформаційні технології, досягти суттєвого впливу на імідж бібліотек в області та державі.

Початок професійного шляху – це вибір професії та навчання, становлення як бібліотечного фахівця. Шлях у професію Надія Миколаївна розпочала у 1970 році з Котгоржинецької сільської бібліотеки у Красилівському районі на Хмельниччині. Перше місце роботи – завжди відповідальне завдання, особливо у сільській бібліотеці, де ти одна на всю установу і сама маєш усе організувати і впорядкувати. Тож з молодечим запалом переставляла фонди, робила художньо-ілюстраційні виставки літератури, носила книги жителям села додому, співпрацювала з школою та щоденно відвідувала з книгами та періодикою колгоспників на їх робочих місцях.

На другий рік, у 1971 вступила заочно та у 1977 році закінчила Київський державний інститут культури імені О.Є. Корнійчука за спеціальністю «Бібліотекознавство та бібліографія».

Після переїзду у 1974 році до м. Хмельницького вона стає завідувачкою профспілковою бібліотекою Хмельницької шкіргалантерейної фабрики. У зв'язку з централізацією та реорганізацією останньої перейшла на роботу в обласну базову профспілкову бібліотеку спершу на посаду старшого бібліотекаря, а згодом – завідувачкою відділом комплектування, обробки та каталогізації бібліотечних фондів. Тут досконало опанувала процесами замовлення та опрацювання книг, створення каталогів та карток, передплати періодичних видань, знала систему книготоргівлі. На той час обласна профспілкова бібліотека здійснювала методичне керівництво мережею профспілкових бібліотек області. На плечах завідувачки, а невдовзі – заступника директора бібліотеки лежала організація і координація діяльності профспілкових бібліотек області, приведення їх у відповідність до чинних інструкцій та стандартів. Розпочався етап вивчення досвіду попередників та впровадження інновацій, спілкування з колегами та розширення горизонтів співпраці. У своїх спогадах Надія

Миколаївна згадує, скільки разом з колегами проведено перевірок роботи і надано практичної допомоги, упорядковано книжкових фондів та каталогів, проведено семінарів, показових бібліотечних заходів та нарад. З болем у душі сумує ветеран про ліквідацію мережі профспілкових бібліотек.

У Хмельницьку обласну універсальну наукову бібліотеку імені Миколи Островського Н.М. Синиця прийшла у 1988 році на посаду старшого бібліографа бібліографічного відділу. Вже через місяць її організаторські здібності помічає керівництво та підвищує в посаді до головного бібліотекаря по координації роботи бібліотек усіх відомств, а через 2 роки призначає заступником директора з питань науково-методичної роботи.

Саме на цій посаді розкриваються творчі здібності Надії Миколаївни, її знання бібліотечної теорії та практики. Вона бере активну участь у підготовці і проведенні щорічних науково-практичних історико-краєзнавчих та бібліотечних конференцій, досліджує історію Подільського краю, його культуру і традиції. За участю Н.М. Синиці за 10 років з 1991 по 2001 роки проведено 15 таких заходів [2, с.8-9], укладено і видано матеріали і тези конференцій. До 100-річчя обласної книгозбірні у 2001 році підготовлено видання «Бібліотека і час» де Синиця Н.М. була відповідальним редактором. Загалом, вона є автором понад 40 статей з питань бібліотечної справи та історичного краєзнавства [1, с.373]. Саме наукова краєзнавча робота привела її до Всеукраїнської спілки краєзнавців, а згодом вона стає членом Президії Хмельницького обласного відділення.

У 2004 році Надія Миколаївна очолює Хмельницьку обласну універсальну наукову бібліотеку імені Миколи Островського. На цій посаді дбає про підвищення ролі бібліотеки в інформаційному суспільстві, перетворення її на лабораторію передового досвіду для бібліотек області. Велику увагу звертає на проведення локальних досліджень бібліотечного фонду, удосконалення бібліотечних процесів, бібліографічної роботи, вивчення іміджу бібліотекаря. Сама була активним учасником тренінг-семінарів по управлінню інноваціями в бібліотеках і запроваджувала отримані знання в практику. За її ініціативи реалізується програма «Обласна бібліотека – бібліотекам села», стратегія і програма розвитку бібліотеки Хмельниччини, у якій чільне місце відводиться саме краєзнавчій роботі і розповсюдженню досвіду роботи поліфункціональних закладів «бібліотека-музей» [7, с.314].

Неоціненна роль Синиці Н.М. в інформатизації бібліотечної справи Хмельницької ОУНБ та бібліотек області. За її участі та підтримки отримано гранти в проєктах відділу Преси і культури Посольства США в Україні «Інтернет для читачів публічних бібліотек. LEAP», Біла та Мелінди Гейц «Глобальні бібліотеки» – «Бібліоміст», створено Інтернет-центр та Центр регіональної інформації, Регіональний тренінговий центр для бібліотекарів, інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку» та інші. Бібліотека стала партнером Гете-Інституту в реалізації проєкту «Заочний абонемент». Запроваджено близько 20 нових видів бібліотечних послуг [6, с.58].

У полі зору Синиці Н.М. завжди була видавнича діяльність. За її ініціативи в Хмельницькій ОУНБ започатковано серію «Видатні особистості Хмельниччини», в рамках якої підготовлено та видано низку краєзнавчих видань. Під її керівництвом розширюються зв'язки Хмельницької ОУНБ з бібліотеками області, України і світу в корпоративних проєктах створення електронної бібліотеки «Культура України», «Центрально-український Кооперативний каталог», «Історична Волинь», регіональних проєктах «Пам'ять Поділля», «Зведений краєзнавчий каталог».

Розуміючи роль громадських організацій у розвитку бібліотек, залученні додаткових позабюджетних коштів, захисті інтересів бібліотечних працівни-

ків та лобюванні інтересів установ, Надія Миколаївна очолила Хмельницьке обласне відділення Всеукраїнської громадської організації «Українська бібліотечна асоціація», яке об'єднує понад 500 індивідуальних членів [3]. Під егідою відділення проводиться щорічний обласний форум бібліотек Хмельниччини та бібліотечні ярмарки, обласні конкурси серед бібліотек і бібліотекарів, Дні керівника, акції та проекти, бібліотекарям області надається можливість участі у тренінгах і семінарах, навчальних поїздках.

Внесок Синиці Н.М. в культурне та громадське життя області і держави оцінено нагородами. Вона має грамоти та подяки від керівництва галуззю області, обласної адміністрації та ради, почесну відзнаку Міністерства культури України «За багаторічну сумлінну працю в галузі культури», є лауреатом обласної премії імені Мелетія Смотрицького, носить почесне звання Заслужений працівник культури України та «Почесний краєзнавець України».

З 2017 року Надія Миколаївна – учений секретар Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки. Свої знання втілює в підготовці нормативних документів бібліотеки, проєктній діяльності, науковій роботі, займається громадською діяльністю, передає досвід новому поколінню.

Список використаних джерел:

1. Баворовська О. Синиця Н. М. *Енциклопедія освіти Хмельниччини*. Хмельницький, 2012. 459 с.
2. Бібліотека і час: ювіл. зб., присвяч. 100-річчю ОУНБ / за ред. і уклад. Н.М. Синиці. Хмельницький, 2001. 116 с.
3. Бібліотек@ – сучасна, креативна, твоя! / Хмельницьке обласне відділення УБА // Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/pro-uba/struktura/regionalni-viddilennya/2853-khmelnyske-oblasne-viddilennia-uba> (дата звернення: 16.09.2018 р.).
4. Історична довідка на фонд Р-4185 Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Миколи Островського (ХОУНБ ім. М. Островського) // Державний архів Хмельницької області, Ф.Р-4185, Оп.2. Справи постійного зберігання за 1972-1975 рр., арк. 8.
5. Лауреати обласних премій Хмельниччини: біобібліогр. покажч. / Упр. культури Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. обл. універ. наук. б-ка ім. М. Островського. Хмельницький, 2004. 176 с.
6. Покликання – бібліотекар : біобібліогр. покажч. / упоряд. С. Михайлова. Хмельницький, 2001. 80 с.
7. Синиця Н.М. Бібліотеки Хмельниччини – нові умови – нові можливості. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Бібліотекознавство. Краєзнавство*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. Вип. 1. С. 311-315.

The article reveals the main life and professional milestones of one of the leaders of the Khmelnytskyi Regional Universal Scientific Library, the old stager of library profession in Khmelnytskyi region, her becoming as a specialist, manager and public figure, and her role in the achievements of the professional area.

Key words: *Libraries of Khmelnytskyi Region, Khmelnytskyi Regional Universal Scientific Library, Library Profession, Librarians, Library Directors, Old stager of Library profession, Ukrainian Library Association.*

Отримано: 21.05.2018

РОЛЬ КЕРІВНИКІВ СЕРЕДНЬОЇ ЛАНКИ В РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ

Висвітлюється діяльність перших завідувачів структурних підрозділів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, їхній особистий внесок у розвиток університетської книгозбірні в період 70-90-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: історія бібліотеки, Хмельницький національний університет, персоналії, С.Ф. Кручко, А.А. Левандовська, Н.Є. Марчук, Р.М. Рибалко, обслуговування читачів, комплектування фондів, методична робота, інформаційно-бібліографічне обслуговування.

Історія бібліотеки Хмельницького національного університету – це праця не одного покоління бібліотекарів упродовж багатьох десятиріч, це, перш за все, доля людей, відданих її величності Книзі, справі освіти і виховання студентської молоді, сприяння науковим відкриттям, підтримки творчих особистостей. У різні роки у книгозбірні працювали і зараз працюють компетентні та авторитетні фахівці, які, не зважаючи на труднощі, створюють, реорганізують і вдосконалюють бібліотеку, формують сучасний інформаційний простір університету, здійснюють бібліотекознавчі дослідження.

До теми історії університетської книгозбірні неодноразово звертали ся науковці, серед яких О.П. Григоренко [6; 4, с.82-101], В.С. Прокопчук [5, с.67], М.Є. Скиба [22], І.Х. Ткачук [16], керівники та провідні фахівці книгозбірні О.Б. Айвазян [1; 4, с.118-122; 21], В.М. Петрицька [18; 21, с.10-32], В.О. Глухенька [4, с.123-126; 21, с.55-63], О.О. Мацей [4, с.162-171], Т.К. Онишук [4, с.25-42, с.79-81; 21, с.49-55, с.84-86], Р.М. Рибалко [3; 20], К.А. Чабан [21, с.103-107, с.63-81] та ін. Результати цих досліджень відображені в низці публікацій [2; 17], науково-бібліографічних виданнях [13], а також у збірниках статей, виданих до ювілеїв книгозбірні [4; 21]. На жаль, незначна кількість публікацій про особистості бібліотеки залишає поза увагою фахівців, які сприяли розвитку основних ланок діяльності книгозбірні, і, володіючи високою пасіонарністю, активною життєвою позицією, самовідданістю, оптимізмом, працелюбством, проклали широку колію на шляху розвитку до бібліотеки нового типу [18, с.43].

Метою нашої статті є висвітлення діяльності перших завідувачів основних структурних підрозділів бібліотеки С.Ф. Кручко, А.А. Левандовської, Н.Є. Марчук, Р.М. Рибалко, які заклали фундамент для якісного розвитку нашої книгозбірні, сприяли покращенню її іміджу, формуванню нового покоління бібліотечних фахівців і назавжди залишається в історії бібліотеки.

Перший відділ бібліотеки – відділ обслуговування створено в серпні 1971 р. Його очолила Неоніла Євгенівна Марчук. На початку штат відділу складався з 6 бібліотекарів, які працювали на навчальному абонементі й в читальному залі [21, с.12]. З розвитком університету та збільшенням кількості користувачів виділилися в окремі підрозділи 3 галузеві читальні зали і в 1995 році, наприкінці своєї кар'єри, Н. Марчук очолювала відділ навчальної літератури з 13-ма працівниками, які обслуговували 2 навчальні абонементи, абонемент художньої літератури та читальний зал навчальної літератури.

Народилася Неоніла Євгенівна 13 жовтня 1938р. у с. Цюмька Шепетівського району Хмельницької області. Навчалася в Кам'янець-Подільському культосвіт-

ньому училищі, вищу освіту здобувала у Харківському державному інституті культури, який закінчила 1967 році. Трудову діяльність розпочала в бібліотеці музичного училища, де працювала сім років, потім – у Хмельницькій ОУНБ. Пов'язавши свою долю з науковою бібліотекою університету, Н. Марчук 34 роки своєї праці (з червня 1970 р. до листопада 2004 р.) віддала книзі, освіті та науці, сприяла удосконаленню та розвитку системи обслуговування бібліотеки, покращенню її матеріально-технічної бази.

У 1975 р. після першого переїзду відділу обслуговування в новий IV навчальний корпус площа бібліотеки збільшилась і становила 1474 кв. м. Створення окремого читального залу наукової літератури підвищило оперативність та якість обслуговування науковців інституту, а виокремлення абонементу художньої літератури створило умови для покращення спілкування з читачами та розвитку виховної роботи. Отже відділ складався вже з трьох абонементів та двох читальних залів на 350 посадочних місць, які й підпорядковувалися Н.С. Марчук [4, с.39].

В обов'язки молодого зав. відділу входили і організація роботи з фондом на всіх пунктах видачі, і обслуговування, і проведення масових заходів, й індивідуальна робота з читачами. Багато зусиль доклали працівники відділу для відокремлення наукової літератури від навчальної, а згодом з фондів цього відділу було створено три галузеві читальні зали та сектор науково-технічної документації. Із введенням в експлуатацію у 1988 р. нового дев'яти поверхового приміщення бібліотеки на 4656 кв. м (де вона знаходиться і зараз) відділ обслуговування навчальною літературою (ВОНЛ) розташувався на двох спеціалізованих поверхах книгозбірні з ярусами, де розмістилися навчальні та художній абонементи та на 5-му поверсі – читальний зал на 120 посадочних місць.

Слід зазначити, що у 1989 р. у ВОНЛ працювало 18 працівників, із 60-ти по бібліотеці. Це був найбільший і найпотужніший відділ книгозбірні на той час. За рік його працівники обслужили понад 11 тис. читачів, яким було видано 480569 прим. підручників, навчальних посібників, методичних видань [14, 1989 р., с.1-2]. Велике навантаження на працівників відділу, особливо під час масової видачі та здачі літератури, спонукали керівника до запровадження нових форм і методів роботи. Так, у читальних залах і на абонементі художньої літератури було організовано вільний доступ до фонду, що підвищило оперативність обслуговування читачів; на навчальному абонементі запроваджена беззаписна система обслуговування (1985 р.); груповий метод видачі підручників студентам I–III курсів значно прискорив процес їх отримання (1985 р.), на навчальних абонементгах було відкрито короткостроковий абонемент [4, с.238].

Завдяки притаманним лідерським якостям, творчому підходу до дорученої справи та небайдужому ставленню до роботи Н. Марчук вдавалося вміло організувати діяльність великого підрозділу. Багато уваги приділяла роботі з кадрами, адже орієнтуватися у складному фонді, що включав, окрім книг, понад 360 назв періодичних видань, у більшості наукових, які передплачувала бібліотека в ті роки, молодим бібліотекарям без фахової освіти було важко. Тому, не знаючи втоми, вчила їх на практиці бібліотечним технологіям, давала теоретичні знання, сприяла отриманню вищої освіти працівниками відділу. Але в той же час, вимагала від підлеглих дисципліни, відповідального ставлення до своїх обов'язків, коректного відношення до читачів – як викладачів, так і студентів, дбайливого ставлення до фонду, який на той час, за відсутності Інтернету, був єдиним джерелом інформаційного забезпечення навчального та наукового процесів університету.

Уся робота з обслуговування користувачів була тісно пов'язана з викладачами, деканатами, кафедрами. На той час серед співробітників вишу, мабуть,

не було людини, яка б не знала в обличчя Н. Марчук. Адже саме з нею погоджувалися списки для видачі студентам підручників у наступному семестрі, координувався графік видачі літератури між різними курсами, спеціальностями, групами, здійснювалися заходи з ліквідації читацької заборгованості, вилучалася застаріла література та ін., завдяки чому відділ обслуговування потужно виконував поставлені завдання.

Варто відзначити таку рису її характеру, як оптимізм, сприйняття усіх робочих і життєвих проблем з посмішкою, часто з жартами, що робило її центром уваги, допомагало у співпраці з колегами та керівництвом, додавало впевненості й ентузіазму молодим колегам під час проведення всіляких змагань серед працівників університету, участі в самодіяльності, колгоспних роботах, колективних відзначеннях ювілеїв бібліотеки та бібліотекарів тощо.

За професіоналізм, сумлінне виконання службових обов'язків Неоніла Євгенівна неодноразово нагороджувалась Почесними грамотами, подяками, преміями та цінними подарунками. У 2004 р. вона пішла на заслужений відпочинок, а 2017 р. життя ветерана бібліотеки Неоніли Євгенівни Марчук трагічно обірвалось.

Якщо університет починається з бібліотеки, то бібліотека – з книжкового фонду, адже якість освітнього процесу значною мірою залежить від його інформаційного забезпечення. У перші 20 років існування університету та книгозбірні питання комплектування необхідною літературою неодноразово обговорювалося як на Вченій раді університету, так і на бібліотечній раді [11, спр.234, арк.293-298; 10, спр.104, арк.40-41; 7, спр.25, арк.47]. Завдяки зусиллям викладачів та бібліотекарів, дарчим виданням з інших університетів за 10 років – з 1969 (49,9 тис. прим.) до 1979 (456 тис. прим.) – фонд книгозбірні збільшився в 9 разів [8, спр.26, арк.35]. Тому 1976 р. у бібліотеці створено другий підрозділ – відділ комплектування, який на той час включав у себе всі функції роботи з фондом від замовлення до збереження та списання. За 8 років у поточній роботі з накопичення ресурсів, формування штату відділу, з'ясування обов'язків, написання регламентуючих документів, запровадження нових форм роботи відділ змінив 4-х керівників – Н.Б. Беднарську, яка у 1978 р. перейшла на посаду заступника завідувачої бібліотеки, С.І. Паробок, яка продовжила роботу в іншому підрозділі університету, Г.Д. Дитинюк, М.М. Встухову, які згодом перейшли на іншу посаду, і з 1983 р. до виходу на заслужений відпочинок у 1993 р. його очолювала компетентний фахівець Алла Адамівна Левандовська. Вона народилася у м. Хмельницькому 18 липня 1937 року. У 1955 р. закінчила Кам'янець-Подільський педагогічний інститут. У НБ ХНУ працювала 22 роки на посадах бібліотекаря, старшого бібліотекаря, зав. відділу. І хоча не мала фахової освіти, багатолітній досвід бібліотечної роботи, вміння організувати працівників позитивно впливали на роботу підрозділу.

А працювати було над чим. З 1987 по 1993 рр. в бібліотеку в середньому за рік надходило 6670 назв та близько 39 тис. прим. Найбільшу кількість – 57596 прим. та 11640 назв отримано в 1987 р., найменшу за цей період – 1347 назв та понад 15,6 тис прим. у 1993 році. Для порівняння – у 2017 р. бібліотека отримала 1799 назв та 4523 прим. [15, 2017 р.]. Робота з обліку, наукового та технічного опрацювання проводилася вручну, без комп'ютерів, яких тоді в бібліотеці ще не було. Тому на допомогу комплектуванню створювався довідковий апарат, який складався з реєстраційних картотек, картотеки безінвентарного обліку, облікових каталогів тощо. Для читачів вівся довідково-пошуковий апарат – систематичний та алфавітний читацькі каталоги, які постійно редагувалися, поповнювалися, вилучалася з них застаріла інформація, що займало вагомую частку роботи працівників відділу [14].

З 1984 р. зі зміною керівництва бібліотеки, яку очолила В.М. Петрицька, процесу комплектування приділялося багато уваги, проводився пошук оптимальної організації технологічних процесів комплектування та обробки. 1987 р. зроблено спробу з розподілу обов'язків і створення окремого відділу наукової обробки, але експеримент не приніс очікуваних результатів і в 1989 р. відділ знову було об'єднано у відділ комплектування та наукової обробки документів під керівництвом А.А. Левандовської.

У середньому з 1987-1993 рр. у відділі працювало 9,5 одиниць. Це був найбільший після відділу обслуговування підрозділ книгозбірні з великим навантаженням на працівників. Тому робота з його організації забирала у керівника багато сил – і моральних і фізичних, адже, крім виконання основних технологічних процесів (облік, опрацювання, розподіл тощо) тисячі примірників неодноразово треба було перенести: спочатку у відділ, потім від бібліотекаря до бібліотекаря на різних стадіях опрацювання, потім передати до відділу збереження фондів для подальшого розміщення в підсобних фондах.

Окрім того, Алла Адамівна активно працювала з усіма підрозділами вишу та індивідуально з викладачами. Разом з іншими працівниками відвідувала кафедри для ознайомлення науковців з темпанами, узгодження з ними замовлень; організувала зустрічі викладачів з видавництвами; проводила анкетування науковців. У бібліотеці було організовано раду з комплектування, у якій брали участь представники всіх відділів обслуговування, які добре знали потреби читачів. Запроваджувала Алла Адамівна і новий досвід роботи, зокрема, ТПК та картотеку дисциплін для оперативності їх використання було переведено на рейтерні картки. У системі обліку запроваджено безінвентарний та груповий облік нових надходжень, що значно прискорювало опрацювання великих масивів нової літератури. Варто зазначити, що згодом такий облік у книгозбірні було відмінено, але на той час це були передові методи опрацювання літератури.

Як людина, Алла Адамівна, за згадкою В.М. Петрицької, була «завжди врівноважена, толерантна, вимоглива до себе і підлеглих, спокійно вирішувала всі питання» [18, с.55], сприяла підвищенню кваліфікації та наставництву у відділі. Брала участь у конференціях, зокрема у 1989 р. з доповіддю «Проблеми формування фондів вузівських бібліотек та їх використання студентами» [14, 1989 р., с.28].

На початку 90-х рр. поступово зменшувалися нові надходження, особливо з російських видавництв, збільшилася частка нових видань українською мовою, розпочиналася ера автоматизації – 1992 р. в бібліотеці з'явився перший комп'ютер. Алла Адамівна 1993 року вийшла на заслужений відпочинок, залишивши по собі якісно сформований фонд бібліотеки та добре організований структурний підрозділ і працівників, які з вдячністю згадували свого керівника. У 2000 р. Алли Адамівни Левандовської не стало.

Не менш важливим для молоді книгозбірні була бібліографічна діяльність, спрямована на аналітичне опрацювання отриманої інформації та доведення її до читачів. Збільшення кількості дисциплін, запровадження в університеті нових спеціальностей потребувало оперативного інформаційного забезпечення, тому 1978 р. в бібліотеці створено Інформаційно-бібліографічний відділ (ІБВ), який очолила Слава Федорівна Кручко.

Чверть століття вона присвятила бібліотеці, зробивши вагомий внесок у становлення бібліографічної служби книгозбірні. Народилась С.Ф. Кручко 24 грудня 1939 р. у с. Гриців Шепетівського району Хмельницької області. У 1965 р. закінчила Харківський державний інститут культури. Трудову діяльність

у бібліотеці розпочала 1969 р., правувала інформаційно-бібліографічною роботою книгозбірні впродовж 17 років до виходу на пенсію у 1994 р. [21, с.14].

Під керівництвом С. Кручко створювався довідково-бібліографічний апарат відділу, зокрема систематична картотека статей, тематичні картотеки, на базі яких здійснювалось бібліографічне обслуговування користувачів та інформування професорсько-викладацького складу в режимі ДОК та ВРІ. Постійно проводилась робота з удосконалення структури довідкового апарату, його якісного тематичного наповнення, відкриття нових рубрик та понять; формувался універсальний фонд енциклопедичних, довідкових та бібліографічних видань; складалися бібліографічні списки та покажчики різної тематики; закладалися основи бібліотечно-бібліографічних занять для студентів [4, с.127].

С. Кручко активно вивчала передовий досвід провідних бібліотек світу, впроваджувала інновації в роботу відділу. З метою вивчення інформаційних інтересів абонентів проведено їх анкетування, впроваджено «Картку зворотнього зв'язку» [14, 1989 р., с.28]. На основі аналізу складання студентами списків літератури до курсових та дипломних робіт удосконалено програму занять зі студентами.

Вагомий внесок Слави Федорівни в розвиток краєзнавчої бібліографії. За її ініціативою започатковано роботу зі збору інформації про науковий доробок викладачів, створено краєзнавчу картотеку «Наукові праці викладачів ХТІПО», на основі якої проводилась робота з укладання бібліографічного покажчика «Наукові праці викладачів ХТІПО» за 1967-1988 рр. Окремо велась краєзнавча картотека «Історія ХТІПО», в якій збиралась інформація про освітню, науково-дослідну, суспільно-політичну діяльність ЗВО [9, спр.62, арк.2].

Доброчинлива і толерантна, Слава Федорівна тісно співпрацювала з кафедрами, деканатами, викладачами університету, організовуючи комплексні масові заходи: «Дні кафедри», «Дні бібліографії», «Дні бібліотеки». Викладачі схвально оцінювали рівень проведення таких заходів та новизну наданої інформації. Так, викладач кафедри вищої математики к. ф.-м. н. І.М. Штер, відвідавши «День кафедри», констатував, що захід сприяв підвищенню зацікавленості у присутніх до використання книжкового фонду бібліотеки з метою покращення ефективності проведення навчальних занять з математики і більш якісного використання його в науково-дослідній роботі [14, 1988 р., додаток №17]. Такі інформаційні заходи, як «Дні фахівця», «Дні дипломника», «Дні бібліографії» та ін. організовувались і для студентів старших курсів. В.о. зав. кафедри хімії Л.І. Тебляшкіна зазначала, що «захід потрібний, допомагає підвищенню якості підготовки спеціалістів, інтенсифікації самостійної роботи студентів, розвитку творчої ініціативи» [14, 1988р., додаток №18].

Як керівник, Слава Федорівна багато уваги приділяла організації поточного інформування викладачів та студентів про нові надходження. Однією з форм такої роботи, що застосовувалася включно по 1988 р., були бюлетені нових надходжень, які створювались за 50 темами і розміщалися в автоматичну довідкову установку АСУ-50 та активно використовувались читачами. Зокрема, 1987 р. працівниками відділу складено 308 таких списків, які включали 2131 назву видань. Вагомою частиною діяльності Слави Федорівни було інформаційне забезпечення наукової роботи вишу, госпдоговірних НДР; щоквартально складалися інформаційні списки літератури з побутового обслуговування і направлялися на 24 підприємства служби побуту та в Хмельницьку ОУНБ [14, 1987 р.].

С.Ф. Кручко завжди брала активну участь у просвітницькій роботі книгозбірні, в суспільному житті університету та бібліотеки. Користувалася заслу-

женим авторитетом серед викладачів університету, читачів та колег. Ветеран бібліотеки. За добросовісну та якісну працю неодноразово відзначалась грамотами, преміями. Як керівник структурного підрозділу, досвідчений фахівець і вмілий наставник, виховала не одне покоління бібліотекарів і бібліографів, які в подальшому сприяли розвитку книгозбірні на керівних посадах: Л.В. Яковлева, О.М. Великосельська, І.М. Гаценко, А.О. Дишель та ін. Таким чином, багатолітня діяльність С.Ф. Кручко на посаді зав. відділу заклала основи інформаційно-бібліографічного напрямку діяльності університетської книгозбірні, сприяла розвитку її кадрового потенціалу, удосконаленню системи обслуговування користувачів та їх навчання основам інформаційної культури.

На початку 1987 року, напередодні переїзду в окремий бібліотечний корпус, структура бібліотеки розширилася і складалася з 7-ми відділів: 2-х відділів обслуговування навчальною та науковою літературою; комплектування; наукової обробки літератури; книгозбереження; інформаційно-бібліографічного; масової та ідейно-виховної роботи. Отже, основні напрями роботи книгозбірні були забезпечені окремими підрозділами, діяльність яких була організована, але потребувала удосконалення та підвищення якості надання послуг, а саме науково-методичної підтримки. Один методист, посаду якого введено у штат бібліотеки ще 1981 р. не міг забезпечити повний обсяг робіт, тому 1987 р. в структуру бібліотеки введено новий підрозділ-науково-методичний відділ (НМВ) [12, спр.339, арк.53], який 15 років (1987-2002 рр.) очолювала Раїса Митрофанівна Рибалко.

Народилася Раїса Митрофанівна 14 червня 1939 р. у м. Харкові. З червоним дипломом закінчила 1960 р. Харківський бібліотечний інститут за спеціальністю «Бібліотекар-бібліограф». У бібліотеку університету Р. Рибалко прийшла працювати 1985 р. на запрошення директора В.М. Петрицької, з якою працювала в обласному бібліотекарі майже 20 років. Обидві не мали досвіду роботи в бібліотеці вишу, але, володіючи фаховими знаннями, маючи практику організаційної та наукової діяльності, з ентузіазмом приступили до вивчення досвіду інших книгозбірень університетів з метою його запровадження та покращення обслуговування читачів бібліотеки. Ось як характеризує Р.М. Рибалко у своїх спогадах В.М. Петрицька: «Це яскрава особистість, професіонал, наполеглива, рішуча і надійна, людина феноменальної працездатності. Очоливши найскладнішу і найвідповідальнішу ділянку роботи в 1986 р., понад 15 років Раїса Митрофанівна була моїм першим помічником і радником» [18, с.47].

За 17 років роботи в книгозбірні Раїса Митрофанівна займала посади методиста, зав. відділу наукової обробки, зав. науково-методичного відділу, але фактично виконувала обов'язки заступника директора з наукової роботи, оскільки її діяльність розповсюджувалася на всі підрозділи книгозбірні й сприяла удосконаленню їх роботи.

У першу чергу, це стосувалося розробки регламентуючих документів. Тому були поновлені та створені нові положення про відділи, сектори, посадові інструкції, розроблені інструкції до основних технологічних процесів книгозбірні, як наприклад, «Шлях книги в бібліотеці», «Інструкція каталогізатора», «Пересистематизація фонду та переведення каталогів на УДК», «Очищення фонду» та ін., паспорти на каталоги на фонди, методика перевірки фонду, структурних підрозділів, здійснено аналіз стану каталогів за результатами якого намічено ряд заходів, спрямованих на поступове їх упорядкування та створення робочого апарату систематизатора, започатковано ведення довідкового апарату НМВ, який згодом переросте в БД «Бібліотечна справа».

Варто зазначити, що колектив неоднозначно сприйняв таку кількість інструктивного матеріалу, який треба було читати і виконувати, а іноді й розробляти. Але, як показав час, уміння працівників формувати регламентуючі документи і працювати згідно з ними, прийшлося дуже доречно у період запровадження інноваційних технологій, у роботі з програмними продуктами, в організації додаткових послуг тощо.

Другий напрям роботи Раїси Митрофанівни – розробка системи підвищення кваліфікації працівників книгозбірні, яка складалася з проведення оглядів літератури з питань бібліотекознавства та бібліографії і з групових занять із співробітниками. Наприклад, у 1989 році на заняттях з підвищення кваліфікації були вивчені теми: «Облік книговидач, читачів та відвідувань, дотримання ГОСТу 7.41-82», «Організація та ведення АПП», «Використання бібліографічних посібників в роботі з читачами». Також проводилися заняття в «Школі молодого бібліотекаря» (10), заняття на «Днях виробничого навчання» (10), в «колі читання бібліотечного працівника» проведено 19 тематичних та інформаційних оглядів», у відділах проводилися заняття з професійної майстерності. З метою підвищення суспільної та професійної активності кожного працівника бібліотеки переглянуто регламентуючу документацію про організацію змагання в бібліотеці та Інструкцію «Про проведення підсумків змагання в бібліотеці за звання «Кращий відділ бібліотеки». Цього ж року організовано і проведено конкурс професійної майстерності на кращу книжкову виставку тощо [12, 1989 р., с.28]. Загалом – 42 заходи, які організовані і розроблені однією людиною впродовж року за підтримки адміністрації.

Третій напрям діяльності Р.М. Рибалко – розвиток наукової роботи книгозбірні та здійснення власних досліджень. Вона – розробник першої програми наукової роботи бібліотеки на 1995-2000 рр. «Бібліотека та книга в житті молоді», автор першої наукової публікації [20], ініціатор досліджень думки читача та бібліотекарів, проведення науково-практичних конференцій. Її дослідження з історії бібліотеки втілилися в неопублікованому виданні «Бібліотека Технологічного університету Поділля: роки становлення та зростання (1962-1995)» [3].

За участі Раїси Митрофанівни на новий рівень піднято роботу Методичної ради бібліотеки, вона активно допомагала та розвивала діяльність «Ради наставників», «Ради з комплектування» (1985 р.), Комісії з наукової організації праці (1987 р.), Комісії з каталогізації (1988 р.) тощо.

За багаторічну діяльність на бібліотечній ниві Р.М. Рибалко отримувала почесні грамоти, премії, цінні дарунки, але найбільшим досягненням її праці можемо вважати статус наукової бібліотеки, який було надано книгозбірні 2006 року вченою радою університету, та її учнів і послідовників, серед яких заступники та директори найбільших книгозбірень області О.Б. Айвазян, К.А. Чабан, О.О. Мацей та ін.

На початку 2002 р. Р.М. Рибалко пішла на заслужений відпочинок. Зараз проживає у м. Саратові. Отже, діяльність Раїси Митрофанівни значно підвищила якість роботи бібліотеки, сприяла підготовці висококваліфікованих фахівців, створила умови для подальшого розвитку наукової діяльності книгозбірні.

І 70-90-х рр. у бібліотеці було створено умови для виконання основних функціональних обов'язків, а праця перших завідуючих структурними підрозділами сприяла розвитку основних напрямів роботи книгозбірні – формуванню фондів, інформаційно-бібліографічній та обслуговуванню користувачів, науково-методичному забезпеченню бібліотечної діяльності, чим університет-

ська книгозбірня завдячує непересічним особистостям, ветеранам бібліотеки С.Ф. Кручко, А.А. Левандовській, Н.Є. Марчук, Р.М. Рибалко.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. З історії наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. *Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство*. Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. 3. С. 145-154.
2. Бібліотека в освітньому просторі: інформ. бюл. Хмельницький: ХНУ. (2005). URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/byuletyn.htm (дата звернення 10.05.18).
3. Бібліотека Технологічного університету Поділля: роки становлення та зростання (1962-1995) / уклад.: Р.М. Рибалко. Хмельницький, 1996. 60 с.
4. Бібліотека університету: витоки та сучасність: зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький: ХНУ, 2012. 296 с.
5. Бібліотеки і освіта. *Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область*: монографія / голова ред. ради В.Г. Кремень. Київ: Знання України, 2010. 447 с.
6. Григоренко О.П., Філіпюк А.Г. Виховний і культурний центр Хмельницького державного технологічного університету Поділля. *Духовні витоки Поділля: творці історії краю*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-11 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський. Хмельницький, 1994. Ч. 1. С. 241-244.
7. Державний архів Хмельницької області. Ф.Р-6151. Оп.1. Спр.25. Арк.47.
8. Там само. Спр.26. Арк.35.
9. Там само. Спр.62. Арк.2.
10. Там само. Спр.104. Арк.40-41.
11. Там само. Спр.234. Арк.293-298.
12. Там само. Спр.339. Арк.53.
13. До 50-річчя заснування університету: бібліогр. покажч. URL: http://lib.khnu.km.ua/inf_res/bibliogr/dor/pro_HNU_NEW.htm (дата звернення: 10.05.18).
14. Звіти про роботу бібліотеки Хмельницького технологічного інституту за 1987-1994 рр. Хмельницький.
15. Звіт про роботу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету за 2017 рік. Хмельницький, 2017. 100 с.
16. Кадри для служби сервісу. Становлення та розвиток університету (1967-1994 рр.): зб. док. і матер. / упоряд.: І.Х. Ткачук, Ю.С. Земський. Хмельницький: ХНУ, 2007. 612 с.
17. Наукові публікації працівників бібліотеки ХНУ за 2001-2015 роки. URL: http://lib.khnu.km.ua/about/library/naukova_robota/nauk_grac_HNU.php (дата звернення: 10.05.18).
18. Петрицька В.М. Невичерпне джерело знань університету. Сторінки спогадів і роздумів директора НБ ХНУ (1984-2005 рр.). *Бібліотека університету: витоки та сучасність*: зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту. Хмельницький, 2012. С. 42-76.
19. Публікації про бібліотеку університету. URL: http://lib.khnu.km.ua/inf_res/bibliogr/Bibl_TUP.htm (дата звернення: 10.05.18).
20. Рибалко Р. Бібліотечний сервіс: ваша оцінка та пропозиції (Підсумки соціологічного дослідження в бібліотеці Технологічного університету Поділля). *Бібліотека вищого навчального закладу. Історія. Теорія. Досвід роботи* / НБ ЛДУ ім. І. Франка. Львів, 1996. Вип. 5. С. 5-10.
21. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О.Б. Айвазян, К.А. Чабан. Хмельницький, 2002. 130 с.
22. Скиба М.Є. Університетська бібліотека як авангард формування інформаційного забезпечення освітньої діяльності. *Бібліотека університету: витоки та сучасність*: зб. наук. ст. та матер., присвяч. 50-річчю з дня засн. наук. б-ки ун-ту. Хмельницький, 2012. С. 23-25.

The activities of the first heads of structural units of the scientific library of the Khmelnytskyi National University, their personal contribution to the development of the university library during the 70-80s of the 20th century are covered.

Key words: *history of library, Khmelnytskyi National University, personalities, S.F. Kruchko, A.A. Lewandowski, N.E. Marchuk, R.M. Rybalko, readers service, acquisition of funds, methodical work, informational and bibliographic services.*

Отримано: 21.05.2018

УДК 94:027.7(477.43-25)ХПК

К. М. Фастішевська, м. Хмельницький

ГОРТАЮЧИ СТОРІНКИ МИНУЛОГО І СЬОГОДЕННЯ БІБЛІОТЕКИ

У статті висвітлюється коротка історія створення та розвитку бібліотеки Хмельницького політехнічного коледжу НУ «Львівська політехніка».

Ключові слова: *ХЕМТ, ХЗТП, ХПК, бібліотека ХПК.*

Бібліотека Хмельницького політехнічного коледжу НУ «Львівська політехніка» вирішує завдання інформаційного забезпечення освітнього процесу, підвищення професійного та культурного рівня викладачів та студентів, виховання кожної молодої людини як всебічно розвиненої особистості. Використовуючи організаційно-технологічні нововведення, бібліотека упроваджує в практику своєї роботи новітні методи взаємодії з користувачами, що дозволяє здійснювати перехід на якісно новий рівень їхнього інформаційного забезпечення.

Документний фонд складає близько 100 тисяч примірників видань на різних носіях інформації. Щорічно бібліотека обслуговує більш як 1700 користувачів. Загальна кількість книговидач становить близько 90 тис.

Цей важливий структурний підрозділ коледжу пропонує оперативне та якісне бібліотечно-бібліографічне обслуговування із використанням сучасних новітніх технологій, із впровадженням автоматизації обліку документовидачі з використанням електронного формуляра на базі програмного забезпечення «УФД/Бібліотека». Комп'ютеризовані всі технологічні процеси, створений електронний каталог, який вміщує близько 33 тисяч записів, створені та постійно поповнюються власні бази даних. Систему каталогів складають карткові алфавітний і систематичний, котрі велись до 2007 року та електронний, який започаткований у 2007 році. Паралельно йде робота по його наповненню новими надходженнями, аналітикою та ретроконверсія фонду.

Історія бібліотеки тісно пов'язана з історією нашого навчального закладу. Створення Хмельницького електромеханічного технікуму відбулося разом зі спорудженням заводу трансформаторних підстанцій (сьогодні – Укрелектроапарат). Будівництво заводу було повністю завершене в 1965 році. Тоді на ньому працювали 3000 робітників і потреба в кваліфікованих кадрах постійно зростала. Саме тоді з'явилося рішення Подільського раднаргоспу (м. Вінниця) про створення Хмельницького електромеханічного технікуму (ХЕМТ), який розмістився в приміщенні колишньої школи №9 по вул. Чорновола (раніше Індустріальна). Ініціатором створення і будівництва технікуму, а отже і бібліотеки, став директор заводу Микола Євгенович

Петраш. Він надавав велику практичну допомогу і підтримку матеріально-технічній бази. ХЕМТ очолював його перший директор Іван Єгорович Алтухов, а бібліотеку навчального закладу – Степанида Йосипівна Гусак. Першими читачами стали 157 юнаків та дівчат, що були зараховані на навчання на два відділення – «Електромашинобудування» і «Обробка металів різанням». За короткий час за допомогою базового підприємства ХЗТП було створено і обладнано 12 кабінетів і лабораторій, а бібліотека поповнилась 3000 видань.

Наступником І.Є. Алтухова став Філімон Андрійович Григоров, який очолював колектив ХЕМТ з 1971 по 1974 рік. Під його керівництвом завершено будівництво нових корпусів по вул. Зарічанській 10 (колишня вул. Куйбишева). Тут для книгозбірні було передбачено світле, затишне приміщення, що відповідає потребам бібліотечного обслуговування: двохрівневі місткі книжкові сховища, просторий читальний зал на 80 посадочних місць та зручний абонемент.

У період 1974-1979 рр. за підтримки ХЗТП зміцніла матеріальна база технікуму, обладнано механічні та слюсарні майстерні. В цей час колектив технікуму очолював Василь Людвігович Збрицький, який велику увагу приділяв розвитку технічної, наукової і художньої творчості. Крокуючи в ногу з часом, бібліотека стала вогнищем сприяння науково-технічному прогресу та широкому технічному просвітництву. В практику роботи ввійшла підготовка бібліографічних довідок, виставок-переглядів, днів інформації, індивідуальне інформування педагогічного колективу.

У 1979-1984 роках на чолі технікуму став Геннадій Васильович Ключев. В цей період на якісно новий рівень була піднята методична робота і зі всіх предметів був створений навчально-методичний комплекс. Свою методичну діяльність почала і бібліотека закладу. Тісною стала співпраця з установами науково-технічної інформації, колегами з навчальних та масових бібліотек. Постійний обмін досвідом став поштовхом до впровадження нових методик роботи.

Майже 30 років (з 1984 по 2013 рік) колектив очолював Микола Дмитрович Бодарецький, голова Ради директорів ВНЗ I-II рівнів акредитації. Він був непересічною особистістю: багатогранною, творчою, товариською. Відмінник освіти України, нагороджений знаком «Петра Могили», удостоєний почесного звання «Заслужений працівник освіти України», був занесений на обласну Дошку пошани «Кращі люди Хмельниччини».

У цей час збагатилася матеріально-технічна база закладу, відкриті нові спеціальності: «Обслуговування комп'ютерних та інтелектуальних систем та мереж», «Менеджмент у виробничій сфері», «Програмування для електронно-обчислювальної техніки та автоматизованих систем», «Економіка підприємства». Микола Дмитрович з надзвичайно великою повагою поставився до бібліотеки, її роботу вважав запорукою якісного навчання студентів. Саме тому на порядку денному серед першочергових завдань стояло поповнення та збереження фонду. Щорічно нові надходження становили від 2 до 4 тисяч примірників, передплачувалось близько 80 назв періодичних видань. Бібліотека стала осередком культурно-масового життя коледжу. Тут проводились найрізноманітніші заходи, зокрема і Всеукраїнського рівня. Установа стала зразком бібліотечно-інформаційного обслуговування завдяки впровадженню новітніх інформаційних технологій, зокрема ще у 2007 році було придбано програмне забезпечення, проведено повну автоматизацію всіх бібліотечних процесів.

З 2014 року по теперішній час коледж очолює кандидат економічних наук, доцент Вадим Володимирович Овчарук. Він не просто підхопив естафету лідерства від своїх попередників, а й привніс новітнє звучання у підходи до

підготовки висококласних кваліфікованих спеціалістів та виховання молодого покоління у дусі високого патріотизму. Він є ініціатором та учасником багатьох бібліотечних заходів. Так глибоке потрясіння від його виступу на презентації книги «Реабілітовані історією» стало вражаючим незабутнім уроком людяності, пам'яті та шани до своєї історії, бо під час цього виступу Вадим Володимирович розповів про свою родину, яка в страшні 30-ті зазнала репресій. І його розповідь спонукала багатьох студентів звернутись до бібліотечних та архівних фондів в пошуках правди про своїх предків.

Сьогодні бібліотека політехнічного коледжу є одним із провідних підрозділів, що вирішує масштабні завдання інформаційного забезпечення науково-й навчального процесів, підвищення культурного рівня педагогічного колективу, студентів та співробітників.

Усього за 53-річну історію існування коледжу читачами бібліотеки були десятки тисяч наших випускників, деякі з них стали успішними політиками, громадськими діячами, бізнесменами, вченими, а саме: Коцемир В.Ф. – доктор технічних наук, лауреат Державної премії в галузі машинобудування, голова Вінницької та Хмельницької облдержадміністрації у 2002-2005 рр., випускник 1973 р. по спеціальності ОМР; Коліщак В.М. – заступник голови облдержадміністрації 2008р., депутат Хмельницької міської ради, голова Хмельницької райдержадміністрації, директор ПП «Вік Жан», випускник 1988 р. по спеціальності ЕСПУ; Приступа М.І. – голова Хмельницької обласної ради з 1998 по 2002 рр., Хмельницький міський голова (2002-2006 рр.), голова обласної організації ветеранів Афганістану, випускник 1979 р. по спеціальності ЕСПУ; Бондарчук М.Г. – генерал-майор, начальник Департаменту господарського забезпечення Служби безпеки України, випускник 1983 року по спеціальності ОМР; Василюшин С.О. – доктор технічних наук, заступник голови Хмельницької облдержадміністрації у 2004 р., генеральний директор ВО «Пригма Прес» 2003 р., випускник 1988 р. по спеціальності ОМР; Параска Г.Б. – професор, доктор технічних наук, проректор з наукової роботи ХДНУ, член Наукової ради МОН молоді та спорту України і експертної ради з харчової та легкої промисловості при ДАК, автор більше 200 наукових праць, випускник 1974 року, спеціальність ЕСПУ; Вікарчук В.Є. – голова Красилівської райдержадміністрації 2005 р., депутат Хмельницької міської ради, директор ПП «СВ», випускник 1989 р. по спеціальності ЕСПУ; Чайковський М.Є. – ректор інституту соціальних технологій міжнародного університету «Україна», кандидат педагогічних наук, заслужений тренер України з карате, випускник 1984 року по спеціальності ОМР та багато інших. Ми пишаємося випускниками, які є співробітниками коледжу: Громик М.Г., Федосюк Г.В., Матвеев О.В., Пірог Л.В., Шулякова О.В., Котов В.В., Бровко А.В., Пижов Д.О., Докторує С.В., Ляховець В.В., Покотило О.Б., Онищук В.Л., Савицька Т.О., Сорочинський М.І., Загвоздіна Л.О., Кравчук О.В., Кондратюк С.С., Тараненко Ю.П., Марчук О.М., Ковальчук С.О., Довгалик М.О., Хмельницький Б.В., Алексеєнко В.Т., Братко Л.В., Гуцалюк В.М., Данилюк П.А., Качеровська О.М., Криштофор С.І., Нижник О.М., Нижник М.О., Стукан А.М., Сторчак М.О., Стецюк П.П., Скопін Б.В., Гутник І.І.

Один із найважливіших чинників розвитку бібліотеки – її кадровий потенціал. Архівні документи зберегли прізвища людей, які свого часу не шкодували зусиль, енергії та душевної теплоти, доносячи до читачів світло знань і красу літературного слова, що сконцентровані в книжкових скарбах бібліотеки, долучали вагомий внесок у формування бібліотечного фонду.

У різні часи бібліотеку очолювали: Гусак С.Й. (1965-1993 рр.); Іванова Л.В. (1993-2005 рр.); Фастишевська К.М. (з 2005 р.).

Майже 36 років працювала завідувачкою бібліотеки Гусак Степанида Йосипівна. Її рукою заповнений перший запис у обліковій книзі, зроблений саме 30 вересня, що співпало із пізніше встановленим Всеукраїнським днем бібліотек, який ми почали святкувати із 1998 року. Книжковий фонд бібліотеки складала навчальна (підручники, навчальні і методичні посібники), наукова, науково-популярна, довідкова і художня література та періодичні видання. Передплачувалися не лише суспільно-політичні та професійні періодичні видання, а й літературно-художні журнали, репертуарні збірники, науково-популярні брошури товариства «Знання». Багатьми були розділи техніки, літературознавства, воєнних мемуарів. Комплектувалася бібліотека в ті часи планово і щедро. Формувалися попередні замовлення літератури з використанням тематичних планів видавництва, регулярною була співпраця з обласним бібліотечним колектором. Про Гусак С.Й. збереглася добра пам'ять у навчальному закладі, завдяки спогадам колишніх студентів і працівників – ветеранів, яким пощастило працювати із нею. Приємно зауважити, що у коледжі і досі працює викладачем її донька Лариса Василівна Захватова.

Гусак С.Й. передала керівництво бібліотекою у 1993 році молодій високоосвіченій наступниці Івановій Ларисі Василівні, яка працювала на цій посаді до 2005 року. Під її керівництвом продовжувалася розпочата попередниками робота по створенню алфавітного і систематичного каталогів літератури. Удосконалювався облік фонду, було запроваджено нові форми обліку багатоекземплярної літератури, фонд перевірявся, оновлювався, осучаснювався. Посилилися вимоги до статистичного обліку обслуговування читачів. Сьогодні Лариса Василівна працює директором бібліотеки Академії прикордонних військ ім. Б. Хмельницького.

З 26 серпня 2005 року колектив бібліотеки коледжу очолює завідувачка Фастишевська (Палубова) Клавдія Михайлівна. Високопрофесійного фахівця, творчу людину, щирю, мудру жінку, Клавдію Михайлівну добре знає та поважає вся бібліотечна спільнота Хмельниччини. Випускниця Київського інституту культури за свій багаторічний стаж бібліотечної роботи, вона займала керівні посади у Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці (колишня ім. М. Островського) та центральній районній бібліотеці. Неодноразово була нагороджена грамотами обласного управління культури, обласної та міської ради, обласної державної адміністрації, федерації профспілок та громадських організацій міста та області. Сьогодні Клавдія Михайлівна очолює не тільки нашу бібліотеку, але і методичне об'єднання бібліотекарів ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації. За короткий час багато зусиль докладено до оновлення фонду, книгосховище було звільнене від значної кількості застарілої та зношеної літератури, було зроблено перестановку у фондї, проведений переоблік. Новітні інформаційні технології дали змогу запровадити більш зручні форми роботи по комплектуванню бібліотечних фондів. Була налагоджена співпраця безпосередньо з видавництвами і книготоргівельними організаціями Львова і Києва: товариством «Знання», «Патерик», видавництвами «Кондор», «Каравела», «Центр навчальної літератури», Немішасвським навчально-методичним центром та ін. Бібліотека продовжує передплачувати фахові і методичні періодичні видання. Збагачується книгозбірня і за рахунок подарункової літератури. Серед щедрих обдаровувачів автори видань, викладачі, ветерани, співробітники і студенти коледжу. З метою покращення організації роботи бібліотеки по обслуговуванню користувачів розроблені нормативні акти, Положення про бібліотеку та доопрацьовані Правила ко-

ристування бібліотекою коледжу. Співпраця з адміністрацією коледжу, з цикловими комісіями – невід’ємна складова роботи бібліотеки по інформаційному забезпеченню навчального процесу. Завдяки цьому інформаційно-бібліографічні запити стали передбачуваними, що забезпечує оперативність та релевантність їх виконання. Особливу увагу звернула Фастишевська К.М. на планування роботи, підтримання читачької дисципліни, статистичні показники роботи бібліотеки (придбана програма «Статистика»).

Нові часи вимагали постійного оновлення, запровадження у роботу бібліотеки новітніх інформаційних технологій. Тому у 2007 році для бібліотеки придбано ліцензоване програмне забезпечення АІБС «УФД/Бібліотека» та створено безкоштовну Wi-Fi зону. Комп’ютеризація зробила бібліотечно-інформаційне обслуговування більш зручним, якісним та швидким.

Завдяки молодому, енергійному керівнику навчального закладу Вадиму Володимировичу Овчаруку, який має бачення стратегічного розвитку сучасної бібліотеки, продовжує зміцнюватись матеріально-технічна база, яка доповнилась 6 комп’ютерами, тифлопринтером, двома сканерами штрихкодів, багатофункціональним принтером, мультимедійною технікою.

Вагомий внесок у розвиток бібліотеки коледжу в різні часи зробили: 1966-1980 роки: Соколова Анна Степанівна, Сидоренко Туся Шихмовна, Ішук Надія Федорівна, Земскова Олена Герасимівна, Чорна Марія Іванівна; 1980-1990 роки: Лиса Лариса Леонтівна, Гончарук Алла Степанівна, Гуменна Валентина Лук’янівна, Нікітіна Ольга Іванівна; 1990-початок 2000-х: Недригайлова Ірина В’ячеславівна, Юськова Людмила Миколаївна, Дубіна Надія Василівна, Масловська Лілія Володимирівна.

Сьогодні в бібліотеці працює високопрофесійний згуртований колектив: Фастишевська Клавдія Михайлівна, Бевза Валентина Іванівна, Гой Юлія Миколаївна, Борук Наталія Іванівна, Квятковська Ірина Анатоліївна.

3 жовтня 2002 року на посаді бібліотекаря 1 категорії працює Бевза Валентина Іванівна. Вона отримала освіту славіста у Львівському державному університеті ім. І. Франка. Працюючи перекладачкою в Інтуристі, об’їздила з іноземними групами весь колишній Радянський Союз. Та доля покликala її далі. Вийшовши заміж за офіцера, певний час проживала в різних країнах світу – Молдавії, Польщі, Малі (що заходиться на Африканському континенті). Побачила Валентина Іванівна і Тихий океан, і вулкани Камчатки, і диких звірів Африки. Але доля повернула її на Батьківщину. Бевза В.І. проявила себе як дуже відповідальний, уважний працівник. Багато зусиль вона докладає для того, щоб покращити читачьку дисципліну, вимогливою є до боржників та порушників правил користування бібліотекою. Своєю найголовнішим обов’язком вважає популяризацію культурного надбання людства та збереження бібліотечного фонду як безцінного інтелектуального спадку. Бевза В.І. любить свою роботу, вкладає в неї всю свою душу. Для неї спілкування з молодими читачами є життєвою потребою і щастям.

У 2009 році на посаду бібліотекаря-бібліографа прийшла Гой Юлія Миколаївна. В нашій бібліотеці вона проводить інформаційно-бібліографічну роботу. Юлія Миколаївна – випускниця бібліотечно-бібліографічного факультету Київського інституту культури. 20 років пропрацювала в Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці (колишня ім. М. Островського). Справжній фахівець, що пройшов шлях від бібліотекаря 1 категорії до завідувачки відділу науково-методичної роботи та інновацій у бібліотечній справі. За сумлінну працю нагороджувалась грамотами обласного управління культури, об-

ласної ради, обласної державної адміністрації. Ось і сьогодні Юлія Миколаївна в творчому пошуку нових форм і методів інформаційно-бібліографічної діяльності, впровадженню новітніх технологій у практику роботи. Вона пожвавила інформаційно-бібліографічну діяльність бібліотеки. Нею підготовлено і випущено ряд інформаційних рекомендаційних бібліографічних списків, покажчиків. У читальному залі осучаснився дизайн завдяки оновленню нею книжкових виставок. Гой Ю.М. систематично збирає, опрацьовує та готує інформацію про роботу бібліотеки та коледжу загалом і подає її на сайт та в стінгазету, а також веде сторінки ХПК у Фейсбук, Інстаграм, Твіттер. Багато її публікацій передруковано на сайті Національного університету «Львівська політехніка».

Добре знають наші студенти і викладачі бібліотекаря 1 категорії Борук Наталію Іванівну, адже з 2005 року вона є надійним помічником і порадиником читачів нашої бібліотеки. За фахом Наталія Іванівна – філолог. Її знання збагатив 15-річний досвід соціологічної роботи в обласній науковій бібліотеці, який вона використовує в індивідуальній роботі з кожним окремо взятим читачем. Наталія Іванівна завжди знайде підхід, допоможе і підкаже, яку книгу почитати, яку літературу підібрати для курсової, дипломної роботи, самостійного читання чи виховної години. Значну увагу приділяє роботі з фондом і каталогами.

Величезний внесок у комп'ютеризацію та автоматизацію внутрішніх процесів з приходом на цю посаду у 2007 році робить бібліотекар 1 категорії Квятковська Ірина Анатоліївна. Знання, отримані під час навчання у Технологічному університеті Поділля Ірина Анатоліївна вміло поєднує з навиками бібліотечної роботи. Її досвід використовується при комп'ютеризації бібліотечних процесів: штрихкодунанні фонду, електронному обліку роботи, нових надходжень, електронному списанні фонду. Читачі і колеги поважають її за внутрішню інтелігентність, сумлінність, толерантність, доброту, бажання допомогти.

Співробітники бібліотеки навчального закладу спрямовують свою діяльність на всебічне задоволення різносторонніх запитів користувачів. Приділяється значна увага популяризації книги, поглибленню пізнавальних інтересів молоді. Такі якості бібліотекарів, як працьовитість, ерудованість, порядність, відданість своїй справі відіграють головну роль в організації роботи з користувачами.

Інтер'єр бібліотеки заграв новими барвами, соковитою зеленню квітів на підвіконнях та стелажах з приходом на роботу технічних працівників Лямзіної Л.І., Козодуб Н.Г., Горкіної Н.С. та Дереш Л.В. Ці доброзичливі щирі трудівниці завжди готові прийти на допомогу колегам і читачам. Їх працьовиті, вмілі руки з любов'ю насаджували квіти, вирощували, доглядали їх.

Сьогодні бібліотека здобула шану і авторитет серед користувачів і співробітників коледжу, набула суспільної значущості як скарбниця знань, як складова навчально-виховного процесу ХПК. Бібліотека підтримує творчі зв'язки з культурно-освітніми закладами міста та області з метою професійного спілкування, проведення спільних масових заходів для студентів коледжу та подальшого ділового співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Політехнічному коледжу – 50. *Подільські вісті*. 2015. №116-117. С. 7.
2. Хмельницький політехнічний коледж Національного університету «Львівська політехніка»: історія та сьогодення. 1965-2015. Хмельницький: Агенція «Рекламіст», 2015. 35 с.: іл.
3. Хмельницький політехнічний коледж. Хмельницький, 2012. 26 с.: іл.
4. Шутка І. Півстоліття прекрасної роботи: ювілей. *Аудиторія*. 2015. №30. С. 4.

Світлини з життя бібліотеки

The article briefly describes the history of the creation and development of the library of the Khmelnitsky polytechnic college, Lviv Polytechnic National University.

Key words: HEMT, HZTP, CPC, CPC library.

Отримано: 12.04.2018

БІБЛІОГРАФ ЗА ПОКЛИКАННЯМ

У статті висвітлено бібліографічну діяльність Т.Г. Безвушко (Нижник) – краєзнавця, бібліографа, завідувачки інформаційно-бібліографічного відділу Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ).

Ключові слова: Т.Г. Безвушко (Нижник), бібліографічна діяльність, укладач, краєзнавство, бібліотека.

Сучасна бібліотека – берегиня людської пам'яті, її вікової багатонаціональної історії та культури, головний інформаційний центр для читачів. Важлива заслуга в цьому трудолюбивих, висококваліфікованих і ерудованих фахівців – бібліографів.

Більше 40 років віддала кропіткій роботі Безвушко (Нижник) Тетяна Григорівна у Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці (ОУНБ).

За час роботи великий внесок зробила в організацію інформаційного обслуговування читачів, видавничої справи, створення ДБА бібліотеки, формування фонду довідкових і бібліографічних видань.

Народилася 9 червня 1954 року в с. Ружична Хмельницької області в сім'ї службовців [1, с.13]. Середню освіту отримала в Ружичнянській середній школі. Трудову діяльність розпочала з 1971 року, працюючи листоношею Хмельницького РВЗ, а з жовтня 1972 р. – столяром I розряду на Хмельницькому радіотехнічному заводі. Упродовж 1973-1977 рр. навчалася в Київському державному інституті культури ім. О. Корнійчука на бібліотечному факультеті. Після закінчення ЗВО була прийнята в Хмельницьку державну обласну бібліотеку ім. М. Островського на посаду старшого бібліографа в сектор краєзнавчої роботи. В 1979 році очолила інформаційно-бібліографічний відділ і працювала на цій посаді до березня 2018 року [2].

За роки праці Т.Г. Безвушко (Нижник) внесла безцінний вклад у розвиток краєзнавчої бібліографії, як складової частини багатогранної роботи бібліотек. Її бібліографічні праці стали важливими довідковими матеріалами для вчених і краєзнавців. Разом із працівниками Хмельницької ОУНБ, відомими бібліографами-краєзнавцями області С.К. Гуменюком та Р.Ф. Шпилько підготувала цілий ряд бібліографічних покажчиків, листівок, буклетів. У співтворстві із зачинателем краєзнавчої бібліографії в області Шпилько Р.Ф., Т.Г. Безвушко (Нижник) готувала щорічні покажчики «Література про Хмельницьку область» за 1976, 1977 роки, (1990, 1991 роки – самостійно), які є продовженням щорічника, розпочатого у 1960 році [7]. До покажчиків увійшли книги й найважливіші журнальні та газетні статті. У подальших випусках щорічного видання до 1990 року Т.Г. Безвушко (Нижник) виступала як редактор.

З 1977 р., працюючи на посаді старшого бібліографа, активно долучається до випуску бібліографічних покажчиків «Літературна Хмельниччина», які ОУНБ видає з 1975 року [8]. У виданнях зібрані твори місцевих авторів за відповідні роки. Ведення календаря знаменних і пам'ятних дат області – один із аспектів багатогранної бібліографічної краєзнавчої роботи бібліотек [12]. Бібліографічний покажчик «Знаменні і пам'ятні дати Хмельниччини 1993», підготовлений Т.Г. Безвушко (Нижник), містить матеріали про визначні події істо-

рії, суспільно-політичного та громадського життя області, ювілеї уродженців краю та видатних діячів, чий життя та діяльність пов'язані з Хмельниччиною [5].

Т.Г. Безвушко (Нижник) брала активну участь у краєзнавчих дослідженнях про відомих особистостей Хмельниччини. Про результат цієї діяльності свідчать підготовлені та видані бібліографічні покажчики «Наші земляки: партійні, державні та військові діячі» та «Славні сторінки комсомолу Хмельниччини» [11; 10].

Значну увагу Тетяна Григорівна приділяла впровадженню новітніх технологій, відображенню регіональних ресурсів у Інтернет, створенню електронних баз даних. Бібліотека з 2004 року стала учасником Центрально-Українського Кооперативного Каталогу (ЦУКК), створеного Кіровоградською ОУНБ ім. Д. Чижевського. Накопичення спільного банку даних аналітичних описів матеріалів української періодики, прискорення процесів бібліографічної обробки документів, виключення дублювання процесів та отримання реальних переваг сумісного використання бібліографічних ресурсів дає можливість повного та оперативного задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки.

Знаходячись завжди в творчому пошуку? Тетяна Григорівна стояла у витоків створення Центру європейської інформації (ЦЄІ, або Інформаційний центр з питань євроінтеграції), який працює при ОУНБ в рамках реалізації проекту «Європейський вибір України: інформація для кожного» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» з 2006 року [3, с.3]. Центр забезпечує доступ усіх, хто бажає, до інформаційних ресурсів та електронних баз даних матеріалів щодо інституцій Європейського Союзу, економіки, політики, освітніх та культурних процесів країн-членів ЄС та кандидатів. Будучи консультантом ЦЄІ Т.Г. Безвушко велику увагу приділяла обміну інформацією та налагодженню співпраці з освітніми установами, громадськими організаціями, органами державної влади, ЗМІ, іноземними представництвами та європейськими організаціями і установами [9, с.3]. З 2008 року була куратором Проекту «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках», які реалізовані в бібліотеках області. Спільно з працівниками громадських організацій неодноразово брала участь у проведенні інтернет-конференцій, вебінарів та інших заходів (презентації, круглі столи, навчальні семінари та семінари-практикуми) з питань європейської інтеграції України. Результатом такої активної плідної праці стали видання, присвячені темі європейської політики.

Особливої уваги заслуговує навчально-методичний посібник «На шляху до Європейського Союзу», виданий спільно з громадською організацією «Асоціація «Поділля Перший» та Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» [9]. Посібник подає інноваційні форми та методи інформаційно-просвітницької роботи.

Про діяльність Центру європейської інформації розповідається у бібліографічному покажчику «Євросоюз та європейські горизонти України» (2006), укладачем якого є Т.Г. Безвушко [3]. У виданні також представлені матеріали і документи, наявні в Інформцентрі та ОУНБ з даної теми. Другий, перероблений та доповнений покажчик вийшов у світ у 2007 році [4].

Багато уваги Тетяна Григорівна приділяла методичній роботі, популяризації бібліотечно-бібліографічних знань серед різних груп читачів.

За багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм Т.Г. Безвушко нагороджена Почесною відзнакою Міністерства культури і мистецтв України «За досягнення розвитку культури і мистецтв». Неодноразово нагороджувалася Почесними грамотами обласної державної адміністрації, обласної ради, обласного управління культури.

Список використаних джерел:

1. Бібліотекарі різних поколінь. Безвужко (Нижник) Тетяна Григорівна. *Покликання – бібліотекар*: (біобібліогр. покажч.) / упоряд. С. Михайлова. Хмельницький, 2001. С. 13-14.
2. Довідково-інформаційне обслуговування. *Бібліотека і час* : ювіл. зб., присвяч. 100-річчю ОУНБ. Хмельницький, 2001. С. 49.
3. Євросоюз та європейські горизонти України: рек. бібліогр. покажч. / уклад. Т.Г. Безвужко. Хмельницький, 2006. 36 с.
4. Євросоюз та європейські горизонти України: рек. бібліогр. покажч. / уклад. Т.Г. Безвужко. Хмельницький, 2007. 44 с.
5. Знаменні і пам'ятні дати Хмельниччини 1993 р.: (бібліогр. покажч.) / уклад. Т. Нижник. Хмельницький, 1992. 40 с.
6. Карван С.Л. Ветерани бібліотечної праці Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки. *Духовні витоки Поділля: творці історії краю*. Ч. 1 : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-11 верес. 1994 р., м. Кам'янець-Подільський. Хмельницький : Поділля, 1994. С. 185-188.
7. Література про Хмельницьку область: бібліогр. покажч. за: 1976 рік / склад.: Р.Ф. Шпилько, Т.Г. Нижник. Хмельницький, 1979. 160 с.; 1977 рік / склад.: Р.Ф. Шпилько, Т.Г. Нижник. Хмельницький, 1981. 161 с.; 1990 рік / склад. Т.Г. Нижник. Хмельницький, 1993. 155 с.; 1991 рік / склад. Т. Г. Нижник. Хмельницький, 1993. 166 с.
8. Літературна Хмельниччина: бібліогр. покажч. за: 1977 рік / склад.: Р.Ф. Шпилько, Т.Г. Нижник. Хмельницький, 1978. 10 с.; 1978 рік / склад.: Р.Ф. Шпилько, Т.Г. Нижник. Хмельницький, 1979. 8 с.
9. Іова В., Красномоєць Л., Третьяк В., Безвужко Т. На шляху до Європейського Союзу : навч.-метод. посіб. Хмельницький, 2008. 93 с.
10. Партійні, державні і військові діячі: бібліогр. покажч. / склад.: С.К. Гуменюк, Т.Г. Нижник. Хмельницький, 1986. 46 с.
11. Славні сторінки комсомолу Хмельниччини: реком. бібліогр. покажч./склад.: Р.Ф. Шпилько, Т.Г. Нижник. Хмельницький, 1981. 11 с.
12. 100 років з часу заснування Хмельницької державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського. *Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2001 рік*. Хмельницький, 2000. С. 22.

The article is devoted to bibliographic activity of T.G. Bezvushko – local historian, bibliographer and the head of Information and Bibliography Department of Khmelnytskyi Oblast Universal Research Library.

Key words: *T.G. Bezvushko (Nyzhnyk), bibliographical activity, creator, local history, library.*

Отримано: 10.03.2018

ІСТОРИКО-РЕГІОНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

УДК 070(477-81):908]:81-139

О. В. Бережняк, М. С. Костенко, м. Рівне

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ МІСЦЕВИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ЯК ДЖЕРЕЛ КРАЄЗНАВЧОЇ ІНФОРМАЦІЇ (на прикладі Рівненщини)

Місцеві періодичні видання аналізуються з точки зору висвітлення різноманітних аспектів життя краю та як джерело краєзнавчої інформації.

Ключові слова: краєзнавство, регіон, контент-аналіз, місцева періодика.

У реаліях сучасних геополітичних викликів нагальними стають питання зміцнення української державності, формування національної самосвідомості й посилення національної гідності громадян. За таких умов, важливого значення набуває краєзнавство, що закладає підвалини національної свідомості та державності.

Краєзнавство розглядають як сферу наукової, культурно-просвітницької, пам'ятко-охоронної діяльності, що пов'язана не тільки з минулим, а й із сьогоденням краю, а також полем суспільної діяльності визначеного спрямування, до якої причетні не лише вчені-фахівці, а й широкое коло осіб, переважно патріотично налаштованих місцевих жителів, громадських та культурних діячів [1]. Пріоритет у введенні до наукового обігу поняття «краєзнавство» належить І. Франку, який не тільки вперше дав наукове обґрунтування цього поняття, але й виклав своє бачення місця і ролі регіональних історичних досліджень у вихованні та освіті народу, наголосив на політичному і науково-культурному значенні краєзнавства [2].

Важливим джерелом краєзнавчої інформації є місцеві періодичні видання. Виконуючи посередницьку місію між державою і суспільством, ЗМІ виробляють соціальний інформаційний продукт. Незаперечним є твердження про виняткову важливість друкованої преси й електронних ЗМІ як виробничої сили у сфері масової свідомості, як дійсних учасників формування нової політичної інфраструктури. ЗМІ залишаються одним із основних джерел забезпечення реалізації основних прав та свобод людини на отримання інформації про суспільно-політичне життя країни, а для місцевої періодики – про життя регіону (краю), області, міста.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні частоти відображення різних аспектів життя регіону на шпальтах місцевої преси. Для досягнення основної мети дослідження вважаємо за доцільне застосувати метод контент-аналізу (К-А). Не можна не погодитись з твердженням С. Звезинського, що К-А, забезпечуючи інтерпретацію кількісних показників у якісні ознаки, дозволяє отримати значною мірою неупереджену інформацію [3].

Український дослідник О.Т. Баришполець називає К-А соціологічним способом вивчення кількісних та якісних елементів змісту, в ході якого текст оціню-

ється за заданими показниками, а в сумі вони дають можливість точно визначити тенденцію розвитку газети [5, с.12]. «Усі дані статистики вербального матеріалу можна використовувати для формулювання висновків про невербальні аспекти, наприклад, про ті чи інші характеристики адресата й адресанта» [5, с.24]. Зокрема, можна зробити висновки про мотиви діяльності комунікатора, про приховані наміри авторів текстів; виявити певні тенденції оцінювання соціально-політичних подій та явищ; визначити основну тональність публікацій. Такий підхід є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє на основі кількісних показників виокремлювати з масиву газетних текстів змістовну інформацію. Як слушно зауважує В.Ф. Іванов, цей метод за допомогою квантифікаційних процедур дає можливість зробити об'єктивні, не залежні від думок дослідника висновки [4, с.25].

Зазначимо, що в системі методів наукового пізнання сформувались два типи К-А – кількісний та якісний. «Кількісний К-А ґрунтується на аналізі частоти згадувань вибраних дослідником змістовних одиниць, співвідношення частоти їх появи у тексті, оцінок, з якими вони згадуються. Кількісний К-А застосовується під час аналізу великих масивів інформації. Саме він став визначальним методом здійсненого нами дослідження. При якісному К-А дослідник зосереджується не на кількості появи певних змістовних одиниць у тексті, а на факті їх присутності чи відсутності, на аналізі їх суті, форми подачі. Як правило, якісний К-А застосовується для порівняно невеликих за обсягом текстів або окремих змістових одиниць. У складних комплексних дослідженнях кількісний і якісний К-А поєднують, що дає можливість використовувати переваги обох методів» [6, с.31-32].

Реалізація поставленої нами мети дослідження передбачає вирішення таких основних завдань:

- 1) обрати ефективний метод дослідження, визначити його переваги;
- 2) здійснити К-А газетних публікацій із метою з'ясування інформаційного забезпечення мешканців регіону;
- 3) визначити частотність уживання визначених одиниць аналізу.

Важливим аспектом методики К-А є окреслення кола джерел дослідження. На сайті Рівненської міської ради зазначено шість міських газет, що виходять постійно. Дві з них підпорядковані органам державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, а чотири – належать підприємницьким та комерційним структурам.

Об'єктом дослідження стали друковані видання, розраховані на широку аудиторію: державна газета «Вісті Рівненщини» та приватна – «Рівне вечірне» як досить впливові ЗМІ, що мають авторитет і попит серед мешканців регіону.

Обидві газети виходять двічі на тиждень, у вівторок та четвер. Щотижневий наклад державної газети «Вісті Рівненщини» – 14060 примірників, а газети «Рівне вечірне» – 25000 примірників. «Вісті Рівненщини» – громадсько-політична газета Рівненської області, де публікуються статті таких жанрів, як інформаційний, аналітичний та художньо-публіцистичний. Щодо тематичного спрямування публікацій зазначимо, що це – здебільшого статті науково-пізнавального (красемство, мистецтво краю, видатні земляки тощо) та дослідницького характеру (історія, проблеми та інтереси громадськості, суспільні потреби).

Приватна газета «Рівне вечірне» – тижневик громадсько-політичного та розважального спрямування, де надається перевага інформаційним жанрам. Уміщені в ній публікації переважно мають кримінально-сенсаційний характер. Велика газетна площа у виданні надається рекламним, а також піар-матеріалам. Тематичною особливістю газети є співіснування в одному виданні

абсолютно різних публіцистичних жанрів: з одного боку, це – значна кількість кримінального, «жовтого» матеріалу, з іншого – морально-етичні та історичні нариси, побутово-господарські добірки, офіційні повідомлення. Окрім інформаційних текстів представлені також аналітичні статті політичного й економічного спрямування, якісні розважальні дайджести.

На мовностилістичному рівні публікації мас-медіа державної та недержавної форм власності також відмінні: автори газети «Вісті Рівненщини» оперують великим словниковим запасом, активно вживають експресивну лексику, редакція надає значної уваги грамотності текстів, натомість у текстах приватної газети бачимо засилля штампів, чисельні лексико-граматичні помилки, а також стилістично ненормативне поєднання текстової інфраструктури.

Характерним для обох газет вважаємо:

- специфічний виклад матеріалів, розрахованих на освічену і до міри вимогливу читацьку аудиторію;
- використання різноманітних стильових прийомів;
- наявність гострих критичних матеріалів.

Одиницями аналізу, що відображають різні сфери життя регіону та актуальні проблеми суспільного життя було обрано такі: «економічний стан регіону», «політичний стан регіону», «Рівненська обласна державна адміністрація», «соціальні проблеми регіону», «соціальний захист населення», «охорона здоров'я населення регіону», «екологічний стан регіону». При аналізі публікацій враховувались синоніми вказаних вище одиниць аналізу, наприклад, «економічний стан регіону», «економічний стан Рівненщини», «економіка області».

Аналіз газетних публікацій здійснювався за період з 1 січня по 1 травня 2018 р. (див. таблиця 1). Таким чином, було проаналізовано по 35 номерів обох назв газет.

Таблиця 1

Контент-аналіз публікацій у газетах «Вісті Рівненщини» та «Рівне вечірне» за період з 1 січня по 1 травня 2018 р.

Одиниці аналізу	Січень														Лютий													
	№1		№2		№3		№4		№5		№6		№7		№8		№9		№10		№11		№12		№13		№14	
	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ
Економічний стан регіону (Рівненщини)	0	0	1	0	0	1	2	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0
Політичний стан регіону (Рівненщини)	0	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	2	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0
Рівненська обласна державна адміністрація	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0
Соціальні проблеми регіону (Рівненщини)	0	2	2	1	0	0	1	1	0	2	1	0	1	1	0	2	1	1	0	3	1	0	2	1		1	1	2
Соціальний захист населення регіону (Рівненщини)	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0

Охорона здоров'я населення регіону (Рівненщини)	1	0	0	1	2	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0	0	0
Екологічний стан регіону (Рівненщини)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Одиниці аналізу	Лютий								Березень								Квітень															
	№15		№16		№17		№18		№19		№20		№21		№22		№23		№24		№25		№26		№27		№28					
	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ	ВР	РВ		
Економічний стан регіону (Рівненщини)	0	0	0	1	1	0	0	2	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	0		
Політичний стан регіону (Рівненщини)	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0		
Рівненська обласна державна адміністрація	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	
Соціальні проблеми регіону (Рівненщини)	1	2	0	1	1	0	1	1	2	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	2	0	0	1	1	0	0	2	1	0	0		
Соціальний захист населення регіону (Рівненщини)	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	2	3	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0		
Охорона здоров'я населення регіону (Рівненщини)	0	1	0	0	1	1	0	0	1	3	0	1	1	0	0	2	0	2	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	2	
Екологічний стан регіону (Рівненщини)	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	
Одиниці аналізу									Квітень								Загальна кількість															
	№29		№30		№31		№32		№33		№34		№35		ВР	РВ																
Економічний стан регіону (Рівненщини)	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	13	10													
Політичний стан регіону (Рівненщини)	0	0	1	0	0	1	0	1	1	0	1	1	0	0	1	0	1	15	13													
Рівненська обласна державна адміністрація	0	1	1	0	0	1	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	15	6														
Соціальні проблеми регіону (Рівненщини)	1	0	0	1	0	1	1	0	0	2	1	0	0	1	0	0	23	31														
Соціальний захист населення регіону (Рівненщини)	0	2	1	0	0	1	1	0	2	0	0	1	1	0	0	0	19	16														
Охорона здоров'я населення регіону (Рівненщини)	1	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2	0	0	13	20														
Екологічний стан регіону (Рівненщини)	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	0	4	7														

За результатами проведеного К-А ми дійшли таких висновків. Найбільша увага надавалась такій темі публікацій, як «соціальні проблеми регіону». На сторінках газет дана одиниця аналізу зустрічалась 54 рази. Майже в однаковій кількості вживались у газетних публікаціях такі одиниці, як «соціальний захист населення регіону» та «охорона здоров'я населення» (35 та 33 рази відповідно). Трохи менше (28 раз) згадувалась на шпальтах газет одиниця, пов'язана з політичним життям області. Наступною за частотою згадування у публікаціях з місцевих газет (23 рази) є така одиниця аналізу як «економічний стан регіону». Така одиниця аналізу, як «Рівненська обласна державна адміністрація» вживалась 21 раз. Натомість питання екологічного змісту на сторінках місцевих газет висвітлюються менш активно (одиниця аналізу «екологічний стан регіону» згадувалась лише 11 разів).

Розглянемо зазначені одиниці аналізу в контексті порівняння частоти їхнього вживання у газетах «Вісті Рівненщини» та «Рівне вечірне». «Соціальні проблеми регіону» – одиниця аналізу, що зустрічається на шпальтах обох досліджуваних ЗМІ найчастіше: 23 рази – на сторінках газети «Вісті Рівненщини» та 31 раз – «Рівне вечірне». Тобто приватне видання надає більшої уваги соціальним проблемам.

Майже однаковою за частотою згадування у публікаціях стала тема соціального захисту населення – 19 разів у «Вістях Рівненщини» та 16 – у «Рівне вечірне». У сумарних кількісних показниках майже стільки ж раз згадується у публікаціях тема охорони здоров'я населення, проте, що стосується відображення у різних газетах, то тут ситуація відмінна, а саме 13 разів даної теми торкаються у публікаціях з «Вістей Рівненщини» та 20 – з «Рівне вечірне». Що стосується такої одиниці аналізу як «політичний стан регіону», то вона зустрічалась у статтях з обох ЗМІ відповідно 15 та 13 разів.

Менш популярною за результатами К-А виявилась тема, пов'язана з економічним станом регіону. У відповідних газетних публікаціях вона зустрічалась 13 та 10 разів, що свідчить про схожість видавничої політики обох видань щодо висвітлення економічних чинників розвитку області.

Наступною за частотою вживаності стала одиниця аналізу «Рівненська обласна державна адміністрація». На шпальтах «Вільного слова» та «Рівне вечірне» вона зустрічалась 15 та 6 разів відповідно. Причиною такої різниці у показниках може бути саме підпорядкованість однієї з газет – «Вісті Рівненщини» – даному органу виконавчої влади.

Останнє за активністю згадування на сторінках місцевих газет місце має така одиниця аналізу, як «екологічний стан регіону». В текстах «Вістей Рівненщини» вона згадувалась лише 4 рази, а на сторінках газети «Рівне вечірне» – 7 разів.

Отже, за проаналізований період у таких періодичних виданнях Рівненщини, як «Вісті Рівненщини» та «Рівне вечірне», знайшли своє відображення доволі різноманітні теми життя регіону. Це можна розглядати як свідчення швидкого реагування ЗМІ на події суспільного життя регіону. Крім того, варто наголосити, що жодній з виділених одиниць аналізу не були притаманні тривалі прогалини у висвітленні на шпальтах газет. Таким чином, ці теми постійно перебувають у центрі уваги журналістів. Базуючись на результатах К-А, можна констатувати, що проаналізовані нами періодичні видання є ефективним джерелом інформації про регіон для широких верств населення.

Список використаних джерел:

1. Беценко Т. Краєзнавство в системі гуманітарної освітньої парадигми: основні поняття. *Образне слово. Луганичани* : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. ім. Віктора Ужченка

- (29 квіт. 2016 р., м. Старобільськ) / за заг. ред. А.В. Нікітіної; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2016. Вип. 15. С. 37-41. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/748/1/Obrazne%20slovo%20%202016.pdf> (дата звернення: 01.05.2018).
2. Верменич Я. Історична регіоналістика і краєзнавство: діалектика співвідношення. URL: <http://history.org.ua/JournALL/geo/7/2.pdf> (дата звернення: 01.05.2018).
 3. Звезинский С.М. Научная организация информационной деятельности. Львов : Каменяр, 1973. – 86 с.
 4. Іванов В.Ф. Контент-аналіз: методологія і методика дослідження ЗМК : навч. посіб. / наук. ред. А.З. Москаленко. Київ, 1994. 112 с.
 5. Івановський В.В. Інформаційний простір регіону: проблеми та перспективи розвитку. Житомир : Полісся, 2005. 75 с.
 6. Хилько М. Застосування методу контент-аналізу в журналістикознавчих дослідженнях. Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. С. 29-34. URL: http://papers.univ.kiev.ua/1/zhurnalistyka/articles/khylko-m-application-of-the-method-of-content-analysis-in-journalism-researches_24681.pdf (дата звернення: 01.05.2018).

Local newspapers are studied as an information generator about a region.

Key words: *study of a particular region, region, content-analysis, the local press.*

Отримано: 10.03.2018

УДК 930:025.171(438)«18/19»:027.7(477.51)НДУ

В. В. Ребенюк, м. Ніжин

ПОЛЬСЬКІ ІСТОРІОГРАФІЧНІ ПРАЦІ В СКЛАДІ ПОЛОНІСТИЧНОГО ЗІБРАННЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. НІЖИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Автор аналізує і висвітлює зміст та склад польських історіографічних праць ХІХ – початку ХХ ст. у полоністичному зібранні Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, виокремлює з-поміж них ті, які потребують більш детального дослідження та, загалом, окреслює для дослідників полоністики відомості про наявність у наукових фондах університету важливих історіографічних джерел для активізації їх подальшого дослідження та введення до наукового обігу.

Ключові слова: *бібліотека, польські стародруки, історіографічна література, університет, фонди, картотека.*

Бібліотека Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя (далі НДУ) має величезні фонди стародруків. Особливе місце серед зібрання університету займають польські стародруки ХVІ-ХІХ ст. Початок формування полоністичного зібрання припадає на 1875 рік. Це пов'язано з відкриттям Ніжинського історико-філологічного інституту ім. князя О. Безбородька. Завдяки активній діяльності першого директора М. Лавровського (1825-1899) до бібліотеки інституту було передано Варшавським університетом дублетні примірники з колекції «Polonica» у кількості 639 томів.

Надалі література надходила до бібліотеки систематично аж до 30-х років ХХ ст. Однак у 1934-1936 рр., під час масових переміщень культурних цінностей у Радянському Союзі, значна частина стародруків, у тому числі й польських, була вилучена із фондів бібліотеки НДУ, здебільшого без інвентарних позначень,

і передана до бібліотеки Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (далі КДУ) [4, с.6-8]. Через це, на сьогоднішній день, вилучені стародруки досі значаться в каталозі польської дореволюційної літератури НДУ.

Важливо зазначити, що спроби сучасних науковців опрацювати зібрання стародруків відбувалися неодноразово, але, в основному, вони торкалися польських видань XVI-XVIII ст. Зокрема, у 2002 р. І. Костенко та Г. Тимбровська класифікували 156 книг окресленого періоду польською та латинською мовами [1]. Пізніше в 2006, 2007 та 2010 р., на сьогодні кандидат історичних наук, викладач НДУ, а тоді асистент кафедри Історії України М. Потапенко зробив дві публікації, присвячені тематичній класифікації та опису польських стародруків XVI-XVII ст. [5; 6]. Але досі відсутня тематична класифікація, перелік чинних та вилучених польських стародруків XIX – початку XX ст., хоча стараннями працівників бібліотеки було видано два каталоги польської дореволюційної літератури [3; 4]. Проте, на жаль, вони охоплюють лише період XVI – початок XIX ст., а каталог дореволюційної польської літератури досі залишається відповідно до його останнього впорядкування в 70-80-х. р. XX ст., що визначає потребу подальшого опрацювання, вивчення та перевірки наявних примірників літератури, які складають каталогізований фонд дореволюційної полоністики. Однак каталог іноземних стародруків та, безпосередньо, полоністики Ніжинського державного університету, не дивлячись на свій поважний вік, дуже зручний у користуванні, оскільки, на відміну від аналогічних українських історичних каталогів, розділений за мовною ознакою і розташований в алфавітному порядку. Цьому варто завдячити діяльності на посаді бібліотекаря викладача історії та педагогіки Історико-філологічного інституту (з 1879) М. Лілеєва (1849-1911), який й розпочав редагування та створення карткового каталогу на всі бібліотечні фонди [2].

Мета нашої публікації – окреслити в загальних рисах польські історіографічні роботи XIX – початку XX ст. у полоністичному зібранні Ніжинського державного університету, виокремити з-поміж них ті, які потребують більш детального дослідження та, загалом, окреслити для дослідників полоністики відомості про наявність у наукових фондах університету важливих історіографічних джерел для активізації їх подальших досліджень.

Загалом у бібліотеці НДУ нараховується близько 120-200 тисяч примірників дореволюційної літератури. З них, за нашими підрахунками, на час останньої редакції картотеки було наявно близько 1392 карток і, відповідно, приблизно 1408 примірників польських стародруків XIX – початку XX ст., зібраних до 1932 року, серед яких із історіографії становлять 5%, історії бібліотеки – 2%, історії освіти – 2%, історії друкарства – 1%. Більш детально статистичні та тематичні відомості складу полоністичного зібрання НДУ були висвітлені в таких статтях [7; 8].

У полоністичному зібранні бібліотеки Ніжинського державного університету наявний невеликий комплекс праць з історії польської історіографічної та історіософської думки. Безпосередньо польській історіографії, вченим-історикам та їх діяльності присвячені праці таких авторів: А. Шлівінського «Йохим Лелевель. Біографічний нарис. Роки 1786-1831», Ю. Немирича «Філософія історії народу польського» у двох томах, В. Смоленського «Місце Валеріана Калінки в історіографії польській» та «Історичні праці» у трьох томах, В. Закжевського «Адольф Павинський (1840-1896). Нарис історії життя і праці», Л. Голенбівського «Про польські рукописи, їх дух, достоїнства і недоліки», В. Нерінга «Про істриків XVI ст. Про життя і праці Йохима Бельського», Й. Мучковського «Відомості про рукописи історії Длугоша», С. Смольки та

М. Бобжинського «Ян Длугош, його життя і становлення в письменстві», М. Карієва «Найновіший поворот в історіографії польській (1861-1886)», Г. Цаїсберга «Польське середньовічне історіописання» в II томах (1877 р.).

Серед польських історіографічних праць, які знаходилися у фондах університетської бібліотеки, важливе місце посідало дослідження професора Петербургського і Варшавського університетів М. Карієва (1830-1931) «Найновіший поворот в історіографії польській. 1861-1886», виданий у 1888 році в Петербурзі та Варшаві. Втім, на жаль, на сьогоднішній день праця М. Карієва втрачена. Можна припустити, що вона просто була передана до КДУ без відповідної відмітки в інвентарній книзі. Подібна ситуація повторилася з працею відомого польського історика, політика, прем'єр міністра II Речі Посполитої у 1922 році А. Шлівінського (1877-1953) «Йохим Лелевель. Біографічний нарис. Роки 1786–1831», видана 1918 року в Петербурзі. За збереженими інвентарними записами встановлено, що її було передано у 1936 році до КДУ.

Проте більшість названих праць досі знаходяться у фондах бібліотеки НДУ ім. Миколи Гоголя, наприклад, дослідження видатних істориків, представників варшавської історичної школи С. Смольки (1854-1924) та М. Бобжинського (1849-1935), присвячене видатному польському хроністу й історичному XV ст. Яну Длугошу. Ця об'ємна книга з шкіряною палітуркою та золотим тисненням висвітлює біографію історика, його сімейні стосунки, кар'єру, відносини з владою та специфіку історіописання [20]. Також мною було досліджено працю відомого польського історика, представника варшавської історичної школи В. Смоленського (1851-1826) «Місце Валеріана Калінки в історіографії польській», в якій істориком в загальних рисах окреслено життєвий шлях, суспільно-політичні погляди та науковий внесок одного із фундаторів і засновників краківської історичної школи – В. Калінки (1826-1886) [19]. Не менш важливі історіографічні напрацювання В. Смоленського знаходяться у тритомному збірнику його історичних та історіографічних праць «Історичні твори», які зберігаються в бібліотеці НДУ, видані в Кракові у 1900-1901 рр. В третьому томі збірника містяться розвідки присвячені знайомим історикам XIX ст. К. Яроховському (1828-1888), А. Рембовському (1848-1906). Однак найбільш цінне в даному томі дослідження присвячене історії розвитку польської історіографії кінця XVIII-XIX ст. під назвою «Історичні школи в Польщі: основні напрями поглядів на минуле» [18]. Другий том «Історичних праць» в розділі «Наукові і літературні товариства в Польщі XVIII ст.» містить інформацію з історії розвитку історичної науки XVIII ст. [17].

У бібліотеці зберігається праця відомого історика, професора Ягеллонського університету В. Закжевського (1844-1918), присвячена життю і діяльності видатного представника варшавської історичної школи, професору всесвітньої історії у Варшавському університеті, керівнику Головного архіву – Адольфу Павіньському (1840-1896) [24]. Ця праця становить класику польських історіографічних досліджень XIX ст. Вона містить детальні відомості про родину історика, висвітлює умови, в яких формувалася особистість ученого в дитинстві та юності. В. Закжевський описує студентський період життя історика та його здобутки на професійній ниві. Цінною для дослідників є інформація про педагогічну діяльність А. Павіньського на посаді керівника Головного архіву. Передостанні розділи праці присвячені визначенню значимості історичних праць історика і архівіста, їх місця в польській історичній науці, а прикінцевий розділ містить відомості про останні роки життя і діяльності вченого.

Унікальною для початку XIX ст. – часу, коли польська історична наука лише починає професіоналізуватися й стає наукою в повному розумінні цього слова, є

перша узагальнювальна історіографічна праця польського історика, бібліотекаря Л. Голенбівського (1773-1849) «Про польські рукописи, їх дух, достоїнства і недоліки», видана в 1826 році у Варшаві [11]. У монографії вченого зроблено коротке висвітлення життя польських істориків від X ст. до 1795 року, а також здійснено загальну характеристику їх праць та визначено вклад у розвиток історичної науки, ступінь оригінальності їх напрацювань. Дослідження можна умовно поділити на три частини. Перша частина, присвячена польському історіописанню, починається з анналів та хронік X ст. до праць істориків XV ст. Однак, власне, перші історичні праці цього періоду вчений починає від напрацювань Матеуша гербу Холева (XIII ст.), Вінцента Кодлубка (1160-1223) та завершує працями, які передували Я. Длугошу (1415-1480) і М. Міховському (1457-1523). Друга частина монографії містить інформацію про історіописання на «землях, які в свій час стали польськими», тобто про літописи часів Київської Русі [11, с.57]. Третя частина висвітлює польське історіописання від Я. Длугоша і М. Міховського до А. Нарушевича (1733-1796) і Т. Чацького (1765-1813). Окремо в останній частині праці виділяються важливі для історіографічних досліджень розділи, присвячені впливу на специфіку польського історіописання суспільно-політичних процесів в країні, розвитку науки в Італії та виникненню в цей період нових тематичних напрямів історичних праць з поділом авторів за ними.

У бібліотечному зібранні досі наявна фундаментальна праця В. Нерінга (1830-1909) – польського філолога-славіста, лінгвіста, історика, професора і ректора Вроцлавського університету (1893-1894), присвячена дослідженню польської середньовічної історіографії під назвою «Про істориків XVI ст. Про життя і листи Йохима Бельського», видана 1860 року у Познані [14]. Вчений зазначав, що праця Й. Бельського була розглянута вченими з філологічної точки зору, проаналізована за змістом і структурою, але відсутнє критичне висвітлення історико-методологічних підходів хроніста при написанні праці та використанні ним джерел. Автор історіографічної праці поставив перед собою завдання здійснити критичний аналіз праці Й. Бельського. В. Нерінг висвітлив біографію хроніста і коротко описав його поетичні твори. Проте він поставив під сумнів авторство Польської Хроніки, виданої 1595 року Йохимом Бельським від імені свого батька Мартіна Бельського, і зробив висновок, що автором хроніки був саме Йохим з незначним додаванням заміток, зроблених батьком при житті. Історик написав критичні зауваження до хроніки. Особливий критиці була піддана перша частина праці. В. Нерінг критикував хроніку Йохима Бельського за багато запозичень із джерельних напрацювань хроніста Мартіна Кромера (1512-1589) та відзначав відсутність належного опрацювання інших хронік (Я. Длугоша, Калімаха та ін.). Такі зауваження були й щодо другої частини. Окремий розділ присвячений філологічному дослідженню твору польського хроніста.

Польській середньовічній історіографії, як це бачимо з назви, присвячені праці відомого австрійського історика Г. Цаїсберга (1839-1899), які й сьогодні зберігаються в Ніжинському державному університеті. У першому томі досліджено початок створення перших історичних праць у зв'язку з впровадженням християнства та в ранньосередньовічний період. Автор висвітлив специфіку написання хронік найдавніших часів, дослідив вплив домініканців та францисканців у Польщі на польське історіописання, проаналізував діяльність польських хроністів Вінцента Кадлубека, Годислава Башко (XIII ст.), Яна з Чарнкова (1320-1387). Вчений у цьому томі також розглянув і проаналізував духовну і світську літературу, історичні джерела XV ст. [25]. Другий том присвячений життю і твор-

чості Яна Длугоша, іншим хроністам XV ст., зокрема, Грегоржу з Сянока (1407-1477), Калімаху та взагалі розвитку гуманізму в Польщі [26].

Для історіографічних досліджень польської історичної науки XIX ст. важливим є історичний збірник наукових доповідей: «Пам'ятник другого з'їзду польських істориків», виданий у Львові в 1890 році, який репрезентував специфіку розвитку польської історичної науки та ключові питання, що обговорювалися провідними польськими вченими під час з'їзду [16]. Різноманітність розглянутих питань відображає реферативна доповідь представника краківської історичної школи, професора С. Тарновського (1837-1917), опублікована в збірнику «Стан і характер польської політичної літератури у XVII столітті», відомого галицького історика і архівіста А. Чоловського (1865-1944) «Про положення старого Галича», видатного польського історика Л. Кубалі (1838-1818) «Про видавництво історичних джерел XVII ст.» [16]. Однак найбільш важлива серед прочитаних рефератів для нашого дослідження доповідь провідного історика варшавської історичної школи Т. Корзона (1839-1918) «Помилки нашої історіографії в будіванні історії Польщі», в якій вчений піддав критиці наукові напрацювання істориків краківської школи, історико-методологічні підходи її представників та інших істориків.

У фондах бібліотеки також зберігаються вісім томів польського історико-біографічного видання під редакцією Б. Хлебовського, І. Хжановського, Г. Галле та ін. «XIX століття. Сто років польської думки», видане у Варшаві протягом 1906-1913 років. Восьмитомна праця присвячена «титанам» польського національного духу: історикам, політикам, літераторам, які визначали розвиток свого народу і створювали визначні твори в час бездержавності. Це, зокрема, Г. Колонтай (1750-1812), Т. Чацький (1765-1813), Ю. Словацький (1809-1849), А. Міцкевич (1798-1855) та ін. Завданням редакторів і авторів видання було показати образ польської суспільно-політичної, літературної та наукової думки в XIX ст. Передбачалося видати 12 томів по 25-30 статей, які мали охопити біографії, бібліографії та, частково, праці видатних польських літераторів, політиків, істориків XIX ст. відповідно до окресленої у вступі першого тому структури укладання видань. Однак через ряд причин вийшло лише дев'ять томів. Для нашого дослідження найбільш важлива саме інформація про видатних польських істориків. Так, у першому-другому томі знаходимо матеріали до життя і діяльності відомих польських істориків другої половини XVIII – початку XIX ст.: Я. Альбентранді (1731-1808), Ю. Осолінського (1748-1826), Ф. Бентковського (1781-1852), Ю. Німцевича (1758-1841), Є. Бандтке (1768-1835), Я. Бандтке (1783-1846), Ф. Сярчинського (1758-1829) [22; 23]. В IV томі знаходиться детальне висвітлення історії родини, біографічні відомості про видатного польського історика й політика, творця польської історії кінця XVIII – першої половини XIX ст. Й. Лелевеля (1786-1861), висвітлено його історично-методологічні погляди, принципи та вміщено вибрані історичні статті [21].

Також у полоністичному зібранні бібліотеки НДУ ім. Миколи Гоголя є розвідки, присвячені європейській історичній думці та історіософії. Наприклад, оригінальною і ґрунтовною для свого часу була невелика розвідка відомого історика, професора і ректора Львівського університету Б. Дембінського (1858-1939), присвячена творчості видатного італійського філософа епохи Просвітництва Ж.Б. Віко, який, на думку дослідника, своєю методологією та філософією історії випередив свій час [9].

Не менш цінна серед збережених у фондах бібліотеки полоністичних видань історіософська праця доктора права, філософа, члена Філософського товариства в

Кракові єврейського походження С. Гарського (1867-1928) [12] «Матеріалістичне розуміння історії і етики» – своєрідне історіософське дослідження. У ній автор визначає розвиток людства відповідно до моральних поглядів та етичних систем, які й створюють історичний процес. Тобто, мораль формує людську істоту і, одночасно, являється продуктом розвитку суспільства. Іншими словами мораль, як важлива складова у формуванні людства, і є предметом дослідження історії [10].

Проведений аналіз історіографічної літератури фонду дореволюційної полоністики дозволяє стверджувати, що він відповідав вимогам часу й безпосередньо потребам Історико-філологічного інституту кн. Безбородька. Наведена в статті історіографічна література становить лише основну частину історіографічного комплексу серед аналогічних напрацювань, розміщених у різних періодичних виданнях та окремих монографічних дослідженнях, які з огляду на обмежений обсяг статті, не було висвітлено. Статистичні підрахунки історіографічних праць дозволяють говорити про невелику їх кількість у складі історичної полоністики університетської бібліотеки (орієнтовно 5%). Однак це не зменшує їх історичну цінність. Важливо також зазначити, що значна частина стародруків не була занесена до картотеки. Зокрема, за відомостями працівників бібліотеки, окремі кімнати зберігання (кімната С) досі містять велику кількість незазначених у каталозі польських стародруків, що особливо актуалізує потребу подальшого глибокого вивчення полоністики в зібранні університетської бібліотеки. Загалом бібліотечне зібрання польської дореволюційної літератури НДУ ім. Миколи Гоголя є унікальним за складом і змістом, є одним із національних перлин книжкових зібрань нашої Батьківщини.

Список використаних джерел:

1. Костенко І., Тимбровська Г. «Polonica» університетської бібліотеки. *Поляки в Ніжині*. Ніжин, 2002. С. 50-51.
2. Мішук С. Бібліотека Історико-філологічного інституту князя Безбородька в Ніжині та її рукописна колекція (др. пол. XIX – 10-ті рр. XX ст.). *Інформаційно-науковий вісник бібліотеки НДУ імені Миколи Гоголя*. 2010. №1. С. 21-25.
3. Морозов О., Потапенко М. Стародруки XVI – першої половини XVIII ст. з колекції «Polonica» бібліотеки Ніжинського державного університету ім. М.В. Гоголя : каталог. Ніжин : Гідромас, 2010. 180 с.
4. Морозов О. Стародруки з колекції «Polonica» бібліотеки Ніжинського державного університету ім. М.В. Гоголя. Друга половина XVIII – початок XIX ст. : каталог. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 180 с.
5. Потапенко М. Польськомовні стародруки XVI-XVII століть з колекції «POLONIKA»: забута перлина університетської бібліотеки. *Поляки в Ніжині*. Ніжин, 2007. С. 64-78.
6. Потапенко М. Польськомовні стародруки релігійного характеру XVI-XVII століть у фондах бібліотеки Ніжинського державного університету ім. М.В. Гоголя. *Український вимір* : зб. матеріалів з України та діаспори. Ніжин, 2006. Вип. 5. С. 172-173.
7. Ребенок В. Фонди польської дореволюційної літератури XIX – початку XX ст. у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя. *Ніжинська старовина*. 2017. Вип. 23 (26). С. 115-125.
8. Ребенок В. Польські історичні стародруки XIX – початку XX ст. у Ніжинському державному університеті ім. Миколи Гоголя. *Сіверщина в історії України*. 2017. Вип. 10. С. 302-305.
9. Dembicki B. Viko i jego metoda historyczna. Lwyw, 1893. 15 s.
10. Garski St. Materialistyczne pojmowanie dziejow a etyka. Lwyw, 1909. 79 s.
11. L. O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. Warszawa, 1826. 257 s.
12. Kojkoi J. System filozofii Stanislawo Garfeina-Garskiego. *Siupskie Studium Filizoficzne*. 2002. №4. S. 35-37.
13. Muczkowski. WiadomoŃci o rkkopismah historii Diugosza. Krakyw, 1851. 158 s.

14. Nehring W. O historykach polskich szesnastego wieku. Poznac, 1860. Cz. 2. O iyciu i pismach Joachima Bielskiego. 99 s.
15. Niemirycz J. Filozofia historii narodu polskiego na tle dziejw ludzkoñci. Krakw, 1888. Cz. 1. Dzieje ludzkoñci do utworzenia sik państwa polskiego. 719 s.
16. Pamitnik Drugiego Zjazdu Historykwy Polskich we Lwowie. Referaty. Lwyw : naki. uczestnikwy Zjazdu, 1890. 317 s.
17. Smolenski W. Pisma historyczne. Krakw, 1901. T. 2. 483 s.
18. Smolenski W. Pisma historyczne. Krakw, 1901. T. 3. 507 s.
19. Smolenski W. Stanowisko Waleriana Kalinki w historiografii polskiej. Warszawa, 1887. 44 s.
20. Smolka S., Bobrzycki M. Jan Diugosz, jego iycie i stanowisko w piñmiennictwie. Krakw, 1893. VII+336 s.
21. Wiek XIX. Sto lat muñli polskiej: iyciorysy, streszczenia, wyjtki / red. B. Chlebowskiego, I. Chrzanowskiego, H. Galllego. Warszawa, 1911. T. 6. 487 s.
22. Wiek XIX. Sto lat muñli polskiej: iyciorysy, streszczenia, wyjtki / red. B. Chlebowskiego, I. Chrzanowskiego, H. Galllego. Warszawa, 1906. T. 1. 480 s.
23. Wiek XIX. Sto lat muñli polskiej: iyciorysy, streszczenia, wyjtki / red. B. Chlebowskiego, I. Chrzanowskiego, H. Galllego. Warszawa, 1907. T. 2. 460 s.
24. Zakrzewski W. Adolf Pawicki (1840-1896). Zarys dziejwy iywota i pracy. Peterburg, 1897. 124 s.
25. Zeissberg H. Dziejopisarstwo Polskie wiekow srednich. Warszawa, 1877. T. 1. 268 s.
26. Zeissberg H. Dziejopisarstwo Polskie wiekow srednich. Warszawa, 1877. T. 2. 305 s.

The author analyzes and highlights the content and composition of the polish historiographic works of the 19th and the early 20th centuries in the polonistic collection of Nizhyn State University named after Mykola Gogol distinguis hing among them those ones that require more detailed research, and in general outlines the information for polonistic researchers on the availability of important historiographical sources in the university research funds in order to intensify the further research and introduce them to the research turnover.

Key words: library, historiographical literature, university, funds, card index.

Отримано: 02.05.2018

УДК 908:070:027.7:378.4(477.43-21)К-ПНУ

Н. Д. Крючкова, м. Кам'янець-Подільський

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. ВІДДІЛУ РІДКІСНИХ ВИДАНЬ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті здійснено історико-краєзнавче дослідження ретроперіодичних видань ХІХ – початку ХХ ст. та простежено можливості їх вивчення і використання.

Ключові слова: рідкісні видання, періодичні видання, газета, журнал

Будь-яка сфера людської діяльності потребує інформаційного забезпечення. Наукове дослідження не може відбуватися без ознайомлення з джерелами інформації. Тому досліднику необхідно мати повне уявлення про систему інформаційного забезпечення дослідницької діяльності в цілому, що розкривають тему його власного дослідження. У різних обсягах та формах публікацій інформація може бути представлена великою кількістю джерел, а саме: статтями у часописах та наукових збірниках, матеріалами та тезами конференцій, бібліографічними покажчиками, електронними документами тощо.

Метою нашої статті є історико-краєзнавче дослідження ретроперіодичних видань XIX – початку XX століття відділу рідкісних видань бібліотеки університету. Дослідження базується на принципах історизму, об'єктивності та системності. Важливими його аспектами є аналізування фізичного стану творів друку, їх бібліографування, популяризація та збереження, використання в наукових цілях часописів і газет минулих століть.

Вагомою складовою фонду відділу рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі ВРВ) є рідкісні видання XVIII – початку XX ст., яких налічується понад 27 тис. одиниць зберігання. Це зібрання включає книги та періодичні видання з усіх галузей знань і становить велику історичну й культурну цінність.

Зібрання періодичних видань ВРВ XIX – початку XX ст. універсальне за тематикою і читацьким призначенням. Воно нараховує понад 533 назви (228 назв журналів і 305 назв газет). Більшість із них російськомовні – «Подольский край» (Каменец-Подольск); «Подольские епархиальные ведомости» (Каменец-Подольск); україномовні – «Україна» (Кам'янець-Подільський); «Слово» (Кам'янець-Подільський); двомовні – «Червоний шлях = Красный путь» (Київ); «Вісти = Известия» (Ізяслав) тощо. Тематика видань зібрання різноманітна: здебільшого це друки суспільно-політичного змісту, також є часописи з медичних і технічних наук, з питань сільського та лісового господарства.

Перейдемо до більш детального аналізу періодичних ретровидань. У ВРВ зберігається 1465 газет (98 назв) доби Української революції 1917-1920 рр. Цей джерельний масив користується посиленою увагою дослідників, оскільки є літописом доби національно-визвольних змагань, віддзеркалює багатоаспектну діяльність урядових, політичних, громадських організацій з розбудови незалежної Української Народної Республіки.

У газеті «Свято Поділля» висвітлено відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету. Її видало Подільське Українське товариство «Просвіта» обсягом у вісім сторінок. Гаслом видання стали слова палкого вітання нового вишу – «Слава Українському Університетові!» під яким розміщувалися анонси «Що є в номері», «Передмова», «Привітання гостям» та інші рубрики.

У передмові висловлена радість із приводу відкриття університету на Поділлі як осередка української культури, адже саме з цього дня «Наш нарід стає нацією» [2, с.2].

Видавці газети детально познайомили читачів з життєвим і творчим шляхом першого ректора, фундатора університету Івана Івановича Огієнка, з біографіями викладачів університету Петра Бучинського (професора і декана фізико-математичного факультету), Василя Біднова (професора кафедри історії Української та загальної церкви), Костя Широцького (професора кафедри українського мистецтва), Михайла Драй-Хмари (приват-доцента кафедри слов'янської філології). Про складний шлях утворення університету розповідає на наступній сторінці газети Олімпіада Пашенко. Процес зародження університетської бібліотеки висвітлив В. Сливка. 22 жовтня в газеті «Свято Поділля» вже подав про перші кроки бібліотеки, мету з завдання її колективу, готовність обслужити студентів-першокурсників [2, с.7]. Шпальти газети завершувалися публікацією «Ухваленого Радою Міністрів закону про заснування Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету», затвердженого гетьманом Павлом Скоропадським 17 серпня 1918 року [2, с.8].

Серед примірників періодичних видань – 749 документів релігійного спрямування. Релігійна православна періодика – складова частина загальної культури-

ри українського народу, джерело релігійної й інших сторін життя суспільства. Останнім часом вона викликає дедалі більше зацікавлення в науковців, особливо фахівців з історії України, історії церкви. Сьогоднішня релігійна ситуація в Україні, з одного боку, а з другого – спроби розв'язання складних і делікатних проблем ставлять завдання пошуку інформації, яка б дозволила наблизитись до національних, загальнокультурних та релігійних коренів [1, с.76].

Репертуар профільованої періодики ВРВ репрезентований 19 назвами.

Православні релігійні журнали були органом Російської православної церкви, її концепція відповідала програмі Святійшого Синоду (крім органів друку сектантів). Мова журналів – російська. Наприкінці XIX – початку XX ст. церковні періодичні видання, надруковані в Україні, висвітлювали й українські православні традиції. Крім повідомлень церковного відомства, проповідницького матеріалу, журнали вміщували статті з історії епархій, церков, про місцевих діячів, з історії етнографії [3, с.15].

До фонду релігійної періодики відносяться епархіяльні відомості. Найповнішим є комплект тих, що видавався в Україні, зокрема «Подільські» (1862-1905).

«Подольские епархиальные ведомости» – духовно-літературний журнал подільського духовенства. Переглянувши «Подольские епархиальные ведомости» за весь період їх видання (1862–1905 рр.), можна знайти низку цінних розвідок з історії, археології та статистики Поділля, зокрема праці М. Сімашкевича «Римское католичество и его иерархия в Подолии», «Историко-географический и этнографический очерк Подолии», «Историко-статистическое описание Хмельника», М. Яворського «Пмятники униатской церковно-литературной деятельности конца XVIII ст.», «Историко-статистическое описание г. Бара»; Е. Сицинского «Бакога – древняя столица Подолии», історико-статистичні описи усіх повітових міст Поділля, деяких сіл і містечок М. Орловського. Багато розвідок і заміток присвячено етнографії Поділля. Отже, «Подольские епархиальные ведомости» для краєзнавчого студіювання Поділля є дуже цінним джерелом.

Епоха Просвітництва призвела до усвідомлення потреби змін у традиційній системі навчання молоді. Одним із допоміжних засобів вирішення нових завдань стали фахові періодичні журнали.

Педагогічна преса XIX ст. – цінний потік інформації з історії педагогіки. Вона вміщує багату спадщину вітчизняної педагогічної культури. Низку педагогічних періодичних видань, які доволі складно віднайти в сучасних українських книгосховищах зберігаються нині у фондах відділу рідкісних видань. Репертуар профільної журнальної періодики репрезентований 15 назвами. На особливу увагу заслуговують статті щодо освіти на Поділлі. Наприклад, у журналі «Народное образование» (1910, №26) опубліковано матеріал «О введении всеобщего обучения в Подольской губернии». Тут також подається досить змістовний статистичний матеріал, який ілюстрований таблицями, аналізується стан освіти в губернії.

На сторінках часопису «Червоний учитель» (1923, ч.1) дослідник може ознайомитись з інформацією про завідуючого відділом народної освіти Кам'янецької округи Василя Пилиповича Гоца; про голову Вчительської спілки «Робос» Кам'янецької округи О. А. Розумовського.

Доцільно вказати, що на сторінках часопису «Освіта» (1919, №1, №6) дослідник може прочитати про Івана Огієнка (першого ректора і фундатора)? ім'я якого носить наш університет; про Т.Г. Шевченка – поета відродження України.

Таким чином, дослідження ретроперіодичних видань XIX – початку XX ст. дає змогу вивчити їхнє інформаційне наповнення, висвітлити особливості відо-

браження в пресі суспільних процесів; сприяє максимальному розкриттю фонду періодичних видань для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Отже, актуальним напрямом роботи відділу рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка є оцифрування найцінніших видань та створення повнотекстової електронної бази даних.

Список використаних джерел:

1. Дениско Л.М. Релігійні православні періодичні видання XIX – початку XX століття у фондах НБУ ім. В.І. Вернадського: каталог. Київ, 2001. 200 с.
2. Свято Поділля : однодневна газета, присвячена відкриттю Кам'янець-Подільського державного українського університету / видання Українського товариства «Просвіта». Кам'янець-Подільський, 1918. 22 жовт. 8 с.
3. Часописи Поділля: історико-бібліогр. зб. з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776-1926) та 10-ліття існування УСРР / уклад.: М. Білінський, Н. Співачевська, І. Кревецький ; за ред. В. Отамановського. Вінниця, 1927. 126 с.

The article is devoted to the historical-ethnographic study of retroperiodic XIX – early XX centuries. and the possibilities of its study and use are traced.

Key words: rare editions, periodicals, newspaper, magazine

Отримано: 15.03.2018

УДК 014.3:001.8:378.4(477.43-21)К-ПНУ

Т. М. Опря, м. Кам'янець-Подільський

РОЛЬ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ ЗМІСТУ У ВІДОБРАЖЕННІ СТАНУ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ВЧЕНИХ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті висвітлено роль бібліографічних покажчиків змісту в забезпеченні інформаційних потреб користувачів, особливості створення бібліографічної продукції працівниками бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: бібліографічні покажчики, науково-дослідницька робота.

В умовах розбудови Української державності, культурного та духовного відродження українського народу виникає потреба глибоко вивчати, аналізувати, узагальнювати і творчо використовувати досвід минулого. Зростає науково-дослідницька складова діяльності бібліотек, які мають бути не лише трансляторами накопичених знань, але й виробниками власного інформаційного продукту. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка має вагомий досвід у цій важливій сфері. З кожним роком збільшується поповнення бібліотечного фонду за рахунок власних бібліографічних видань. У практиці роботи бібліотеки вишу важливе місце займає укладання бібліографічних покажчиків, що розкривають зміст загальноуніверситетських та факультетських наукових збірників. Вони характеризують науково-педагогічну діяльність університету і мають велике значення для створення наукових праць з його історії.

Названа тема має неабияку актуальність і прикладне значення в плані акумулювання досвіду цього важливого напрямку роботи бібліотеки ЗВО. Її

бібліографічна продукція виконує ряд важливих функцій: забезпечує інформаційні потреби користувачів, відображає стан розвитку науки, освіти і практики навчального закладу, сприяє проведенню наукових досліджень.

Метою статті є аналітичний огляд бібліографічних показників змісту та презентація творчого доробку кількох поколінь вчених К-ПНУ ім. І. Огієнка, який 2018 року відзначає свій 100-літній ювілей.

Насамперед варто розглянути науково-допоміжний ретроспективний показник «Труди Подільського єпархіального історико-статистического комітета (церковного історико-археологического общества) (1876-1916): зведений каталог і показник змісту», підготовлений до друку колишнім директором бібліотеки, доктором історичних наук, професором В.С. Прокопчуком і зав. відділу рідкісних видань Н.Д. Крючковою [6].

Показник відкривається вступною статтю В.С. Прокопчука «Літопис Поділля», в якій подано періодизацію діяльності вказаного єпархіального комітету, висвітлено особливості та наслідки його подвижницької праці за 55-річний період. Як зазначає автор, за ці роки членами Товариства був виданий ряд монографічних досліджень, статей, серія друківаних звітів про діяльність Комітету (Товариства), створений Музей старожитностей, дві бібліотеки – єпархіальна з духовно-етичними виданнями і комітетська – з історичною літературою, а також – архів. Але найголовнішим надбанням подільських церковних істориків, краєзнавців стали 12 випусків «Трудов ...», що представили історію, етнографію, топонімію, церковну статистику, хроніку, бібліографію того часу. Й досі вони залишаються цінним джерелом вивчення історії, теорії та методології дореволюційного подільського краєзнавства, важливою базою фактів для написання третього варіанту історії міст і сіл нашого краю в нових історичних умовах [6, с.6-14].

Показник розкриває зміст всіх 12-ти випусків «Трудов...», які видавалися в 1876-1916 рр. Подільським єпархіальним історико-статистичним комітетом (з 1903 року – Подільським церковним історико-археологічним товариством). Джерелами відбору стали переважно документи відділу рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Деякі томи вдалося відшукати в інших бібліотеках міста.

Науково-довідковий апарат показника репрезентовано іменним, предметним та географічним показниками, переліком умовних скорочень, подано словник маловідомих термінів, що зустрічаються в показнику, наведено дані про наявність «Трудов ...» у провідних бібліотеках України.

Наступним стало видання «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1920-2009): бібліографічний показник змісту», підготовлене до друку працівниками інформаційно-бібліографічного відділу [2]. Це видання стало першою спробою упорядкувати та систематизувати наукові праці вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за 90 років його існування. У ньому відображена бібліографія наукових праць вчених університету з питань історії, теорії, педагогіки і методики від часу його заснування в 1918 році і до 2009 року (всього 3787 позицій).

У ході історичних подій, реорганізації мінялися назви закладу, а отже й збірників наукових праць. Тому при розміщенні опублікованих матеріалів упорядники виходили з хронологічного принципу, враховуючи основні етапи становлення і розвитку університету.

Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921 рр.) заснований 1 липня 1918 року відповідно до закону, прийнятого Радою Міністрів

Української держави і затвердженого гетьманом України П. Скоропадським 17 серпня 1918 року. Яскравою і незабутньою сторінкою історії закладу стало його урочисте відкриття 22 жовтня того ж року, яке перетворилося на всеукраїнську подію. Адміністрація закладу вирішила підготувати і опублікувати в «Записках Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету» (Т. 1) матеріали про відкриття. Та, на жаль, задум не вдалося реалізувати із-за фінансової скрути. При підготовці до друку покажчика укладачам вдалося розшукати і розкрити зміст 2-го і 5-го томів «Записок Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету» та деяких відбитків наукових праць, опублікованих у них.

У 1926-1927 рр. вийшли «Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (1921-1930 рр.) у двох томах: 1926. Т. 1, 1927. Т. 2. Ці видання збереглися у фондах бібліотеки.

Наступну групу збірників представляють «Наукові записки Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту», які вийшли друком протягом 1953-1962 рр. (всього 12 томів історико-філологічної, фізико-математичної серій) та тези доповідей викладачів на звітних наукових сесіях і конференціях за 1959-1965, 1989-1992 рр. (всього 11 книг).

Упродовж 2002-2009 рр. вийшли друком «Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету» (з 2008 р. – національного університету імені Івана Огієнка), у яких вміщені доповіді та повідомлення науково-педагогічних працівників та аспірантів, виголошені на щорічних звітних наукових конференціях за підсумками науково-дослідної роботи (всього 8 випусків, 26 томів).

Джерелами відбору стали переважно документи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Деякі вдалося відшукати у провідних бібліотеках України. Так, зокрема, інформація про том 7 «Записок Кам'янець-Подільського державного українського університету» (1920 р.) надана працівниками Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка.

У 2018 році підготовлено до друку 2-й випуск «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» [3], який є продовженням попереднього і розкриває зміст наукових збірників, у яких вміщено доповіді та повідомлення науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів і здобувачів наукових ступенів, виголошені на звітних наукових конференціях за підсумками науково-дослідної роботи упродовж 2010-2017 рр. (всього 8 випусків, 28 томів).

Обидва видання мають за мету допомогти читачеві зорієнтуватися в багаточисленних і різноманітних публікаціях кількох поколінь вчених вишу. Ця практична спрямованість знайшла своє відображення в їхній структурі. Всі матеріали розташовані в хронологічному порядку за роками і в зростаючому за випусками. Для всіх статей дотримана суцільна нумерація. Тематика наукових праць детально розкрита у змісті.

Для зручності користування посібниками підготовлено покажчик прізвищ авторів, а також упорядників і редакторів, вміщених у бібліографічних описах.

Бібліографічний опис здійснено згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила».

З електронним варіантом обох випусків можна ознайомитися на сайті бібліотеки університету за адресою <http://library.kpnu.edu.ua>.

У 2013 році вийшов друком покажчик «Матеріали і тези Подільських історико-краєзнавчих конференцій (1965-2010)» [1].

Перша Подільська історико-краєзнавча конференція, організована Кам'янець-Подільським державним педагогічним інститутом та Хмельницьким історико-краєзнавчим товариством, відбулася 1965 року. Згодом – наступні: друга – 1967 року, третя – 1969-го, четверта – 1971-го, п'ята – 1979-го, шоста – 1985-го, сьома – 1987-го, восьма – 1990-го, дев'ята – 1995-го, десята ювілейна – 2000-го, одинадцята – 2004-го, дванадцята – 2007-го, тринадцята – 2010-го року. Поступово Подільські історико-краєзнавчі конференції міцно ввійшли у практику наукового краєзнавства, стали відомі далеко за межами України, щоразу збирали авторитетну аудиторію доповідачів. Результати їх плідної діяльності опубліковані у збірниках матеріалів і тез доповідей. А це – статті, повідомлення з археології, історії, етнографії, літературознавства, фольклору, культури, економіки, пам'яткознавства, музеєзнавства, природи Поділля. Всього – 1553 публікації, вміщені у 19 наукових збірниках обсягом понад 320 друкованих аркушів і тиражем 15500 примірників. Навіть кількісні характеристики засвідчують масштабність дослідницької роботи, проведеної науковцями та краєзнавцями. Зорієнтуватися у цьому масиві краєзнавчих документів допоможе бібліографічний покажчик, який розкриває зміст матеріалів дванадцяти Подільських історико-краєзнавчих конференцій (доповіді четвертої – не публікувалися).

Покажчик відкриває вступна стаття доктора історичних наук, професора, члена правління Національної спілки краєзнавців України В.С. Прокопчука – «Джерело пізнання краю». У ній ґрунтовно проаналізовано історичну атмосферу, в якій відбувалися всі конференції, простежена копійка праця їх організаторів і учасників, акцентовано увагу на найбільш важливих публікаціях [1, с.4-13].

Всі матеріали розташовані в хронологічному порядку за роками проведення конференцій, у межах хронології – за алфавітом авторів. Для всіх статей дотримана суцільна нумерація.

Для зручності користування посібником підготовлено допоміжний апарат: іменний покажчик (авторів, співавторів, укладачів, редакторів, упорядників, а також осіб, яким присвячено матеріали), географічний покажчик і зміст.

Окрім загально-університетських з 1993-го року розпочато випуск факультетських збірників наукових праць за серіями: філологічна, фізико-математична, історичні науки, педагогічна тощо. На сьогодні кожен факультет випускає свої збірники, деякі з них нараховують понад 40 випусків. Працівники інформаційно-бібліографічного відділу плідно працюють над розкриттям їхнього змісту.

У 2015 році вийшов друком покажчик «Наукові збірники історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зведений каталог і покажчик змісту» [4]. У ньому розкрито зміст наукових збірників, виданих історичним факультетом, зокрема – «Наукові праці історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки» (1995-2013 рр.; 23 вип.), «Освіта, наука і культура на Поділлі» (1998-2013 рр.; 20 вип.), «Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки» (2008-2013 рр.; 6 вип.).

Покажчик налічує 2403 бібліографічні позиції, з них: 1153 – публікації в «Наукових працях Кам'янець-Подільського національного університету. Історичні науки», 941 – в «Освіті, науці і культурі на Поділлі», 309 – у «Віснику Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». Випуски кожного збірника розміщено в хронологічному порядку. Для статей кожного збірника дотримано суцільну нумерацію.

Для зручності користування посібником підготовлено допоміжний апарат: іменний покажчик (авторів, співавторів, а також осіб, яким присвячено

статті); алфавітно-предметний покажчик, сформований за такими рубриками: методологія історії, історіографія та джерелознавство; всесвітня історія; археологія, давня і середньовічна історія України; нова історія України; новітня історія України; регіональна історія; освіта та наука на Поділлі; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; культура; етнокультура, побут; церква; театр, музика; бібліотеки, видавнича діяльність; «Просвіта» на Поділлі; краєзнавчий рух на Поділлі; персоналії; рецензії.

У 2016 році видано покажчик «Наукові збірники філологічних факультетів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зведений каталог і покажчик змісту» [5], у якому розкрито зміст наукових збірників, виданих факультетом української філології та журналістики і факультетом іноземної філології. До покажчика увійшли статті, розміщені у збірниках: «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки» (1993-2015 рр.; 40 вип.), «Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки» (2009-2011 рр.; 3 вип.), «Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Літературознавство» (2011 рр.; 2 вип.).

Покажчик нараховує 3373 бібліографічні позиції, з яких 3234 позиції у «Наукових працях Кам'янець-Подільського національного університету. Філологічні науки», 100 – у «Віснику Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки», 39 – у «Віснику Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Літературознавство». Випуски кожного збірника розміщено в хронологічному порядку. Для статей дотримано суцільну нумерацію.

Для зручності користування посібником підготовлено допоміжний апарат: іменний покажчик (авторів, співавторів, а також осіб, яким присвячено статті), алфавітно-предметний покажчик, сформований за такими рубриками: лінгвістика, мовознавство; відомі мовознавці; історія мови; порівняльне мовознавство; українська мова; діалектологія української мови; англійська мова; російська мова; німецька мова; інші мови; літературознавство; порівняльне літературознавство; мова літературних творів; українська література; шевченкознавство; літературне Поділля; зарубіжна художня література; російська література; література Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії; американська література; німецька література; французька література; перекладознавство; журналістика; видавнича справа, публік рилейшнс; історія журналістики; мова реклами та засобів масової інформації; освіта; методика викладання філологічних дисциплін; фольклористика; рецензії.

Обидва покажчики мають за мету надати суттєву допомогу працівникам бібліотек в інформаційно-бібліографічному обслуговуванні читачів, стати справжніми помічниками для істориків, краєзнавців і філологів у пошуку публікацій, розміщених у наукових збірниках історичного та філологічного факультетів.

Отже, проаналізовані покажчики змісту мають значну цінність для сучасних дослідників. Вони полегшують пошук наукової інформації, дають повне уявлення про минулий і сучасний стан поділлєзнавчих досліджень, окреслюють їхню майбутню тематику. Покажчики змісту є переконливим доказом нерозривного зв'язку різних поколінь науковців, які самовіддано працювали і продовжують працювати задля блага свого навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Матеріали і тези Подільських історико-краєзнавчих конференцій (1965-2010) : зведений каталог і показчик змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: Г.В. Гайшук, Т.М. Опря, В.М. Пархоменко ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.), Л.В. Баженов та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2013. 84 с. (Серія «Хмельниччина краєзнавча» ; вип. 2).
2. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка: бібліогр. показч. змісту (1920-2009 рр.) / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: О.В. Веселовська, Т.М. Опря, В.М. Пархоменко ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.), О.Б. Комарницький та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. 172 с.
3. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка (2010-2017) : бібліогр. показч. змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Нац. бібліотека ; [уклад.: Н.О. Козак, Т.М. Опря ; редкол.: С.А. Копилов (голова), Л.В. Климчук (відп. ред.), І.М. Конет та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2018. Вип. 2. 158 с.
4. Наукові збірники історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка: зведений каталог і показчик змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: В.С. Прокопчук, Г.В. Гайшук ; редкол.: С.А. Копилов (голова) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. 184 с. (Серія: Хмельниччина краєзнавча ; вип. 2 (4)).
5. Наукові збірники філологічних факультетів Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка: зведений каталог і показчик змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; [уклад. Г.В. Гайшук; редкол.: С.А. Копилов (голова), Л.В. Климчук (відп. ред.), Л.М. Марчук та ін. ; бібліогр. ред. Т.М. Опря]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2016. 412 с. (Серія: Хмельниччина краєзнавча ; вип. 3 (5)).
6. Прокопчук В.С., Крючкова Н.Д. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета (церковного историко-археологического общества) (1876-1916) : зведений каталог і показч. змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка ; [наук. ред. О.М. Завальнюк ; бібліогр. ред. В.М. Пархоменко]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. 184 с.: фото.

The article elucidates the role of bibliographic content indexes as a means of meeting the users' need for information as well as the peculiarities of bibliographic products creation by the workers of the Scientific Library of Kamyanets-Podilskyi National University named after Ivan Ohyenko.

Key words: *bibliographic indexes, research work.*

Отримано: 17.04.2018

ЗБІРНИКИ ДОКУМЕНТІВ І МАТЕРІАЛІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЕПОРТОВАНИХ ГРОМАДЯН

У статті висвітлюється роль збірок документів і матеріалів нормативно-правового характеру у визначенні порядку та особливостей перебігу процесу реабілітації депортованих громадян.

Досліджуються нормативно-правові матеріали центральних партійно-державних органів, документи, що визначають порядок відшкодування збитку, заподіяного жертвам політичних репресій, акти про репресії і реабілітацію народів та механізм ухвалення рішень стосовно перегляду результатів судових процесів і колективних справ, категорії спецпоселенців та репресованих народів.

Особливої уваги потребують видання, які спрямовані на збереження історичної пам'яті, вивчення трагічних подій в історії народів України та добірки з позицію українських, російських та міжнародних правозахисних організацій щодо протидії процесам повернення депортованих на батьківщину.

Ключові слова: депортація, реабілітація, збірники документів, нормативно-правові акти, політичні репресії, дослідження.

Особливу базу джерельного дослідження проблем реабілітації становлять збірки документів і матеріалів нормативно-правового характеру, які були опубліковані в Україні та Росії наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Одним з перших був підготовлений комісією Верховної Ради Російської Федерації в 1993 р. «Збірник законодавчих і нормативних актів про репресії та реабілітацію жертв політичних репресій». Він містить нормативно-правову базу по проведенню реабілітації у 1950-1990-х рр. [1].

У 1997 р. Верховний суд України підготував збірник «Реабілітація репресованих: законодавство та судова практика», який містить нормативні акти з питань репресій і реабілітації засуджених – законодавчі акти, відомчі роз'яснення, на яких ґрунтувалася внутрішня політика радянської держави. Здебільшого збірник зібрав нормативно-правові матеріали центральних партійно-державних органів, які висвітлюють діяльність комісій з перегляду справ репресованих громадян, вирішення соціально-побутових проблем реабілітованих тощо [2].

У наступному році в збірнику «Реабілітація і відшкодування збитку, заподіяного жертвам політичних репресій незаконною конфіскацією майна: законодавчі і нормативні акти, рекомендації, бланки документів» були опубліковані основні нормативні акти (федеральні закони, постанови уряду Російської Федерації), що визначають порядок відшкодування збитку, заподіяного жертвам політичних репресій незаконною конфіскацією їх майна. Надані рекомендації з питань реабілітації і ведення справ про відшкодування збитку. Приведені документи, відповідно до яких надаються пільги і додаткові виплати жертвам політичних репресій. У збірці є зразки бланків, які можуть служити прикладами оформлення заяв, скарг і інших документів, використовуваних при реабілітації і вирішенні питань про повернення і відшкодування вартості конфіскованого майна [3].

У 1999 р., за участю Генеральної прокуратури РФ, опубліковано збірник законодавчих і нормативних актів про репресії і реабілітацію жертв політичних репресій, який оприлюднив акти СРСР і РФ про реабілітації, Укази Президента Росії

і інші постанови, прийняті в розвиток Закону РФ «Про реабілітацію жертв політичних репресій», законодавчі і нормативні акти про репресії і реабілітацію народів, нормативні акти про репресії селянства у вигляді направлення в заслання, висилку, на спецпоселення, матеріали про інші обмеження прав і свобод, нормативні акти про репресії відносно членів сім'ї репресованих, про відповідальності військовослужбовців, що попали в полон, осіб, що служили в німецькій армії [4].

У 2000 р. Н.Ф. Бугай у праці «Реабілітація народів Росії: збірник документів» представив документи державних органів влади про реабілітацію репресованих народів Росії в 20-і – 50-і роки. Видання включає також нормативну базу суб'єктів Російської Федерації [5].

У тому ж році побачив світ збірник нормативних актів «Методичні рекомендації і матеріали по відновленню прав жертв політичних репресій», у якому детально описаний порядок повернення, відшкодування вартості або виплати грошової компенсації за конфісковане майно, перераховані види пільг жертвам політичних репресій, надані визначення понять «репресія», «реабілітація», «жертва політичних репресій», зразки заяв про реабілітацію. У збірці опубліковані нормативно – правові акти з питань реабілітації, акти, регулюючі виконання репресивних заходів [6].

Документи Президії ЦК КПРС та інші матеріали були опубліковані в 2000 р. у трьохтомнику «Реабілітація: як це було». Цей збірник містить перелік реабілітаційних документів початку 1950-х років, показує механізм ухвалення рішень стосовно перегляду результатів судових процесів і колективних справ, категорії спецпоселенців та репресованих народів. По питаннях персональної реабілітації опубліковані записки і постанови про найбільш відомих партійних, державних і суспільних діячів, створено тематичну добірку документів. Хронологічні рамки книги (березень 1953 – лютий 1956) охоплюють період радянської історії після смерті диктатора і до XX з'їзду КПРС, на якому вперше був підданий засудженню «культ особи Сталіна» [7-9].

У збірнику «Реабілітація і відновлення прав жертв політичних репресій: збірник законодавчих актів і методичних матеріалів», опублікованого в 2001 р., містяться законодавчі акти РФ про реабілітацію, нормативні документи про порядок надання компенсацій і пільг жертвам політичних репресій, зразки типових звернень в компетентні органи [10].

Вивчення процесу реабілітації неможливо без детального ознайомлення з документальним масивом, на підставі якого проводилася депортація населення України. Так, у 2005 р. був опублікований документальний збірник «Сталінські депортації. 1928-1953», перша частина якого присвячена передвоєнним етнічним депортаціям (1928-1939), друга і третя – етнічним депортаціям військового часу (1939-1945), четверта – післявоєнним депортаціям (аж до смерті Сталіна). У додатки включені перелік всіх кампаній депортацій і операцій в СРСР, а також деякі сумнівні документи про депортації, імовірно сфальсифікованих в Третью рейху [11].

Збереження історичної пам'яті, вивчення трагічних подій в історії народів України, невідомих фактів державного терору радянської доби та увічнення паняті їх жертв, стало основним завданням Головної редколегії науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією» та Українського інституту національної пам'яті. Проблеми депортації, реабілітації депортованих громадян відображенні в багатьох документальних добірках обласних редакційних колегій, зайнятих опрацюванням архівних матеріалів до загальноукраїнської серії книг «Реабілітовані історією». В другій половині 90-х рр. Донецька обласна редакційна колегія опублікувала п'ять збірників «Правда через роки» [12-16], а в 2001 р. виданий тематичний збірник «Свідчення минувшини: Мовою документів».

Позицію українських, російських та міжнародних правозахисних організацій та діяльність щодо протидії процесам повернення депортованих на батьківщину, з боку владних структур, оприлюднюють низку документальних збірників із реабілітації народів Криму. Так, до збірника «Кримські татари: шлях до повернення» увійшли документи та матеріали, що висвітлюють історію кримськотатарського національного руху в другій половині 1940-х на початку 1990-х років, розкривають форми і методи боротьби його активістів за повернення на батьківщину [17].

У третьому томі збірника «Так це було» зібрані відкриті на початку 1990-х рр. документи, спогади та нові факти, що викликають сумніви в бажанні властей вирішити проблеми постраждалих народів Криму [18].

У 1992 р. російські науковці у двотомній праці «Депортації народів СРСР (1930-і – 1950-і роки)», опублікували нормативні документи щодо санкціонування депортацій, ходу проведення операцій по виселенню народів, а також реабілітації депортованих народів, утому числі і з Кримського півострова [19; 20].

П'ятитомник «Депортовані кримські татари, болгарі, вірмени, греки, німці», підготовлений за підтримки Державного комітету України у справах національностей та міграції, містить документальні та статистичні матеріали з реабілітації кримських татар та інших народів Криму [21-25].

Досліджуючи процес реабілітації депортованих національних меншин Криму, неможливо оминати колективні монографії «Кримські репатріанти: депортація, повернення і облаштування» [26] та «Кримські татари: проблеми репатріації» [27], які заснована на архівних документах, даних соціологічних досліджень, нормативно-правових актах органів державної влади, матеріалах періодичного друку. У них розглядаються основні етапи етнічної історії Криму, проблеми, пов'язані із здійсненням і наслідками депортації з Криму в 1941 і 1944 рр. німців, кримських татар, вірмен, болгар і греків, дається аналіз соціальних, демографічних, екологічних, політичних і ідеологічних проблем репатріації.

Отже, без оприлюднення архівних матеріалів, інформаційно-аналітичних документів щодо репресій та реабілітації неможливе об'єктивне відтворення реальних історичних подій, з'ясування умотивованості й масштабів репресій в Україні.

Список використаних джерел:

1. Сборник законодательных и нормативных актов о репрессиях и реабилитации жертв политических репрессий / отв. за вып. Е.А. Зайцев. Москва : Республика, 1993. 224 с.
2. Реабілітація репресованих: законодавство та судова практика / уклад.: В.Т. Маляренко, С.І. Овчинніков; під ред. В.Т. Маляренко; Верх. суд України. Київ : Юрінком, 1997. 461 с.
3. Реабилитация и возмещение ущерба, причиненного жертвам политических репрессий незаконной конфискацией имущества: Законодательные и нормативные акты, рекомендации, бланки документов / сост.: В.И. Битюцкий, И.Я. Строева ; Воронеж. ист.-просвет. обществ. орг. «Мемориал». Прогр. «Гражд. о-во». Воронеж, 1998. 147 с.
4. Сборник законодательных и нормативных актов о репрессиях и реабилитации жертв политических репрессий : в 2 ч. / сост.: В.С. Кулагина, В.А. Щепяков ; под общ. ред. и с предисл. Г.Ф. Весновской; Генеральная прокуратура РФ. Курск : ГУИПП «Курск», 1999. Ч. 1. 510 с.
5. Реабилитация народов России : сб. док. / сост.: Н.Ф. Бугай и др. ; редкол.: Н.Ф. Бугай, В.А. Михайлов. Москва : ИНСАН, 2000. 448 с.
6. Методические рекомендации и материалы по восстановлению прав жертв политических репрессий / сост.: И. Зекцер, А. Суслов ; перм. обл. отд-ние междунар. ист.-просветит., правозащит. и благотвор. о-ва «Мемориал». Пермь : ИПК «Звезда», 2000. 128 с.
7. Реабилитация: как это было. Документы Президиума ЦК КПСС и другие материалы : в 3 т. / под ред. А.Н. Яковлева ; сост.: А.Н. Артизов, Ю.В. Сигачев, В.Г. Хлопов, И.Н. Шевчук. Москва : МФД, 2000. Т. 1: Март 1953 – февраль 1956. 503 с.

8. Реабилитация: как это было. Документы Президиума ЦК КПСС и другие материалы: в 3 т. / под ред. А.Н. Яковлева; сост.: А.Н. Артизов, Ю.В. Сигачев, В.Г. Хлопов, И.Н. Шевчук. Москва: МФД, 2003. Т. 2: Февраль 1956 – начало 80-х годов. 2003. 960 с.
9. Реабилитация: как это было. Документы Политбюро ЦК КПСС, stenogramмы заседания Комиссии Политбюро ЦК КПСС по дополнительному изучению материалов, связанных с репрессиями, имеющими место в период 30-40-х и начала 50-х гг. и другие материалы: в 3 т. / под ред. А.Н. Яковлева; сост.: А.Н. Артизов, Ю.В. Сигачев, В.Г. Хлопов, И.Н. Шевчук. Москва: МФД, 2000. Т. 1: Март 1953 – февраль 1956. 503 с.
10. Реабилитация и восстановление прав жертв политических репрессий: сборник законодательных актов и методических материалов / сост.: Н.А. Ольшанский, О.Н. Епанчина; О-во реабилитированных Новгород. обл., Комис. по восстановлению прав реабилитир. жертв полит. репрессий при Администрации Новгород. обл. Великий Новгород, 2001. 104 с.
11. Сталинские депортации. 1928-1953 / сост.: Н.Л. Поболь, П.М. Полян; под общ. ред. А.Н. Яковлева. Москва: МФД, Материк, 2005, 904 с. (Серия: Россия. XX век. Документы).
12. Правда через роки: статті, спогади, документи / упоряд. А.М. Сабіна; редкол.: А.П. Клюев (голова) та ін.; Донецька обл. редкол. тому «Реабілітовані історією». Донецьк: Либідь, 1995. Вип. 1. 128 с.
13. Правда через роки: статті, спогади, документи / упоряд. А.М. Сабіна; редкол.: В.І. Теличко (голова) та ін.; Донецька обл. редкол. тому «Реабілітовані історією». Донецьк: Вид-во КП Регіон, 1998. Вип. 2. 191 с.
14. Правда через роки: статті, спогади, документи / упоряд. А.М. Сабіна; редкол.: В.І. Теличко (голова) та ін.; Донецька обл. редкол. тому «Реабілітовані історією». Донецьк: Вид-во КП Регіон, 1999. Вип. 3. 174 с.
15. Правда через роки: Статті, спогади, документи / упоряд.: А.М. Сабіна, В.О. Шевченко; редкол.: О.М. Гурбич (голова) та ін.; Донецька обл. редкол. тому «Реабілітовані історією». Донецьк: Вид-во КП Регіон, 2000. Вип. 4. 197 с.
16. Правда через роки: статті, спогади, документи / упоряд.: А.М. Сабіна, В.О. Шевченко; редкол.: О.М. Гурбич (голова) та ін.; Донецька обл. редкол. тому «Реабілітовані історією». Донецьк: Вид-во КП Регіон, 2001. Вип. 5. 248 с.
17. Кримські татари: шлях до повернення. Кримськотатарський національний рух (друга половина 1940-х – початок 1990-х років) очима радянських спецслужб: зб. док. та матеріалів. Ч. 1 / упоряд.: О.Г. Бажан, Ю.З. Данилюк, С.А. Кокін, О.А. Лошицький; Ін-т історії України НАНУ; Державний архів Служби безпеки України. Київ, 2004. 395 с.
18. Так это было: национальные репрессии в СССР 1919-1952 гг. Репрессированные народы сегодня: док., воспоминания, фольклор, публицистика, проза, поэзия, драматургия: в 3 т. Москва: Инсан, 1993. 348 с.
19. Депортации народов СССР (1930-е – 1950-е годы). Ч. 1: Документальные источники Центрального Государственного архива Октябрьской революции, высших органов государственной власти и органов государственного управления (ЦГАОР) СССР / сост. и предисл. О. Л. Милова. Материалы к сер.: Народы и культуры. Москва, 1992. 353 с.
20. Депортации народов СССР (1930-е – 1950-е годы). Ч. 2 Депортация немцев (сентябрь 1941 – февраль 1942 гг.) / сост. и предисл. О.Л. Милова. Материалы к сер.: Народы и культуры. Вып. 12. Москва, 1995. 248 с.
21. Депортовані кримські татари, болгари, вірмени, греки, німці: зб. док. АРК (1941-1989) / упоряд.: Юрій Білуха (керівник) та ін. Київ: Абрис, 1999. 176 с.
22. Депортовані кримські татари, болгари, вірмени, греки, німці: зб. док. АРК (1989-1999) / упоряд.: Юрій Білуха (керівник) та ін. Київ: Абрис, 1999. 416 с.
23. Депортовані кримські татари, болгари, вірмени, греки, німці: стат. матеріали (1989-1999) / упоряд.: Юрій Білуха (керівник) та ін. Київ: Абрис, 2000. 200 с.
24. Депортовані кримські татари, болгари, вірмени, греки, німці: матеріали засідань урядових комісій (1989-2000) / упоряд.: Юрій Білуха (керівник), та ін. Київ: Абрис, 2001. 300 с.
25. Депортовані кримські татари, болгари, вірмени, греки, німці: зб. док. АРК (1989-2002) / упоряд.: Юрій Білуха (керівник) та ін. Київ: Абрис, 2003. 192 с.

26. Крымские репатрианты: депортация, возвращение и обустройство / О.А. Габриелян, С.А. Ефимов, В.Г. Зарубин и др. Симферополь, 1998. 340 с.
27. Крымские татары: проблемы репатриации / РАН, Ин-т востоковедения ; отв. ред.: А.Р. Вятки, Э.С. Кульпин. Москва, 1997. 171 с.

The article highlights the role of collections of documents and regulatory-legal materials in determining the order and characteristics of the process of rehabilitation of deported citizens.

The legal documents of central party-state bodies, documents determining the procedure for compensation for damage caused to victims of political repressions, acts of repression and rehabilitation of peoples and the mechanism for making decisions regarding revision of the results of litigation and collective actions, categories of special settlers and repressed peoples are studied.

Special attention is needed to publications aimed at preserving historical memory, studying tragic events in the history of the peoples of Ukraine and collections from the standpoint of Ukrainian, Russian and international human rights organizations in counteracting the processes of returning deported to their homeland.

Key words: *deportation, rehabilitation, collections of documents, normative legal acts, political repressions, research.*

Отримано: 10.03.2018

УДК 930.2:[94:631.1.017.3«192»]

А. А. Лубчинський, м. Кам'янець-Подільський

ПЕРШОДЖЕРЕЛА У ВИВЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В ІНДИВІДУАЛЬНИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ У ЧАСИ НЕПУ

Наукова студія покликана визначити головні першоджерела у вивченні діяльності індивідуальних селянських господарств у 20-х рр. ХХ ст. Важливим є огляд офіційних документів партійних та виконавчих органів влади, статистичних збірників. Особливу увагу заслуговує офіційне та приватне листування учасників подій. Джерельний характер носять статті періодичної преси, що показують особливості господарювання на селі, місце і роль індивідуального селянського господарства на фоні колективного розвитку кооперації та її видів у економічній структурі сільського господарства 20-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: *документ, джерело інформації, архів, статистика, індивідуальне селянське господарство, періодична преса, белетристика.*

В умовах сучасного реформування аграрного сектору України важливим постає питання вивчення досвіду перетворень у сільськогосподарській сфері в 20-х рр. ХХ ст. Опрацювання позитивних та негативних рис діяльності попередників можливе, насамперед, на основі першоджерел, документів майже столітньої давності.

Джерелом вивчення соціально-економічних змін в аграрному секторі України 20-х рр. ХХ ст. є архівні документи, різноманітна за своїм походженням правочинна документація, статистичні матеріали, спогади очевидців подій, дописи у періодичних виданнях того часу.

До них належать стенографічні звіти з'їздів і конференцій КП(б)У, пленумів її Центрального комітету 20-х років, у яких міститься значний фактичний матеріал, що має безпосереднє відношення до перспектив розвитку аграр-

ного сектора. В кожному рішенні по аграрно-селянському питанню наводяться дані про форми господарювання, кількість зібраної сільськогосподарської продукції і визначається товарність всіх категорій селянських господарств. У стенографічних документах зафіксовано, яким чином визначались напрями та конкретні організаційні форми соціально-економічних перетворень в аграрному секторі України і, головне, по відношенню до різних верств селянства.

Частину опрацьованих документів повинні складати стенографічні матеріали Всеукраїнських з'їздів рад, республіканських конференцій та нарад із питань розвитку сільського господарства, декрети та закони уряду УСРР з аграрних питань і питань, що стосуються селян зокрема.

Особливо важливим джерелом є рішення місцевих державних і господарських організацій, що відображають процедуру вирішення завдань уряду УСРР щодо аграрної політики. Цінність цього виду документального джерела полягає в тому, що до нього залучений значний і досить об'ємний фактологічний матеріал.

Цінними і значущими в процесі розкриття теми аграрних перетворень на селі є багатопланові по характеру і змісту опубліковані та неопубліковані документи – архівних фондів Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОВ України) [1].

Загалом джерельна база аграрних реформ у 20-х рр. XX ст. є досить об'ємною. Її можна певним чином кваліфікувати, розділити за групами приналежності документів. Перша група – це офіційні документи вищих законодавчих та виконавчих органів влади України – стенографічні звіти VIII, IX, X, XI Всеукраїнського з'їздів рад, сесій Всеукраїнського ЦВК і його Президії, протоколи засідань Раднаркому УСРР, Української Економічної Ради і Держплану УСРР, колегії Наркомзему УСРР [2]. У цих документах викладені об'єктивні та суб'єктивні причини труднощів і суперечливих явищ в аграрному секторі періоду нової економічної політики, визначено соціально-економічну спрямованість політики щодо форм господарювання та власності в сільському господарстві, економічну структуру сільськогосподарського виробництва, підходи до проблеми кредитування селянства, сформульовані напрями і завдання розвитку аграрного сектора в умовах часткового повернення ринкових відносин у сферу сільськогосподарського виробництва.

Багатоплановий аналіз розвитку сільськогосподарського виробництва відображений у щорічних звітах РНК Української СРР [3].

Досить важливою є інформація про загальний стан сільського господарства та окремих його галузей, аграрну політику уряду 20-х років, яка зосереджена у статистичних звітах, надрукованих окремими виданнями [4].

Друга група джерел складається зі звітів про роботу місцевих органів влади, де містяться спеціальні розділи про стан сільськогосподарського виробництва у конкретних регіонах України, про розвиток сільськогосподарської кооперації, про виконання планів постачання сільгосппродукції, про рівень врожаїв, про організацію розселення та динаміку селянських господарств, а також тих хто хотів би перейти на нові землі, про утворення і реформування різних типів колективних господарств [5].

До третьої, найбільш чисельної, групи архівних матеріалів належать різноманітні за змістом звіти та службове листування робітників структурних підрозділів державних та господарських органів Ради Народних Комісарів Української СРР, Держплану, Наркомзему УСРР, Укрсільбанку, виконкомів регіональних та місцевих рад. Важливо опрацювати матеріал з питань: особливостей утілення в життя в Україні декрету про землю; земельного кодексу; орендних відносин; ви-

користання найманої праці; форми власності і господарювання; диференціації селянських господарств у зв'язку з негативним впливом на них недосконалих податкової політики, політики кредитування та ціноутворення; впливу аграрного перенаселення в окремих регіонах України на економічне становище селянства; глибоких наслідків впровадження адміністративно-командної системи в існуючий розвиток багатокладності в аграрному секторі; вплив політико-економічних чинників на припинення існування плуралізму форми власності та господарювання в економічній структурі сільськогосподарського виробництва [6].

До четвертої групи архівних матеріалів уходять документи та матеріали вибіркових переписів селянських господарств, звітні статистичні матеріали про наслідки обстежень селянських господарств у сфері землекористування та їхнього забезпечення реманентом, худобою, тягловою силою, чисельність сільськогосподарського населення України загалом та по регіонах, про його зайнятість в галузях аграрного сектору тощо [7], звіти та облікові картки селянських бюджетів, таблиці результатів господарювання в різних природно-кліматичних зонах (степ, лісо-степ) та в адміністративно-територіальних регіонах (округах, районах) [8]. Також матеріали про розвиток сільськогосподарської кооперації [9], у яких наведено дані про посівні площі, посіви, урожайність, землезабезпеченість селян, умови кредитування та фінансування, продуктивність сільськогосподарського виробництва.

Перепис та підсумки весняного обстеження сільськогосподарського виробництва вимагав реєстрації елементів самого виробництва (населення, посіви, худоба, реманент), а також реєструвалися міжгосподарські зв'язки селянських дворів за землекористуванням, робочою силою, худобою та реманентом [7, 9]. При цьому докладно фіксувалися умови і форми оплати за оренду землі, реманенту, тяглової сили, найману робочу силу. До програми перепису включалися вартість та склад головних засобів виробництва, джерел існування господарства, грошових видатків і надходжень окремо взятого селянського двору, зв'язки господарств з різноманітними за своїм профілем кооперативами та іншими господарськими організаціями, інформація про мотивацію розселення та переселення селянських господарств з одних регіонів до інших.

Важливим джерелом вивчення структури селянських господарств можна вважати фактичний, головним чином цифровий, матеріал статистичних збірників і календарів-довідників [10]. У них відображалися загальні показники розвитку сільського господарства, висвітлювалась демографічна ситуація, кількість землі, що знаходилась в землекористуванні, давалась характеристика рівня праці в сільському господарстві, а також стану розвитку сільськогосподарського виробництва, яке сформувалося із наступних виробничо-організаційних форм господарювання: радгоспів, колгоспів, індивідуальних селянських господарств тощо.

Джерельний характер носять також статті періодичної преси, в яких використовувався фактологічний матеріал, що показує особливості господарювання на селі, місце і роль індивідуального селянського господарства на фоні колективного (радянського), а також розвиток кооперації та її видів в економічній структурі сільського господарства 20-х рр. ХХ ст.

Великої уваги заслуговують статті у періодичній, в яких ведуться дискусії між ученими-аграріями, державними, партійними і господарськими діячами про визначення підходів щодо перспектив розвитку аграрного сектора України. Найбільша кількість подібних статей із означених вище проблем друкувалася в спеціалізованих журналах: «Бюлетень Наркомзема УССР», «Землеустрійник України», а також спеціалізованих газетах «Радянський селянин» [11], «Червоний кордон» [12], «Комсомолец Прикордоння» [13] тощо.

Прикладом віддзеркалення суспільно-політичного життя українського села часів НЕПу є «Радянський селянин» – двотижневий громадський, науково-популярний сільськогосподарський часопис Народного комісаріату землеробства УСРР. Видання започатковане з січня 1924 р. в Харкові. В короткому вступі до першого видання зазначалось: «Часопис має своїм завданням з'ясувати і освітлювати всі найважливіші сторони господарського і громадського життя на селі, поширювати перевірені наукою і практикою сільськогосподарські знання та уміння, об'єднувати зусилля окремих селян в господарській і громадській справі» [11, с.1]. Політичне обличчя часопису визначала сама його назва, що підкреслювала його спрямування: «...про незаможників з сільським пролетаріатом ми говоримо. Не буде від нас щирого слова до куркульні» [11, с. 7].

Специфічною властивістю як даного, так і всіх інших періодичних видань, була багатоплановість подання матеріалу, що є дуже важливим джерелом інформації для істориків-дослідників. Це синтетичний матеріал, що вбирав у себе найрізноманітнішу за жанром, походженням та змістом інформацію: офіційні повідомлення і документи, законодавчі акти, публіцистику, листи, хроніку подій, оголошення, белетристику тощо.

Радянську періодичну пресу селяни інколи розглядали як рятівну інстанцію, подібну до вищих органів влади. Писали відверто, маючи надію на порадку та вирішення наболілих питань. Однак селянська кореспонденція піддавалась цензурній обробці на предмет лояльності до більшовицького режиму.

Не зважаючи на опіку масового друкованого слова з боку більшовицької влади, періодичні видання віддзеркалювали епоху, в якій жило українське селянство, кампанії і аграрну політику радянської влади та позицію села, викликану змінами згорі. Для вивчення політичної історії, суспільної свідомості, соціально-економічного і суспільно-політичного життя і настроїв періодика – була, є і залишиться важливим і незамінним джерелом.

Таким чином, ми намагались подати для розгляду одні з основних напрямків опрацювання джерел соціально-економічного стану українського села в часи НЕПу.

Знання процесів соціального і економічного розвитку сільського господарства у 20-х рр. XX ст. не вирішує проблеми сьогодення, але дає можливість визначити умови, в яких забезпечується розвиток кооперування селянства, орендних відносин у сільськогосподарському виробництві, пом'якшення процесів соціальної диференціації на селі, зменшення відтоку селян до міста, в період розвитку принципів ринкової економіки на основі різних форм власності та господарювання. Організаційно створити умови для господарської діяльності всіх категорій хліборобів за допомогою законодавчої бази, податків та кредитування.

Список використаних джерел:

1. Переписка по жалобам частных лиц на действия местных земельных органов. ЦДАВО України. Ф.27. Оп.2. Спр.215. Арк.5-27; Справа про розгляд проекту постанови ЦВК і РНК СРСР «О праве занятия торговым промыслом». ЦДАВО України. Ф.2. Оп.3. Спр.36. 32 арк.
2. Партия и село: материалы Всеукраинского совещания по работе на селе (1-5 декабря 1924 г.). Харьков, 1925. 155 с.; Расслоение села и задача партии: материалы Всеукраинского совещания по работе на селе (15-17 апреля 1924 г.) / ЦК КП(б)У. Харьков, 1924. 62 с.; Збірник партійних та урядових постанов про сільськогосподарську кооперацію (серпень 1926 – січень 1927 р.). Сільський господар. Харків, 1927. 116 с.
3. Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. Харків : Вид-во народного комісаріату юстиції, 1920-1924. 124 с.

4. Сборник по вопросам землепользования и землеустройства: статьи, тезисы, законоположения. Харьков, 1922. 58 с.; Земельный кодекс УСРР із змінами й доповненнями до 1 жовтня 1925 р. та з алфавітним покажчиком. 2-ге вид. Харків : Юридичне видавництво Наркомюсту України, 1926. 134 с.; Сборник декретов и распоряжений УССР. 1) по налоговому обложению, 2) по кооперации / сост. А.И. Терехов. 2-е изд., доп. и перераб. Харьков : Книгоспілка, 1923. 298 с.
5. Материалы съезда сельскохозяйственных коллективов Бердянского округа 1 ноября 1924 г. Бердянск, 1925. 41 с.; Матеріали 2-го округового з'їзду колгоспів, м. Запоріжжя (11-12 груд. 1926 р.). Запоріжжя : Райсільгоспсілка, 1927. 32 с.; Розвиток і сучасний стан колективізації сільського господарства Київщини (Агроном І. Козиренко). Київ : Вид. Окрземвідділу Київщини, 1927. 56 с.
6. Материалы по экономической дифференциации Подольского крестьянства. Бюллетень Подольского губернского статистического бюро. Винница : Центральное статистическое управление Украины. 1925. №4. 112 с.; Кам'янецьчина в цифрах. Кам'янець-Подільський : Кам'янецьке округове статистичне бюро, 1927. 137 с.
7. Матеріали до опису округ УСРР. Кам'янецька округа. Харків: Центральне статистичне управління УСРР, 1926. 48 с.; Матеріали до опису округ УСРР. Проскурівська округа. Харків : Центральне статистичне управління УСРР, 1926. 48 с.
8. Бюджеты крестьян Харьковской губернии в 1923-1924 году. Харьков, 1925. 90 с.
9. Кооперация на Україні в 1925-1926 роках: Статистика України. Харків : ЦСУ, 1929 – XXVI. 178 с.
10. УССР в цифрах. Харків, 1926. 84 с.; Календар-довідник на 1926 рік. Харків, 1926. 372 с.; Україна в цифрах. 1927 р. Харків, 1927. 131 с.
11. Передовиця. *Радянський селянин*. 1924. № 1 (січень).
12. Куркулі-хуторяни не хочуть землеоблаштуватись по-новому (допис сількора). *Червоний кордон*. 1928. 28 жовт.
13. Не добавчають куркуля (допис сількора). *Комсомолец Прикордоння*. 1929. 20 лип.

The studio given to consideration is called to define main original sources in the study of activity of individual peasant economies in 20th years of the XX century. Important is a review of official records of party and executive organs of power, statistical collections. Separate attention is deserved by official and private correspondence of participants of events. A spring character is carried by the articles of the periodic press, which show the feature of ménage on a village, place and role of individual peasant economy on a background collective development of co-operation and its kinds in the economic pattern of agriculture 20th years of the XX century.

Keywords: document, information generator, archive, statistics, individual peasant economy, periodic press, fiction.

Отримано: 15.04.2018

ЗБЕРЕЖЕННЯ, ФОРМУВАННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ФОНДІВ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ РОБОТИ БІБЛІОТЕК

УДК 025.7/9:027.7(477.43-25)ХНУ

Т. Б. Мельник, м. Хмельницький

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ НА АБОНЕМЕНТАХ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто нормативно-правове забезпечення умов зберігання бібліотечних фондів в Україні та комплексний підхід до системи збереження документного ресурсу закладів вищої освіти на прикладі наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Ключові слова: бібліотека, бібліотечні фонди, оцифровування, консервація і реставрація бібліотечних фондів.

Тема збереження фондів є традиційно актуальною для бібліотек усіх рівнів. Тому багато фахівців бібліотечної справи приділяють увагу в своїх публікаціях збереженню фондів бібліотек, як матеріальному і духовному надбанню для майбутніх поколінь. Видатний бібліотекознавець Ю. Столяров наголошує: «Існує розуміння неминучої цінності документів, що дійшли до нас, і в той же час зростає небезпека їхнього руйнування через економічну і політичну нестабільність у світі, різке погіршення екологічної обстановки, випадки вандалізму, стихійних лих, техногенних катастроф і недбайливе ставлення до них» [8, с.7].

Упродовж ХХ ст. фахівці усього світу досліджували проблему збереження бібліотечного фонду від різних несприятливих чинників. Постійне вивчення цих аспектів почалося з 1927 р., коли було засновано Міжнародну Федерацію бібліотечних асоціацій (ІФЛА). У її структуру входить секція зі збереження і консервації документів. Перше «Положення про принципи збереження бібліотечних фондів» опубліковано 1979 р. (IFLA yearnal №5). Незабаром воно переросло в основну програму ІФЛА за назвою «Preservation and Conservation (PAC)» (збереження і консервація), яка була прийнята 1984 р. Її головні принципи полягають у:

- розгляді збереження фондів як головної умови виживання національної і світової культури і науки;
- організації збереження фондів спільними зусиллями держави, міжнародних організацій і третього сектора;
- відповідальності кожної країни за збереження власних документних фондів як національної частини загальносвітової духовної спадщини [2, с.18].

Із 1992 р. ЮНЕСКО розпочало здійснення Програми «Пам'ять світу», яку Генеральна конференція 1993 р. визнала важливою складовою загальної

інформаційної програми. Така програма спрямована на спільну реалізацію проектів збереження бібліотечних та архівних фондів у різних країнах світу.

Із цього часу діяльність ІФЛА особливо активізувалася. У 1998 р. її Рада по бібліотечних та інформаційних ресурсах опублікувала розроблені в рамках Програми РАС «Основні правила збереження і використання бібліотечних фондів». У 1999 р. вони були видані російською мовою видавництвом «Рудомино». Крім того, вони опубліковані ще одинадцятьма мовами світу.

Наприкінці 90-х років у рамках програми РАС створено новий центр зі зберігання і консервації документів – для Східної Європи і СНД, який розташований у Росії. Регіональний центр для Західної Європи, Близького Сходу і Африки знаходиться в Парижі [2, с.19].

На виконання міжнародних директив Україна спеціальним законом у 1999 р. затвердила «Програму збереження бібліотечних і архівних фондів на 2000-2005 рр.». Цей важливий документ закріпив основи державної політики щодо розв'язання проблем зберігання, реставрації та консервації бібліотечних фондів, відображення цінних і рідкісних видань із фондів українських бібліотек у міжнародних програмах.

Основним завданням Програми визначено: державний облік документів, які є національним надбанням; консервація і репрографія бібліотечних та архівних фондів, зокрема, аналіз їх фізичного стану, проведення низки досліджень; охорона бібліотечних та архівних фондів, кадрове та технічне забезпечення.

В Україні на сучасному етапі діяльність бібліотек, зокрема зі збереження їхніх фондів, регламентується законодавчими та нормативними документами: «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації», «Документна пам'ять України», «Про охорону майна культурної спадщини», «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну вартість в Україні».

Багата інтелектуальна спадщина України розосереджена у фондах тисяч бібліотек. У них сьогодні зберігається понад 60 млн. документів, зокрема 2 млн. рідкісних і цінних видань. На жаль, усі документи з часом втрачають свої експлуатаційні властивості через їх активне використання, природне старіння матеріального носія або внаслідок несприятливих умов зберігання, аварійних і надзвичайних ситуацій [3].

Бібліотечний фонд потребує зберігання на всіх етапах його формування, а також у процесі експлуатації. При зберіганні бібліотечного фонду необхідно одночасно дотримуватися соціального і технологічного факторів.

Соціальний чинник передбачає виховання в бібліотекаря і читача почуття відповідальності, дбайливого ставлення до документа; своєчасну реєстрацію кожного документа і контроль за правильністю його надходження у відділі в процесі обробки; перевірку цілісності при видачі читачеві, своєчасного повернення і відсутності пошкоджень. Тут необхідно звернути увагу і на такий чинник, як розкрадання культурних цінностей, зумовлений недотриманням умов зберігання та збереження бібліотечних і музейних фондів, експонатів та стародруків.

Україна, як і інші держави світу, також має прикрі факти крадіжок у бібліотеках та архівних закладах. Отже, всі документи, що становлять матеріальну, культурну та історичну цінність, перебуваючи в бібліотеках у вільному доступі для відвідувачів, повинні бути захищені від несанкціонованого виносу з читального залу, а також від їх неповнення або псування. Як показує статистика, правильне застосування систем захисту книг від крадіжок дає змогу домогтися 95% результату.

Йдеться, насамперед, про забезпечення кожної бібліотечної установи, кожного читального залу, книгосховища системами охоронної сигналізації; на-

дійними системами відео спостереження і постійного фізичного (візуального) контролю; максимальне обмеження руху оригіналів документів всередині бібліотеки (цифрові копії фонду користування можуть і мають з часом замінити оригінали), ретельний добір бібліотечних кадрів [3].

Відповідно до технологічного чинника зберігання бібліотекар забезпечує оптимальний мікрокліматичний і біологічний режими зберігання, здійснює постійний контроль за правильністю експлуатації інженерно-технічного устаткування.

Умови зберігання документів закладаються у процесі створення моделі фонду, оскільки саме тоді визначається, документи якого виду підлягають постійному, довгостроковому або нетривалому перебуванню у фонді бібліотеки.

Зберігання документів безпосередньо залежить від того, які завдання і функції виконує бібліотека; як часто ті або інші документи будуть використовуватися читачами, на яких носіях зберігається інформація викладена в документі, чи є змога зберігати матеріальну основу в паперовому і електронному вигляді разом із зафіксованою інформацією. Такий розподіл можливий тому, що сучасні технології дають змогу перенести інформацію на інший носій, переслати на будь-яку відстань, а фізично інформація при цьому буде залишатися в оригінальному документі.

Зберігання документально-інформаційних ресурсів включає облік, раціональне розміщення та режими зберігання, консервацію, стабілізацію, реставрацію, оцифровування, мікрокопіювання, вилучення документів тощо.

Забезпечити фізичний захист бібліотечних документів і запобігти їхньому передчасному старінню під впливом чинників навколишнього середовища можна лише за дотримання стабільного режиму зберігання в книгозховищах: дотримання оптимальних умов зберігання, обмеження факторів, які негативно впливають на матеріали документів. Вимоги до умов зберігання визначені, обґрунтовані й опубліковані в нормативних документах.

У книгознавстві і бібліотекознавстві під консервацією документів розуміється забезпечення їхнього зберігання за допомогою дотримання відповідного режиму зберігання, стабілізації та реставрації. Консервація (лат. Conservation – збереження) – дії, спрямовані на довгострокове збереження об'єктів.

Сьогодні на перше місце у забезпеченні збереження документів виходить метод превентивної консервації. Це ніби профілактика, яку можна порівняти з профілактичною медициною. Превентивна консервація – це система заходів, що забезпечує комплексний захист документів, уповільнення процесів старіння шляхом створення і підтримки нормативних умов зберігання і використання фазової консервації. В Україні превентивною консервацією стали займатися порівняно недавно.

Стабілізація документів – це захист документів від пошкодження методами обробки, які уповільнюють старіння матеріальної основи документів. Важливе місце в стабілізації документів посідає захист їх від механічного та фізико-хімічного впливу.

Реставрація документів – відновлення експлуатаційних можливостей матеріальної основи документа за допомогою відтворення першопочаткової форми, ділянки тексту, очищення і збільшення міцності. Останніми роками реставрацію прирівнюють до одного з видів художньої, пізнавальної, комунікативної, книгознавчої, бібліотекознавчої діяльності [2, с.80].

Не можна не відзначити, що питання консервації та реставрації документних фондів у багатьох країнах світу вирішуються на державному рівні. На жаль, в Україні ця діяльність не зовсім відповідає вимогам часу, адже ми живимо і працюємо в умовах нестабільного й обмеженого фінансування.

Найскладніша проблема старих документів – це перетворення їх із часом на паперовий порох, якщо не буде вжито заходів до їхнього перенесення на більш стійкі носії. Повністю замінити видачу документів, виготовлених друкарським способом, копіями фізично неможливо. Тому рішення проблеми полягає в переведенні документів на різноманітні мікроносії інформації шляхом мікрокопіювання, та макрографії тобто створення мікроформ, мікрофільмів, мікрофіші, мікрокарт тощо.

Фонд мікроносіїв призначений як для тривалого зберігання й користування, так і для поточної роботи з документами, забезпечує виготовлення дешевих копій мікроформ і дає змогу створити страховий фонд документів зі строком зберігання більш ніж 100 років, повністю відновлювати втрачену або застарілу інформацію в електронному фонді [2, с.115].

Усі ці сучасні методи збереження стосуються рідкісних і цінних видань та повинні забезпечити захист й доступність документів.

Політика забезпечення безпеки і збереження фондів бібліотек ЗВО визначається як специфікою фондів, так і основними функціями цих бібліотек, які формально не є національними книгосховищами. Але фонди найстаріших університетських бібліотек нашої держави володіють унікальними колекціями рідкісних та цінних видань, великими обсягами рукописних та архівних матеріалів.

Бібліотечні фонди формуються відповідно до значення, складу користувачів бібліотеки та виду бібліотеки як упорядковане зібрання документів. Якісне інформаційне забезпечення навчального, наукового та виховного процесів вищих навчальних закладів полягає в організації бібліотечного фонду відповідно до його профілю та інформаційних потреб усіх категорій користувачів.

Від початку створення наукова бібліотека ХНУ приділяє особливу увагу питанню збереження фонду, яке забезпечується комплексним підходом до вирішення питань охорони, обліку, правильного розміщення та зберігання.

Збереження фонду регламентують низку нормативних документів: Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»; «Інструкція з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах»; «Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань»; «Положення про зберігання документів у бібліотеці» та інші.

Конкретні умови обслуговування користувачів на абонементах та в читальних залах, їх зобов'язання та відповідальність зафіксовані в «Положенні про наукову бібліотеку ХНУ», «Правилах користування науковою бібліотекою ХНУ», а витяги з них розміщені біля кафедр видачі літератури.

Проблема читачів-боржників гостро стоїть перед кожною бібліотекою і наукова бібліотека ХНУ не є винятком. Проблема в тому, що абонемент працює одночасно на зберігання та використання документів. Тому, неவிпадково, соціальний або людський чинник відіграє важливу роль. Зберігання бібліотечних фондів пов'язане з усвідомленням кожним користувачем соціальної значимості бібліотечних фондів, оволодінням уміннями, навичками і звичками бережливого ставлення до них. Прищеплення інформаційної культури користувачам бібліотечних фондів може стати певним гарантом, запорукою позитивної дії соціального чинника щодо документних фондів взагалі і бібліотечних – зокрема. Тому так багато уваги у НБ ХНУ приділяється «Місячнику першокурсника», бо виховання бережного ставлення до книги закладається ще у дошкільному віці [1].

У рамках місячника першокурсника проводяться бесіди та уроки з інформаційної культури та комп'ютерної грамотності. Працівник бібліотеки коротко інформує про правила користування літературою та відповідальність за втрату або пошкодження книг. Під час групової видачі підручників кожний студент 1 курсу отримує «Пам'ятка читачеві», де висвітлені всі моменти стосовно роботи з отриманою літературою. Ця інформація оприлюднена й на сайті бібліотеки.

Із метою запобігання читацької заборгованості в обхідні листи університету включено окремою графою наукову бібліотеку. Це дає змогу не втратити літературу при звільненні студентів або працівників закладу вищої освіти. Наказом ректора університету за видачу документів студентам без підпису бібліотеки в обхідному листі передбачено персональну відповідальність деканів, працівників відділу кадрів та бухгалтерії. В кінці навчального року працівники абонементу звіряють списки студентів із наказами по університету з електронною базою «Читачі» та нагадують про заборгованість, якщо вона є. Традиційні листи нагадування вже давно не практикуються. При реєстрації у картку читача вноситься номер мобільного телефону та e-mail, за якими потім і здійснюється нагадування. Ведеться тісна співпраця з деканатами. В кінці кожного семестру готуються списки боржників та передаються для розгляду в деканати.

Для бібліотек закладів вищої освіти особливим і пріоритетним напрямком роботи є збереження наукової спадщини університету. З 1995 року діє наказ про обов'язковий примірник, згідно з яким бібліотека відслідковує через звіти викладачів про наукову роботу видавничу продукцію науковців університету, таким чином інформація не втрачається як для сучасного читача, так і для прийдешніх поколінь. Усі автори мають передавати до бібліотеки не менше трьох примірників власних видань у друкованому варіанті та на електронних носіях. Так формуються в науковій бібліотеці колекції праць учених університету та фонду електронної бібліотеки, організовується довгострокове їх зберігання та відкритий доступ читачів до цих видань через виставки, у тому числі, й віртуальні, електронний каталог, електронну бібліотеку, бібліографічні бази даних тощо. Відрадно, що більшість науковців віддають належне бібліотеці як основному осередку закладу вищої освіти. Результатом такого розуміння є часте поповнення фонду подарунками – працями професорсько-викладацького складу (монографіями, підручниками, навчальними виданнями, методичними посібниками). Такі видання бібліотека по одному примірнику залишає у фонді цінних видань із метою збереження історичної спадщини університету у майбутньому.

Фонд бібліотеки комплектується авторефератами дисертацій та дисертаціями, які захищалися в університеті. Так вагому частину красназвочного фонду праць викладачів становлять автореферати та дисертації. Сьогодні цей фонд нараховує близько 4 тисяч одиниць і активно використовується читачами, особливо науковцями.

Важливою функцією бібліотек закладів вищої освіти є збереження всіх періодичних видань університету. Журнали «Вимірювання та обчислювальна техніка», «Вісник Хмельницького національного університету», «Проблеми трибології», «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук», «Університет» своєчасно надходять з типографії у паперовому та електронному вигляді.

Запорукою надійного збереження бібліотечного фонду є вчасний облік надходжень та контроль за їх місцезнаходженням. Наукова бібліотека ХНУ працює в автоматизованому режимі обліку нових надходжень неперіодичних та періодичних видань. Рух фонду по структурних підрозділах обов'язково відображається в електронному каталозі.

Контрольна функція зі збереження бібліотечного фонду покладається на процес інвентаризації. В 2012-2014 рр. бібліотека вперше провела інвентаризацію фонду абонементів та читальних залів із застосуванням комп'ютерних технологій. Загальний обсяг фонду абонементів навчальної літератури НБ ХНУ становить понад 300 тисяч примірників. Основні правила проведення інвентаризації матеріальних цінностей, у т.ч. й бібліотечних фондів, викладені в «Інструкції

з інвентаризації матеріальних цінностей, розрахунків та інших статей балансу бюджетних установ», яка затверджена наказом Державного казначейства України від 30.10.1998 р. №90. Інвентаризацію бібліотечних фондів проводять за рішенням керівника установи один раз у п'ять років або протягом п'яти років з охопленням інвентаризацією щорічно не менше 20% одиниць бібліотечно-го фонду з обов'язковим завершенням розпочатої інвентаризації в структурному підрозділі (у матеріально відповідальній особі) протягом 30 днів [6]. На виконання наказу Держказначейства бібліотека ХНУ щорічно повинна інвентаризувати 61250 прим. документів, а за комплексними нормами часу на інвентаризацію одного документа встановлено 7 хв 18 с [7]. Якщо застосувати традиційну технологію, виконати зазначений наказ в установленний термін просто неможливо. З метою вдосконалення та модернізації процесу планової інвентаризації документного фонду було запроваджено технологічні розробки відділу автоматизації та використання ручного сканера, який зчитує, ідентифікує та зберігає штрих-коди перевірених документів. Мобільність такого приладу дозволила використовувати його безпосередньо у книгосховищах, що дозволило уникнути зайвих працевитрат, зекономити час на рутинних процесах.

Збереження фондів лежить в основі процесу списання літератури. У бібліотеці під час вилучення документів задіяні 2 комісії: комісія з відбору літератури для вилучення та комісія з вилучення. В комісію з відбору літератури входять працівники бібліотеки зі значним досвідом роботи, які знають і фонд, і читачький попит. Вони консультуються з фахівцями кафедр щодо доцільності вилучення видань із фондів бібліотеки, виходячи з їх цінності для навчального та наукового процесів. Проте кілька примірників кожної назви, яка вилучається, обов'язково залишається у відділі зберігання фонду. У комісію з вилучення входять представники відділів, через які проходить вилучення літератури. Такий подвійний контроль надійніше забезпечує збереження фонду бібліотеки.

Отже, наукова бібліотека Хмельницького національного університету впродовж своєї діяльності проводить кропітку, цілеспрямовану роботу як з формування, так і зі збереження галузевого фонду, що, в свою чергу, дає змогу здійснювати повноцінне інформаційне забезпечення користувачів.

Зберігання бібліотечних фондів є однією з базових фундаментальних проблем вітчизняної і світової бібліотечної фондознавства, пріоритетним напрямом практичної діяльності бібліотек. Забезпечення збереження бібліотечних фондів – це безперервний процес, який починається з моменту надходження документа до бібліотеки і триває весь час його зберігання та використання. Оскільки в бібліотеках вишів України зібрані унікальні колекції, то ці установи постійно вирішують проблеми і забезпечення збереження, і доступності фондів. Тому необхідно вдосконалювати та прискорювати процес переведення книжкових, рукописних і архівних видань в електронну форму та об'єднувати їх в єдину інформаційну мережу. Також доцільно було б вирішити питання зі збереження бібліотечних та архівних фондів України на державному рівні шляхом створення нової загальноукраїнської програми збереження і захисту фондів у рамках сучасного реформування бібліотечної справи.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко І. Сутність соціального чинника та його вплив на зберігання бібліотечних фондів. *Вісник книжкової палати*. 2003. №1. С. 24.
2. Долобенко Т.О., Горбань Ю.І. Зберігання документів у бібліотеках : навч. посіб. Київ : Вид-во Ліра-К, 2015. 288 с.

3. Зуб В. Бібліотечні втрати та шляхи їх мінімізації: документознавчий аспект. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 1. С. 36-45.
4. Кравчук Н. Політика зберігання фондів наукової бібліотеки як засіб якісного інформаційного забезпечення науки та освіти. *Бібліотечний форум України*. 2011. №1. С. 26-27.
5. Петракова К. Інвентаризуємо бібліотечні фонди. *Головбух: Бюджет*. 2012. №38. С. 18-19.
6. Петренко Н. Інвентаризація бібліотечного фонду Донецької ОУНБ із застосуванням автоматизованої технології. *Бібліотечна планета*. 2012. №4. С. 15-16.
7. Столяров Ю.Н. Защита библиотечного фонда : учеб. пособ. Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2006. 503 с.

The article considers the normative and legal provision of storage conditions for library funds in Ukraine. It also reveals an integrated approach to the system of preservation of the document resource of higher educational institutions on the example of the Scientific Library of the Khmelnytskyi National University.

Key words: Library, Library funds, Digitization, Preservation and Restoration of library funds.

Отримано: 21.05.2018

УДК 025.4.02:025.45УДК]:027.7:378.4(477.63-21)КДПУ

Л. В. Головка, Г. П. Ростальна, м. Кривий Ріг

ВПРОВАДЖЕННЯ УДК У РОБОТУ БІБЛІОТЕКИ КРИВОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (з досвіду роботи бібліотеки)

У статті розкрито зміст поняття УДК, методик роботи з переіндексування документів надана характеристика знаків, які можна використовувати при індексуванні, висвітлюється досвід запровадження Універсальної десятикової класифікації (УДК) у практику роботи бібліотеки Криворізького державного університету.

Ключові слова: індексування документів, Універсальна десяткова класифікація (УДК), бібліотека Криворізького державного педагогічного університету, методика індексування, визначники, знаки, що використовуються в УДК, каталоги.

Актуальність теми зумовлена динамікою подій, що відбуваються в українському бібліотечному суспільстві, а саме відмовою від використання бібліотечно-бібліографічної класифікації і переходом бібліотек на систематизацію документів за Універсальною десятиковою класифікацією та відсутністю знань і практики роботи з УДК. Хоча УДК й не нова в Україні, не всі бібліотеки використовували її в роботі. Тому виникла низка питань, щодо впровадження її в роботу, а саме проблема пересистематизації документів у бібліотеці КДПУ.

Мета статті: обґрунтувати актуальність впровадження Універсальної десятикової класифікації в роботу бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету, її ефективне функціонування, окреслити аспекти роботи з проблемними питаннями та продовжити роботу з переіндексування документів.

Об'єкт даної публікації. Універсальна десяткова класифікація.

Предмет публікації. Практичний досвід бібліотеки з впровадження УДК.

Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету є одним із важливих структурних підрозділів університету, а також платформою

для реалізації сучасних освітніх послуг. Використання новітніх підходів, зміни технологій в роботі бібліотеки по-новому створюють власний бібліотечний інформаційний простір. Інформаційні ресурси – головний осередок координованого діалогу між бібліотекою і користувачем.

У 2017 році у вітчизняній бібліотечній практиці відбулася видатна подія: уряд ухвалив постанову Кабінету Міністрів України від 22.03.2017 р. №177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації». Відповідальною за методичне забезпечення впровадження Універсальної десяткової класифікації визначено державну наукову установу «Книжкова палата України імені Івана Федорова». На виконання цієї постанови Міністерство освіти і науки України видало наказ №929 від 26.06.2017 р. «Про впровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек». Згідно наказу, бібліотеки навчальних закладів повинні були протягом 2017 року перейти на систематизацію документів за УДК [3].

«Особливе значення для наукових робіт має їхнє оприлюднення та забезпечення можливості безперешкодного віднайдення інформації про них у бібліографічних пошукових системах. Незамінним пошуковим засобом у цьому процесі є класифікаційний індекс УДК, який містить у закодованому вигляді відомості про приналежність наукової роботи до конкретної галузі наук. УДК використовують понад 130 країн світу, тому індекс забезпечує ідентифікацію видань України в міжнародних бібліографічних базах даних. Саме тому таке велике значення має правильність його визначення. Використання Україною Універсальної десяткової класифікації забезпечує сумісність бібліографічних баз даних нашої країни з базами інших країн і її входження таким чином у міжнародну спільноту» [4].

Окремі аспекти з питань класифікації досліджували М. Ахвердова [1], А. Городніченко [6], Т. Лугова [6], Ю. Меженко [5], О. Сербін [9], Н. Чунакова [1].

«Індексування – вид аналітико-синтетичного опрацювання документа, процес переведення змісту документа з природної на інформаційно-пошукову мову, в результаті чого створюється пошуковий образ документа і пошуковий образ запити. Сутність індексування – передати зміст документа у вигляді коротких закодованих повідомлень, щоб забезпечити їх подальший інформаційний пошук» [4].

Виконуючи Постанову Кабінету Міністрів України та наказ Міністерства освіти і науки України, бібліотека Криворізького педагогічного університету розробила комплекс заходів щодо впровадження УДК. Як зазначив О.О. Сербін, голова Міжвідомчої Комісії з питань упровадження Універсальної десяткової класифікації в Україні, «у вищезгаданій Постанові мова йде не про рекласифікацію фондів, а про впровадження УДК». Кожна бібліотека сама повинна визначати свою роботу у цьому напрямі [9].

З приводу такої новачки, ми хочемо поділитися власним досвідом роботи з УДК, яким користуємось у своїй бібліотеці, яка існує з 1930 року як книгозбірня Криворізького педагогічного інституту, а з 1933 року книгозбірня отримала статус бібліотеки вищого навчального педагогічного закладу.

Фахівці бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету використовують як паперові, так і електронні варіанти україномовних таблиць УДК.

Враховуючи профіль нашого університету, в бібліотеці КДПУ була проведена певна підготовча робота щодо вивчення вивчення спеціальної термінології та визначенню її відповідності індексам УДК, проводилися консультації з філософами, лінгвістами, істориками.

Упровадження УДК в роботу нашої бібліотеки полягає в тому, що ми активно працюємо над пересистематизацією документів, згідно нового видання таблиць УДК.

Підготовча робота:

Ознайомлення та вивчення таблиць.

Поки що ми користуємось таблицями УДК зі змінами та доповненнями станом на 2006 рік та електронним виданням на CD-ROM 2010 рік. УДК 2017 року видання, зі змінами та доповненнями 2007–2011 рр. треба придбати. Це дасть нам змогу детально підготуватись до впровадження систематизації по-новому.

Вивчення методики індексування документів.

Необхідно вивчати та дотримуватися встановлених правил методики індексування згідно встановлених рішень Книжкової палати України імені Івана Федорова та розробити свої методичні рекомендації відповідно до профілю вузу.

Ведення картотеки методичних рішень для понять які є відсутніми в УДК.

У таблицях УДК є деякі готові методичні рішення, які можна використовувати, однак практика доводить, що має бути створена власна картотека методичних рішень відповідно до фонду бібліотеки і вона у нас є.

Створення АПП з новими індексами.

Оновлювати, редагувати та упорядкувати рубрики та підрубрики в Алфавітно-предметному покажчику (АПП) згідно з новими таблицями УДК. Створити АПП прізвищ авторів світової художньої літератури з визначником країни та індексом УДК.

Розробка технології пересистематизації.

Створити робочі таблиці згідно профілю нашого вузу.

Заміна шифрів у інформаційно-пошуковій системі (ІПС): електронний каталог, довідково-бібліографічний апарат (ДБА) бібліотеки.

Щодо цього етапу, то процес переходу на УДК збігся з придбанням нової автоматизованої бібліотечної системи «УФД/Бібліотека» у 2007 році, завдяки чому ми маємо змогу створювати електронний каталог із новими індексами й друкованими каталожними картками. У формі «Біопис документа» електронного каталогу ми заповнюємо поля «Індекс УДК», «Теми УДК».

Одним із довготривалих та складних процесів є переведення на УДК алфавітного та систематичного каталогів. У цьому випадку поетапно переіндексовуємо окремі відділи каталогу і поєднуємо з новим рядом у єдиний з наступною пересистематизацією карток та оновленням нових роздільників. У таких відділах, як «Бібліотекознавство та бібліографія», «Філософія», «Релігія» «Педагогіка», «Історія» на каталожних картках проставлені нові індекси.

Правила розстановки фонду в основному книгосховищі за новим виданням УДК.

Технологія переходу документних ресурсів на нову класифікацію передбачає такі процеси:

- розставлення нових надходжень;
- перекласифікація усіх книг, що зберігаються у фондї, перегрупування фонду;
- перевірка правильності розставлення.

Оформлення нових полицних роздільників.

При переході зі старих таблиць УДК на нові, як виявилось, виникли свої труднощі. В першу чергу визначились, які розділи УДК розкривають фонд саме нашої бібліотеки. Відділ 37 «Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля» в УДК вивчали детально.

Майже рік перекласифікували кожен документ 371 відділу «Педагогіка», який тепер не існує згідно з новими таблицями УДК. Брали кож-

ну книжку з відділу, визначали індекс УДК, звертали увагу на індекс на звороті титульного листа, але обов'язково звіряли його з класифікацією, бо інколи він може бути помилковим, так само, як і авторський знак, який потрібно звіряти з авторськими таблицями Л. В. Хавкіної.

Методика викладання предмету, яка раніше індексувалась у предмет з визначником (07), наприклад: методика викладання математики **51(07)** отримає індекс педагогіки:

373.3.016:51, якщо це початкова школа;

373.5.016:51, якщо це середня школа;

378.016:51, якщо це вища школа.

Для об'єднання індексів двох понять (предметів, тем), взаємопов'язаних за суттю, використовуємо знак відношення (двокрапка).

Наприклад:

37:1 синергетика в освіті. Розкладаємо на фасети (**37** – освіта; **1** – філософія);

37.015.3:17.022.1 педагогіка толерантності (**37.015.3** – педагогічна психологія; **17.022.1** – моральні цінності);

37.0:81'243 іншомовна освіта (**37.0** – основні види та принципи освіти; **81'243** іноземна мова);

37.0:316.774 медіаосвіта ((**37.0** – основні види та принципи освіти; **316.774** – засоби інформації);

37.015:551.58 Педагогічна кліматологія (**37.015** – окремі педагогічні науки; **551.58** кліматологія).

Для об'єднання як основних індексів, так і в межах одного типу визначників використовуємо знак присиднання + (**плюс**), що означає наявність у документі двох і більше незалежних одна від одної тем.

Наприклад:

Педагогіка та наука **37+001**; Педагогіка та психологія **37+159.9**;

Для групування складної комбінації індексів УДК з метою чіткішого позначення зв'язку між ними використовуємо квадратні дужки [...]

Наприклад:

37.015.31:7]:39(477) Музично-естетичне виховання учнів засобами українського музичного фольклору.

378:[37.011.3-051:664] Підготовка майбутнього інженера–педагога в галузі харчових технологій.

Для зручнішого індексування та спрощення пошуку перевагу надаємо саме фасетній класифікації, оскільки вона має ширші можливості для знаходження інформації як у друкованому каталозі, так і в «онлайн-середовищі» [2].

Відділ 4 – «Мовознавство», пересистематизували на **8** «Мова. Мовознавство. Художня література. Літературознавство» та **811** «Мови природні та штучні».

Наприклад:

811.111 англійська мова; **811.112.2** німецька мова;

811.161.1 російська мова; **811.161.2** українська мова.

Художня література, індекси якої за старим виданням УДК були: **У1, У2, Р1, Р2, И, С, А**, на сьогоднішній день переіндексована. Самостійно розробили робочу таблицю щодо визначників літератур усіх країн, література яких є у фонді нашої бібліотеки та картотеку персоналій (авторів творів), до якої країни вони належать (*Додаток 1*), (*Додаток 2*).

Наприклад:

P1 та **P2** – **821.161.1**;

У1 та **У2** – **821.161.2**;

И – **821.111** (англійська література);

821.111(73) (американська література);

821.112.2 (німецька література);

С – **821.161.3** (білоруська література);

821.135.2 (молдавська література);

А – **821.14'02** (антична література Греції);

821'02 (антична література, класичний період);

821'01 (література стародавнього періоду);

821'04 (література середньовічного періоду).

Так як у нас педагогічна бібліотека з великою кількістю словників, довідників, підручників, то при індексуванні обов'язково користуємося такими визначниками.

Визначники форми:

(03) – словник;

(031) – довідник;

(043.3) – автореферати, дисертації;

(075.3) – шкільні підручники;

(075.4) – посібники для абітурієнтів;

(075.8) – підручники для вузів;

(076.5) – практикуми;

(091) – виклад матеріалу строго в історичному аспекті

(092) – виклад матеріалу у вигляді біографії

Визначники місця:

(477) – Україна;

(4) – Європа;

(5) – Азія.

Визначники часу: їх застосовують для створення підрозділів за хронологічним принципом. Для позначення періоду часу вказуються роки початку і кінця періоду через навскісну риску.

Наприклад:

«**04/14**» період з V по XV століття;

«**1941/1945**» період з 1941 по 1945 рік.

«Загальні визначники мови, форми, місця, народів та часу не використовуємо як самостійні індекси» [8].

Досить складний інтелектуальний процес – індексування робіт науковців, авторефератів та дисертацій, «який потребує володіння спеціальними вміннями та навиками роботи з таблицями УДК. Окрім спеціальної освіти, бібліограф повинен мати широкий кругозір, володіти універсальними знаннями і вміти застосовувати їх на практиці» [10].

Коли до нас звертаються викладачі, аспіранти зі своїми статтями, авторефератами, дисертаціями, ми переглядаємо текст, знайомимося зі змістом тексту, актуальністю, ключовими словами, за необхідності звертаємось до списку використаних джерел. Переосмисливши отриману інформацію, визначаємо індекс УДК, використовуючи основні розділи таблиць, загальні та спеці-

альні визначники, поєднуючи індекси в певній послідовності, використовуючи спеціальні знаки з'єднання (крапки, дужки, дефіс, лапки тощо).

Наприклад:

378:[37.011.3-051:004] Концептуальні основи формування професійного розвитку майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій (**378** – вища освіта; **37.011.3-051:004** – майбутній фахівець у галузі інформаційних технологій);

373.3.016:811.161.2 Формування читацької активності на уроках літературного читання в 3 класі (методика викладання української мови в початкових класах);

378.147:[37.011.3-052:80] Роль засобів візуалізації у самостійній роботі студента-філолога (**378.147** – Методи викладання. Форми навчання; **37.011.3-052:80** – майбутній філолог);

37.011.3-051(477+438)(043.3) – Тенденції розвитку особистісної педагогічної культури вчителя в Україні і Польщі: порівняльний аналіз;

373.3:796.015.132«1947/1991»(043.3) – Організаційно-педагогічні засади фізичної підготовки молодших школярів (1947-1991 рр.);

37.091.12.011.3-051:004]:376.36(043.3) – Розвиток професійної мобільності викладачів інформатики у системі науково-методичної роботи коледжів.

Отже, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №177 від 22 березня 2017 р «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації» всі бібліотеки України, починаючи з 2017 року, повинні перейти на систематизацію документів за Універсальною десятковою класифікацією.

УДК єдина, україномовна класифікаційна система у сучасному систематизаційному просторі. Фактично, можна констатувати, що перехід на нову класифікаційну систему має великі перспективи. УДК сприяє поліпшенню класифікації документів та спрощенню їхнього пошуку в міжнародних бібліографічних системах. Нова класифікація дає змогу якнайкраще розкрити фонд бібліотеки. Досвід комбінування індексів набувається роками.

Ці процеси потребують доволі високого професійного рівня фахівців у галузі бібліотечної справи.

Список використаних джерел:

1. Ахвердова М., Чунакова Н. Універсальна десяткова класифікація. Підготовка другого видання. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 1. С. 20-23.
2. Ахвердова М. Фасети та розділові знаки, які використовуються в Універсальній десятковій класифікації. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 11. С. 43-45.
3. Добко Т. Впровадження УДК і ББК бібліотеками України: історичні паралелі і реалії сьогодення. *Бібліотечний вісник*. 2018. № 2(244). С. 10-23.
4. Збанацька О.М. Індекссування. Українська бібліотечна енциклопедія. Київ : НПБ України, 2014. URL: <http://ube.nplu.org/article/Індекссування> (дата звернення: 08.04.2018).
5. Лугова Т.А., Городніченко А.В. Особливості алгоритму присвоєння документам індексу УДК в умовах інформатизації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. №2. С. 57-64.
6. Меженко Ю. Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація: скороч. табл. з абетк. покажч. і поясн. текстом. Київ : Голов. Кн. палата, 1919. 92 с.
7. Методичні рекомендації щодо визначення класифікаційних індексів УДК для авторефератів дисертацій / Книжна палата України. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 11. С. 21-22.
8. Муравйова В., Набхан Ю. Загальні та спеціальні визначники: їх застосування. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 2. С. 5-6.
9. Сербін О. УДК українською мовою: історичні аспекти створення та аналітичний огляд структури. *Бібліотечний вісник*. 2008. № 5. С. 10-16.

10. Універсальна десяткова класифікація (УДК) : допоміжні та основні таблиці (станом на 2011 р.) / підгот. вид. М.Й. Ахвердова ; Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». Київ : Кн. палата України ім. Федорова ; Вид-во Ліра-Київ, 2017. 1096 с.

Додаток 1

Індекси літератур різних країн

АБХАЗЬКА	821.161.1(479.224)
АВАРСЬКА	821.351.12
АВСТРАЛІЙСЬКА	821.72
АВСТРІЙСЬКА	821.112.2(436)
АДИГЕЙСЬКА	821.161.1(470.621)
АЗЕРБАЙДЖАНСЬКА	821.512.162
АЛБАНСЬКА	821.18(496.5)
АМЕРИКАНСЬКА	821.111(73)
АНГЛІЙСЬКА	821.111
АНГЛОСАКСОНСЬКА	821.111'01
АРАБСЬКА	821.411.21
АРГЕНТИНСЬКА	821.134.2(82)
АСІРІЙСЬКА	821.411.112
АФГАНСЬКА	821.221.31
АФРИКАНСЬКА	821.41/45(6)
БАШКИРСЬКА	821.161.1(470.57)
БЕЛЬГІЙСЬКА	821.133.1(493)
БІЛОРУСЬКА	821.161.3
БІРМАНСЬКА	821.584.21(591)
БОЛГАРСЬКА	821.163.2
БОЛІВІЙСЬКА	821.134.2(84)
БРАЗИЛЬСЬКА	821.134.3(81)
БУРЯТСЬКА	821.161.1(571.54)

Додаток 2

Картотека персоналій (авторів творів), країна, індекс УДК (прізвища авторів в картотеці розставлені в алфавітному порядку)

Аббас Х. **821.21** (Індія)

Абе Кобо **821.521** (Японія)

Авелін К. **821.133.1** (Франція) та інші

The article considers the essence of notion of UDC, directions for work on reindexing, which can be used for indexing, UDC indexing technique, characterization of signs that can be used for indexing, the experience of introducing the Universal Decimal Classification (UDC) into the practice of the library of Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Key words: *indexing of documents, Universal Decimal Classification (UDC), library of Kryvyi Rih State Pedagogical University, indexing technique, determinants, signs used in UDC, catalogs*

Отримано: 10.04.2018

ЯКІСНЕ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ

У статті висвітлюється роль комплектування бібліотечного фонду в інформаційному забезпеченні користувачів, зокрема, якість, повнота та ефективність обслуговування.

Ключові слова: фонд, комплектування, бібліотечне, інформаційне обслуговування, користувач.

Відомо, що інформація – це своєрідний стратегічний ресурс, який має велике значення для успішного розвитку суспільства. Для того, щоб нові знання розвивалися далі, вони мають бути сприйняті та засвоєні спеціалістом, який виступає інформаційним споживачем. Професійну відповідальність за надання користувачеві можливості опанування всеосяжною інформацією, тобто за якість інформаційного обслуговування несе сучасний бібліотекар-бібліограф, інформаційний посередник між інформаційним потенціалом бібліотеки та її споживачем [1, с.2]. Тому пошук методів, шляхів і причин (зупинимось на комплектуванні фонду як запоруці якісного обслуговування користувачів), які сприяють оптимальному задоволенні інформаційних потреб користувачів, потребують детальніших наукових розробок та ширшого обговорення.

Діяльність бібліотеки являє собою органічний комплекс взаємопов'язаних функцій, направлених на формування та задоволення потреб читачів в інформації. Сутнісна функція бібліотеки – документально-комунікаційна, зміст якої полягає у виявленні необхідного документа, його придбанні (назавжди або тимчасово), обробці, пошуку та замовлення користувачів, забезпеченні найбільш комфортних умов для його використання. Ця функція є сутнісною (онтологічною, зовнішньо-системною) для всіх типів та видів бібліотек, у тому числі й для бібліотек вищих навчальних закладів, які разом з іншими соціальними інститутами, що мають документні фонди, створюють систему документальних комунікацій, соціальне призначення якої – забезпечення комунікації між користувачем і документом [5, с.11].

Бібліотечне обслуговування – це відкрита, багаторівнева підсистема з надання різноманітних інформаційних послуг, орієнтована на користувачів. Функціонування цієї підсистеми пов'язане з моніторингом, аналізом і оцінкою стану ринку реальних і потенційних користувачів, їхніх потреб і очікувань. Дослідження розвитку інформаційно-культурних і освітніх послуг у регіоні та стану користувацького середовища всередині бібліотеки, а також аналіз якості послуг та їх відповідності потребам користувачів сприятиме глибшому задоволенні їхніх потреб.

Бібліотечні фонди України сьогодні є не лише культурним надбанням народу, чинником його суспільного прогресу, але й однією зі складових загальнодоступного інформаційного ресурсу держави. Від того, наскільки якісно і повно вони сформовані, залежить ефективність роботи книгозбірень із задоволення різноманітних інформаційних потреб суспільства [2, с.19].

Будучи провідним підрозділом університету, бібліотека відображає рівень його розвитку, «може не лише допомагати у вирішенні найскладніших проблем навчання, але й сприяти виробленню ціннісних орієнтацій, впливати на формування в стінах закладу інтелектуального та культурного середовища – тоб-

то особливого ґрунту, на якому зусилля викладачів і вчених принесуть плоди. Бібліотека здатна створювати атмосферу творчої зацікавленості в навчанні, науці, мистецтві, впливати на стан духу, який не піддається жодним вимірам та оцінкам, проте лежить в основі моралі, сприяти вихованню української душі» [8, с.32]. Згідно ліцейзійних вимог надання освітніх послуг основним критерієм в основі якісного задоволення користувачьких послуг є відповідність фонду бібліотеки його завданням, причому насамперед навчальним [6, с.226].

Призначення фонду – якнайповніше, оперативніше й якісніше задовольнити різноманітні інтереси користувачів; наблизити до них найзапитуваний бібліотечний масив, запобігти ймовірності одержання відмови. «З огляду на це, важливою проблемою, що стоїть перед книгозбірнями, є організація наукового підходу до комплектування фондів» [7, с.16].

Комплектуванням книжкових фондів називають створення і поповнення фонду бібліотеки науковою, навчальною, художньою, довідковою літературою, в відповідності до його профілю та завдань, а також, систематичне звільнення його від видань, застарілих за змістом.

Комплектування повинно бути науково й практично обґрунтоване, планове, оскільки лише при розумному підході до цього можливо створити фонд, який включає в себе відповідну сукупність документів, необхідних для певного типу бібліотеки.

Питання про види комплектування, розробку їх сутності, зведення їх в єдину систему має велике теоретичне значення, сприяє упорядкуванню наших знань і уявлень про комплектування бібліотечних фондів в цілому, а так само дозволяє методологічно правильно підійти до практичної роботи щодо удосконалення фонду бібліотеки.

Ось чому комплектування – це не просто технічний процес. Це перш за все важлива умова повноцінного обслуговування користувачів. Тому від якісного комплектування залежить діяльність усієї бібліотеки.

Вирішуючи питання комплектування, важливо ретельно дослідити як сам фонд, так і запити користувачів.

Фонд бібліотеки – це «складова частина загальнонаціонального культурного спадку України, являє собою цінне історичне джерело, інформаційний ресурс держави, включає велику кількість пам'яток світового значення, і крім наукової, культурно-історичної і інформаційної, має величезну матеріальну цінність» [4, с.48].

Майже мільйонний фонд бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка – це універсальна, багатогалузева і багатифункціональна документальна база для учбової, наукової та просвітницької діяльності. (Лише у книгозховищі, в центральному абонементі, налічується понад 600000 примірників книг. Тут зібрані наукові, навчальні, навчально-методичні, художні, довідкові видання різних галузей знань: літературознавство, мовознавство, суспільні, економічні науки, політичні, педагогічні, природничі, фізико-математичні, технічні тощо.) Від початку історії тоді ще педагогічного інституту зусиллями його вчених, працівників фонд ретельно відбирався, формувався та комплектувався, щоб накопичувати інформацію, необхідну для поставлених завдань вищого навчального закладу. І на сьогодні, бібліотека займається розробкою концепцій формування фонду, аналізуючи його потреби у використанні. Головна мета зводиться до вивчення так званого «активного» фонду, і, відповідно, його наповнення. Такий підхід дозволяє удосконалити склад фонду, впровадити в практику нові інформаційні технології.

З розвитком ринкових відносин змінилася традиційна технологія комплектування фондів. Сучасній системі комплектування притаманні такі риси: різноманіття джерел документонаходжень, широке використання Інтернет, автоматизація традиційних технологій комплектування [6, с.227].

«У сформованих умовах практично кожна бібліотека змушена шукати свої шляхи вирішення проблеми поповнення своєї книжкової колекції. Не стали винятком у цій ситуації і ми. Аналіз сьогоднішньої ситуації з книжковим фондом бібліотеки характеризується тим, що за останні роки обсяг нових надходжень за державний кошт помітно скоротився, погіршилася якість комплектування, фонди структурних підрозділів не завжди відповідають запитам читачів. На зниження формування фондів серйозно вплинуло обмеження коштів в університеті, інфляція і пов'язане з нею зростання цін на твори друку.

Сьогодні ми говоримо: і про роботу зі спонсорами, і про велику роботу з читачами, готовими подарувати бібліотеці книги зі своєї колекції за благодійною акцією «Подаруй бібліотеці книгу!», а також налагоджуємо зв'язки з видавництвами, книготорговельними фірмами» [3, с.249]. Ще одним джерелом поповнення бібліотечного фонду є його формування шляхом заміни загублених книг. До уваги беруться видання, яким є не більше 5 років, і, які є найзапитуванішими в користувачів.

Формула якісного обслуговування: «Задоволений читач – успішна бібліотека». Тому для покращення обслуговування, для якісного інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу та наукової діяльності університету, а також з метою найповнішого задоволення потреб своїх користувачів – викладачів, студентів, науковців використовувалися як традиційні, так і сучасні форми інформаційно-бібліографічної роботи. При формуванні фондових ресурсів враховуються сучасні інформаційні потреби користувачів; тому для інформування читачів на «робочих столах», полицях, сайтах, віртуальних книжкових виставках розміщуються різні інформаційні повідомлення, які містять перегляди нових надходжень.

Беручи до уваги те, що головним для бібліотеки був і залишається користувач, його запити і потреби, а отже – і якісне обслуговування, при комплектуванні фонду враховуються і соціологічні дослідження. Основним інструментарієм низки соціологічних досліджень у бібліотеці може стати анкета з запитаннями, пов'язаними з проблемами читання, мотивацією читання, читацькими інтересами, роллю та місцем книги в житті людини.

Анкетування дозволить скласти рейтинги найулюбленіших та найзапитуваніших авторів української та світової літератури, визначити найнеобхідніші галузі літератури та потреби користувачів, а також допоможе виявити читацькі переваги. Бібліотечні працівники ретельно відстежують ці запити, враховують їх при комплектуванні та доукомплектуванні фондів.

Отож, працюючи в умовах сучасного освітнього середовища, персонал бібліотеки КіПНУ імені Івана Огієнка намагається максимально задовольнити потреби користувачів бібліотеки, які стають більш вимогливими щодо отримання необхідної інформації, адже можливість користуватися сучасними інформаційними технологіями суттєво впливає на одержання якісної вищої освіти, забезпечення науково-дослідної діяльності університету; використовує всі можливі шляхи поповнення та збагачення фонду, працює над вивчення читацьких запитів та інтересів, вдосконалюючи інформаційну систему забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Коваль Т. Організація обслуговування читачів-гуманітаріїв. *Бібліотечний форум*. 2008. № 1. С. 2-7.

2. Кришевич Т. Обмінний і резервний фонди Національної парламентської бібліотеки України: сучасний стан і завдання на перспективу. *Бібліотечна планета*. 2006. №2. С. 19-22.
3. Литвиненко О.В. Бібліотечні фонди. Проблеми формування та збереження фонду наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. *Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч., 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 берез. 2012 р. Хмельницький : ХНУ, 2012. С. 248-251.
4. Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова: іст. нарис. До 185-річчя заснування. Одеса : Астропринт, 2002. 248 с.
5. Пасмор Н.П. Бібліотечно-інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів. Київ : Кондор, 2007. 11 с.
6. Фоміних В.В. Комплектування фонду наукової бібліотеки ВНЗ на сучасному етапі – мистецтво чи наука? *Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч., 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 берез. 2012 р. Хмельницький : ХНУ, 2012. С. 226-231.
7. Хімчук О. Проблеми організації комплектування фондів бібліотек шкіл нового типу. *Бібліотечна планета*. 1999. №1. С. 16-17.
8. Шкіра О. Бібліотека вищого навчального закладу як осередок духовного і культурного розвитку особистості. *Бібліотечна планета*. 2006. № 3. С. 32-34.

The article highlights the role of completing the library fund in the information security of users, including the quality, completeness and efficiency of the library.

Key words: fund staffing, library, information service user.

Отримано: 19.04.2018

УДК 025.2:027.7(477.43-21)К-ПНУ

О. В. Литвиненко, м. Кам'янець-Подільський

КНИЖКОВІ ДАРИ – ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ПОПОВНЕННЯ БІБЛІОТЕЧНОГО ФОНДУ (з досвіду роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 2007-2017 рр.)

У статті розглянуто традиції дарування книг, критерії та вимоги щодо дарчих видань. Акцентовано увагу на важливості проведення акції «Подаруй бібліотеці книгу!», відзначено активних дарувальників К-ПНУ ім. Івана Огієнка.

Ключові слова: акція «Подаруй бібліотеці книгу!», фонд, поповнення, дарувальники, інформаційний ресурс.

Мета статті – подати персональний склад, та відомості про книжкові збірки та окремі видання, подаровані бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Також було здійснено вибіркове виявлення фрагментів окремих книгозбірок і видань, у різних періоди подарованих К-ПНУ імені Івана Огієнка, які зараз зберігаються у фондах. Вагомими джерелами поповнення нашої бібліотеки є подарунки авторів, читачів, різних установ, спонсорів, книгообмін та кошти університету.

Головним напрямом бібліотечної роботи завжди було і залишається комплектування фонду, його удосконалення. До теми формування книжкових фондів зверталися І. Сливка, В. Геринович, С. Сірополко, О. Пащенко, А. Копилов,

О. Завальнюк, І. Винокур, В. Прокопчук, О. Комарницький, Л. Баженов, О. Айвазян, Л. Філінюк та ін.

Першим у формування книгозбірні внесок зробив відомий український церковний і громадський діяч, мовознавець, історик церкви, ініціатор створення Кам'янець-Подільського державного українського університету та його ректор митрополит Іларіон (в миру Іван Іванович Огієнко), який подарував 114 книг. Його сучасники згадують: «Ректор через пресу і листовно звертався до керівників наукових установ, навчальних закладів, різних товариств, приватних осіб з проханням «докласти своїх зусиль до збудування нового культурного огнища і подарувати в бібліотеку університету книжок, що в їх тепер відчувається особливо потреба і що їх немає змоги придбати навіть за великі гроші». На прохання І. Огієнка 408 томів наукової літератури надійшло від Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка зі Львова, 6600 книг передав губстаткомітет, міська чоловіча організація виділила 2716 примірників, суттєво поповнили бібліотеку раритетами Подільська духовна семінарія, Київський університет, Подільське церковне історико-археологічне товариство, очолюване Ю.Й. Січинським. Юхим Йосипович подарував бібліотеці 59 стародруків, 30 томів Актів Віленської архівної комісії, 30 книг різного змісту, а також 23 книги з власної збірки [9, с.24].

Декан фізико-математичного факультету професор Д.Г. Бучинський подарував університетові всю свою цінну спеціальну бібліотеку [4, с.416].

За дорученням військово-архівної комісії Головного управління місцевих урядів УНР передано у повне розпорядження університетської бібліотеки архів дворянського зібрання та колишнього жандармського управління. Щедрий книжковий дар зробив департамент середніх і вищих шкіл Міністерства народної освіти. 10 пудів книжок для університету доставила літаком в Україну дипломатична місія УНР у Румунії. Університетська бібліотека поповнювалася й за рахунок книг, що були у покинутих поміщицьких маєтках Кам'яниччини, Вінниччини [9, с.25]. Крім цього бібліотеці Університету подарували свої видання такі видавництва: 1) «Союз» Харківського Кредитового Союзу Кооперативів, 2) «Українська школа», 3) «Серп і Молот», 4) «Грунт», 5) «Вернігора», 6) «Дзвін» [4, с.417]. Бібліотека поповнювалася й виданнями викладачів та службовців університету,

У 70-х роках минулого століття завдяки старанню І. Винокура бібліотека поповнилась невеликим зібранням книг археологічної, історичної тематики, випуски історичних джерел з філології, мистецтвознавства, філософії професора зі світовим ім'ям М.І. Артамонова. 1974 року І.С. Винокур разом із завідуючим інститутською книгозбірнею Й.І. Токарем виїхали до Ленінграда. Як виявилось, там були й інші претенденти на артамонівську спадщину. Тому перевезти до Кам'яниччини-Подільської вдалося лише частину бібліотеки, але і те, що потрапило сюди, виглядало досить солідно. Загалом до нашого навчального закладу було переправлено більше тисячі монографій, посібників, збірників, журналів тощо [2, с.117].

2006 року започатковано акцію «Подаруй бібліотеці книгу!», спрямовану на поповнення фондів та підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу, складено комісію, розроблено відповідні документи.

Викладачі університету традиційно продовжили дарувати бібліотеці власні монографії та підручники на паперових та електронних носіях, що значно покращило забезпечення навчальних дисциплін.

Значно активував поповнення бібліотечного фонду професор О.М. Завальнюк – 2822 прим., який за особисті кошти закупляв літературу історичної тематики, ректор університету С.А. Копилов – 1257 прим., В.С. Прокопчук – 834 прим., В.І. Співак – 701 прим., О.М. Федьков – 619 прим., І.М. Конет – 600 прим., В.М. Федорчук – 263 прим. та 782 документа на електронних носіях

об'ємом 9,3 ГБ (гігабайт), О.А. Рарицький – 580 прим., П.С. Каньоса – 504 прим., М.Д. Матвеев – 388 прим., К.І. Демчик – 243 прим., Е.І. Сохаська – 219 прим., В.А. Дубінський – 151 прим., О.В. Савицька – 100 прим., О.Б. Комарницький – 100 прим., В.М. Лабунець – 87 прим., І.О. Кучинська – 86 прим., Т.В. Сторчова – 61 прим., Н.О. Урсу – 160 прим., З.П. Яропуд – 73 прим., І.І. Стасюк – 44 прим., С.П. Миронова – 40 прим., В.О. Савчук – 188 прим., а також жорсткий диск, на якому зафіксовано 487 тисяч видань в електронній формі. Ці документи обліковано в електронній базі даних університетського сайту під назвою «Електронна бібліотека», Саме завдяки В.О. Савчуку, який на той час займав посаду проректора з міжнародних відносин, сформовано в університеті кабінет полоністики, отримано бібліотекою в дар від французької делегації велику партію літератури.

Особливо пишаємось цінними закордонними виданнями завдяки благодійництву відомого громадського діяча, історика і краєзнавця, етнографа, мецената Євгена Паранюка мешканця Нью-Йорка, який передав бібліотеці університету – 1332 примірники, переважно англомовних видань, серед них – словники, монографії, збірники. Вони займають окремі стелажі з написом: «Дарункові видання Євгена Паранюка» [3 с.44]; Українського історика, журналіста, громадського і політичного діяча, члена НТШ, УВАН, Українського історичного товариства, доктора історичних наук, професора з Канади (м. Торонто) Василя Вериги. Його дарунк – 80 примірників книг. Це видання, що репрезентують дослідження питань новітньої історії України, історії українських поселень поза Україною. Пишаємось дарунками видатних діячів таких як, В.А. Смолій, доктор історичних наук, академік НАН України, директор Інституту історії України НАН України, який уже багато років бере активну участь у поповненні бібліотеки університету науковою літературою історичної тематики. Це – низка збірників документів і матеріалів з часів історії Києва найдавніших часів до 2000 року, книги про позасудові репресії членів сімей учасників національно-визвольного руху, Київ у дні нацистської окупації, науково-документальні збірники «З архівів ВУЧК ГНУ НКВД КГБ».

Посольство Російської федерації презентувало – 533 примірники літератури навчального характеру; Хмельницька федерація футболу – 158 прим., наукове товариство ім. Шевченка м. Острога – 165 прим., представники французької делегації – 720 прим.

У 2016 році бібліотека нашого закладу отримала з особового фонду українського політичного і громадського діяча, голови Центрального Об'єднання українських націоналістів Павла Дорожинського, літературу в кількості 1736 назв документів. Це спогади учасників та очевидців подій в Україні, які були написані та видані діаспорами, релігієзнавчі документи, художні та літературознавчі документи. Переважна кількість документів українською мовою. Також є видання англійською, німецькою, французькою, польською, португальською, хорватською мовами. Хронологічні межі документів охоплюють період від початку ХХ ст. й до сьогодні.

Фонд бібліотеки поповнено виданнями вищих навчальних закладів України, якими було передано безоплатно понад 100 видань. У акції взяли участь такі вищі заклади України: Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, Києво-Могилянська Академія, Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова, Хмельницький національний університет, Львівський національний університет ім. І. Франка, Закарпатський державний університет, Інститут педагогіки НАН України, Інститут психології імені Г.С. Костюка національної академії педагогічних наук України та ін.

Протягом десятиліть бібліотека університету проводить підсумкові засідання з участю членів бібліотечної ради університету, їх результати висвітлюються у засобах масової інформації та на сайті університету.

Отже, подарункові видання на сьогоднішній день є основним джерелом комплектування фондів. Колектив бібліотеки висловлює щиру подяку викладачам університету, які дарують, передають видані ними підручники і посібники, монографії та інші видання у бібліотеку і таким чином формують фонд наукових праць викладачів університету.

Нагадуємо, що ця акція в бібліотеці продовжується. Запрошуємо всіх небайдужих цінителів книги взяти участь в акції, і зробити цим самим зробити посильний внесок у примноження загальнодоступних книжкових скарбниць.

Список використаних джерел:

1. Биковський Л. Бібліотека Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету (Спомини). Нью-Йорк ; Вінніпег, 1949. 9 с.
2. Гуцал В.А., Винокур І.С. Турбота про бібліотечні справи. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство*. Вип. 4 / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. С. 116-124.
3. Євген Паранюк: етнограф, дослідник української діаспори, меценат (до 90-річчя від дня народження) : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка ; Центр дослідж. іст. Поділля; Наук. т-во ім. Тараса Шевченка у Словаччині ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін. Нью-Йорк ; Кам'янець-Подільський ; Пряшів : Оіом, 2013. 168 с.
4. Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921 рр.) у документах і матеріалах / уклад., авт. ст.: С.А. Копилов, О.М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. 848 с.
5. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2008. Вип. 1. 400 с.
6. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. Вип. 3. 328 с.
7. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. Вип. 4. 396 с.
8. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту: історичний нарис / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 284 с. : іл.
9. Прокопчук В.С. І.Г. Сливка – організатор і перший керівник фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство* / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. Вип. 2. С. 20-30.

The article deals with modern traditions of gifting books, criteria and requirements for gifting books. The emphasis is placed on the importance of the action «Give to the Library a Book!», the active gift givers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University are noted.

Key words: *action «Give to the library a book!», Fund, replenishment, gift givers, information resource.*

Отримано: 25.04.2018

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ

У статті досліджується теоретичний і практичний досвід формування бібліотечних фондів в умовах розвитку інформаційних технологій та використання Інтернету.

Ключові слова: комплектування, бібліотечний фонд, електронний документ, бібліотека університету, інформаційні технології, Інтернет-ресурси.

Значною складовою сучасної роботи бібліотек ЗВО є запровадження інноваційних технологій у комплектуванні бібліотечних фондів. У бібліотеках формується новий організаційно-технологічний режим придбання видань, заснований на вивченні ефективності традиційних і нових джерел комплектування.

Проблема комплектування бібліотечних фондів електронними ресурсами в бібліотеках університетів знайшла своє відображення у працях Бабенко Ю., Богданова Г., Лішук Т., Павлів Н., Подуфала Ю., Ярошенко Т. та ін. [1-5].

Метою нашої роботи є дослідження Інтернет-ресурсів як джерела комплектування бібліотечного фонду електронних документів та визначення наслідків діяльності бібліотеки університету з формування фонду електронної бібліотеки (електронних ресурсів) на прикладі НБ ХНУ.

З огляду на виклики часу, бібліотека Хмельницького національного університету здійснює не лише збір та обробку друкованих видань, а й орієнтується на поповнення фонду електронними документами, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет, електронні бази даних, передплату на електронну періодику.

Бібліотечний фонд як відкрита система, сьогодні не може ефективно функціонувати без кумулювання, зберігання та організації використання мережевих та аналогових електронних видань, питома вага яких у світовому документному потоці постійно збільшується. На допомогу бібліотечним фахівцям інтенсивно формується електронна надбудова, до якої належать WEB-сайти видавництва, Інтернет-магазини та передплатні агентства, електронні бібліотеки, веб-сторінки урядових організацій, інші Інтернет-ресурси. Видавництва та книготорговельні фірми мають власні сайти, що дає змогу оперативно знайомитись із репертуаром видань та порівнювати ціни на запропоновані книжки. Щоправда, перелік видань, які пропонуються Інтернет-магазинами не завжди відповідає потребам ЗВО. Шукаючи нові джерела постачання, відділ комплектування наукової бібліотеки ХНУ заключає прямиї угоди з видавництвами, домовляється з книготорговельними організаціями та фірмами. Зокрема, вже багато років працює з WEB-сайтами таких видавництв як «Центр навчальної літератури» <http://cul.com.ua/>, ТОВ «Кондор-видавництво» <http://www.condor-books.com.ua/>, «Знання» <http://znannia-pc.com.ua/>, «Наукова думка» <http://www.ndumka.kiev.ua/>, «Академія» <http://academia-pc.com.ua/>, видавництво Львівської політехніки <http://vlp.com.ua> та багатьма іншими.

Сучасні дослідники трансформації процесу комплектування зазначають, що для більшості українських бібліотек закладів вищої освіти, основним видом поточного комплектування є заочне. Таке комплектування засновано на роботі з прайс-листами і каталогами видавництв, книготорговельних організацій у паперовому й електронному вигляді. Ці джерела містять мінімальні відомості про ви-

дання, які іноді доповнені рекламними анотаціями, обкладинками, змістом видань, невеликим уривком тексту, що значно підвищує інформативність повідомлень. Ефективність поточного комплектування також залежить від ступеня застосування комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Для успішної діяльності комплектатору необхідна актуальна інформація про поточний стан книжкового ринку. На жаль, хаотичність книжкового ринку, зростання кількості видавців, відсутність оперативної бібліографічної інформації про обсяг виданих документів ускладнюють процес поповнення фондів бібліотек [1, с.21].

В умовах швидкого збільшення об'єму інформаційних ресурсів, доступних через глобальну мережу, і одночасного обмеження фінансових коштів і фізичних можливостей, зростання фондів змінюються ролі бібліотекаря і бібліотеки. Із зберігачів інформації бібліотекарі перетворюються у посередників, які забезпечують до неї доступ. Серед засобів комплектування, крім купівлі, дару, документообміну, передплати на електронну періодику та комерційні бази даних, НБ ХНУ налагодила отримання обов'язкового примірника електронних видань із редакційно-видавничого центру університету і проводить роботу щодо включення до електронної бібліотеки університету електронних копій монографій, підручників викладачів, які видані за межами університету, в інших видавництвах України, а також заключає договори з іншими бібліотеками ЗВО щодо обміну інформаційними ресурсами та створення спільних БД.

Високі темпи зростання цін на друковані та електронні періодичні видання, нестача коштів на передплату профільних наукових журналів призвели до відмови від придбання дорогих видань, які не користуються підвищеним попитом, надання переваги дистанційному доступу замість «володіння», забезпечення користувачів повними текстами необхідних їм статей замість передплати всього періодичного видання. Тому важливим напрямом використання мережевих технологій є зв'язок з книготорговельними та передплатними агентствами. Швидкість та простота доступу до різноманітних інформаційних ресурсів незалежно від часу та відстані – це унікальні переваги Інтернету, які не можуть і не повинні ігнорувати бібліотеки як документально-комунікаційні інституції.

Достатньо висока вартість електронних ресурсів сьогодні компенсується утворенням консорціумів бібліотек України з використання віддалених е-ресурсів. Наша книгозбірня приєдналась до асоціації «Інформаційно-консорціум» у 2000 році, передплативши базу даних EBSCO, і отримала доступ до повнотекстових журналів з соціальних і технічних наук. Але дані БД не інтенсивно використовувалися користувачами.

З 2002 по 2007 р. бібліотека брала участь у проєкті INTAS «Доступ до електронних журналів для вчених нових незалежних держав» разом із 234 академічними, університетськими, обласними, публічними, науково-технічними бібліотеками України. Проєкт забезпечував науковців України (через бібліотеки) оперативною науковою інформацією з електронних журналів відомих європейських видавництв Springer (понад 1200 назв) та Blackwell Science (понад 400 назв).

У 2016 році НБ приєдналась до інноваційного проєкту ELibUkr (Електронна бібліотека України), основною метою якого є забезпечення доступу до світової наукової інформації, створення власних академічних ресурсів, а також інтеграція української науки у світову наукову комунікацію. Консорціум пропонує інформаційне та організаційне посередництво у передплаті важливих е-ресурсів для університетів, надає тестові доступи до наукових ресурсів, методичну підтримку з управління електронними ресурсами та розвитку інституційного репозитарію тощо.

Нещодавно бібліотека долучилася до корпоративного формування Інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань», метою якого є популяризація,

підвищення рейтингу та доступності електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів наукових книгозбірень України, за рахунок використання сучасних бібліотечних та веб-технологій. На разі науковцям університету відкрито доступ до наукометричної платформи (<http://webofscience.com/>) Web of Science.

Основна відмінність формування фонду електронних документів від традиційної технології пов'язана зі специфікою онлайн-ових документів – відсутністю окремого для кожного документа фізичного носія, новими джерелами комплектування та шляхами надходжень, файловою структурою електронних документів. У 2004 році науковою бібліотекою розроблена та затверджена «Концепція електронної бібліотеки Хмельницького національного університету», яка визначає політику її формування та представлення і є основою для розробки профілю її комплектування, визначає пріоритети у відборі видань для переводу в електронний вигляд, вирішує технологічні проблеми. Також розроблено низку регламентуючих документів з цього питання, як, наприклад: «Положення про електронну бібліотеку Хмельницького національного університету», «Положення про Web-сайт бібліотеки ХНУ», «Шлях електронного документу в науковій бібліотеці ХНУ», «Пошук документа в БД «Електронна бібліотека ХНУ». Модуль користувача: Інструкція» тощо.

Оскільки робота з опрацювання електронних ресурсів дещо відрізняється від традиційних бібліотечних процесів, для організації збереження електронних документів є обов'язковими наявність сучасних комп'ютерних засобів та мережевого обладнання, а також здійснення спеціальних заходів для захисту та збереження інформації. Тому в бібліотеці виокремлено окремий сервер, на якому зберігаються копії усіх електронних документів. Також у НБ організовано нові автоматизовані робочі місця для обслуговування користувачів електронними документами.

База даних «Електронна бібліотека Хмельницького національного університету» (http://lib.khnu.km.ua/asp/php_f/plage_lib.php) – самостійна повнотекстова БД, створена науковою бібліотекою для обліку, пошуку та відбору документів. До «Електронної бібліотеки» заносяться повнотекстові електронні ресурси: навчальні посібники, монографії, наукові статті, матеріали конференцій, періодичні видання тощо. Також додаються електронні версії методичних та навчальних посібників, авторефератів дисертацій, які передає редакційно-видавничий відділ університету. У відкритому доступі знаходяться матеріали конференцій Хмельницького національного університету та наукові журнали ХНУ: «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук», «Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки», «Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Технічні науки», «Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах», «Проблеми трибології». Розміщена «Електронна бібліотека» на сайті НБ ХНУ за адресою. Отже, загальний цикл формування фонду Електронної бібліотеки НБ ХНУ включає наступні процеси:

- моделювання фонду – ЕБ формується у відповідності із профілем університету, для книгозабезпеченості навчальних дисциплін ЗВО;
- комплектування – відбувається на замовлення користувачів бібліотеки (виокремлюються технології збору електронних документів – пошук в мережі Інтернет та технології оцифрування фондів – сканування паперових аналогів);
- облік надходжень у ЕБ ведеться за допомогою програмного продукту «УФД/Бібліотека».

Працівники сектору здійснюють:

- технічну обробку файлів документів;
- наукове опрацювання змісту документів, заносять в БД «УФД/Бібліотека»;
- розташування документів у файловому сховищі;

- зберігання і захист інформації;
- забезпечення умов використання (онлайнний доступ та локальне використання);
- аналіз інформації та моніторинг використання фондів електронних документів.

База даних «Періодичні видання» – електронна версія каталогу періодичних видань, містить інформацію про всі газети та журнали, що є у фонді бібліотеки та про нові надходження, дані про місце збереження видань у підрозділах бібліотеки.

З метою доведення до користувачів інформації про електронні ресурси відділ комплектування та наукової обробки документів бере участь в інформаційно-ділових зустрічах із викладачами кафедр.

У сучасній бібліотеці роль комплектатора та вимоги до нього значно зросли. Сучасний працівник відділу комплектування повинен орієнтуватися у ринку друкованих та електронних ресурсів; володіти основами бібліотечного маркетингу; вивчати інформаційні потреби користувачів бібліотеки; знати бібліотечне законодавство, авторське право і можливості отримання безкоштовного доступу до електронних ресурсів та права бібліотеки на використання електронних документів; основи бухгалтерського обліку, процес комплектування бібліотечних фондів в автоматизованому режимі з використанням Інтернет-ресурсів.

Таким чином, у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету на основі веб-сайту книгозбірні за допомогою Інтернет-ресурсів та бібліотечних фахівців, науковцям надається доступ до широкого спектру сервісів (замовлення нової літератури, книгозабезпеченість, тощо) та електронних документів – від власних ресурсів (ЕК, ЕБ, інституційного депозитарію тощо) до наукових світових платформ (Web of Science, Springer, Scopus тощо). На основі отриманого досвіду та проведеного дослідження, можна констатувати, що:

- ресурси Інтернету значно полегшують пошукову роботу бібліотечних фахівців, але, водночас, розширюють функціональні обов'язки працівників відділу комплектування;
- використання мережі Інтернет, як джерела комплектування бібліотечного фонду, з одного боку, сприяє розширенню доступу до світових наукових ресурсів, а з іншого, дає змогу розкривати світовій науковій спільноті потенціал університету;
- управління Електронною бібліотекою – процес, який потребує розуміння шляху електронних ресурсів у бібліотеці, системної роботи з ними, вироблення технології щодо їх відбору, обліку, каталогізації, популяризації та вилучення;
- нормативно-правова база організації роботи з електронними ресурсами в Україні потребує подальшого вивчення та удосконалення, так як не може бути сформована, поки не почнуть функціонувати загальноукраїнські БД «Електронний каталог» та «Електронна бібліотека», створення яких задекларовано в «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України».

Список використаних джерел:

1. Бабенко Ю. Інформаційне забезпечення процесу комплектування документного фонду бібліотеки вищого навчального закладу в умовах сьогодення. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2017. №1. С 20-23.
2. Богданов Г. Бібліотеки сучасних німецьких університетів та тенденції формування їхніх фондів. *Вісник Книжкової палати*. 2017. №7. С. 20-23.

3. Ліщук Т., Павлів Н. Особливості процесу комплектування сучасної університетської бібліотеки: на прикладі Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10823/Lishchuk_Pavliv_Osoblyvosti_protseu_komplektuvannia.pdf. (дата звернення 19.04.18).
4. Подуфала Ю., Рябець І. Інформаційне забезпечення комплектування документно-інформаційними ресурсами бібліотеки ВНЗ. *Вісник Книжкової палати*. 2016. №2. С. 26-28.
5. Створення та використання електронних ресурсів в університетах України: за результатами дослідження / [упоряд.: Т.О. Ярошенко, С.О Чуканова ; ред. О.В. Патрушева]; Українська бібліотечна асоціація, Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» [та ін.]. Київ, 2012. 64 с. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1250> / (дата звернення 19.04.18).

The article deals with theoretical and practical experience of the formation of library funds in the conditions of the development of information technologies and the use of the Internet.

Key words: *manning, library fund, electronic document, university library, information technologies, Internet resources*

Отримано: 10.03.2018

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 027.7:005.591.6(477-25)КНУКіМ

С. Є. Толочко, м. Київ

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті охарактеризовані основні напрями діяльності Наукової бібліотеки КНУКіМ як інформаційного центру університету. Окреслені наукові дослідження бібліотеки, напрями проектної діяльності, приділена увага віртуальним виставкам бібліотеки.

Ключові слова: наукова бібліотека КНУКіМ, інновації, проектна діяльність, віртуальні виставки, соціальні мережі, веб-сайт.

Ніхто не отримав університетського диплома в бібліотеці, але ніхто ще не отримав диплома без бібліотеки.

Пітер Кауфман.

На сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікативних технологій від бібліотечних установ очікується постійне оновлення традиційних функцій, упровадження інноваційних форм надання послуг користувачам.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» подано таке визначення поняття: «інновації – новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери... це новий продукт (виріб, технологія, організаційна форма), що є результатом практичного застосування наукових і науково-технічних знань, що приводять до успіху на ринку та забезпечують соціальний або інший корисний ефект» [1, с.27].

Поняття «інновація» увійшло й утвердилося у нашому професійному житті разом із новими інформаційними технологіями. У бібліотечній практиці інновації – це реалізовані ідеї, кінцевий результат здійснення процесу. За частотою вживання їм сьогодні не має рівних – всі говорять про інноваційну діяльність.

Бібліотеки закладів вищої освіти постійно розвиваються, удосконалюють структуру і бібліотечні технології, впроваджують нові форми і методи обслуговування, стають інформаційними центрами. Все це сприяє реалізації місії бібліотеки – створення простору для максимально комфортного, якісного задоволення інформаційних потреб освітнього процесу та наукових досліджень в університеті.

Бібліотеки як середовище формування інформаційних ресурсів суспільства знань покликані накопичувати, синтезувати та пропонувати суспільству інтелектуальний інформаційний продукт на різноманітних носіях інформа-

ції. Стратегія розвитку бібліотеки неможлива без використання новітніх інформаційних технологій, які охоплюють основні технологічні процеси – від формування до ефективного використання бібліотечно-інформаційних ресурсів. Інформаційні технології – це те, на чому базуються всі прогресивні світові процеси та є ознакою інноваційної діяльності.

Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв – інформаційний центр, що задовольняє та забезпечує інформаційні потреби користувачів різних категорій; виявляє, досліджує і впроваджує у практику своєї діяльності сучасний сервіс; здійснює наукову діяльність у книгознавчому, інформаційно – бібліографічному напрямах.

Упродовж майже 35 років (1982-2017) бібліотека є методичним центром для бібліотек закладів вищої освіти культури та мистецтв I-II рівнів акредитації. Основними функціями бібліотеки як методичного центру є: консультаційна, інформаційна, організаційна, аналітична. Вони передбачають виявлення, узагальнення і розповсюдження передового досвіду із застосуванням у бібліотеках сучасних технологій. До методичного об'єднання входить 25 бібліотек [3, с.10-11].

Бібліотека – осередок культурно-просвітницького та виховного життя вищу, місце проведення наукових заходів презентацій книг письменників, викладачів університету, книжкових виставок, тематичних переглядів, творчих виставок декоративно-прикладного мистецтва.

Самостійні наукові дослідження бібліотека проводить за науковими темами: «Оцифрування рідкісних та цінних видань як складова вивчення, збереження, використання фондів наукової бібліотеки КНУКіМ»; «Історія КНУКіМ»; «Вчені КНУКіМ у культурно-мистецькому розвитку країни. Підготовка біобібліографічних посібників». Результатом наукової роботи є підготовка наукових, науково-бібліографічних та науково-популярних видань, що публікуються у серіях: «Вчені КНУКіМ», «Видатні постаті КНУКіМ» та «Знаменні дати КНУКіМ».

Важливим напрямом бібліотеки є проектна діяльність. Так, мета *культурно-просвітницького проекту «Скарби нації»* – дослідження і популяризація об'єктів нематеріальної культурної спадщини України. Передбачає створення електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Нематеріальна культурна спадщина України» за 6 напрямками [4, с.158]. На сайті бібліотеки вже презентовано джерельну та інформаційну складову трьох частин: «Петриківський розпис» (є англійська версія); «Косівська мальована кераміка»; «Кролевецькі ткани рушники».

Інформаційний проект «12+ книг року» має на меті інформування наукової спільноти України про нові видання (монографії, навчальні посібники, підручники, словники) викладачів університету, що публікуються у поточному році і є у фонді бібліотеки. Важливою структурною частиною проекту є презентація найновіших наукових доробків викладачів Київського національного університету культури і мистецтв у читальній залі бібліотеки, наприклад навчальних посібників: «Сучасний танець. Основи теорії і практики» колективу авторів кафедри сучасної хореографії; «Філософія: наука і культура» К.М. Кириленко; «Гостинність в українській традиційній культурі» В.А. Русавської та ін. Від 2018 року проект набув нового вигляду і створюється на платформі Genial.ly у форматі інтерактивного плакату [2].

У напрямі формування інформаційної культури наукова бібліотека КНУКіМ систематично працює з кафедрами та науковими підрозділами університету, надаючи необхідну методичну допомогу з питань: укладання і підготовки до видання бібліографічних покажчиків, списків літератури, створення електронних баз даних на допомогу науковій та навчально-виховній роботі; виконання різних видів бібліо-

техних довідок; проведення бібліографічних оглядів, практичних занять; організації книжкових виставок; занять з основ інформаційної культури, бібліотекознавства та бібліографії. Велике значення для студентів, магістрів та аспірантів вишу має проведення «Днів фахівця», учасники яких знайомляться з літературою зі спеціальності, фаховими періодичними виданнями, наявними у фонді бібліотеки.

Виставкова діяльність бібліотеки – це публічна демонстрація спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших носіїв інформації, що рекомендуються користувачам бібліотеки для огляду і ознайомлення. Виставка припускає безпосередній показ книг або матеріалів, що розкривають їх вміст вигляді, що сприймається візуально. Успіх виставкової діяльності підвищується, якщо вона реалізується у взаємозв'язку з іншими видами бібліотечного обслуговування – бібліографічного і фактографічного [6, с.167-168].

Виставкова діяльність бібліотеки була і залишається важливою складовою бібліотечного обслуговування. В останнє десятиліття в усі сфери діяльності людства стрімко увірвався термін «віртуальність». Віртуальна книжкова виставка – це публічна демонстрація в мережі Інтернет за допомогою засобів веб-технологій віртуальних образів спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших носіїв інформації, а також загальнодоступних електронних ресурсів, що рекомендуються віддаленим користувачам бібліотеки для огляду, ознайомлення і використання. Виставка передбачає віртуальну презентацію видань, розкриває їх зміст, а також надає доступ до матеріалів бібліографічного, фактографічного, енциклопедичного характеру, що існують в електронному вигляді і доступні в мережі Інтернет. Переваги віртуальних виставок очевидні: вони доступні усім користувачам бібліотеки в режимі on-line; не пов'язані з суто фізичними обмеженнями, що притаманні традиційним виставкам у приміщенні бібліотеки. На сайті бібліотеки представлено більше 30 віртуальних виставок. Серед підготовлених у 2018 році наведемо: «Всесвітній мандрівник» (190 років від дня народження Жуля Верна (1828-1905), «Так ніхто не кохав» (120 років від дня народження українського письменника, поета Володимира Миколайовича Сосюри (1898-1965) та ін.

Певна частина віртуальних виставок створюється за допомогою он-лайн сервісів, наприклад: «Титан українського хорового мистецтва», підготовлено до 60-річчя від дня народження заслуженого працівника культури України Петра Андрійчука на сервісі Genial.ly; «Український Петрарка. Поетичні збірки Миколи Ткача» – на сервісі Thinglink; «Календар знаменних дат КНУКіМ у просторі і часі» – на сервісі Prezi.

Електронні інформаційні ресурси відіграють усе важливішу роль у розвитку науки та освіти, змінюючи форми бібліотечно-бібліографічного обслуговування, підвищуючи оперативність та якість надання інформаційних послуг. Упровадження технологічних інновацій у роботу бібліотеки зумовило кардинальні зміни у процесах створення, доступу та розповсюдження інформації, зокрема це підключені до мережі Internet 32 робочих місця бібліотекарів, повне покриття зоною Wi-Fi усієї території бібліотеки.

Сторінка бібліотеки у соціальній мережі Facebook, створена у 2016 році, інформує користувачів про режим роботи, адресу, містить посилання на сайт, коментарі та оцінку «друзів», короткі повідомлення про діяльність бібліотеки, наприклад: «Підвищення інформаційної культури студентів : від теорії до практики», «Професійне зростання співробітників Наукової бібліотеки КНУКіМ», «У професійних реаліях». Студенти, перебуваючи у статусі «друзів бібліотеки», оперативно інформуються про всі події та заходи, що відбуваються у бібліотеці, можуть коментувати та вносити пропозиції щодо покращення її діяльності [5, с.157].

Обличчям бібліотеки в інформаційному просторі є сайт, що надає доступ до електронного каталогу і баз даних, електронної бібліографічної продукції бібліотеки, пропонує он-лайн послуги з виконання віртуальної довідки, індексування документів, електронної доставки документів.

Невід'ємною частиною веб-сайту бібліотеки є віртуальна довідкова служба. Це – можливість отримати інформацію про наявність у фонді необхідних видань, підібрати тематичний список літератури та отримати інші види бібліотечних послуг, що надаються широкому колу користувачів.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що бібліотека КНУКиМ – інформаційний центр університету, осередок культурно-просвітницького та виховного життя вишу, місце проведення презентацій книг, творчих виставок декоративно-прикладного мистецтва. Провідними функціями бібліотеки є: інформаційна, виставкова, просвітницька, науково-дослідна, які спрямовані на формування ціннісних орієнтацій користувачів, дослідження та репрезентацію фондів бібліотеки. Реалізуючи вищезазначені функції бібліотека систематично працює із кафедрами та науковими підрозділами університету, створюючи електронні бази даних на допомогу науковій та навчально-виховній роботі; презентуючи науковий доробок викладачів.

Кардинальні зміни у процесах створення, доступу та розповсюдження інформації стали можливі завдяки впровадженню інновацій у роботу бібліотеки. Мережа Internet використовується для інформаційного забезпечення наукового та навчального процесів; публікації власних електронних інформаційних ресурсів; вирішення завдань з удосконалення бібліотечної технології.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність». *Законодавство України у сфері інноваційної діяльності* : зб. законодав. актів: за станом на 25 трав. 2007 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. Київ : Парлам. вид-во, 2007. С. 27-42.
2. Книги квітян: інформ. проект «12+ книг 2018 року» : інтерактивний плакат / підгот. Олена Скаченко; бібліогр. ред. Олена Омеляненко-Набуліна; техн. підтримка Євгена Дорошенка; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка. Електрон. текст. і граф. дані. Київ, 2018. URL: <https://view.genial.ly/5acd6a6710d0df38498be252/interactive-image> (дата звернення: 11.04.2018). Створено на сервісі Genial.ly.
3. Методична робота наукової бібліотеки КНУКиМ: традиції та сучасність / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка ; уклад. О.О. Скаченко. Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2013. С. 10-11.
4. Скаченко О.О. Інноваційно-освітній проект «Скарби нації» та його реалізація у Науковій бібліотеці КНУКиМ. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. Одеса, 2016. Т. 21, вип. 1. С. 158-166.
5. Скаченко О.О. Трансформація інноваційно-методичної діяльності бібліотеки університету. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. Одеса, 2015. Т. 20, вип. 1. С. 154-161.
6. *Справочник библиотечаря* / науч. ред.: А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. Санкт-Петербург : Профессия, 2002. С. 167-168.

The article describes the main directions of activity of the Scientific Library of KNUCaA as an information center of the University. The scientific researches of the library, directions of the project activity, the attention paid to the virtual exhibitions of the library are outlined.

Key words: *KNUCaA Scientific library, innovation, project work, virtual exhibitions, social network, web-site.*

Отримано: 02.05.2018

ХМЕЛЬНИЦЬКЕ ОБЛАСНЕ МЕТОДИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ: БАГАТОГРАННІСТЬ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЄДИНА МЕТА

У статті подано коротку історичну довідку про бібліотеки методичного об'єднання та висвітлено основні напрями діяльності Хмельницького обласно-методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти та наукової бібліотеки як його методичного центру.

Ключові слова: *методичне об'єднання, бібліотека закладу вищої освіти, інформаційне та бібліотечно-бібліографічне обслуговування користувачів, просвітницька діяльність.*

Хмельницьке обласне методичне об'єднання (МО) бібліотек закладів вищої освіти – це співдружність книгозбірень, об'єднаних однією метою: забезпечення найбільш повного та якісного інформаційного обслуговування користувачів із застосуванням сучасних інформаційних технологій.

Активна співпраця бібліотек вищів Хмельниччини розпочалася з 2001 року, коли за Наказом Міністерства освіти і науки України бібліотека, тоді ще Технологічного університету Поділля, стала обласним методичним центром, а її директор, Петрицька В.М., – головою Хмельницького методичного об'єднання. Понад 10 років очолює та координує діяльність об'єднання за усіма напрямками бібліотечної роботи Айвазян О.Б., кандидат історичних наук, відмінник освіти.

Метою статті є висвітлення досвіду роботи бібліотек методичного об'єднання, окреслення найважливіших проблем та перспективних завдань.

Сьогодні до складу об'єднання входить 6 бібліотек із загальним штатом 97 працівників та бібліотечним фондом понад 2 мільйони 500 тисяч примірників. Щороку бібліотеками обслуговується більше ніж 20 тисяч користувачів. За минулий рік кількість відвідувань книгозбірень об'єднання склала понад 1 млн. 100 тисяч (враховуючи кількість звернень до веб-ресурсів бібліотек), а кількість книговидач – майже 2 млн.

Кожна бібліотека об'єднання цікава своїм досвідом та історією. Так, бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка заснована 1918 року (сьогодні відзначає столітній ювілей). Її основу заклала особиста колекція Івана Огієнка. Тут працювали видатні просвітителі Сірополько (написав перші правила користування бібліотекою), Плевако, Ясинський, Драй-Хмара, Книщенко та ін. Велику частину фондів бібліотеки становлять дарчі колекції викладачів та губернаторів міста, передані з семінарії та архіву. На сьогодні фонд рідкісної книги становить понад 27 тисяч примірників.

Наукова бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету веде свій відлік з березня 1921 року, коли на базі сільськогосподарського факультету було створено Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут. Основою фонду бібліотеки були книги, передані з Кам'янець-Подільського університету і бібліотеки духовної семінарії, в історичній будівлі якої і розташована бібліотека сьогодні. Чітко окреслене галузеве спрямування фонду визначило місце бібліотеки як центру Хмельницького територіально-об'єднання сільськогосподарських бібліотек. Фонд рідкісної книги – понад 800 примірників документів.

Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії створена 1921 року разом із заснуванням у м. Хмельницькому педагогічних курсів. За роки існування книгозбірня пройшла великий і складний шлях становлення та розвитку. Була бібліотекою педагогічних курсів, технікуму, училища, коледжу, інституту, а з 2005 року – академії. Відкрив книгозбірню директор Проскурівських педагогічних курсів – Дмитро Іванович Попа – кваліфікований педагог, представник дореволюційної інтелігенції. До складу МО бібліотека увійшла у 2003 році.

Бібліотека Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту розпочала свою діяльність 1957 року з одного пункту видачі як бібліотека Кам'янець-Подільського торгово-кооперативного технікуму. Родзинкою бібліотеки є технічне забезпечення та сучасний інтер'єр читальних залів, завдяки якому кожний зал представляє різні періоди історії: античність, добу народного просвітництва, добу національного відродження та епоху сьогодення.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету створена 1962 року як бібліотека загально-технічного факультету Українського поліграфічного інституту, потім – інституту побутового обслуговування, зараз – національного університету. Сьогодні бібліотека – це сучасний науковий, освітній, культурно-просвітницький та інформаційний центр, у якому повністю автоматизовані усі бібліотечні процеси та який продовжує працювати за новітніми технологіями.

Бібліотека Хмельницького університету управління та права, наймолодша серед книгозбірень об'єднання, заснована 1993 року як бібліотека Хмельницького філіалу Одеського відкритого університету, далі Хмельницького інституту, а тепер університету. Нове приміщення, яке отримала книгозбірня, технічні засоби та обладнання сприяють поліпшенню системи обслуговування читачів, подальшому розвитку інформаційних технологій, які чи не з самого початку заснування книгозбірні впроваджуються в роботу.

Уже 17 років наукова бібліотека ХНУ як обласний методичний центр отримує від бібліотек об'єднання щорічну планово-звітну документацію та намагається допомогти бібліотекам у вирішенні їхніх складних завдань. НБ займається збором та узагальненням державної статистичної звітності про діяльність бібліотек ЗВО області; проведенням соціологічних досліджень для наукового планування; узагальненням інформації про діяльність бібліотек; інформує книгозбірні об'єднання про нормативні документи (рішення НМБК, конференції, засідання), кращий досвід бібліотек та інші матеріали; надає стаціонарне та дистанційне консультування. Особлива увага в роботі обласного методоб'єднання приділяється підвищенню кваліфікації фахівців книгозбірень, членів методичного об'єднання. Бібліотечні працівники запрошуються в НБ ХНУ на спеціально підготовлені заняття з підвищення кваліфікації та семінари. Особливе місце в системі підвищення кваліфікації працівників бібліотек методичного об'єднання займає така форма, як науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, спрямовані на глибоке вивчення досвіду, теоретичне його осмислення, вироблення практичних рекомендацій. Наукова бібліотека ХНУ є організатором заходів, які щорічно проводить на базі різних бібліотек об'єднання, що дає змогу книгозбірням заявити про себе в навчальному закладі та отримати практичний досвід проведення конференцій, написання доповідей, виступів тощо. В останні роки активізувалось співробітництво в професійному середовищі, плідно розвиваються відносини з бібліотеками інших регіонів. Працівники книгозбірень беруть активну участь у семінарах, конференціях, роботі круглих столів регіонального та всеукраїнського рівнів [2, с.263].

На сайті книгозбірні для бібліотекарів МО створена та постійно оновлюється сторінка «Методичне об'єднання» (http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/struktura.php), на якій представлена інформація для збагачення знань, підвищення професійної майстерності. На сторінці розміщена віртуальна виставка «Сучасна бібліотека: напрями та стратегії розвитку», яка постійно доповнюється новими фаховими виданнями. Для книгозбірень об'єднання є можливість не лише переглянути інформацію про новинки, але й, ознайомившись зі змістом, замовити документи або копії певних сторінок представлених видань. Подається інформація про всі конференції та семінари, які проводились для МО, починаючи з 2001 року. Це програми їх проведення, повні тексти доповідей, які супроводжуються мультимедійними презентаціями, а також фотозвіти конференцій. Щороку оновлюється рубрика «Статистичні показники», в якій подаються основні показники діяльності бібліотек на поточний рік та виконані у звітному році. На засіданні методичної ради НБ ХНУ (№3 від 2014 р.) прийнято рішення започаткувати електронне видання – щорічний інформаційно-аналітичний збірник «Бібліотеки ЗВО Хмельниччини: цифри та факти» (за матеріалами звітів про роботу бібліотек вищих закладів освіти регіону), мета якого – висвітлювати сучасний стан, інноваційний розвиток та проблеми діяльності бібліотек методичного об'єднання. Матеріали видання готуються на основі аналітичного опрацювання звітів про роботу бібліотек об'єднання та групуються за основними напрямками діяльності книгозбірень: обслуговування користувачів, довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування, просвітницька робота, комплектування та облік фонду, система каталогів, науково-методична й маркетингова діяльність, інформаційні технології та комп'ютерне забезпечення. З 2015 року на сайті НБ започатковано нову рубрику для бібліотек об'єднання «Фахівцю на замітку», яка наразі містить цікаві у фаховому плані матеріали, які сприяють підвищенню кваліфікації працівників та їхньому творчому й професійному зростанню, як от: чинні ДСТУ; нормативно-правові документи; презентації створені працівниками книгозбірні; «Маніфест бібліотекаря»; матеріали щодо авторського права тощо.

МО має свій друкований орган – інформаційний бюлетень «Бібліотека в освітньому просторі» (http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/byuletlen.htm), який видається з 2004 року науковою бібліотекою ХНУ. Мета видання – розповсюдження нових, перспективних ідей, форм та методів бібліотечної роботи, надання методичної та практичної допомоги книгозбірням об'єднання з основних питань бібліотечної діяльності. Повні тексти усіх номерів інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому просторі» представлені на сайті бібліотеки на сторінці «Методичне об'єднання».

Надаючи методичну та консультативну допомогу книгозбірням, наукова бібліотека ХНУ як методичний центр бібліотек ЗВО Хмельницької області має на меті вдосконалення управління бібліотеками, розвитку корпоративної діяльності з метою створення єдиного інформаційного ресурсу регіону.

Основні напрями діяльності методичного об'єднання – сприяння визначенню стратегічного курсу розвитку мережі вишівських бібліотек області, удосконаленню основних методів та форм діяльності, організація різноманітних заходів з підвищення кваліфікації бібліотекарів, виявлення, узагальнення та впровадження інноваційних технологій у практику роботи бібліотек об'єднання, надання методичної допомоги з головних напрямів роботи книгозбірень: автоматизації бібліотечних процесів, науково-методичної роботи,

комплектування фондів, інформаційного та бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів.

Керує роботою об'єднання Методична рада, яка є координувальним та рекомендаційним органом. На засіданнях Методичної ради обговорюються питання інноваційного розвитку, актуальні проблеми комплектування фондів, застосування інформаційних технологій, проекти нормативно-регламентуючих документів, плани проведення науково-практичних семінарів та конференцій тощо. До прикладу, в минулому році на черговому засіданні Методичної ради було обговорено питання започаткування зведеної бази даних «Науковці Хмельниччини». З пропозицією про створення спільного інформаційного продукту виступила наукова бібліотека ХНУ на науково-практичному семінарі бібліотек МО «Корпоративна діяльність як засіб підвищення ефективності використання ресурсної бази бібліотек вищів та оптимізація бібліотечної праці». Створена за рішенням Методичної ради обласного об'єднання бібліотек ЗВО, база даних функціонує як краєзнавчий інформаційний ресурс, який максимально повно розкриває життєвий шлях та наукову діяльність вчених, котрі мають звання «доктор наук», «професор». Тепер БД, яка започаткована з метою популяризації наукових досягнень вчених Хмельниччини, вже стала корпоративним проектом бібліотек Хмельницької області і містить інформацію про понад сто науковців. «Науковці Хмельниччини» – не єдиний корпоративний проект методичного об'єднання. Бібліотеки об'єднують свої зусилля в роботі всеукраїнських консорціумів (реферування наукових видань) та в напрямках каталогізування, корпоративного формування фондів, створення повнотекстових електронних колекцій та спільних баз даних, інформаційного обслуговування користувачів. Успішно діють корпоративні проекти «Зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області», «Краєзнавчий каталог».

Роль бібліотек у сучасному суспільстві значно змінилася. До традиційних функцій, закладених у місію бібліотеки, додалися функції інформаційних центрів, які надають доступ до світових інформаційних ресурсів. Ці зміни в пріоритетах діяльності відобразилися, в першу чергу, на бібліотеках вищої школи, які є невід'ємною частиною розвинутої навчально-педагогічної інфраструктури університетів і значно впливають на ефективність всього навчання. Швидко реагування на зміни у сфері освіти та нові інформаційні вимоги читацького контингенту навчального закладу спонукали до активних змін форм і методів інформаційно-бібліотечного обслуговування та діяльності бібліотек [1, с.3].

Сьогодні бібліотеки МО накопичили певний досвід впровадження комп'ютерних технологій у традиційні бібліотечні процеси. У книгозбірнях організовані електронні читальні зали, а використання Інтернет-технологій привело до створення систем, які забезпечують доступ до наукових та навчальних повнотекстових інформаційних ресурсів.

Наразі усі бібліотеки закладів вищої освіти Хмельниччини мають програмне забезпечення: це і програми, створені на базі навчальних закладів, – «Філін» та «Бібліограф», і вітчизняний програмний продукт «УФД. Бібліотека», що дає змогу запроваджувати електронну книговидачу, технологію електронного замовлення, організацію доступу до повнотекстових власних і придбаних БД та світових джерел інформації.

Запровадження нових технологій сприяє трансформації внутрішньої бібліотечної технології, форм і методів обслуговування користувачів. Якість інформаційно-бібліографічного обслуговування багато в чому залежить від на-

повнення електронних каталогів [1, с.2]. На сьогодні загальна кількість записів в ЕК об'єднання становить 1 млн 200 тисяч. Бібліотеки працюють над створенням та наповненням БД власної генерації. На кінець 2017 року обсяг власних БД становив понад 2 млн бібліографічних записів.

Необхідність підтримки високого рівня наукових досліджень у навчальних закладах, інформаційного забезпечення науково-дослідної роботи, бібліографування наукового доробку вчених визначили один з пріоритетних напрямів діяльності бібліотек МО – проведення наукової роботи. Книгозбірнями проводиться кропітка робота зі створення бібліографічних та біобібліографічних покажчиків. Тільки за минулий рік складено 21 покажчик, з них в електронній формі – 16. Через брак коштів опубліковано всього 11 покажчиків.

Бібліотеки об'єднання наповнюють інформацією власні сайти та сторінки на сайтах навчальних закладів. Віртуальна довідкова служба функціонує на сайтах бібліотек ХНУ, КПНУ, ХГПА. На веб-сайтах бібліотек ХНУ КПНУ, ПДАТУ забезпечено доступ до інституційних репозитаріїв, а бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії на партнерських правах долучилася до проекту «Електронна бібліотека України».

З листопада 2017 року НБ ХНУ та бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка отримали доступ до міжнародних БД Web of Science та Scopus. Загальний комп'ютерний парк бібліотек МО нараховує 185 ПК, а копіювально-множильної техніки – 50 одиниць.

Важливою складовою інформаційно-бібліографічної роботи є інформування науковців та керівництва про наявні ресурси. Бібліотеки об'єднання в минулому році здійснювали індивідуальне інформування за 539 темами та провели 176 інформаційно-масових заходів (Дні кафедр, фахівця, дипломника, магістра, аспіранта, інформації тощо), а також понад 300 занять з основ інформаційної культури.

У бібліотеках об'єднання накопичено чималий досвід проведення просвітницьких заходів для студентства в контакті з професорсько-викладацьким складом факультетів та відділами виховної роботи навчальних закладів. Беручи активну участь у виховному процесі, бібліотеки проводять понад 500 різноманітних заходів. Це, перш за все, форми, спрямовані на популяризацію кращих зразків вітчизняної культури, духовне відродження нації, виховання національно-свідомого та соціально-активного громадянина демократичної правової держави. Для студентів проводяться зустрічі з відомими людьми, правознавчі години, різноманітні вечори, прем'єри книги, читацькі конференції тощо.

Бібліотеки МО плідно співпрацюють із різних питань бібліотечної та інформаційно-бібліографічної діяльності з обласними та міськими книгозбірнями, які не входять до складу об'єднання. Спільно проводяться конференції, круглі столи, науково-практичні семінари, просвітницькі заходи тощо.

Говорячи про досягнення бібліотек методичного об'єднання, не можна не сказати про кадровий потенціал, про ентузіастів – бібліотекарів, які у складних умовах сьогодення примножують багатства бібліотек і присвячують своє життя вихованню та освіті нового покоління. Всього в штаті бібліотек об'єднання 97 працівників, у т. ч. з вищою бібліотечною освітою – 75 (77,3%). На жаль, цей показник зменшується з кожним роком. За останнє п'ятиріччя штат книгозбірень скоротився на 60 працівників. Попри все, обслуговують наших читачів люди досвідчені, які пропрацювали на бібліотечній ниві багато років поспіль, адже 52,5% працівників об'єднання мають стаж понад 20 років. Загалом у колективів бібліотек Хмельницького обласного методичного об'єднання достатньо творчого потенціалу, енергії та наполегливості, щоб зробити бібліотеки ще більш привабливими та необхідними читачам.

Бібліотекарі об'єднання добре розуміють свою місію і завдання, які ставить перед ними сучасна система освіти. Вони ясно бачать подальші перспективи і прагнуть найефективніше виконувати своє основне завдання зі створення надійної інформаційної бази для подальшого удосконалення навчального процесу та розвитку науки в університеті, розширення доступу до інформації всім бажаним. Розвиток нових інформаційних технологій бібліотеки об'єднання пов'язують із кооперацією та координацією діяльності з іншими бібліотеками країни з метою всебічного задоволення користувачів інформацією.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. Бібліотеки вищої школи Хмельницького методичного об'єднання: нові технології та можливості обслуговування користувачів. *Сучасні проблеми бібліотечної діяльності у вищих навчальних закладах в контексті переходу до інформаційного суспільства* : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 23-24 квіт. 2008 р. Хмельницький : ХУУП, 2008. С. 1-6.
2. Мацей О.О. Організація системи підвищення кваліфікації в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський*, 2013. Вип. 3. С. 258-264.

The article provides a brief historical reference about the methodological associations' libraries and highlights the main directions of activity of the Khmelnytsky Regional Methodological Association of Libraries of Higher Educational Institutions and the Scientific Library as its methodological center.

Key words: *methodical association, library of institution of higher education, informational and bibliographic and bibliographic service of users, educational activity.*

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7(477.43-25)ХНУ:001.891+025.5

О. М. Бичко, м. Хмельницький

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У НАУКОМЕТРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ УНІВЕРСИТЕТУ

Розглянуто діяльність бібліотек університетів з організації наукометричних досліджень. Акцентовано увагу на інноваційних формах та методах обслуговування вчених у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету.

Ключові слова: *інновації у бібліотеці, університетські бібліотеки, наукометричні бази даних, публікаційна активність.*

Однією з найважливіших складових забезпечення якості сучасної вищої освіти є оцінювання результативності наукової діяльності. Важливе місце відводиться наукометрії – напрямку, що розглядає кількісні методи вивчення розвитку науки як інформаційного процесу. Саме такі тенденції роботи освоюють сьогодні бібліотеки університетів, діяльність яких пов'язана із сучасними завданнями, що стоять перед закладами вищої освіти.

Метою статті є визначення ролі бібліотеки у системі наукових комунікацій, аналіз основних напрямів роботи книгозбірні щодо підтримки публікаційної активності університету.

Проблема ролі бібліотеки у наукометричних дослідженнях університету розглядається у працях Т.О. Колесникової, М.С. Галявієвої, А.В. Скалабана, Т.В. Єрмоєнко, Л.Й. Костенка та інших.

Сучасні інформаційні технології дозволяють перейти від традиційних форм бібліотечного обслуговування до нових форм, де переважає аналітико-синтетична обробка інформації з використанням бібліо- та наукометричних методів.

Основні причини залучення бібліотек до цієї роботи:

- бібліо- та наукометричні дослідження – важлива частина досліджень у бібліотечно-інформаційній сфері;
- професійні компетенції бібліотекарів включають знання про документи; знання каналів наукової комунікації; навички роботи з бібліографічними даними та аналітико-синтетичної обробки інформації, володіння методами пошуку у інформаційно-пошукових системах та БД;
- бібліотеки традиційно здійснюють інформаційну підтримку наукових досліджень;
- бібліотеки підтримують власні БД публікацій співробітників університетів та репозитарії;
- бібліотеки управляють контрактами з видавництвами і є передплатниками інформаційних ресурсів;
- бібліотеки забезпечують та надають ліцензійний доступ до БД індексів наукового цитування [2, с.98].

Сьогодні публікаційна активність університету є важливим показником його наукової репутації, а індекс цитування – об'єктивним показником успішності професійної діяльності науковців. Якість роботи вченого визначається такими основними параметрами: загальна кількість публікацій, індекс цитувань, індекс Хірша, імпакт-фактор журналів, кількість отриманих грантів, участь у міжнародній співпраці, участь у редколегіях наукових журналів. За цими параметрами проводиться рейтингове оцінювання діяльності університетів, кафедр, науковців.

Надзвичайно важливим є внесок бібліотек ЗВО у дослідження результативності наукової діяльності. Основні напрями, де бібліотека реалізує функцію підтримки публікаційної активності університету:

- Консультаційна допомога. Співробітники бібліотек консультують викладачів із питань використання баз даних наукового цитування, у тому числі: з пошуку публікацій авторів; приєднання публікацій і посилань до авторського профілю; ідентифікації організації у публікаціях автора; визначення індексу цитованості та індексу Хірша автора; визначення імпакт-фактора журналів, у яких публікується автор.
- Інформаційна підтримка. Сайти бібліотек ЗВО мають спеціальні рубрики, які містять відомості про наукометричні показники та інструменти, інформацію щодо наукометричних БД, інструкції з користування, рейтинги університетів тощо.
- Освітні послуги. На базі бібліотек організуються навчальні семінари, тренінги, вебінари, присвячені роботі з БД наукового цитування та поліпшенню показників публікаційної активності авторів.
- Наукометрична експертиза. Бібліотеки пропонують проведення аналізу наукометричних показників, цитованості публікацій, вивчення співавторства та наукової співпраці.
- Участь у проєктах. Бібліотеки залучаються до участі у національних та міжнародних проєктах застосування наукометрії, до організації та проведення конференцій із питань надання наукометричних послуг.

Загалом діяльність з підтримки публікаційної активності ЗВО зміцнює робочий зв'язок бібліотек та кафедр навчального закладу, розширює коло викладачів, що

звертаються у бібліотеку, сприяє зростанню авторитету бібліотеки як експертного співтовариства, підвищує професійну кваліфікацію бібліотечних працівників [3, с.77].

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету надає комплекс інноваційних послуг, спрямованих на забезпечення інформаційних потреб професорсько-викладацького складу, просування наукових досліджень вишу у світовий простір.

Важливим критерієм підвищення рейтингу закладів вищої освіти, є публікація статей у відкритому доступі. Існує низка доказів, що дослідницькі статті, архівовані науковцями у відкритому доступі, цитують набагато частіше, ніж статті з традиційних журналів. Відкритий доступ робить дослідження набагато впливовішими, допомагає збільшити інвестиції у науку та уникнути втрат часу і ресурсів на їх дублювання [1, с.32]. З метою популяризації наукового доробку викладачів університету з 2011 року функціонує інституційний репозитарій вишу (<http://elar.khnu.km.ua/jspui/?locale=uk>). Він є відображенням публікаційної активності науковців. Бібліотека бере на себе роль організатора та адміністратора електронного архіву (ElaKhNU) з наповнення та редагування інформації.

Вагомою складовою у публікаційній активності науковців є наявність доступу до наукометричних БД. Наукометричні БД є основними осередками трансформації знань і каналами подальшого застосування наукових результатів як головної інформаційної та соціальної характеристики країни, університету, наукового колективу або окремого науковця [1, с.29]. Найбільш авторитетні міжнародні бази даних, спрямовані на вивчення наукової активності за наукометричними показниками: Web of Science (WoS) компанії Clarivate Analytics та Scopus компанії Elsevier. Ці найпотужніші світові інформаційні системи належать до категорії мультидисциплінарних баз даних, що охоплюють практично всі галузі знань.

За результатами конкурсу, проведеного МОН України, Хмельницький національний університет отримав доступ до платформи Web of Science. Наукометрична БД необхідна вченим для визначення актуальності теми дослідження, відбору необхідної інформації, встановлення наукових комунікаційних зв'язків. Бібліотеці відводиться адміністративна роль щодо організації доступу до міжнародної БД. Популяризація та використання ресурсу є одним з найважливіших завдань книгозбірні. З цією метою на сайті бібліотеки та університету розміщується реклама наукометричної платформи; на сайті книгозбірні підготовлено рубрику «Web of Science» з інформацією про можливості ресурсу, записи спеціалізованих вебінарів, інструкції з користування тощо; систематично через систему «Електронний університет» та на корпоративну електронну пошту розсилаються інформаційні повідомлення щодо ресурсу; організуються перегляди вебінарів у книгозбірні.

Бібліотека постійно здійснює моніторинг використання електронних ресурсів, за результатами якого можна аналізувати затребуваність баз даних.

Ще одна важлива функція книгозбірні – упорядкування профілів університету для спрощення пошуку у наукометричних БД. З метою створення поєднаного профілю ХНУ проведена ретельна робота щодо відбору всіх можливих варіантів організації. Також для уникнення помилок при індексуванні публікацій надзвичайно важливо донести до авторів необхідність використання офіційної назви (українською, англійською) та її скорочення за статутом університету. Створення профілів ЗВО у наукометричних БД – запорука зростання наукової впливовості.

З метою інформаційної підтримки науковців на сайті книгозбірні розміщено рубрику «Наукометричні БД» (<http://lib.khnu.km.ua/naukometr/naukometr1.php>). Вона включає розділи: нормативно-правова база, створення авторського профілю, для науковця (де опублікувати роботу), науковці ХНУ в наукометричних базах даних, університет в національних та світових рейтингах, корисні посилання.

Для коректного підрахунку публікацій та цитувань автора або наукового колективу у наукометричних БД необхідно мати унікальний ідентифікатор. Тому вченим рекомендується проходити реєстрацію у системах ідентифікації та працювати з власними профілями. Крім того, реєстрація авторів у системах ідентифікації значно покращує видимість праць у світовому науково-інформаційному просторі [5, с.27]. Розділ на сайті НБ ХНУ «Створення авторського профілю» допомагає у просуванні наукових доробків університету у світовий простір. На основі його ресурсів надається інформаційно-консультативна допомога вченим у реєстрації в ідентифікаторах ORCID, Google Scholar, Scopus, ResearcherID.

Найефективніші способи донести свої наукові праці до зарубіжного користувача: або публікуватися у вітчизняних журналах, що індексуються у визначених базах даних, або публікуватися у міжнародних, рейтингових журналах із високим імпаکت-фактором. Імпаکت-фактор – формальний показник інформаційної впливовості наукового видання. Вважається, що чим вище значення імпакт-фактору, тим вище наукова цінність та авторитетність журналу. Відомості про журнали можна отримати, використовуючи окремі аналітичні інструменти: Scimago Journal & Country Rank (Scopus) та Journal Citation Reports (Web of Science). Вибір наукового журналу для публікації статті полягає у вирішенні запитань: яка аудиторія видання, наскільки авторитетні дослідники публікують в ньому свої роботи, як налагоджена процедура рецензування, чи є даний журнал у індексах цитування, який імпакт-фактор журналу тощо. Але не слід забувати про те, що науковий рівень дослідження повинен відповідати рівню журналу. Правильно обраний журнал – це умова успішної публікації.

Розділ на сайті НБ ХНУ «Для науковця (де опублікувати роботу)» містить інформацію, де можна ознайомитись із переліком наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук; переліком українських наукових часописів, які індексуються міжнародними БД; переліком світових журналів, що індексуються БД Scopus та Web of Science. На основі цієї інформації бібліографи надають консультації, за запитом науковців укладаються предметно-орієнтовані списки журналів. Важливо здійснювати пошук наукового видання у тісному контакті з викладачами, адже тільки за безпосередньої співпраці бібліотекарів і вчених можливий якісний результат.

Для визначення позиції університету у міжнародних рейтингах працівниками НБ ХНУ проведено роботу з моніторингу та аналізу інформаційних ресурсів, розміщено таблицю, яка визначає рейтингову позицію університету за роками. Для цього використовувались такі ресурси: Webometrics Ranking Of World's Universities, Рейтинг вищих навчальних закладів України Scopus, Консолідований рейтинг вишів України. Співробітники відстежують індекс наукового цитування вчених ХНУ у БД: «Бібліометрика української науки», «Український індекс наукового цитування». Обов'язковим також є постійний контроль за показниками систем рейтингового оцінювання, бо місце у рейтингу визначає реальний вклад ЗВО у вітчизняну чи світову науку.

Важлива складова діяльності бібліотеки стосується навчання вчених різним аспектам інформаційного пошуку, роботі зі світовими базами даних наукового цитування. Робота фахівців бібліотеки спрямована на ознайомлення викладачів, аспірантів, студентів університету з особливостями моніторингу наукових публікацій у міжнародних наукометричних базах; інформування про важливість просування результатів власних наукових розробок у світовому науково-інформаційному просторі, необхідність наявності публікацій у журналах з високим імпакт-фактором.

Сучасна діяльність університетських бібліотек – безумовний доказ інтелектуалізації бібліотечної професії [4, с.9]. Для компетентного використання бібліо- та наукометричних методів аналітико-синтетичної обробки інформації необхідно постійне підвищення кваліфікації співробітників бібліотеки. Дуже важливим для бібліотекарів є можливість відвідувати навчальні семінари, курси з підвищення кваліфікації, майстер-класи, лекції тощо. Але не менш важлива постійна самоосвіта співробітників книгозбірні.

Отже, організація і проведення наукометричних досліджень розширюють професійну діяльність університетської бібліотеки, підвищують її статус у науковому співтоваристві, закріплюють вплив і престиж бібліотеки в університеті, сприяють його публікаційній активності.

Список використаних джерел:

1. Буй Д., Білощицький А., Гогунський В. Scopus та інші наукометричні бази: прості питання та нечіткі відповіді. *Вища школа*. 2014. №5-6. С. 27-40.
2. Галявиева М.С. Библиометрия в библиотеке в оценках библиотекарей (по материалам зарубежных исследований). *Вестник Казанского государственного университета культуры и искусства*. 2015. №1. С. 97-101.
3. Еременко Т.В. Деятельность вузовской библиотеки как фактор роста публикационной активности учебного заведения. *Библиосфера*. 2015. №1. С. 75-78.
4. Колесникова Т.О. Тренди розвитку бібліотек в університетах України та світу. *Розбудова громадянського суспільства: місія Української бібліотечної асоціації*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / Укр. бібл. асоц. Київ, 2015. С. 7-10.
5. Скалабан А.В., Юрик И.В. Проблемы идентификации данных в индексах цитирования и пути их решения. *Высшая школа*. 2015. №6. С. 25-29.

Activity of libraries of universities on the organization of scientometric research is considered. The emphasis is placed on the innovative forms and methods of service of the scientists in the Scientific Library of the Khmelnytskyi National University.

Key words: innovation in the library, university libraries, scientometric data bases, publication activity.

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7.08(477.43-25)ХГПА

Л. В. Дитинник, м. Хмельницький

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ ХГПА В ГАРМОНІЙНОМУ ПОЄДНАННІ ТРАДИЦІЙНИХ ТА НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто стратегію розвитку бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії в гармонійному поєднанні традиційних та новітніх інформаційних технологій на сучасному етапі.

Ключові слова: бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, інформаційні технології, традиційні ресурси, електронний каталог, веб-сайт, інформаційно-освітній простір.

Динамічні перетворення в усіх сферах життя суспільства – це сучасні реалії. Світ швидко змінюється, і разом з ним змінюємося ми та наші звичні уявлення. Розуміння значення бібліотек тільки як соціально-просвітницьких структур уже давно залишилося в минулому, на зміну йому прийшло бачен-

ня бібліотек як інформаційно-комунікативних центрів, включених у світовий інформаційний простір. Створення і функціонування єдиного інформаційно-освітнього середовища вищої освіти надає підготовці фахівців нову сучасну якість, що відповідає потребам і перспективам науково-технічного розвитку суспільства у XXI столітті, яке називають століттям знань.

Мета статті – розглянути стратегію розвитку бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії в гармонійному поєднанні традиційних та новітніх інформаційних технологій. Обґрунтувати її важливість для фахового та особистісного розвитку майбутніх учителів та вихователів.

Створення відкритого інформаційного простору означає відсутність будь-яких перешкод в отриманні інформації, впевненість у її достовірності та якості. Немає необхідності доводити, що інформація сьогодні є важливим стратегічним ресурсом, від ступеню розвитку і доступності якого залежать практично всі області життя. Цей процес супроводжується значними змінами в усіх сферах людської діяльності, і бібліотечна – не виняток.

Модернізаційні зміни, що відбуваються в системі сучасної вищої освіти, розширюють спектр завдань бібліотек ВНЗ, є важливою складовою інформаційно-комунікаційного простору навчального закладу, в якому зосереджені основні навчально-виховні ресурси. Інформатизація, як визначна умова переходу до інформаційного суспільства, не лише надає додаткові можливості бібліотечним установам, а й суттєво трансформує традиційні бібліотечні процеси й уявлення про бібліотеку як таку: сьогодні поширена думка, що майбутні бібліотеки не так у володінні фондом, як у наданні доступу до інформації за допомогою програмного забезпечення.

Бібліотека закладу вищої освіти сьогодні дедалі частіше асоціюється з поняттями «знання» й «професіоналізм». Тут накопичуються й систематизуються всі можливі види інформації та забезпечується сучасний рівень інформаційної підтримки процесів навчання та науково-дослідної діяльності. Інформаційне забезпечення навчального та наукового процесів вищого навчального закладу є основною функцією вузівських бібліотек, зокрема і бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Активно використовуючи в роботі нові форми і методи, поєднуючи традиційні та електронні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи, бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії здійснює масштабне коло завдань щодо впровадження новітніх технологій.

Бібліотека, як науково-інформаційний та культурно-освітній центр, спрямовує свою діяльність на формування ресурсного потенціалу, створює сприятливі умови для поширення та вільного доступу до інформації, забезпечує подальше впровадження нових інформаційних технологій та якісне надання бібліотекою інформаційних послуг.

Персонал книгозбірні приділяє значну увагу інноваційним аспектам розвитку бібліотечно-бібліографічного обслуговування, розширенню спектру послуг шляхом удосконалення усіх форм і методів бібліотечної діяльності.

Для якісного та оперативного задоволення інформаційних потреб користувачів здійснюється автоматизація бібліотечних процесів, що передбачає стратегічну та поточну планово-організаційну базу, формування моделі сучасної бібліотеки ВНЗ.

Модель бібліотеки модульного типу поєднує:

- традиційні фонди та послуги;
- електронний каталог бібліотеки;
- засоби доступу до баз даних;

- віртуальні довідкові служби;
- віртуальні інформаційні або веблібрафічні системи посилань на ресурси Інтернету.

Важливе місце належить комплектуванню інформаційно-бібліотечних ресурсів, що передбачає формування фонду документів на паперових та електронних носіях та багатопланову роботу фахівців бібліотеки. Попри наявні негаразди постійно триває робота щодо якісного інформаційного забезпечення навчального процесу.

Автоматизація процесів комплектування забезпечує якісне формування фонду, суттєво прискорює процеси обробки і перетворення даних; підвищує точність облікових і звітних відомостей; розширює можливості організації і різнобічного використання інформаційних ресурсів. Продовжується ведення інвентарної книги в електронному вигляді.

У разі відсутності паперових видань бібліотека спрямовує акценти на поповнення фонду електронних документів, забезпечення потреб користувачів через мережеві ресурси. Сьогодні у книгозбірні з'являються електронні підручники, інформаційні електронні ресурси, видання на не паперових носіях інформації (CD-ROM або DVD-ROM), завдання яких – підняти рівень і якість інформаційного забезпечення освіти.

Одним із важливих напрямів діяльності бібліотеки є формування та зберігання документно-інформаційних ресурсів, що включає облік, раціональне розміщення, реставрацію, консервацію, поцифрування, вилучення документів тощо. Успішність функціонування бібліотеки як центру інформації зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг.

Наразі змінюється позиція бібліотеки у взаємовідносинах із користувачами, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, індивідуальних і групових форм бібліотечної діяльності. Студенти й викладачі стають вимогливішими щодо отримання необхідної інформації. Інноваційні зміни, що суттєво покращили імідж бібліотеки дозволили перейти на нові форми обслуговування, дали можливість не тільки забезпечити максимальний обсяг інформації з вільним доступом до неї, а й створити комфортне інформаційне середовище.

Бібліотечний працівник є посередником між користувачем та інформацією. Працюючи в умовах сучасного освітнього середовища, працівники бібліотеки намагаються максимально задовольнити потреби студента і викладача.

Бібліотека займає активну позицію в індивідуальному та груповому інформуванні користувачів і пропонує їм ряд нових послуг. В автоматизованому режимі здійснюється інформування в режимі вибіркового розповсюдження інформації та диференційованого забезпечення керівництва.

Активно функціонує довідково-бібліографічний апарат бібліотеки, який представлено традиційними і електронним каталогами. Впроваджуючи комп'ютерні технології для більш оперативного і якісного обслуговування користувачів створено «Віртуальну довідку». В архіві «Виконані довідки» зберігаються складні тематичні довідки, виконані бібліографами.

На початку навчального року для першокурсників організовуються екскурсії-подорожі бібліотекою, під час яких провідні фахівці проводять заняття-знайомства з бібліотекою, з її довідково-бібліографічним апаратом, правилами користування, графіком роботи структурних підрозділів тощо.

Проводяться заняття з інформаційної культури для студентів перших курсів. На сьогоднішній день інформаційна культура користувача є одним з найважливіших показників рівня освіченості. Тому навчання в цьому напрямі – одне з першочергових завдань бібліотеки. Таким чином, бібліотека стає не тільки інформаційним, але й освітнім центром.

Сучасна бібліотека є центром інформаційного забезпечення освітнього процесу, особливо в умовах реорганізації системи навчання, де головна роль належить самостійній роботі студентів. Самостійна робота є однією з важливих і широко обговорюваних проблем викладання у вищому навчальному закладі. Впровадження кредитно-модульної системи навчання передбачає розширення самостійної роботи студентів, активніше опрацювання першоджерел, зокрема наукових праць і монографій, знайомство з іншими джерелами інформації. Саме від стану та розвитку інформаційно-бібліографічного обслуговування залежить ефективне використання інформаційного ресурсу, найбільш повноцінне задоволення інформаційних запитів користувачів. Головними принципами в роботі з питань інформаційного забезпечення є доступність, актуальність, системність, оперативність, максимальна повнота, ефективність, та широкомасштабність надання інформації користувачам.

Нові інформаційні технології спричинили істотні зміни й у системі бібліотечного сервісу: зникло багато видів бібліографічної діяльності і розвинулися зовсім нові форми пошуку та зберігання навчальної та наукової інформації. Сучасні книгозбірні постійно поповнюють перелік послуг, серед яких найбільш поширеними стають створення електронних каталогів, формування електронних баз даних та надання інформації з електронних ресурсів бібліотеки, з мережі Інтернет для ознайомлення з навчальними планами, програмами та підвищення професійного рівня, виготовлення електронних копій, а головними вимогами технологічного процесу є простота, зручність та ефективність.

Поряд із традиційними формами бібліографічного інформування, працівники бібліотеки активно працюють над створенням віртуальних виставок нових надходжень, тематичних книжкових виставок, повнотекстових електронних баз даних (створено власні електронні БД «Праці вчених академії», БД «Публікації про академію», БД «Дисертації та авторефератів», БД «Книгозабезпеченість навчального процесу», БД «Навігатор Інтернет-ресурсів за профілем академії», БД «Колективний автор»). Загальний об'єм файлів, створених або накопичених бібліотекою, як на сервері мережі, жорстких дисках відділу комп'ютеризації, так і в мережі Інтернет – понад 150 ГБ (гігабайт). Наразі, електронний ресурс бібліотеки становить понад 50 тис. записів, у т. ч. ЕК – 42 тис.

Важливим інформаційним ресурсом є сайт бібліотеки, який служить для просування бібліотечної діяльності, передусім – її інформаційної функції, представляє і оперативно рекламує всі аспекти бібліотечної діяльності та різноманіття інформаційних ресурсів, незмірно підвищує престиж бібліотеки та академії. Сайт активно відвідується.

Одним із шляхів розповсюдження результатів дослідження наукових працівників академії, максимізації їх відкритості та наукового впливу, інтерактивним інструментарієм доступу до повнотекстових електронних здобутків є Інституційний репозитарій (електронний архів наукових публікацій). До репозитарію включено близько 30 публікацій наукових працівників академії.

Формуючи модель сучасної бібліотеки закладу вищої освіти, бібліотека займає активну позицію в інформуванні користувачів і пропонує низку нових послуг з інформаційного забезпечення.

Використання web-технологій дає змогу надавати користувачу різноманітну інформацію як бібліографічну, так і повнотекстову, активно пропагувати фонди за допомогою віртуальних сервісів. Рівень комфортності доступу до інформації, незалежно від її формату, виступає важливим показником діяльності бібліотеки і однією з умов успіху впровадження інноваційних освітніх технологій у навчальному закладі.

У бібліотеці запроваджена автоматизована книговидача, що дає змогу оперативно здійснювати обслуговування користувачів.

Зазначимо, що процес запровадження інновацій у бібліотеці приносить певні результати. Це, насамперед, стосується: росту професійної компетенції бібліотекарів тісної взаємодії структурних підрозділів бібліотеки та корпоративної взаємодії бібліотек у формуванні електронної бібліотеки; росту популярності віртуальних ресурсів; оперативності та якості надання інформаційних послуг; тісної взаємодія з кафедрами та науковцями академії.

Зрозуміло, що рівень та якість впровадження автоматизації у бібліотечну роботу залежить, насамперед, від технічного оснащення, фінансування на придбання необхідної техніки, ліцензованого програмного забезпечення та електронних ресурсів.

Модернізація академічної бібліотеки шляхом покращення її матеріального стану та впровадження у практику обслуговування сучасних інформаційних технологій не тільки підвищить ефективність збереження та використання інформаційно-бібліотечних ресурсів, а й значно вплине на престиж, привабливість бібліотеки.

Час підвищує вимоги до бібліотечних спеціалістів, до їх професійної підготовки та кваліфікації, вимагає вміння орієнтуватися у світі новітніх технологій. Назріла необхідність у фахівцях, які добре розуміються на новітніх технологіях, спроможні продукувати оригінальні ідеї. Цим вимогам відповідають працівники бібліотеки, персонал якої вивчає досвід інших бібліотек, розробляє інструкції, впроваджує нові технології у практику роботи.

Формування потужної електронної бібліотеки – пріоритетне завдання, стратегія розвитку, вектор діяльності бібліотеки, який визначається її статусом і станом фінансування, профілем комплектування та обсягом фондів, рівнем комп'ютеризації та програмного забезпечення, контингентом користувачів та їх потребою в інформації.

Інноваційний клімат є обов'язковою умовою розвитку бібліотеки, діяльність якої позначається постійним пошуком та засвоєнням нових напрямів. Колектив книгозбірні перебуває у постійному творчому пошуку, видозмінює існуючі традиційні форми і методи культурно-освітньої роботи з метою зацікавлення сучасного студента. Цього року бібліотека взяла участь у конкурсі УБА написання статті до Вікіпедії «Культурна спадщина і видатні постаті краю».

Бібліотека змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, адаптується до змін, впроваджує інновації у роботу та одержує якісну визначеність своєї діяльності. Колектив бібліотеки нагороджено Грамотою Національної академії педагогічних наук України.

Список використаних джерел:

1. Гусева Е.Н. Инновация как стратегия, фактор и условие развития библиотек. *Научные и технические библиотеки*. 2013. №3. С. 10-14.
2. Клименко О., Бачинська Н. Основні напрями діяльності бібліотек вищів Міністерства культури України на сучасному етапі. *Бібліотечний вісник*. 2011. №4. С. 38-45.

3. Кудінова Н. Інноваційні процеси в сучасній бібліотеці *Бібліотечний форум України*. 2014. №3. С. 32-33.
4. Соляник А. Наукові дослідження як чинник розвитку бібліотечних інновацій. *Бібліотечна планета*. 2012. №2. С. 26-28.

This article is about the strategy of the developing the library of Khmelnytsky humanitarian pedagogical academy in the harmonious combination of traditional and modern information technologies at the present stage

Key words: *the library of Khmelnytsky humanitarian pedagogical academy, the information technologies, the traditional resources, the electronic catalog, website, the information and education space.*

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.02:025.5:004.91:025.7/9

Т. В. Ільницька, М. Я. Шквір, м. Львів

НОВІ НАПРЯМИ РОБОТИ ВІДДІЛУ НАУКОВОЇ БІБЛІОГРАФІЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

У статті розглянуто особливості діяльності відділу наукової бібліографії. Проаналізовано нові напрями роботи: перевірка факту опублікування праць здобувачів вчених звань і наукових ступенів вчених Львівської політехніки, редагування списків літератури до наукових робіт, робота з інформаційно-аналітичною системою «ScienceLP», проведення семінарів та надання індивідуальних консультацій з питань наукометрії.

Ключові слова: *нові послуги, відділ наукової бібліографії, електронний науковий архів, інформаційно-аналітична система «ScienceLP», списки літератури, наукометричні бази даних.*

Тенденції розвитку інноваційного суспільства безпосередньо позначилися на діяльності бібліотек. Бібліотеки змінюються та, аби бути ближчими до користувачів, трансформуються у наукові інформаційні центри. З модернізацією діяльності бібліотек відбувається переорієнтація науково-бібліографічної роботи, зростає роль інформаційного обслуговування та інформаційного забезпечення.

Метою статті є аналіз впровадження нових послуг у відділі наукової бібліографії Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка» (НТБ).

Відділ наукової бібліографії, як структурна одиниця НТБ, упродовж останніх років здійснював науково-бібліографічну і науково-видавничу роботу та інформаційне обслуговування користувачів.

Різні аспекти роботи відділу неодноразово знаходили відображення у низці публікацій. Так, наприклад, етапи формування інформаційно-бібліографічних ресурсів з історії університету, а саме підготовку та укладання бібліографічного покажчика «Львівська політехніка в публікаціях» висвітлили Белоус І.О. та Белявська Г.К. [2]. Видавничу складову діяльності відділу схарактеризовано у публікації Войтович І.О. [3]. Основні етапи впровадження в бібліотеці електронного архіву наукових публікацій розкрили Андрухів А.І. і

Тарасов Д.О. [1]. Ржеуський А.В. описав взаємозв'язок бібліографічних описів електронного каталогу з електронним науковим архівом, підкреслив можливість переходу від бібліографічних описів бази даних «Праці вчених Львівської політехніки» до повнотекстових матеріалів у електронному архіві [9].

Основним традиційним завданням відділу є наповнення та редагування інформаційно-бібліографічної бази даних «Праці вчених Львівської політехніки» в автоматизованій бібліотечно-інформаційній системі (АБІС) «УФД/Бібліотека». Ведення бібліографічної бази було запроваджено у 2007 р. та здійснюється на основі кафедральних звітів про наукову роботу (списків праць викладачів). Працівники відділу реєструють у базі всі наукові праці співробітників університету: статті з журналів, збірників наукових праць і матеріалів конференцій, монографії, навчальні посібники, підручники, методичні розробки тощо, за умови перегляду цих публікацій *de visu*. На основі відомостей про публікації, внесених в електронну базу, формували зведені бібліографічні покажчики «Праці Національного університету «Львівська політехніка» за... рік» до 2014 р. включно. За 2015 р. бібліографічний покажчик вийшов вже на диск. При цьому, вся робота з підготовки до друку виконана виключно працівниками відділу, без участі видавництва.

Таким чином, бібліографічна база даних «Праці вчених Львівської політехніки» у вигляді бібліографічних описів є складовою частиною електронного каталогу, а за допомогою інтеграції даних з науковим електронним архівом користувачу надається можливість доступу до повнотекстового контенту.

Важливу роль у діяльності бібліотеки займає електронний науковий архів (ЕНА) – інституційний електронний науковий архів, в якому зберігаються результати наукових досліджень університету. ЕНА побудований на основі відкритого програмного забезпечення DSpace. Наповненням репозитарію безпосередньо займається відділ наукової бібліографії. Його основу складають праці, що вийшли друком у Видавництві Львівської політехніки. Передбачена можливість «самоархівування», тобто користувач може самостійного розміщувати наукові матеріали. Усі документи перед розміщенням у архів проходять модерацию.

Постійно триває робота з удосконалення ЕНА, його популяризації. Останні зміни в роботі ЕНА сприяли підвищенню якості та швидкості внесення матеріалів. Працівниками відділу інформаційних технологій було запроваджено ряд заходів:

- розширення переліку, доступних для редагування, полів Дублінського ядра, зокрема для авторефератів, дисертацій, тез та статей, патентів; додаткові поля міжнародних ідентифікаторів як автора, так і тексту; додаткові поля згідно вимог Google Академії; двомовні поля бібліографічних описів та переліків списків літератури та ін.;
- пришвидшення постатейного розпису збірників конференцій, журнальних статей та частин колективних монографій.

Інструментарій пришвидшеного внесення покликаний скоротити об'єм механічної роботи, зокрема забезпечує порізку PDF-збірника на статті, автоматичне заповнення типових полів, автоматичну генерацію двомовного бібліографічного опису та транслітерованого списку літератури. В результаті готуються перевіряльні таблиці та набір статей для імпорту в електронний науковий архів.

Розширення переліку полів дає читачу більш інформативний мета-опис матеріалу та сприяє кращому індексуванню наукових праць як в пошукових машинах, так і в спеціалізованих наукових базах даних (НБД)-агрегаторах таких як Google Scholar, BASE та ін. Факультативно підтримується експорт для порта-

лу наукової періодики Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, є потенціал для експорту даних у інші бази даних (як локальні, так і міжнародні).

Сьогодні архів функціонує у дещо видозміненому стані, в ньому з'явилися додаткові поля, покращено інтерфейс користувача. Сам процес внесення став складнішим, але значно полегшився і пришвидшився процес редагування. Внаслідок впровадження низки змін ЕНА позиціонує себе, як ще більш якісний продукт.

Зараз розпочалася робота над ретроспективним (від 1999 р. і далі у зворотному хронологічному порядку) наповнення ЕНА публікаціями авторів Львівської політехніки. Оскільки не всі видання за ці роки мають електронний варіант, то на даний час тестується технологія внесення даних, які треба сканувати і перетворювати для можливостей роботи пошукової системи Google.

Ще одним традиційним різновидом бібліографічної продукції, над створенням якої працює відділ, є персональні покажчики. Вони об'єднані в серію «Біобібліографія вчених Львівської політехніки». Її видання започатковано бібліотекою у 1996 р., а станом на 2017 р. вона нараховує 60 випусків.

Організація роботи у відділі відбувається так: за кожним працівником закріплено інститути (факультети), а відповідно і та ділянка роботи в базі даних «Праці вчених Львівської політехніки», у електронному архіві та інших сервісах, що стосується окремого інституту, у тому числі й підготовка персональних покажчиків (за замовленням користувачів).

Реформи в освітній сфері та імплементація нового Закону України «Про вищу освіту» [5] спрямовані на забезпечення високого рівня якості освіти. Тому стає очевидним, що сьогодні в діяльності НТБ актуальності набуває напрям інформаційного супроводу наукової діяльності. Як наслідок, відбувається переорієнтація роботи нашого відділу на нові форми інформаційного обслуговування та інформаційного забезпечення.

До нових напрямів роботи відділу належать:

- робота з інформаційно-аналітичною системою «ScienceLP»;
- перевірка факту опублікування праць здобувачів вчених звань і наукових ступенів доктора та кандидата наук;
- редагування списків літератури до наукових робіт;
- проведення семінарів та надання індивідуальних консультацій з питань наукометрії.

Восени 2017 р. відділ розпочав роботу із внутрішньоуніверситетською інформаційною системою «ScienceLP». Вона призначена для внесення і збереження інформації, що стосується наукової діяльності інститутів та кафедр Львівської політехніки і кожного вченого зокрема. Однією з основних функцій системи є автоматизація формування звітів кафедр та статистичних даних, які подаються у Міністерство освіти і науки України.

Інтерфейс взаємодії бібліотечного працівника із системою ScienceLP є досить зручним у користуванні. Робота бібліотекаря полягає у заповненні та редагуванні певних розділів, підрозділів, полів. Деякі розділи є взаємопов'язані між собою, тому використовуються метод прив'язки. Наприклад, для того, щоб внести у ресурс збірник тез (неперіодичне видання), потрібно спочатку окремо зареєструвати головний документ із вказуванням місця видання, установи, видавництва, наукового заходу.

Основними документами для опрацювання є монографії, підручники, навчальні посібники, статті, тези, головні документи періодичних та неперіодичних видань, словники, конспекти лекцій тощо.

Система висвітлює актуальну інформацію про публікації та дозволяє автоматично створювати бібліографічні описи. Важливим стимулом для професорсько-викладацького складу та наукових працівників внесення публікацій у ScienceLP є система рейтингів, запроваджена у Національному університеті «Львівська політехніка»:

- рейтинг R1 штатних наукових та науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів Національного університету «Львівська політехніка» за h-індексом у Scopus за рік;
- рейтинг R2 штатних наукових та науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів Національного університету «Львівська політехніка» за індексом публікаційної активності за рік.

Дані про рейтинги викладачів формуються у системі ScienceLP, розміщуються на сайті Львівської політехніки у відкритому доступі та оновлюються двічі на рік.

На цьому етапі відсутня можливість імпорту бібліографічних описів в АБИС «УФД/бібліотека», тому працівникам відділу доводиться дублювати інформацію вручну. Сьогодні ведеться робота щодо усунення цієї проблеми. Окрім того ScienceLP постійно удосконалюється, внаслідок співпраці з розробником з'являються нові сервіси для бібліотекарів.

Працівники відділу наукової бібліографії надають консультативну допомогу викладачам із питань коректного внесення інформації, наповнення та редагування записів у системі. Консультації для наукових працівників Львівської політехніки здійснюються як в електронному режимі, так і особисто.

Однією з проблем роботи у сервісі ScienceLP є відсутність єдиного координаційного центру опрацювання помилок. Але вже здійснено перші кроки з її вирішення. Нещодавно впроваджено osTicket – систему технічної підтримки клієнтів, яка об'єднує всі запити, подані через електронну пошту та дозволяє здійснювати управління, організацію і зберігання всіх запитів. Якщо у викладачів виникають питання, щодо фаховості видань, наявності публікації у наукометричних базах даних тощо, вони можуть створити заявку в osTicket. Кожній заявці присвоюється унікальний номер, який можна використовувати для відстеження статусу і відповідей. Система автоматично розпізнає завдання і скерує запит до відповідних структурних підрозділів, які можуть вирішити дану проблему. Так, наприклад, питання щодо некоректної роботи системи надходить до розробника, а необхідність внесення коректив у публікації – до бібліотеки. Термін опрацювання бібліотекою заявки в osTicket – три дні.

Із 3 квітня 2018 р. у Львівській політехніці вступив у дію Наказ «Про заходи щодо забезпечення академічної доброчесності» [8]. Відповідно до нього, відділу наукової бібліографії доручено перевірку факту опублікування монографій, навчальних посібників, статей здобувачів вчених звань і наукових ступенів доктора та кандидата наук, а також статусів видань в яких опубліковані ці статті. Робота відбувається наступним чином. Відповідальна особа від інституту надсилає в бібліотеку запит про перевірку публікацій здобувача. Термін виконання одного запиту – п'ять днів. Керуючись вище згаданим наказом та іншою законодавчо-нормативною базою [6; 7], бібліограф заповнює необхідні форми. Зміст форм для здобувачів вчених звань і здобувачів наукових ступенів дещо відрізняється. Так для перших опрацювання полягає в перевірці та підтвердженні факту опублікування праць, що вони не є перекладом з інших мов та індексуються в наукометричних базах Web of Science та/або Scopus. Формування бібліографічного списку здійснюється за ДСТУ ГОСТ 7.1:2006.

Для здобувачів наукових ступенів, окрім наукометричних баз, перевіряється приналежність видань до фахових. Бібліографічний список формується за ДСТУ 8302:2015 або за одним із міжнародних стилів посилань.

Ще одним новим напрямом роботи відділу наукової бібліографії НТБ є «Редагування списків літератури до наукової роботи», а саме:

- редагування та упорядкування бібліографічного списку документів згідно зі стандартом з бібліографічного опису документів ДСТУ ГОСТ 7.1:2006;
- редагування бібліографічного списку посилань (при оформленні літератури до статті) згідно з національним стандартом ДСТУ 8302:2015»;
- редагування бібліографічного списку посилань згідно з міжнародними стилями посилань.

Для опрацювання списку літератури авторам достатньо надати оригінали документів (друковані або електронні версії), що зазначені у списку, яких немає в бібліотеці. В разі необхідності, бібліограф визначає стиль посилань самостійно та редагує список використаних джерел, відповідно до вимог того журналу, де буде розміщена публікація. На термін виконання послуги впливають такі чинники, як кількість позицій бібліографічного списку та мова описаних документів.

Актуальним питанням для Львівської політехніки є дослідження публікаційної активності та цитованості авторів наукових праць із використанням наукометричних баз даних (НБД). Така зацікавленість наукометриєю, пояснюється тим, що цитованість праць науковців університету, напряму пов'язана з рейтингом як викладача, так і університету загалом. Усвідомлюючи всю важливість цього питання, працівники відділу знайомилися з найновішою інформацією у сфері наукометрії; вивчали досвід інших бібліотек; прослухали серію онлайн-семінарів, зокрема від Clarivate Analytics; пройшли навчальні тренінги, присвячені роботі з НБД та різноманітними бібліографічними менеджерами. Окрема робоча група відділу, на вимогу користувачів, проводить семінари та надає індивідуальні консультації з таких питань наукометрії, як:

- робота із платформою Web of Science (пошук публікацій, реєстрація, пошук журналу для представлення результатів досліджень тощо.) та створення профілю у Google Scholar;
- створення віртуального профілю вченого та його просування ResearchID (на основі платформи Research Gate);
- створення профілю та робота із ідентифікатором ORCID;
- робота із бібліографічними менеджерами [4].

Найавторитетнішими у Львівській політехніці реферативними НБД наукових публікацій стабільно залишаються Web of Science (WoS) та Scopus. Найбільш популярною повнотекстовою НБД серед наукових працівників університету є Google Scholar, а також Ulrichsweb та Index Copernicus. Працівники відділу вивчають особливості роботи у цих ресурсах.

Отже, впровадження нових напрямів роботи суттєво впливає як на діяльність відділу, так і на статус та значимість бібліотеки в науковій спільноті Львівської політехніки.

Список використаних джерел:

1. Андрухів А., Тарасов Д. Упровадження електронного архіву наукових публікацій у Науково-технічній бібліотеці на основі програмної платформи Dspace. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка»*. 2010. №673: Інформаційні системи та мережі. С. 214-220.

2. Белоус І.О., Белявська Г.К. Формування інформаційно-бібліографічних ресурсів з історії університету: з досвіду роботи Науково-технічної бібліотеки Львівської політехніки. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали шостої міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 верес. 2015 р., Львів / Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. С. 130-135.
3. Войтович І.О. Видавнича діяльність відділу наукової бібліографії. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства. До 165-річчя Національного університету «Львівська політехніка»* : матеріали наук.-практ. конф., 12 листоп. 2009 р., м. Львів / Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. С. 242-248.
4. Науковцеві. Наук.-техн. б-ка Нац. ун-ту «Львів. політехніка». URL: <http://library.lp.edu.ua/> (дата звернення: 23.04.2018).
5. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. №37-38. Ст. 2004. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 23.04.2018).
6. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : Наказ № 40 від 12.01.2017 р. / М-во освіти і науки України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17> (дата звернення: 23.04.2018).
7. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: Наказ № 13 від 14.01.2016 р. / М-во освіти і науки України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16> (дата звернення: 23.04.2018).
8. Про заходи щодо забезпечення академічної доброчесності: Наказ № 175-1-10 від 03.04.2018 р. / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів. 7 с.
9. Ржеуський А.В. Взаємозв'язок бібліографічних описів електронного каталогу із електронним науковим архівом: з досвіду роботи НТБ Львівської політехніки. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матеріали шостої міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 верес. 2015 р., Львів / Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. С. 198-202.

The article deals with the peculiarities of the activity of the department of scientific bibliography. The new directions of work are analyzed: the fact of publishing the works of the applicants of academic and scientific degrees of Lviv Polytechnic scientists, editing lists of references for scientific works, work with the information-analytical system «ScienceLP», conducting of seminars and providing individual consultations on questions of scientometrics.

Key words: *new services, department of scientific bibliography, electronic repository, information and analytical system «ScienceLP», list of references, scientometric databases.*

Отримано: 21.05.2018

ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ В РОБОТІ МОГИЛІВ-ПОДІЛЬСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАЙОННОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті висвітлюються традиційні та інноваційні форми роботи Могилів-Подільської центральної районної бібліотеки Вінницької області, дається історична довідка з історії бібліотеки. Наводяться цікаві факти з розвитку та вдосконалення бібліотечних послуг, запровадження новітніх технологій, характеристика її сучасного інформаційного ресурсу. Вказується на роль та значення сучасної бібліотеки в житті громад.

Ключові слова: бібліотечний сервіс, електронна бібліографія, база даних, дистанційне навчання, сучасний інформаційний ресурс, доступ до е-послуг, вебінар, тренінг, соціальне партнерство, віртуальна конференція, проект, позитивний імідж.

На рубежі XIX-XX ст. Могилів-Подільський був центром економічного та культурного життя регіону, населення якого складало 30 тис. осіб. Широкий доступ до літератури надавали бібліотеки, у тому числі одна із найпопулярніших книгозбірень – Могилів-Подільська міська громадська бібліотека, правила користування якої було затверджено 16 лютого 1912 року. За даними подільського губернатора, 1912 року загальнодоступних бібліотек у Могилеві-Подільському було тільки три [1, с.185]. У радянський період історії в Могилеві-Подільському діяла міська бібліотека, з 1958 року – Могилів-Подільська центральна районна бібліотека. У перші роки свого існування зібрання бібліотеки не перевищувало 10 тис. документів, сьогодні – 54,4 тис. документів, а в 40 бібліотеках району – 407 тис.

Проведено комп'ютеризацію з виходом у мережу Інтернет, створено цілкові ресурсні інформаційні центри. Бібліотека надає сучасні послуги, проведено модернізацію – відкрито нові структурні підрозділи, інформаційні зони, ресурсні центри, бібліотечний Інтернет-центр, презентаційний та кінодемонстраційний центр з відповідним обладнанням, мистецька зона, зона сімейного читання та відпочинку, клуби та об'єднання за інтересами – «Діалог», «Ескулап», молодіжно-альтернативний клуб «Роби щось цікаве».

Під час останнього громадського опитування про роль та значення бібліотеки в житті Могилів-Подільської громади нам довелося почути безліч цікавих думок: «Без бібліотеки – світ не цікавий», «Бібліотека – це саме життя», «Ми гордимся своєю бібліотекою». Наша бібліотека є ланкою, яка зв'язує жителів громади з багатьма бібліотеками України, допомагає їм долати інформаційну та психологічну ізоляцію.

Сьогодні відчувається, що вплив інших інституцій соціалізації (наприклад, сім'ї) послаблюється, тому функції бібліотеки розширюються. Старий індустріальний світ приречений на руйнування, на заміну йому приходять постіндустріальний (інформаційний) світ (комп'ютерно-мережвий, віртуальний, структурно-технологічний тощо). В Україні формуються національні технологічні платформи: онлайн-ЗМІ, електронні повнотекстові бібліотеки, онлайн-освіта, он-лайн-медичина. Нами виконується програма «Кразнавч аналітика», запроваджуються «Комплектатор», «Каталогізатор». Інтернет-технології, які використано при створенні бібліотечного сайту, розширили наш бібліотечний сервіс, поєднали пошук по внутрішніх ресурсах з відсилкою користувача до інфор-

мації, яка знаходиться безпосередньо в мережі. Сьогодні наш читач може дізнатись, які книги знаходяться в будь-якій бібліотеці світу, ознайомитись з усіма книгами, що вийшли у видавництвах України та області, отримати інформацію електронної бібліографії, користуватись тематичними базами даних з усіх сфер життєдіяльності, обмінюватись звуковою і мультимедійною інформацією. Відбувається кардинальна перебудова усіх традиційних бібліотечних служб, у першу чергу – інформаційно-бібліографічного підрозділу. Відкрилися можливості дистанційного навчання, обслуговування користувачів в режимі он-лайн, інтеграції нашої бібліотеки до об'єднання бібліотек в інформаційному просторі.

Могилів-Подільська центральна районна бібліотека – це провідний соціальний заклад для місцевих громад. Її привабливість у тому, що вона не тільки зберігає книги, артефакти, світліни, плакати, приватні документальні колекції, рукописи, листування, фоліанти, спогади старожилів, родоводи, усні свідчення, тобто регіональну культурну пам'ять, але й формує сучасний інформаційний ресурс – краєзнавчий, молодіжно-правовий, ресурсний центр з профілактики ВІЛ/СНІД. Наша бібліотека – це гарантоване джерело інформації. Вона допомагає набутти нових навичок використання комп'ютера та Інтернету, робить світ більш зручним, допомагає економити кошти. Доступ до е-послуг у бібліотеці є найважливішою інновацією. За допомогою Інтернету можна віднайти роботу та підтримати ведення бізнесу, духовно зростати та отримувати натхнення, обрати, як проводити свій вільний час [2, с.60-61]. Саме тут молоді люди стають особистостями. А ще – це місце зустрічі друзів і однодумців, тут поєднуються традиції та інновації, покоління, досвід, знання. Наша бібліотека – є найдемократичнішим закладом, послуги якого безкоштовні, а якщо до цього додати високий професіоналізм бібліотекарів, то напевно чи з цим можуть порівнятись домашній Інтернет та телебачення. Працівники бібліотеки вже намагалися підрахувати соціально-економічні наслідки своєї діяльності, визначити, яку вигоду приносить робота бібліотеки її користувачам, громаді, партнерам. Чого лише варті вебінари, тренінги, дистанційне навчання, мережеве розповсюдження інформації через мережу 40 сільських бібліотек та донесення інформації до населення. Електронні технології видозмінили всі сфери діяльності нашої бібліотеки, які організовані на засадах соціальної відповідальності.

Заслужує на увагу ще одна ініціатива бібліотеки – проведення тренінгів «Ключові аспекти допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування», «Соціальне служіння дітей та молоді», «Здорове покоління – здорова нація», «Енергоефективність та використання альтернативної енергії у громадських будівлях», «Соціальний працівник у бібліотеці» тощо. Залучаються представники місцевої громади до участі у вебінарах «Незалежність і соціальна відповідальність бібліотеки», «Державні соціальні гарантії військовослужбовцям» [3, с.3]. Бібліотеками області вивчається наш досвід щодо перетворення бібліотеки в платформу соціального партнерства. Завдяки наявності англійських книжок запроваджено читачку програму «Читаймо англійською». Колись ми проводили традиційні читачські конференції, сьогодні на зміну їм прийшли Інтернет-обговорення, панельні електронні презентації, Інтернет-огляди, віртуальні конференції. Поряд із живими книжковими виставками користуються популярністю в читачів віртуальні, створюються бук-трейлери, відвідуються бук-блоги, бук-туби. «WEB-2.0» для нас сьогодні не просто інформація, а комунікація (Вікіпедія, Гугл, Фейсбук) [4].

Центральна районна бібліотека та 40 сільських бібліотек району сьогодні працюють в проєктах та започатковують нові: в транскордонному співробітні-

цтві «Молдавська культура на Могилів-Подільщині», «Національні пам'ятки України на теренах Могилів-Подільщини», «Відкрий нову бібліотеку».

Велику підтримку отримуємо від науковців Поділля. Уже не вперше працівники бібліотек Могилів-Подільського та району беруть активну участь у роботі наукових краєзнавчих конференцій. Серед них Могилів-Подільські науково-краєзнавчі конференції (2006-2017 рр.), щорічні наукові конференції, організовані Вінницькою обласною універсальною науковою бібліотекою ім. К.А. Тімірязєва, Вінницьким державним педагогічним університетом ім. Михайла Коцюбинського, Могилів-Подільські міжвузівські студентські науково-краєзнавчі конференції. Ними підготовлене дослідження «Козацтво на Поділлі», «Туристичне краєзнавство», «Захистимо пам'ятку природи «Стрімкач», «Бібліотека в контексті історії», «Могилів-Подільщина в роки «великої чистки», «З історії Могилів-Подільської районної бібліотеки», «Історія краю – вустами народу». Протягом 2015-2017 рр. сільські бібліотекарі взяли участь у П'ятій та Шостій Могилів-Подільських науково-краєзнавчих конференціях, де виступили з доповідями про результати досліджень топонімії сіл Бернашівка, Козлів, Липчани, Сказинці, Слобода Яришівська, Сугаки, Хоньківці, Яришів, Бронниця, Грабарівка, Івонівка, Карпівка, Кричанівка, Мервинці, Озаринці, Оленівка, Серебринець, Юрківці. З 1996 року районна бібліотека здійснює бібліографічне забезпечення цих конференцій, виготовляючи списки краєзнавчих публікацій в регіоні та поза його межами для науковців – учасників конференцій. Вона виконує замовлення в рамках творчої співпраці з громадським об'єднанням «Могилів-Подільське краєзнавче товариство» (голова правління – Валерій Войтович). Співголова оргкомітетів усіх шести Могилів-Подільських науково-краєзнавчих конференцій академік Української академії історичних наук, директор Центру досліджень історії Поділля при Кам'янець-Подільському університеті, доктор історичних наук, професор Лев Васильович Баженов назвав зібрання виконаних за участі Могилів-Подільської районної центральної бібліотеки краєзнавчих довідок «джерельною базою подальших регіональних досліджень краю» [5, с.29]. У березні 2018 р., під час підготовки до відзначення 95-ї річниці утворення Могилів-Подільського району, всі бібліотечні установи району підготували історичні літописи своїх сіл і провели їх презентації перед громадами сіл. Отже, співпраця з ГО «Могилів-Подільське краєзнавче товариство» дає гарні результати: безкоштовно поповнюються краєзнавчі фонди бібліотек, формується позитивний імідж бібліотек-учасниць краєзнавчих конференцій.

Список використаних джерел:

1. Григоренко О.П. З історії становлення і розвитку публічних бібліотек в містах Подільської губернії другої половини XIX ст. – на початку XX ст. *Четверта Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція*. Кам'янець-Подільський : Сисин О.В., 2012. С. 180-187.
2. Молдавський персик. Як це готували у Могилів-Подільській бібліотеці? *Бібліотечна кухня*. Київ, 2016. С. 60-61.
3. Вартанович Н.М. Їх життя – бібліотека. *Слово Придністров'я*. 2016. 30 верес. С. 3.
4. Соціальні виклики: бібліотечне обслуговування крізь призму потреб місцевих громад. URL: profy.nplu.org/download.php?lng/uk (дата звернення: 10.05.2018).
5. Баженов Л.В. Могилівщина в наукових і краєзнавчих дослідженнях і публікаціях за останнє десятиріччя (1996-2006 рр.): здобутки, проблеми, перспективи. *Друга Могилів-Подільська краєзнавча конференція*. Могилів-Подільський ; Кам'янець-Подільський : Оіном, 2006. С. 24-32.

The traditional and novative forms of work of Mohyliv-Podilskiy of central district library of the Vinnytsia area light up in the article, a historical certificate is given from history of library. Interesting facts are given from development and perfection of

library services, introduction of the newest technologies, description of it modern informative resource. Specified on a role and value of modern library in life of societies.

Key words: *library service, electronic bibliography, database, controlled from distance studies, modern informative resource, access, to E-services, webinar, training, social partnership, virtual conference, project, positive image.*

Отримано: 11.05.2018

УДК 004.77:027.7(477.43-25)ХНУ]:303.62

Л. П. Чорна, м. Хмельницький

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ДОПОМОГУ ОСВІТЬОМУ ПРОЦЕСУ (за результатами соціологічного дослідження)

У статті представлено результати анкетування, проведеного з метою дослідження ефективності використання студентами електронних ресурсів відкритого доступу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (НБ ХНУ). Охарактеризовано рівень інформаційної культури користувачів НБ ХНУ, їх зорієнтованість щодо отримання потрібної інформації.

Ключові слова: *наукова бібліотека ХНУ, електронні ресурси, веб-сайт, БД, Інтернет-технології в бібліотеках, інформаційний пошук, інформаційна культура користувача, електронний каталог, дистанційне обслуговування, соціальні мережі, соціологічне дослідження.*

В інформаційно-освітньому середовищі університету бібліотека займає одне з найважливіших місць. Вона здійснює інформаційну підтримку науково-освітньої діяльності вишу та задовольняє інформаційні потреби фахівців у різних галузях знань, є повноправним учасником освітнього процесу.

Електронні ресурси сьогодні розглядаються як невід'ємна частина загального фонду сучасної бібліотеки поряд із друкованими формами. Створення нових колекцій шляхом оцифрування власних фондів, придбання повнотекстових електронних ресурсів дозволяють сьогодні розширювати область використання традиційного фонду шляхом організації інформаційного обслуговування в локальному і віддаленому режимах.

Із метою подальшого розвитку ресурсної бази та віртуальної системи обслуговування наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, вивчення використання електронних ресурсів і бібліотечно-інформаційних послуг, що надаються бібліотекою, а також виявлення нових потреб і очікувань користувачів книгозбірні проведено анкетування «Електронні ресурси вишівської бібліотеки на допомогу навчальному процесу». В паперовому вигляді заповнили анкету 72% респондентів і 28% відповіли на питання анкети, яка була розміщена на веб-сайті бібліотеки.

У ході проведення анкетування враховані думки всіх категорій користувачів бібліотеки – від студента до наукового працівника.

Респондентам було запропоновано відповісти на низку питань, вибравши готову відповідь або відповісти самостійно, дано змогу внести свої пропозиції та зауваження щодо покращення роботи бібліотеки з електронними ресурсами. В ході анкетування респонденти мали змогу вказати відразу кілька варіантів відповідей.

Значна кількість наших користувачів має сьогодні відповідну інформаційну підготовку, яка дає змогу активно здійснювати електронний пошук. За результатами анкетування 21% респондентів найчастіше використовують у процесі пошуку інформації електронні ресурси. Однаково часто звертається до друкованих та електронних ресурсів 19% опитаних і частіше використовують паперові видання – 16%.

Усе ж такі пошуку електронної інформації користувачі нашої книгозбірні надають перевагу. Більшість із них досить непогано володіють новітніми технологіями, і для них не є принципово, у якому вигляді використовувати інформацію в електронному чи паперовому.

Головними мотивами звернення до електронних ресурсів книгозбірні респонденти вказали: пізнавальну мету; стійку потребу до самоосвіти; підготовку до здачі заліку, іспиту, написання курсової роботи, дипломного проекту тощо; науково-дослідну діяльність; виробничі цілі та розваги. Загалом більше половини опитаних звертаються до наших електронних ресурсів з пізнавальною метою та майже половина – з метою самоосвіти. Такі показники характеризують наших студентів як особистостей, що прагнуть до знань та в перспективі стануть висококваліфікованими фахівцями.

Основним місцем і джерелом задоволення інформаційних потреб користувачів є бібліотека – 38%, працювати вдома полюбляє 26% опитаних, на кафедрі університету – 13%, у комп'ютерних класах – 9%, у гуртожитку – 5%.

Майже 40% опитаних працюють із електронними ресурсами у бібліотеці. На це впливає те, що у книгозбірні створені комфортні умови для роботи за ПК, є безкоштовний доступ до Wi-Fi, працює досвідчений системний адміністратор, завдяки якому наявна комп'ютерна техніка не виходить із ладу, а також бібліотечні фахівці, які завжди нададуть консультацію та допомогу з інформаційного пошуку.

З кожним днем електронні ресурси набувають усе більшого значення у забезпеченні якісного та безперебійного обслуговування користувачів бібліотек. У такій кількості інформації, яка є в мережі Інтернет, користувачам дуже важко орієнтуватися і знаходити потрібне. Тому на допомогу студентам завжди приходять бібліотеки ЗВО, які на своїх веб-сайтах накопичують той контент, який буде цікавий та важливий для їх аудиторії.

Найбільш поширеним у користувачів НБ ХНУ є випадковий пошук (Google) – 76%. Електронні ресурси бібліотеки на другому місці – 52%, – це свідчить про легку та доступну структуру сайту, зручну навігацію та якісне інформаційне наповнення. Для задоволення своїх інформаційних потреб 17% опитаних використовують інформаційні ресурси національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. До інформаційних електронних ресурсів інших бібліотек зверталися усього 5% респондентів. Такий низький відсоток тих, хто звертається на сайти публічних бібліотек може свідчити про те, що бібліотеки ЗВО на своїх веб-сайтах представляють якісні інформаційні ресурси, які задовольняють не тільки освітні потреби, а й наукові, дослідницькі та пізнавальні.

У результаті дослідження використання електронних ресурсів НБ ХНУ для пошуку інформації встановлено, що користувачі книгозбірні здійснюють пошук, використовуючи всі інформаційні ресурси, які розміщені на веб-сайті НБ:

- електронний каталог – 56%;
- електронну бібліотеку – 34%;
- зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області – 16%;
- повнотекстові БД – 15%;
- віртуальну довідку – 14%;
- навігатор Інтернет-ресурсів за профілем університету – 11%;

- бібліографічні БД – 10%;
- інституційний репозитарій ХНУ – 7%.

Слід сказати, що інституційний репозитарій бібліотека почала наповнювати в порівнянні з іншими книгозбірнями недавно, але на сьогодні у ньому розміщено вже понад 6000 документів. За матеріалами статистичного звіту за минулий рік кількість звернень до репозитарію становить більше ніж 650 тис. Наповнення цієї БД – наукові статті, які ще поки що складні для сприйняття широкого загалу студентів. Сподіваємось, що у близькому майбутньому наші студенти стануть активними користувачами інституційного репозитарію.

Уся інформація щодо електронних ресурсів та послуг бібліотеки розміщена на веб-сайті книгозбірні. За рахунок цього доступ користувачів до інформаційних джерел значно розширився. Створення власного віртуального ресурсу (веб-сайту) – є одним із важливих напрямків діяльності бібліотеки. Слід пам'ятати, що сайт створюється для читачів і є важливою складовою іміджу бібліотеки в інформаційному просторі. Тому інтереси користувачів повинні бути, в першу чергу, враховані при виробленні загальної структури та стратегії його наповнення.

Присмно визнати, що задоволених сайтом і його наповненням більше половини опитаних (58%), частково задоволені 36% респондентів. І незначна частина тих, кого не влаштовують дизайн, структура, контент – 5%.

У 2017 р. здійснено оновлення структури веб-сайту НБ ХНУ, в результаті чого він став більш інформативним та легшим у пошуку. Дуже важливо постійно оновлювати зміст сайту, вчасно видаляти застарілу інформацію, слідкувати за тенденціями в дизайні і новими технологіями, враховувати думку відвідувачів, використовуючи для цього опитування та голосування. Сьогодні веб-сайт бібліотеки – це віртуальний інформаційний центр, де можна знайти багато необхідної, цікавої, достовірної, корисної та нової інформації.

Електронні фонди бібліотек (що містяться на сайті книгозбірні) як альтернативні традиційним, – є вимогою часу. Документи, які існують у фондах бібліотеки в електронному вигляді, мають переваги, зокрема, більшу відкритість, доступність для отримання науково-освітніх знань.

Найбільше в пріоритеті – електронні версії навчальних посібників. До них звертається 59% респондентів, тоді як до наукових видань звертається 48% опитаних. Наукові видання досить повно представлені електронною бібліотекою, оскільки для інформаційного забезпечення досліджень у ЗВО необхідна повнотекстова наукова інформація. Крім вищезначених типів документів значна увага приділяється електронним версіям періодичних видань – 44%. Електронні версії курсів навчальних дисциплін відзначили 29% респондентів. Не надто інтенсивно звертаються до електронних версій дисертацій та авторефератів – 23%. Тематичними електронними колекціями користуються 15% опитаних респондентів.

Результати опитування вказують, що найбільш повно в БД ЕБ має бути представлений контент наукової та навчальної літератури, яка цікавить наших користувачів найбільше. Збір статистики, яка має важливе значення для творців електронних бібліотек, дозволяє заміряти різні кількісні параметри: відвідування, завантажені документи, переглянуті сторінки. Аналізуючи їх систематично можна поліпшити роботу ЕБ у необхідному напрямі, визначити перспективи її розвитку. Вже сьогодні книгозбірня реалізовує всі існуючі можливості для наповнення електронної бібліотеки різноманітними документами.

Електронні ресурси, поряд із друківаними документами, розглядаються як одне з документних утворень сукупного фонду сучасної університетської бібліотеки. Відбір, оцінка та надання доступу користувачів до електронних ресурсів важливий напрямок діяльності бібліотеки.

Позитивно оцінили інформаційне наповнення веб-сайту НБ ХНУ 51% респондентів, 29% – частково задоволені та задоволені з окремих питань – 9%. Хоча відповіді на питання анкети в загалом задовільні і переважна більшість опитаних дали позитивну оцінку якості контенту, все ж таки, варто пам'ятати, що, спрямування на якість обслуговування (не важливо безпосередньо у бібліотеці чи на її сайті) повинна стати головною турботою всіх структурних підрозділів бібліотеки, а забезпечення широкого доступу до різноманітності її інформаційних ресурсів – розглядатися як необхідна умова продуктивного інформаційного пошуку.

Незважаючи на значні зусилля з боку працівників книгозбірні інтерес до ресурсів на іноземних мовах залишається не високий. Тільки 3% відповіли, що вони здійснюють пошук у зарубіжних інформаційних системах, але 56% хоч інколи та все ж таки використовують їх у своїй роботі та навчанні. Частина користувачів (21%) взагалі не використовує іноземні наукові електронні публікації. Ймовірно причиною такої ситуації є недостатнє знання нашими користувачами іноземних мов і незацікавленість викладачів використовувати такі ресурси в навчальній та науковій діяльності.

Бібліотечним працівникам слід звернути особливу увагу на те, що більшість користувачів не можуть грамотно сформулювати свій запит і при пошуку електронних інформаційних ресурсів отримують негативні результати. Про це свідчить рівень задоволення інформаційних запитів користувачів НБ:

- на всі 100% задоволені тільки 13% респондентів;
- на 75% задоволені 14% опитаних;
- на 50% задоволені 23% респондентів;
- 5% респондентів результатами пошуку в електронних інформаційних ресурсах задоволені на 25%.

На думку фахівців, формулювання запиту – справа не проста і цьому необхідно вчитися. Можливо, саме ця причина могла вплинути на відсоток тих, що використовують електронні ресурси, особливо електронний каталог, як інструмент для пошуку потрібної інформації. Але можна, також, допустити, що основні труднощі, які постають під час самостійної роботи користувачів з електронними ресурсами, зумовлені браком чіткої інформації про стратегію й механізм пошуку та нестабільність програмно-технічного забезпечення.

Самостійно працюють із електронними ресурсами бібліотеки чверть опитаних. За допомогою бібліотекаря-консультанта або бібліографа здійснюють пошук інформації 52% респондентів. Слід звернути увагу на той факт, що частина наших користувачів (12%) вільно орієнтуються в електронних інформаційних ресурсах НБ ХНУ, проте виявляють невпевненість при самостійному пошуку на інших веб-сайтах. Тому вони часто звертаються за допомогою до бібліотекаря-консультанта. Студенти-першокурсники добре володіють новітніми гаджетами, є впевненими користувачами соціальних мереж, але їм не під силу здійснити грамотний інформаційний пошук. «Завжди» розраховують на консультацію бібліотекаря 6% респондентів. Така необхідність використання допомоги бібліотекаря свідчить, можливо, про потребу індивідуального навчання їх самостійному користуванню електронним каталогом, електронною бібліотекою, БД та іншими електронними ресурсами НБ (окрім того, що ця інформація подається першокурсникам на практичних заняттях з курсу «Основи інформаційної культури»). Отже, студенти в основній масі сприймають бібліотекаря як помічника в освітньому процесі і не обходяться без його консультацій і допомоги.

Бібліотека постійно інформує користувачів про нові надходження, інформаційні ресурси і послуги. Цьому сприяють дні інформації в бібліотеці, регулярне

розміщення відомостей на веб-сайті НБ, інформаційні повідомлення в Facebook, організація виставкової роботи тощо. Цікавою є думка наших респондентів щодо джерел, з яких вони черпають інформацію. Найбільший відсоток респондентів – 41 – отримують інформацію про новинки з розділу «Нові надходження», який розміщений на веб-сайті бібліотеки. Дізнаються про нові вид викладачів – 30% опитаних студентів, дні інформації в бібліотеці є корисними для інформують 19% опитаних. Від друзів отримують інформацію – 16%, з інформаційних повідомлень в Facebook – 11%, з виставок нових надходжень у читальних залах бібліотеки – 9%. Отже, за результатами опитування бачимо, що в напрямку інформування користувачів гарний результат дає представлена на сайті та у соціальних мережах інформація про нові надходження. А такі заходи як перегляди нових надходжень літератури, дні інформації в бібліотеці потребують більшої реклами.

Сьогодні університетські бібліотеки приділяють більше уваги роботі в соціальних мережах, блогах та інтернет-спільнотах і активно використовувати їх можливості для свого позиціонування. Соціальні мережі стали частиною повсякденної практики мільйонів людей, але слід визнати, що найбільш активними їх користувачами залишається молодь, насамперед студентство. 53% опитаних респондентів НБ ХНУ мають свій акаунт у соцмережі Facebook. Віддають перевагу іншим соцмережам – 38%, не знають та не знають як зареєструватися у соціальної мережі 3%. Функціональні можливості цього ресурсу максимально відповідають потребам користувачів. Адже спілкуватися, організувати і підтримувати професійні й особисті контакти за допомогою Facebook найзручніше. Facebook найбільш пристосований для просування позитивного іміджу бібліотеки. Слід зазначити, що 26% респондентів, які отримали інформацію про послуги бібліотеки за допомогою соціальної мережі Facebook відзначили, що ця інформація стала для них корисною. «Іноді» знаходять для себе корисну інформацію ще 22%.

Отже, більшість опитаних, усе ж таки схильні розглядати соціальну мережу як корисний інструмент у бібліотечній роботі. Сподіваємося, що студенти зацікавлені не тільки в присутності бібліотек у мережі Facebook, але й самих бібліотекарів також. Формування мережевого простору бібліотеки для підвищення її іміджу і розширення простору роботи з читачами: на сайті бібліотеки, в соціальних мережах, інтернет-спільнотах – це правильний шлях, який обирають сьогодні книгозбірні вищих закладів освіти. Тому бібліотечні працівники, повинні навчитися правильно використовувати соціальні мережі в системі освіти, і зокрема, в діяльності бібліотек вищих закладів освіти.

Проводячи подібні дослідження, маємо змогу вивчати і виявляти потреби користувачів, впроваджувати нові форми інформаційно-бібліографічного обслуговування, знаходити шляхи підвищення попиту на інформаційні ресурси та послуги.

Проведене анкетування довело, що користувачі бібліотеки визнають важливість запропонованих бібліотекою університету ресурсів і послуг, але не поспішають ними скористатися за певних причин. Однією з них є та, що частина респондентів не мають досвіду постійної роботи з електронними ресурсами, не знають правил та способів пошуку в електронному каталозі, порядку доступу до електронних повнотекстових документів, але вже не можуть без них обійтися в навчальному процесі. Інша причина – труднощі, пов'язані з формулюванням правильного пошукового запиту.

Результати анкетування показали, що користувачі НБ самостійно нечасто звертаються до нових інформаційних послуг, які пропонує бібліотека, що не всі БД достатньо затребувані. Тому, потрібно звернути більшу увагу на підвищення рівня інформаційної культури користувачів шляхом проведення комплексних заходів у бібліотеці, а також проводити на сайті книгозбірні ефектив-

ну рекламу електронних ресурсів створених НБ, упроваджувати систематичне інформування користувачів про нові продукти та послуги книгозбірні, здійснювати широку рекламу інформаційних електронних ресурсів наукової бібліотеки під час проведення масових заходів.

Серед послуг бібліотеки найбільш затребуваними інформаційними ресурсами залишаються електронний каталог та БД «Електронна бібліотека». Як свідчать відповіді найчастіше користувачі книгозбірні користуються електронним каталогом (56%), що говорить про те, що основним джерелом для пошуку інформації у бібліотеці є електронний каталог. Тому потрібно більше уваги приділяти його наповненню, редагуванню та пропагуванню. Більш інтенсивно наповнювати електронними версіями навчальних посібників (особливо за новими спеціальностями), наукових видань та періодики фонд електронної бібліотеки.

Сьогодні книгозбірня не використовує усі можливості соціалмедіа для краудсорсингу (метод залучення всіх бажаючих до вирішення різних завдань та проблем). Через мережу Інтернет можна не тільки запрошувати читачів на різні заходи, а й залучати їх до підготовки й проведення бібліотечних заходів, радитися з ними, обговорювати різні події.

Проведене анкетування ще раз підтвердило міркування про те, що висловлення думки читачів надзвичайно важливе для бібліотеки. Адже лише разом із читачами, враховуючи їхні оцінки, враження та пропозиції ми зможемо створити сучасну, комфортну бібліотеку, яка буде задовольняти усі інформаційні потреби наших користувачів.

The article presents the results of a survey conducted to investigate the effectiveness of using open access electronic resources by the students of the scientific library of the Khmelnytsky national university. The level of informational culture of users of the scientific library, their orientation in obtaining the necessary information has been characterized.

Key words: scientific library, electronic resources, website, databases, Internet technology in libraries, information search, informational culture of the user, electronic catalog, remote service, social networks, sociological research.

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7(477.43-25)ХНУ:378.015.3:502/504

Т. Г. Панасюк, Л. І. Салюк, м. Хмельницький

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено зміст екологічної освіти як важливого елемента загальної екологічної підготовки майбутніх фахівців. Представлено досвід роботи наукової бібліотеки Хмельницького національного університету щодо формування екологічного світогляду студентської молоді. Розкрито роль екологічного проекту «Майбутнє планети – в наших руках» у вихованні духовності – гольовного принципу відносин природи та людини. Заакцентовано увагу на масових заходах та їх значенні в формуванні нового екологічного мислення.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна освіта екологічне виховання, бібліотека університету, екологічний проект.

Однією з найбільших проблем сучасного людства є екологічний стан довкілля. Глобальна екологічна криза, в умовах якої ми живемо, є наслідком дії багатьох чинників. Це і споживацький підхід до природи, і нерегульоване

зростання народонаселення тощо. Але, якщо подивитися на проблему глибше, то виявиться ще одна, чи не найсуттєвіша причина екологічної кризи, – це глибоке падіння духовності та моралі, низький рівень екологічної освіти і виховання, загалом екологічної культури переважної більшості мешканців планети.

У зв'язку з цим підготовка громадян із високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості та культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи має стати одним з основних важелів у розв'язанні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України [2, с.29].

Проблеми екології, формування екологічної свідомості осмислювалися у публікаціях В. Андрущенка, Г. Бачинського, В. Вернадського, Л. Губерського, М. Кисельова, Б. Коммонера, Ю. Одума та інших відомих вітчизняних та іноземних учених. Формування екологічної культури студентів вищих навчальних закладів вивчали Г.А. Білявський, Н.А. Негруца, Г.Ф. Пономарьва, Н.Ю. Олійник, К.М. Ситнік. Роботи О.Ф. Бичкової, Н.В. Дунаєвої, М.П. Захаренко, О.В. Рапопорт, Т.С. Астапенко стосуються екологічного просвітництва в бібліотеках.

Мета статті: охарактеризувати елементи формування екологічної свідомості студентів, представити основні напрями роботи бібліотек щодо екологічного виховання молоді, розкрити роль екологічного проекту бібліотеки в формуванні нового екологічного мислення.

Розвиток кожної країни безпосередньо пов'язується з екологічною безпекою. Однак планетарні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу життєдіяльності людини. Чорнобильська катастрофа, повені, лісові пожежі, забруднення води і атмосфери в багатьох регіонах України – все це може бути означене як екологічне лихо, як кризовий екологічний стан. Тому є гостра потреба інтенсивного екологічного виховання населення, і, зокрема, студентської молоді.

Базою для здійснення заходів із вирішення такої важливої й складної державної проблеми є Концепція екологічної освіти в Україні, яка передбачає чітку структуру формування екологічної освіти, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення. В ній виокремлено два основних напрями освіти – формальна і неформальна. Формальна освіта охоплює всі ланки загальної системи освіти, яка існує в Україні: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна. Другий напрям має просвітницький характер і спрямований на формування екологічної культури населення через засоби масової інформації, громадські екологічні об'єднання, партії тощо [1, с.64]. Тому екологічна освіта і виховання всіх верств населення є одним із найважливіших і необхідних шляхів, що сприятиме ефективному вирішенню надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України.

Формування у студентів глибоких переконань у необхідності природоохоронної діяльності викликане нагальною потребою української держави в екологічно грамотних громадянах, кваліфікованих фахівцях із високим рівнем екологічної культури. Екологічна культура випускника вищої школи визначається відповідальним ставленням особистості до природи, і передбачає наявність глибоких знань про навколишнє середовище та засоби його захисту, екологічний стиль мислення, уміння і досвід розв'язання екологічних проблем, безпосередню участь у природоохоронній діяльності, а також здатність прогнозувати можливі негативні наслідки природоперетворювальної діяльності людини [7, с.188].

Сьогодні екологічна освіта у ЗВО поділяється на 2 напрями: нормативна базова дисципліна для фахівців усіх спеціальностей та фахова екологічна освіта включно з підготовкою спеціалістів для різних галузей народного господарства.

Хмельницький національний університет є центром з вивчення екологічних проблем у Хмельницькій області. Кафедра екології забезпечує фахову підготовку за спеціальністю «Екологія» за двома освітніми рівнями – бакалавр та магістр. Навчальною та науковою базою для вивчення дисциплін, для проходження загально-екологічної практики є Ботанічний сад університету.

Більшість завдань сучасного ЗВО безпосередньо пов'язані з діяльністю його бібліотеки – важливої ланки навчального та наукового процесів. Саме бібліотека є одним із найважливіших підрозділів навчального закладу, від ресурсів та послуг якої залежить багато в чому якість і зміст навчання та наукових досліджень.

Бібліотечна підтримка екологічної освіти займає значне місце у цілісній системі виховання студентської молоді. Бібліотека представлена як інформаційний, освітній і культурний інститут. А бібліотечна робота, відповідно, як галузь інформаційної та культурно-просвітницької діяльності, яка представляє систему взаємопов'язаних елементів, таких як: ціль (бібліотечно-бібліографічна діяльність), суб'єкт (інформаційні ресурси), предмет (інформаційна потреба) [6, с. 142].

На думку О.Ф. Бичкової, формування екологічної культури, екологічна освіта та надання екологічної інформації за запитом користувачів є тими «трьома китами», на яких будується робота бібліотек в цій галузі.

У цілісній системі екологічного виховання та освіти роль бібліотек обумовлюється наявністю інформаційних ресурсів, відкритістю та доступністю інформації, впровадженням сучасних технологій, кваліфікованими кадрами.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету є центром інформації, інтелектуального, духовного та естетичного розвитку студентської молоді. Серед головних пріоритетів діяльності наукової бібліотеки університету є виховання екологічної свідомості, екологічної культури молодих громадян України.

Важливою складовою екологічно-просвітницької діяльності бібліотеки є формування екологічних ресурсів (традиційних та електронних) та забезпечення вільного доступу до них користувачам.

На сьогоднішній день фонд бібліотеки з питань екології становить понад 7000 видань навчального, наукового та довідкового характеру. Щороку бібліотека передплачує інформаційні та періодичні видання з екологічної тематики. Серед них: «Екологічний вісник», «Основи здоров'я», «Безпека життєдіяльності», «Біологія», «Екотехнологии и ресурсосбережение» тощо.

У формуванні інформаційних ресурсів з екології значну роль відіграє координація діяльності бібліотеки з кафедрою екології: проводиться детальний аналіз навчальних програм, що дозволяє виявити теми, які потребують додаткової інформації та доукомплектування.

Гарантією якісного обслуговування користувачів є сучасний електронний каталог бібліотеки, який відображає весь активний фонд бібліотеки та створює основу для виконання різноманітних запитів користувачів. Серед пошукових переваг ЕК є наявність детального тематичного рубрикатора. Будь-яка нова тенденція в літературі з екології знаходить відображення у предметних рубриках ЕК. Збільшення кількості запитів екологічної тематики теж приводить до поповнення та поновлення рубрикатора.

Обслуговування користувачів відбувається на основі сучасних інформаційних технологій. Для виконання складних запитів у галузі екології використовуються можливості Інтернет. З метою наближення ресурсів Інтернет до користувача та раціонального пошуку інформації в бібліотеці створений «Навігатор Інтернет-ресурсів за профілем університету». Тематика навігатора відповідає навчальним програмам та надає допомогу у пошуку фахової інфор-

мації. Зважаючи на актуальність проблеми, навігатор з питань екології було створено в першу чергу. Навігатор має посилання на сайти, що містять інформацію, яка допоможе в процесі вивчення таких дисциплін: екологія та охорона навколишнього середовища, заповідна справа, економіка природокористування, ґрунтознавство, методи очистки та контролю якості води тощо.

Якісному бібліотечно-бібліографічному обслуговуванню користувачів сприяє Електронна бібліотека. Вона доповнює традиційний фонд документами, які існують в електронному вигляді: повнотекстові версії навчальної та наукової літератури, методичних посібників викладачів університету, повнотекстові версії журналів «Вісник Хмельницького національного університету», «Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук» тощо.

Надзвичайно цінним електронним ресурсом бібліотеки є інституційний репозитарій. Він створений для накопичення, систематизації та зберігання в електронному вигляді інтелектуальних продуктів університетської спільноти, надання відкритого доступу до них засобами Інтернет-технологій, поширення цих матеріалів у середовищі світового науково-освітнього товариства. Для науковців університету відкрито доступ до наукометричної платформи Web of Science.

Для віддалених користувачів на сайті бібліотеки працює віртуальна довідкова служба, яка дозволяє за допомогою консультанта значно скоротити час самостійного пошуку користувачем та дає можливість отримати інформацію за певною темою.

Освоєння форм і методів роботи з Інтернет, визначення найбільш значущих носіїв екологічної інформації в мережі, вільний доступ користувачів до екологічної інформації, створення власних екологічних баз даних і подання їх на веб-сайті – це далеко неповний перелік стратегічних напрямів роботи бібліотек ЗВО в даний час.

Із формуванням у бібліотеках вишів екологічної просвіти організують роль у їх роботі відіграє створення бібліотечних програм і проєктів екологічного напрямку. Кожна бібліотека, виходячи із потреб читачів і своїх можливостей, обирає для себе аспекти і діапазон програмних установок в екологічній просвіті.

З метою формування системи екологічних знань, виховання екологічної свідомості та екологічної культури молоді в науковій бібліотеці ХНУ розроблено проєкт «Майбутнє планети – в наших руках», який передбачав такі завдання:

- надання постійної інформаційної підтримки навчальному процесу та науково-дослідницькій діяльності студентів, аспірантів, науковців;
- активізація роботи бібліотеки у розповсюдженні знань із охорони навколишнього середовища;
- формування нових форм співробітництва з державними та громадськими екологічними організаціями;
- залучення студентської молоді до участі в рухах і заходах на захист і збереження рідної природи;
- запровадження інноваційних форм індивідуальної та масової роботи з екологічної просвіти.

Просвітницька робота є важливим завданням бібліотеки у розв'язанні нагальних екологічних проблем. В цьому напрямі актуальною є співпраця з кафедрою екології гуманітарного-педагогічного факультету Хмельницького національного університету.

«Екологічна освіта – основа третього тисячоліття» – під такою назвою проведена інформаційно-ділова зустріч з професорсько-викладацьким складом кафедри, на якій піднімалися питання ефективного використання електронних ресурсів бібліотеки, створення власних програмних продуктів, можливості досту-

пу до світових повнотекстових електронних журналів, вирішувались проблеми комплектування та книгозабезпеченості дисциплін кафедри підручниками.

Серед різноманітних форм роботи з формування екологічної культури молоді у бібліотеці ХНУ важливу роль відіграють комплексні заходи з пропаганди екологічних знань, у яких беруть участь не лише студенти, викладачі, але й працівники місцевих органів управління і громадських організацій. Серед них: «Екологічний світогляд нового тисячоліття», «Бо називається Поділлям земля, де маю щастя жить» тощо. На заходах обговорюються проблеми екологічного стану міста, екологічної ситуації, яка склалась на території України та в світі. Представники місцевої влади розповідають про конкретні справи щодо поліпшення довкілля у місті, знайомлять з матеріалами міського екологічного бюлетеня «Еко-Хмельницький».

Суттєве значення в екологічному вихованні майбутніх фахівців мають традиційні «Дні еколога», в процесі яких студенти-першокурсники знайомляться з інформаційними можливостями бібліотеки, літературою та періодичними виданнями за профілем навчання; проводяться практичні заняття з використання електронних ресурсів із питань екології.

Цікавими і корисними формами екологічного виховання стали екологічні уроки за темами: «Людина і природа: правила гри»; Національний природний парк «Подільські Товтри»; «Екологічні проблеми Подільського регіону» тощо.

Розвитку гуманістичних переконань у глибокому осмисленні навколишнього світу допомагають організовані спільно з кафедрою екології та Хмельницької обласної організації Українського товариства охорони природи семінари-тренінги «Шляхи участі громадськості у вирішенні екологічних проблем». Основна мета семінарів – формування у молоді екологічного мислення, необхідних моральних, правових поглядів на природу та місце в ній людини, активної життєвої позиції в справі раціонального використання і перетворення природних ресурсів, залучення студентів до активної співпраці задля охорони та відтворення навколишнього середовища.

На сучасному етапі надзвичайно актуальним є питання профорієнтації серед учнівської молоді. У зв'язку з цим бібліотека спільно з кафедрою екології розпочала нову форму роботи: презентацію спеціальності «Екологія». Презентації проводяться для учнів 9-11 класів загальноосвітніх шкіл міста Хмельницького, на яких майбутні абітурієнти мають змогу поспілкуватися з викладачами кафедри екології, отримати детальну інформацію про умови вступу в університет, про спеціальності, які отримують випускники, за якими освітньо-кваліфікаційними рівнями проходить навчання, які посади зможуть вони займати в різних галузях господарства після закінчення університету.

Бібліотека бере активну участь у щорічних акціях університету «Молодь проти куріння», а також у заходах до міжнародного Дня боротьби зі СНІДом. У рамках цих акцій презентуються тематичні виставки літератури «Ми живемо у світі, де є СНІД», «Правда про куріння», проводяться бесіди «Що таке ВІЛ і СНІД», «В полові тютюнового диму», серед студентів розповсюджуються буклети «Знайте правду про ВІЛ-інфекцію і СНІД».

При проведенні масових заходів використовуються мультимедійні технології, виступи супроводжуються демонстрацією слайдів, відеофільмів, що сприяє кращому засвоєнню молоддю всієї наданої інформації.

Популяризації екологічних знань серед молоді сприяють книжково-ілюстраційні виставки з проблем охорони навколишнього середовища, які щороку експонуються в університеті, на наукових конференціях та семінарах, в читальних залах бібліотеки. Серед них: «ЕКО-Хмельницький» (виставка-факти),

«Екологія, людина, суспільство», «Сталий розвиток України: суть проблеми та перспективи», «Живої природи душа промовляє» тощо. На сайті бібліотеки представлені віртуальні виставки з актуальних питань охорони довкілля.

Участь у науково-практичних конференціях, семінарах, присвячених розв'язанню екологічних проблем, істотно впливає на підвищення екологічної культури і самих бібліотечних працівників. Зокрема, співробітники бібліотеки були учасниками таких науково-практичних конференцій: «Сталий розвиток України: суть, проблеми та перспективи», «Актуальні проблеми екологічного інформування громадськості у роботі бібліотек», «Дослідження, відтворення та охорона малих річок», «Поширення ГМО на Україні. Наслідки для довкілля та людини» тощо.

Бібліотека університету різними методами сприяє екологічній просвіті молоді, постійно шукає нові форми роботи, які допомагають вихованню творчих особистостей, розвитку екологічної культури сучасних спеціалістів.

Отже, екологічне виховання – це одна з найскладніших проблем на шляху збалансованого розвитку суспільства. Бібліотеки закладів вищої освіти стають необхідною ланкою в системі безперервної екологічної освіти, безпосередніми активними учасниками у формуванні активної життєвої молоді позиції у сфері поліпшення екологічної ситуації на Землі та охорони природного середовища і довкілля.

Для того, щоб організувати цю роботу ефективно, бібліотека повинна дотримуватися таких вимог: постійно вивчати інформаційні потреби користувачів з екологічної тематики, формувати інформаційні ресурси з екології та суміжних наук, організувати обслуговування запитів користувачів на основі сучасних інформаційних технологій, формувати нові форми співробітництва з державними і громадськими організаціями, що працюють у галузі екології.

Не менш важливим напрямом є екологічна освіта бібліотекарів, їх професійна підготовка до вирішення зазначених вище завдань. Це дозволить бібліотекарям організувати і здійснювати роботу в напрямі екологічної просвіти в бібліотеці на основі розуміння основних проблем науки, знання джерел інформації, вміння формувати інформаційні потреби читача і в тісному контакті з навчальними закладами.

Список використаних джерел:

1. Бычкова Е.Ф. Секция «Экологическая информация и экологическая культура» конференции «Крым-2015». Обзор работы. *Научные и технические библиотеки*. 2016. №1. С. 63-67.
2. Виговська Т.В., Міронова Н.Г. Деякі аспекти реалізації неперервної екологічної освіти в Україні. *Екологічний вісник*. 2017. №2. С. 29-30.
3. Концепція екологічної освіти України. Київ, 2001. 15 с.
4. Крайнюк О.В. Інтернет-ресурси по екології: аналіз сайтів вищих навчальних закладів України. *Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 жовт. 2010 р. Донецьк, 2010. С. 93-96.
5. Плоха Т.В., Авраменко С.Х. Формування екологічного світогляду майбутнього робітника – важливе завдання освітян вищих навчальних закладів. *Екологічний вісник*. 2013. №4. С. 25-26.
6. Рапопорт О.В. Роль бібліотеки у вихованні у студентської молоді екологічної культури. *Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 жовт. 2010 р. Донецьк, 2010. С. 141-145.
7. Туркот Т.І. Психологія і педагогіка вищої школи : навч. посіб. Херсон, 2013. 516 с.

The article highlights the content of environmental education as an important element of the overall environmental training of future specialists. Describes the experience of the work of the scientific library of the Khmelnytskyi National University on the formation of the ecological worldview of students. The role of the environmental

project «The future of the planet is in our hands» in the cultivation of spirituality – the main principle of relations between nature and man is revealed. Special attention is paid to mass events and their significance in shaping new ecological thinking.

Key words: *ecological culture, environmental education, ecological education, university library, environmental project.*

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7:378.4(477.43-25)ХНУ:[316.774:613-057.87]

С. А. Молчанова, м. Хмельницький

БІБЛІОТЕКА ЗВО ЯК ЦЕНТР ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

У статті здійснено обґрунтування ролі і місця бібліотеки ЗВО як центру формування навичок здорового способу життя (далі – ЗСЖ) студентів, розглянуто її можливості у підтримці ЗСЖ молоді, представлено досвід наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Автор наголошує, що для розв'язання окресленої проблеми книгозбірням за допомогою всіх їхніх ресурсів слід більшу увагу приділяти духовному розвитку молоді, який є передумовою та основою здоров'я.

Ключові слова: *бібліотека ЗВО, інформація, духовність, здоровий спосіб життя, мотивація.*

Ідея про необхідність збереження і зміцнення здоров'я молоді за допомогою формування у неї здорового способу життя (ЗСЖ) не є новою. Проблеми виховання та формування культури здоров'я і ЗСЖ учнівської і студентської молоді розглянуто в дослідженнях Т. Бойченко, О. Вакуленко, Д. Вороніна, Г. Голобородько, О. Коган, Т. Круцевич, С. Лапаєнко, В. Оржеховської, С. Свириденко, О. Селезньової, М. Солочука та ін. На роль бібліотек у формуванні здорового способу життя в учнів шкіл, ліцеїв та студентів ЗВО указують І. Воронцовська, Н. Карих, О. Мишалова, Т. Павлікова, К. Павлюк, Н. Сергєєва та ін. Однак мало хто із сучасних бібліотекознавців розглядав бібліотеку як центр формування здорового способу життя. Уперше теоретичне обґрунтування ролі та місця бібліотеки в єдиній соціально-комунікаційній системі підтримки ЗСЖ на теренах України здійснив Н. Мухамед'яров [3]. Проте проблема розробки теоретичних та організаційно-методичних засад функціонування бібліотеки як центру з питань здоров'я досі ще залишається актуальною. Це можна пояснити двома основними причинами:

- 1) недооцінюванням ролі бібліотеки у формуванні навичок ЗСЖ у сучасному українському суспільстві;
- 2) пасивністю бібліотек, які недостатньо популяризують (рекламують) свої можливості щодо збереження й зміцнення здоров'я молоді через підвищення рівня інформованості з питань ЗСЖ.

Мета написання статті: висвітлити роль бібліотеки як центру формування здорового способу життя студентів, показати її можливості та переваги порівняно з іншими громадськими організаціями у розв'язанні цієї проблеми.

Студентський вік – це період заключного етапу поступового розвитку психофізіологічних і рухових можливостей організму. Фізичне виховання, культура здоров'я, вміння і бажання вести здоровий спосіб життя виступають у цей час основою розвитку і формування молоді людини як особистості, суттєво підви-

щують можливості для ефективного навчання й оволодіння професійними навичками. Доведено з високим ступенем статистичної вірогідності, що студентам, які активно займаються спортом та не мають шкідливих звичок, притаманні впевненість у поведінці, у них формується висока емоційна стійкість, витримка, вони більш енергійні, оптимістичні, мають вищий рівень наполегливості й рішучості, краще опановують програмний матеріал навчальних дисциплін тощо.

Разом з тим, особливості навчання у ЗВО, особиста відповідальність за отримання майбутнього фаху, інша методика оцінювання знань та умінь, страх перед екзаменаційною сесією, поява нових турбот, пов'язаних із проживанням у гуртожитку, необхідність самообслуговування, самостійного ведення свого бюджету, планування часу та ін. часто є причинами підвищеної нервової напруги вчорашніх школярів. Науковці і педагоги відзначають збільшення з кожного роком кількості студентів, для яких характерна підвищена стурбованість, невпевненість у своїх силах, можливостях та емоційна нестійкість, що сприяє у них розвитку неврозів, захворювань серцево-судинної, ендокринної систем, шлунково-кишкового тракту та ін. Аналіз стану здоров'я молоді, яка навчається у вищих навчальних закладах, свідчить, що майже 90% з них мають відхилення у стані здоров'я, близько 50% – незадовільну фізичну підготовленість. Тільки впродовж останніх років майже на 40% збільшилась кількість студентської молоді, віднесеної за станом здоров'я до спеціальної медичної групи [2]. Значне поширення в середовищі молоді отримали шкідливі звички (вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин, куріння тютюнових виробів та ін.).

Зазначимо, що досить часто причини погіршення здоров'я молоді в процесі навчання у ЗВО мають суб'єктивний, а не об'єктивний характер, тобто пов'язані з браком відповідних знань. Майбутні фахівці, які отримують знання про те, як полагодити автомобіль, створювати комп'ютерні програми тощо, часто не мають уявлення щодо того, як вести себе з таким надзвичайно складним і найважливішим інструментом, як власний організм.

Свою частку відповідальності за формування здорового способу життя та профілактику асоціальних явищ у молодіжному середовищі відіграє вишівська бібліотека, адже вона, як найбільш доступний студентський молоді інформаційно-культурний центр, багато що може зробити для пропаганди і мотивації ЗСЖ, боротьби зі шкідливими звичками, попередження СНІДу. Освітня робота в цьому напрямі набуває зараз особливо важливого значення, і бібліотека не тільки не залишається осторонь цієї проблеми, але й є однією з авторитетних структур, яка на основі партнерства з усіма зацікавленими інституціями може взяти на себе ініціативу і відповідальність за інформаційне просвітництво молодого покоління.

При з'ясуванні ролі бібліотеки ЗВО (або будь-якої публічної бібліотеки) як центру формування навичок ЗСЖ виникають питання її переваг порівняно з іншими громадськими організаціями та установами, що працюють у цьому напрямі. Стрижневе місце книгозбірні як центру зі збереження здоров'я молоді пояснюється тим, що вона має природну властивість приєднуватися до будь-якої сфери життєдіяльності людини та суспільства, в тому числі й тих, що пов'язані із ЗСЖ. Книгозбірні володіють значними за обсягом і унікальними за складом інформаційними ресурсами (свята святих бібліотеки) з питань здорового способу життя і надають доступ користувачам до нього. Бібліотеки мають справу із перевіреною інформацією, адже, перш ніж потрапити до фонду, та підлягає ретельній експертизі у видавництвах, редакціях, теле-, відеофірмах, книгарнях, у самій бібліотеці. У процесі бібліотечної селекції документи проходять первин-

ний, обліковий, ідентифікаційний, пошуковий, вторинний та інші види відбору, через що до галузевого фонду бібліотеки надходять найцінніші джерела інформації. Ще однією перевагою є те, що вишівські бібліотеки мають багатий досвід з формування здорового способу життя студентів на основі партнерської співпраці з кафедрами, громадськими організаціями, які займаються питаннями збереження здоров'я, просвітницькими організаціями та ін., тим самим підсилюючи свої можливості. За рахунок такої взаємодії користувачі отримують більш різноманітний спектр інформаційних послуг і знань. У сьогоднішніх реаліях важливо й те, що книгозбірні є безоплатними, загальнодоступними. Як зазначає Н. Мухамед'яров, книгозбірня є однією «з основних фундаментальних і авторитетних соціокомунікаційних структур сьогодення, яка за підтримки державних, регіональних і місцевих органів влади може взяти на себе ініціативу і відповідальність щодо об'єднання окремих особистостей, організацій, установ, підприємств навколо ідеї інформаційного просвітництва всіх верств населення України на засадах соціального партнерства» [5].

Уже сьогодні все більше бібліотек перестали бути відірваними від життя, зовнішнього середовища, відкриті до змін, усвідомлюють свою роль навігаторів у безмежному морі інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних суспільних структур. Проте, як зауважують бібліотекознавці, книгозбірні як центри формування ЗСЖ потребують розширення асортименту та підвищення якості бібліотечних послуг і сервісів, використання проектного, кадрового менеджменту, комплексу маркетингу та фандрайзингу, елементів адвокатури, PR-технологій, розвитку різних форм соціального партнерства [5]. Необхідно звернути увагу на те, що значна частина молоді надає перевагу відвідуванню бібліотеки у віртуальному режимі. Ця тенденція з кожним роком збільшується. Враховуючи це, потрібно вести пошук нових форм і методів віртуального обслуговування користувачів.

Коли ми говоримо про бібліотеку ЗВО як про інформаційний центр з питань здоров'я, то масмо на увазі її пріоритетний аспект стосовно підтримки і мотивації у молоді ЗСЖ (просвітницька діяльність за цим напрямком; використання різних інформаційно-комп'ютерних технологій, зокрема Інтернету; надання доступу користувачів до інформаційних ресурсів, продуктів і послуг з питань ЗСЖ; формування інформаційної бази, що стосується проблеми збереження здоров'я студентів тощо).

Основними специфічними завданнями, які ставить перед собою вишівська бібліотека у вирішенні окремої проблеми, є:

- популяризація літератури про здоров'я та здоровий спосіб життя;
- забезпечення обізнаності молоді про ризики та шкідливі наслідки для здоров'я людини від куріння тютюнових виробів чи інших способів їх вживання, вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин;
- інформування про шляхи передачі ВІЛ-інфекції, причини зараження, засоби профілактики, необхідні для запобігання зараженню ВІЛ та його поширенню;
- заохочення до активного відпочинку і занять спортом через збільшення обсягу знань про здоровий (отже, модний) стиль життя;
- формування у молоді мотивації та розвиток установок, що сприяють ЗСЖ.

Виконання цих завдань дозволяє підвищити рівень знань та умінь студентів з питань ЗСЖ; змінити у них ставлення до свого здоров'я; виробити здатність та бажання до його зміцнення; протистояти шкідливим звичкам і негативним впливам навколишнього середовища; збільшити число молоді, що займається в спортивних гуртках та секціях.

Не треба забувати, що сьогоднішні студенти – це майбутні спеціалісти, фахівці з різних напрямів діяльності (педагоги, менеджери, економісти, інженери та ін.), які повинні бути прикладом української інтелігенції. Саме тому їхня здатність до формування ЗСЖ, піклування про власне здоров'я та відповідальне ставлення до нього як найбільшої цінності є особливо важливими чинниками.

За допомогою популяризації літератури про здоров'я та здоровий спосіб життя, використання сучасних засобів реклами (віртуальних книжкових виставок, буклетів, відеороликів, аудіороликів, прес-релізу, інформації на власному веб-сайті та на сторінці в соціальній мережі), проведення різноманітних заходів (зустрічей, бесід, промо-акцій та ін.) бібліотека вишу може надавати майбутнім спеціалістам спеціальні знання про формування ЗСЖ, які розширять їхній кругозір та будуть необхідні майбутнім фахівцям у подальшій професійній діяльності; оволодіння знаннями з формування умінь і навичок у цій сфері також сприятиме усвідомленому вибору студентством здорового способу життя.

Складність самого поняття «здоровий спосіб життя», існування безлічі факторів, що впливають на здоров'я людини, орієнтують роботу бібліотеки на комплексний підхід до цього питання. Здоров'я людини не зводиться лише до фізичного стану, а передбачає психоемоційну врівноваженість, духовне та соціальне здоров'я і на 50% залежить від способу життя. Студентська молодь повинна зрозуміти, що ніякі ліки не здатні зробити людину здоровою. Активний фізичний розвиток, рухова активність, раціональне харчування, духовний розвиток у поєднанні зі сприятливим соціальним середовищем є передумовою та основою здоров'я.

У ході опитувань, проведених кафедрою фізичного виховання Хмельницького національного університету серед студентів I-III курсів (2012 р.) і науковою бібліотекою університету серед студентів I-II курсів (2016 р.), було отримано матеріали, які дозволили вивчити динаміку самооцінки стану здоров'я студентів різних курсів навчання, оцінити рівень їхніх знань щодо здорового способу життя та вміння його дотримуватись, ставлення до власного здоров'я. На першому курсі 49,3% опитаних студентів вважають стан свого здоров'я задовільним, на другому – 47,7%, на третьому – 48,2%. Лише 16% першокурсників спосіб свого життя вважають здоровим, на другому році навчання виявлено зменшення, більше ніж удвічі, кількості студентів, які декларують здоровий спосіб життя. На наступному курсі тільки 6% вважають свій спосіб життя здоровим. У ході опитування (2012 р.) з'ясувалися чинники, які заважають назвати свій спосіб життя здоровим. Найбільша кількість опитаних курить тютюн – 68,4%, вживають алкоголь – 46,5%, недостатньо рухаються – 36,6% та не збалансовано харчуються – 32,7%. Аналіз пропусків занять студентами першого курсу виявив, що більше третини (37%) з них пропускають від шести до десяти занять під час навчального року у зв'язку із хворобою [1, с.147].

При цьому результати опитування свідчать про те, що майже 50% респондентів вважають, що мають достатній рівень інформованості з питань ЗСЖ. Проте лише 25% студентської молоді дотримуються правильного режиму харчування та постійно відвідують спортзал, 85% періодично вживають спиртні напої, 30% мають друзів, які стикались з проблемою вживання наркотиків, 25% найважливішим чинником у збереженні здоров'я вважають спадковість, 20% не бачать нічого поганого в комп'ютерній залежності. Все це вказує або на вузьке та спрощене уявлення студентів про сутність здоров'я, або взагалі на брак знань та не усвідомлення наслідків шкідливих звичок. Щодо джерел інформації, з яких молодь бере відомості про здоровий спосіб життя, то до переліку найпопулярніших джерел увійшли спілкування з друзями та засоби масової інформації.

Отримані результати дали змогу виявити найбільш проблемні питання, накреслити головні напрямки виховної роботи – духовне виховання, запобігання захопленню молоддю алкогольними напоями, наркотичними речовинами, популяризація активного способу життя.

«Здоров'я молоді – здоров'я нації» – під такою назвою в науковій бібліотеці ХНУ був розроблений проєкт, який реалізовувався за напрямками:

- розповсюдження наукових знань з питань охорони здоров'я, поширення ідей та найкращих практик здорового способу життя;
- популяризація видань з проблем збереження і зміцнення здоров'я;
- проведення просвітницьких заходів, інформаційних кампаній щодо профілактики ВІЛ/СНІД, тютюнової, алко- та наркозалежності;
- інформаційна підтримка університетських акцій, спрямованих на залучення молоді до здорового способу життя.

Проєкт включає цикл зустрічей з молоддю, бесід, відеолекцій, презентацію книжкових виставок, на яких представлені наукові, науково-популярні, статистичні видання, матеріали науково-практичних конференцій. Щороку до Всесвітнього дня здоров'я проводяться дні сприяння здоровому способу життя та безпеки життєдіяльності, в межах яких презентуються книжкові виставки, виставки-інсталяції, відкриті перегляди літератури («Про здоров'я треба знати, про здоров'я треба дбати», «Здоров'я або цигарка», «Здоров'я – це скарб, цінуй його», «Орієнтир – здоровий спосіб життя»), «Книжковий фуршет «Здоров'я на вашому столі»); проводяться уроки-застереження («Рабство за власним бажанням», «Твоє життя – твій вибір», «Відкрий очі, перш ніж СНІД закриє їх», «Ціна залежності – життя»). Активно використовуються такі бібліотечні методи виховної роботи, як бесіди з використанням мультимедійного обладнання та відеофільмів, запроваджені нові форми книжково-ілюстраційних виставок (виставка-заклик, виставка-інсталяція, виставка-порада). Працівники бібліотеки розповідають про складові здорового способу життя, наслідки згубних звичок, користь правильного харчування, фізичних вправ, проводять відеолекції, пропонують відповідну літературу.

У межах проєкту працівники книгозбірні спільно з кафедрою екології ХНУ та Хмельницькою медико-генетичною консультацією брали участь у проведеному круглого столу на тему «Ні вродженим вадам розвитку: знати і не допустити», присвяченого Всесвітньому дню попередження вроджених вад розвитку. Перед студентами виступив лікар-генетик В.Б. Долгов, який розповів про генетичні дефекти та інші причини вроджених вад розвитку, необхідність медико-генетичного консультування та інформування населення. Студенти переглянули відеозвернення професора В. Вертелецького, відомого американського генетика, члена-кореспондента Академії наук України та Аргентини про вплив ряду екологічних чинників на процеси формування та розвитку плоду. Лейтмотивом звернення був заклик до здорового способу життя. Доцент кафедри екології ХНУ Л.С. Югілчек розповіла про шкідливий вплив алкоголю на організм дитини в період планування вагітності та в період вагітності, про фетальний алкогольний синдром плоду, його причини, наслідки та профілактику.

Антиалкогольна пропаганда в молодіжній аудиторії з акцентом на віддалені наслідки сьогодні, як правило, малоефективна. Причина цього полягає не тільки в тому, що здоров'я на шкалі життєвих цінностей у молоді займає невисоке місце завдяки відчуттю суб'єктивного фізичного благополуччя, але й внаслідок кризи ціннісних орієнтирів. Саме тому працівники книгозбірні перевагу віддають проблемі духовності й духовного зцілення, адже давно

відома залежність між духовністю і фізичним здоров'ям, між думками молоді та її подальшою долею. Як зазначають фахівці, «людська мораль – найважливіша умова повноцінного фізичного та психічного здоров'я, життєвої стійкості» [4, с.35]. У зв'язку з цим, залучення молоді до здорового способу життя буде більш ефективним у разі орієнтування на позитивні цінності та ідеали, які мають значення для молодіжної аудиторії – такі, як повне розкриття здібностей, самореалізація особистості, сім'я, діти, статус громадянина тощо.

Отже, формування у студентів здорового способу життя повинно розпочинатися не тільки з проведення заходів, направлених на усунення шкідливих звичок, усвідомлення молоддю того, що повнота життя безпосередньо залежить від рівня здоров'я, але насамперед з формування духовності.

Відзначимо, що будь-яка програма утвердження ЗСЖ, профілактики шкідливих звичок не може будуватися за принципом заборон, залякування або заперечення. Формування свідомої установки на здоровий спосіб життя – така мета заходів, що проводяться бібліотекою. Книгозбірня через книгу, вмілу організацію дозвілєвих заходів, створення комфортних умов для отримання інформації та відпочинку, через зв'язок із зацікавленими організаціями може внести величезний внесок у формування нового бачення здорового способу життя, а головне – у виховання потреби в здоровому способі життя молодого покоління.

Отже, бібліотеки ЗВО як центри формування навичок здорового способу життя студентів здатні забезпечити безпосереднє й опосередковане інформування реальних і віртуальних користувачів; налагодити партнерські зв'язки з громадськими організаціями та установами, що працюють у цьому напрямку. З огляду на це, вишівська книгозбірня (як і будь-яка публічна бібліотека) є, в першу чергу, тим соціальним інститутом, який здатний на високому рівні забезпечити документальну, інформаційну підтримку формування та розвитку здорового способу життя молоді.

Аналіз діяльності бібліотеки з питань здоров'я молоді показав, що робота в цьому напрямі здійснюється постійно і спрямована на формування у студентів мотивації ведення ЗСЖ, профілактику та попередження асоціальних явищ у студентському середовищі. Популяризація ЗСЖ, розкриття взаємозв'язку між фізичним і духовним становленням особистості, пошук нових цікавих форм бібліотечних заходів, спрямованих на максимальне заповнення вільного часу – таким бачиться найбільш ефективний шлях проведення профілактичної роботи у такому напрямі в бібліотеках ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Базильчук В. Динаміка самооцінки стану здоров'я студентами ВНЗ. *Здоров'я, фізичне виховання і спорт в умовах сьогодення* : зб. пр. наук.-практ. конф., присвяч. Року спорту та здорового способу життя і 50-річчю Хмельниць. нац. ун-ту. Хмельницький : ХНУ, 2012. С. 146-148.
2. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. *Вища школа*. 2008. №7. С. 99.
3. Мухамед'яров Н. Бібліотека як соціально-комунікаційний центр формування здорового способу життя. *Вісник Книжкової палати*. 2010. №6. С. 18-21.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. Київ : Академвидав, 2010. 456 с.
5. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я, 2016 рік. URL: <http://www.uiph.kiev.ua/download/Vidavnicтво/Shchorichna%20dopovid/Щорічна доповідь.2016.pdf> (дата звернення: 06.04.2018).

The article determines the role and place of the library of the university as a center for developing the skills of students' healthy lifestyle, its possibilities are investigated to support of SHL. The experience of the scientific library of Khmelnytskyi National University has been presented. The author stresses that in order to solve this problem with the help of libraries and their resources, more attention should be paid to the spiritual development of youth, which is a prerequisite and the basis of health.

Key words: university library, information, spirituality, healthy Lifestyle, motivation.

Отримано: 21.05.2018

УДК 022.5:378.4.093.5:37(477.43-21)К-ПНУ

Т. В. Сологуб, м. Кам'янець-Подільський

ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

У статті висвітлено традиції та інновації у роботі читального залу педагогічного факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: інноваційна діяльність, бібліотека, читальний зал, користувач, інформатизація, комп'ютеризація бібліотеки.

Динамічні перетворення в усіх сферах життя суспільства – це сучасні реалії. Світ швидко змінюється і разом з ним змінюємося ми та наші звичні уявлення. Розуміння значення бібліотек тільки як соціально-просвітницьких структур вже давно залишилося в минулому, на зміну йому прийшло бачення бібліотек як інформаційно-комунікативних центрів, включених у світовий інформаційний простір.

Створення і функціонування єдиного інформаційно-освітнього середовища вищої освіти надає підготовці фахівців нову сучасну якість, що відповідає потребам і перспективам науково-технічного розвитку суспільства у XXI столітті, яке називають століттям знань. Якість знання – це перш за все доступність інформації.

Запитом сучасного читача є швидке одержання необхідної йому інформації у комфортних умовах. Сьогодні ЗВО, що працює в умовах змін у навчальному й науковому процесах, чекає й від бібліотеки мобільності в забезпеченні його потреб.

Стрімке вторгнення цифрових технологій привело до радикальних змін усіх напрямів діяльності бібліотеки вишу: від традиційного інструментарію до методів обслуговування, доступу до ресурсів, форм надання інформації. Відтепер роль і значення бібліотеки визначаються не тільки кількістю і різноманітністю її фонду, але й комфортністю послуг, які вона може надати. Впроваджуючи сучасні інформаційні технології, бібліотека, як важливий підрозділ стає освітньо-інформаційним центром інформаційної інфраструктури, осередком самоосвіти та суспільного життя студентів та викладачів ЗВО.

Інноваційна діяльність – один із пріоритетних напрямків роботи бібліотеки, метою якого є пошук, оцінка, розробка та впровадження бібліотечних нововведень. Інноваційна діяльність бібліотеки спрямована на систематичне стимулювання розвитку бібліотеки шляхом змістовного структурно-організаційного оновлення, технічної і технологічної модернізації всіх процесів, а також позитивних змін у свідомості бібліотекарів.

Проблема сутності та різноманітності аспектів інноваційної діяльності бібліотек вишу знайшла віддзеркалення в низці публікацій науковців і практичних

працівників. За оцінкою Л. Туровської, істотний внесок в осмислення новітніх підходів до роботи бібліотек на сучасному етапі зробили українські бібліотекознавці: М.С. Слободяник, Л.Й. Костенко, В.Н. Горовий, А.С. Чачко та ін. [5, с.8].

У науковій літературі інновації в освітній практиці розглядаються як процес творення, запровадження та поширення нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [2, с.338-340]. Що ж до інновацій у бібліотечній справі, це внутрішньо структурована, цілісна система нових знань технологій і методів, що охоплюють різні етапи та аспекти бібліотечно-інноваційного процесу, логічно пов'язаних загальною концептуальною схемою. Інноваційна діяльність важлива для будь якої бібліотеки незалежно від її профілю, масштабу і статусу, але особливо актуальна вона для бібліотек вищих, передусім університетів.

Автоматизація бібліотечно-інформаційних процесів, інформаційні технології в обслуговуванні читачів, створення електронних каталогів, Інтернет та Інтернет-технології, формування бібліотечно-інформаційних систем і мереж, взаємодія бібліотек в електронному інформаційному просторі, доставка документів, он-лайнкові ресурси – це далеко не повний перелік інновацій, в яких функціонують сучасні бібліотеки [5, с.9]. Упровадження комп'ютерних технологій у роботу бібліотек є вже не модою, а нагальною вимогою до підвищення продуктивності та якості бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів. Активне впровадження сучасних технологій сприяє створенню нової інформаційної інфраструктури, в якій бібліотеці відведено роль посередника між інформаційними ресурсами та користувачами. Наскільки її інформаційний простір відповідає запитам користувачів, настільки успішною є навчальна та науково-дослідна робота закладу. Надійність процесу обслуговування в бібліотеці ВНЗ визначається не кількістю послуг, що надаються, а тим, наскільки повно і якісно вони задовольняють інформаційні потреби.

Для повноцінного функціонування бібліотеки необхідними є чотири елементи: фонд, користувач, бібліотекар та матеріально-технічна база, до складу якої входить приміщення бібліотеки, бібліотечні меблі, виробнича техніка та ін. Саме сучасна матеріально-технічна база бібліотеки відіграє важливу роль для збереження фонду, оперативності обслуговування користувачів, створення належних умов для роботи з інформаційними ресурсами, привабливості і нового сприйняття бібліотеки користувачем [1, с.29-32].

Читальний зал педагогічного факультету – структурний підрозділ наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка створений у листопаді 1987 року і розміщений в корпусі педагогічного факультету. З невеличкої книгозбірні сьогодні він перетворився на один з кращих підрозділів бібліотеки університету.

Бібліотечний ресурс читального залу педагогічного факультету складає 27679 примірників літератури періодики з різних галузей знань та. За роки існування підрозділу створені алфавітний та систематичний каталоги, тематична картотека журнальних статей, картотека наукових праць викладачів педагогічного факультету, красназвач картотека «Знані освітяни Хмельниччини».

Головним завданням підрозділу є обслуговування користувачів і допомога в організації навчально-виховного процесу. Користувачами бібліотеки є студенти, викладачі, магістранти, аспіранти, працівники університету та вчителі і вихователі дошкільних закладів міста. У читальному залі відвідувачі мають

можливість користуватися періодичними виданнями, довідковою літературою, літературою підвищеного попиту. Фонд читального залу укомплектований науковими працями професорсько-викладацького складу факультету. Ці праці користуються великою популярністю серед студентів. Колектив книгозбірні працює у тісній співпраці з деканатом та кафедрами педагогічного факультету.

Важливим напрямком роботи є посилення інформаційного ресурсу читального залу педагогічного факультету. Він реалізується, насамперед, шляхом закупівлі книг університетом. Навчальна та наукова література комплектується за письмовими замовленнями кафедр педагогічного факультету, які намагаються своєчасно інформувати бібліотеку про введення нових дисциплін та надавати рекомендації щодо придбання літератури. Багато літератури дає акція «Подаруй бібліотечі книгу». Серед меценатів нашого підрозділу – декан педагогічного факультету, професор В.М. Лабунець. Його приклад наслідують викладачі факультету – Н.В. Бахмат, О.С. Гнатенко, М.С. Гордійчук, Т.Й. Бабюк, Н.В. Гудима, К.І. Демчик та ін.

Культурно-просвітницька діяльність бібліотеки педагогічного факультету є складовою виховної роботи ЗВО. Працівниками читального залу педагогічного факультету впроваджено різні форми просвітницької роботи – книжкові виставки, бібліографічні огляди, презентації інформаційні години, бесіди, літературні та музичні вечори, зустрічі з відомими людьми тощо. Масові заходи проводяться в співпраці з кафедрами факультету та взаємодії з підрозділами бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Традиційні книжкові виставки оформляються сьогодні в книгозбірні з використанням різних атрибутів. Вони привертають до себе увагу змістом та естетичним оформленням, різноманітністю тематики, а саме: «О рідне слово, хто без тебе я...», «Казкова країна добра і краси», «Дитяча книжка – духовна цінність нації», «До знань шукаємо дорогу», «Моя країна – Україна», «Безсмертний Кобзар» тощо. Постійно діють і поповнюються новою літературою книжкові виставки «Нові надходження літератури» та «Науковий доробок викладачів педагогічного факультету».

Захопити людину читанням – завдання непросте. Масова робота – один із шляхів досягнення цієї мети бібліотекою. Останнім часом форми масової роботи в бібліотеках зазнали значних інновацій. Крім традиційних методів, з'являються нові, завдяки яким у читачів формується сприймання бібліотеки, як життєво необхідної для навчання, дозвілля і розвитку. Завдяки актуальному змісту, творчому підходу та нетрадиційним назвам книгозбірні здатні привертати до себе увагу користувачів.

Тому, запорукою успіху читального залу педагогічного факультету є постійний пошук нових, ефективних форм і методів рекомендації книги. Масові заходи спрямовані на глибоке і різностороннє розкриття тієї чи іншої теми для певної категорії користувачів, об'єднаних спільними читацькими інтересами, віковими, психологічними особливостями тощо.

Так з нагоди Міжнародного дня рідної мови працівники книгозбірні радо вітали гостей в літературній кав'ярні «Яке прекрасне рідне слово! Воно не світ, а всі світи...». Всі присутні мали можливість не лише зігрітися запашною кавою, а й відпочити душею. Літературну кав'ярню супроводжували пісенні композиції про рідну мову, Україну та українські символи. Традиційно також була представлена тематична виставка «О рідне слово, хто без тебе я?...» Студенти ознайомилися із навчальними посібниками з історії української літературної мови, культури мовлення, методики викладання в ДНЗ та початковій школі, словниками-довідниками, які знаходяться у фонді читального залу педагогічного факультету.

28 лютого 2018 року на педагогічному факультеті Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка відбулася презентація моногра-

фії доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри теорії та методик початкової освіти, голови науково-методичної ради педагогічного факультету, заступника декана з наукової роботи та інформатизації освітнього процесу Бахмат Наталії Валеріївни «Педагогічна підготовка вчителів початкової школи: інноваційні підходи в умовах хмаро орієнтованого середовища», яку організували працівники читального залу педагогічного факультету. Науковці університету, викладачі, співробітники та студенти педагогічного факультету мали можливість також переглянути віртуальну виставку «Наукові здобутки Бахмат Наталії Валеріївни», яка була підготовлена бібліотекарями книгозбірні та розміщена на сайті бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Таке поєднання традиційних форм роботи з інноваційними дало очікуваний результат, тому що захід пройшов у творчій, діловій і науковій атмосфері.

5 червня 2018 року у читальному залі педагогічного факультету відбулася презентація монографії кандидата педагогічних наук, старшого викладача кафедри теорії та методик дошкільної освіти, активного учасника акції «Подаруй бібліотеці книгу» Демчик Катерини Іванівни «Художнє виховання старших дошкільників засобами живопису: формування ціннісного ставлення». До цього заходу бібліотекарі читального залу крім персональної виставки підготували дві віртуальні виставки «Науковий доробок Демчик Катерини Іванівни» та «Книги в дарунок бібліотеці Демчик Катериною Іванівною у 2018 році».

Читальний зал педагогічного факультету йде шляхом якісних змін в системі інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів, впровадження нових технологій. Головна мета змін – відповідати вимогам і запитам користувачів, сучасному рівню освіти. Сьогодні задовольнити зростаючі запити студентів та науковців можливо лише на базі нових інформаційних технологій, тому бібліотечний підрозділ активно веде роботу з їх впровадження [4, с.219-220].

Інноваційна діяльність книгозбірні ґрунтується на більш як 30-річному досвіді функціонування. Інноваційні зміни стали можливими завдяки придбанню університетом 2006 року АБІС (автоматизованої бібліотечної інформаційної системи), яка забезпечує опрацювання, аналітико-синтетичну обробку та представлення користувачам документального фонду бібліотеки (як традиційного паперового, так і електронного), обслуговує бібліотечні фонди на всіх етапах: від придбання до замовлення. Перевагу віддали програмі «УФД/Бібліотека», яка: по-перше, відповідає міжнародним стандартам та вважається однією з кращих; по-друге – поширена в системі бібліотек вищої школи України, а відтак полегшує інтеграцію в їх інформаційний простір; по-третє – підтримує паперові технології: друк каталожних карток, книжкових формулярів і списків, обслуговування користувачів в автоматизованому режимі за допомогою комп'ютера, сканера, штрих-кодування читацьких квитків, книг і закріплення конкретного документа в електронному формулярі читача [3, с.278-279].

Останнім часом у колективі підрозділу сформоване переконання в тому, що інновації в бібліотечній діяльності є цілком закономірним явищем і що саме їх застосування здатне впливати на загальний рівень професійної діяльності та розширювати інформаційне поле бібліотечного середовища. Впровадження в практичну діяльність поруч з традиційними інноваційних форм роботи – запорука успіху, запорука більшого залучення до бібліотеки нових користувачів. Ефективність роботи бібліотеки, її роль у житті університету залежить від авторитету бібліотекарів, їхнього вміння налагодити співпрацю зі студентами, викладачами, науковцями. Співпрацю вузівської науки і бібліотеки підси-

люють Дні інформації та Дні кафедр. Працівники бібліотеки допомагають підбирати літературу для проведення практичних занять, написання курсових, дипломних та магістерських робіт. Ми прагнемо, щоб бібліотека була доступною, комфортною і демократичною, бібліотекою нового типу.

Книгозбірня має великий досвід у галузі традиційного пошуку, але й набуває досвіду отримання необхідних даних із зовнішніх джерел. Візитною картою підрозділу є електронний каталог, створений на базі бібліотечної програми «УФД. Бібліотека», що дало можливість автоматизувати основні виробничі процеси. База даних «Читач» включає необхідні відомості про користувачів. На всіх пунктах видачі книг читачі обслуговуються за єдиним читацьким квитком, форма якого встановлена керівництвом бібліотеки: фото, прізвище, номер, термін дії, штрих-код. Обслуговування читачів – автоматизоване, книговидача здійснюється за допомогою електронної бібліотечної програми «УФД. Бібліотека». Впровадження комп'ютерних технологій дозволило скоротити час на пошук книг, обслуговування користувачів. Електронний каталог (ЕК) бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка являє собою систематизовану базу даних бібліографічних записів на всі види документів бібліотечного фонду (паперові, електронні), яка надана в розпорядження читачів, доступна цілодобово через Інтернет на сайті бібліотеки університету та оновлюється у реальному часі. Електронний каталог допомагає швидко знайти потрібну книгу та сформувати тематичний список літератури.

Колектив читального залу педагогічного факультету, не забуваючи минулого, зберігаючи кращі традиції крокує в ногу з часом: нарощує обсяги робіт з освоєння електронних технологій та надання користувачам електронних послуг. Упровадження інноваційних технологій, створення комфортних умов для користувачів дало змогу підняти якість та престиж читального залу педагогічного факультету в університеті. За наполегливу працю колектив читального залу педагогічного факультету неодноразово відзначався керівництвом університету Подяками та Грамотами.

Найпершим завданням бібліотек завжди було популяризація книги і читання. На жаль, сьогодні в бібліотеках України, як і в інших країнах світу, спостерігається зниження інтересу до читання. Впровадження в практичну діяльність поруч з традиційними інноваційних форм роботи – запорука успіху, запорука більшого залучення до бібліотеки нових користувачів. В основу інновацій лягає професіоналізм бібліотечних працівників. Коли інновація усвідомлена, вона стає нововведенням, загальним надбанням. Істинність інновацій полягає в її позитивному впливі на якість обслуговування, коли в кожного користувача зростає задоволення роботою бібліотеки.

Сучасне програмне й технічне забезпечення, підготовлений до змін персонал, планове впровадження інновацій та ретельно продумана організація роботи – ось передумови для успішної діяльності бібліотеки закладу вищої освіти сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Божко Н. Сучасна бібліотека як складова іміджу навчального закладу. *Бібліотечний форум України*. 2008. №4 (22). С. 29-32.
2. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; голов. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Прокопчук В.С., Філіпчук Л.Ф. Деякі аспекти інноваційної діяльності наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство*. Вип 2. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Наукова бібліотека ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський, 2010. С. 272-284.

4. Сологуб Т.В. Автоматизована книговидача в читальному залі та абонементі педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: досвід, перспективи. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство*. Вип. 4 / редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський, 2015. С. 219-224.
5. Туровська Л. Інформаційні технології в науковій бібліотеці. *Бібліотечний форум України*. 2008. №2. С. 8-11.

The article covers traditions and innovations in the work of the reading room of the Pedagogical Faculty of the Kamenets-Podilskyi Ivan Ogiyenko National University. The introduction of the latest technologies is an important direction of the library's work with regard to the information provision of the educational process and the scientific activity of the higher educational institution.

Key words: *innovative activity, library, reading room, user, informatization, computerization of the library.*

Отримано: 09.04.2018

УДК 027.7:069.271:39:378.4(447.43-21)К-ПНУ

І. І. Грінішина, м. Кам'янець-Подільський

СПІВПРАЦЯ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА З ЛАБОРАТОРІЄЮ ЕТНОЛОГІЇ ТА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДОЗНАВСТВА

У статті висвітлено роль співпраці бібліотеки університету з лабораторією етнології та українського народознавства, форми і методи організації, традиції та звичаїв українського народу.

Ключові слова: *університет, бібліотека, лабораторія етнології та українського народознавства, співпраця.*

Творча співпраця бібліотеки університету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка і лабораторії етнології та українського народознавства є складовою навчання і виховання студента як особистості, громадянина, людини. Це система знань про український народ, особливості його побуту й трудової діяльності, запорука розвитку основних і допоміжних галузей господарства, домашніх промислів та ремесл, знання народного одягу, харчування, народної медицини й календаря, звичаєвості, сімейної обрядовості, вірувань, народної моралі, знання свого роду й родоводу. В плані роботи бібліотеки зазначено: «Протягом року особливу увагу приділяти знаменним і пам'ятним датам класиків, традиціям та побуту, які ніколи не вмирили, а постійно жили в людських серцях».

Працівники бібліотеки і лабораторії етнології та українського народознавства в тісній співпраці систематизують і досліджують традиції матеріальної та духовної культури етносу, розробляють і втілюють сценарії народознавчих заходів. Серед зимово-новорічних свят Новий рік – є одним із найбільш таємничих, урочистих і «родинних» свят, яке обіцяє здійснення мрій кожному, хто вірить у чудеса. Неможливо визначити, який народ почав святкувати зустріч Нового року першим, оскільки це святкують усі народи нашої планети з давніх часів. Очікують дива не тільки діти, але й дорослі, навіть якщо вони

ззовні серйозні. За повір'ям, який перший день Нового року, таким буде і весь рік, тому бажано важку і неприємну роботу відкласти на потім [1, с.19].

До Нового року в університеті вже стало традицією оформлення «Новорічної феєрії». Цього року в залі рекреації протягом всіх новорічно-різдвяних свят діяла одноименна експозиція, організована бібліотекою та лабораторією етнології та українського народознавства (Л. Ситник, В. Щегельський). Відвідувачі мали можливість споглядати представлені на виставці різдвяні атрибути (дідух, сіно, вертепні шопки), новорічну ялинку з книг та книжкову виставку «Зима іде – свята веде». Багато років поспіль в університеті було організовано «Творчий конкурс вертепів», де визначали переможців працівники лабораторії, бібліотеки, студентського профкому. Зазвичай переможцям вручали солодоші. Глядачі мали можливість послухати колядки «Бог предвічний народився», «З неба зірка засвітила», «Нова радість стала», та щедрівки «Щедрий вечір всім вам, щаслива година», «Ой на річці, на Йордані» та ін. Колядки і щедрівки насичені релігійно-християнським змістом, ушляхетнюють козацьких лицарів, гетьманів, повноголосо стверджують думку, що Україна живе і вічно буде жити, що український народ відроджує й утверджує етнодуховність. Не оминають своєю увагою і важливість матеріального благополуччя родини, способу зберегти спогади про староукраїнський побут, покликані створити словесний образ заможності, спокою та сімейної злагоди [1, с.29]. Крім того, через колядки та щедрівки утверджується ідея боротьби зла і добра, Правди і Кривди. Лейтмотивом вертепів є боротьба народу за волю, долю, славу прадідівського рідного краю.

Найвітлішим весняним святом в українців здавна вважається Великдень. За переконанням православних віруючих, Великдень пов'язаний із воскресінням Ісуса Христа, а отже, символізує перемогу добра над злом і світла над птьмою. Христове Воскресіння стало своєрідним свідченням того, що Ісус Христос – це істинний Спаситель, оскільки Він переміг смерть, воскреснувши. Цим він дав надію всім віруючим людям [2, с.72]. Тому щороку керівник лабораторії етнології та українського народознавства Валерій Щегельський разом з бібліотекою проводить низку масових заходів, які зацікавлюють студентів і дозволяють краще дізнатись про традиції нашого народу, проявити свої здібності і таланти.

Так і цього року протягом усього передвеликоднього тижня в зоні рекреації відбувся майстер-клас з писанкарства та виставка пасхальних атрибутів «Великоднє толока». Для перегляду була представлена експозиція кошиків, різноманітні види писанок, великоднє дерево та книжкова виставка «Великодні дзвони». Бажаючі мали можливість власноруч розписати писанки.

Яскравим прикладом творчої співпраці бібліотеки з навчально-науковою лабораторією етнології стало проведення літературно-народознавчого свята «Дух українства у предковічних звичаях та обрядах». Головна мета заходу – ознайомлення присутніх з українською традицією зустрічі весни, яка несе за собою співання веснянок, з якими пов'язані гаївки. На святі зазначалося, що українські обряди та звичаї, зокрема зустріч весни веснянками, ніколи не втрачалися, були лише часи, коли вони проявлялись у більшій чи меншій мірі.

Наші пращери уявляли весну цілком реальною особою – це струнка, зодягнена в різнокольоровий одяг дівчина. Там, де вона з'являлась, оживала природа, блакитніло небо, співали пташки. Закликання весни пов'язане насамперед із пернатими. Вважалося, що саме птахи приносять на своїх крилах з вирію – країни сонця – ключі від тепла [3, с.41]. Невід'ємним елементом свята були власне гаївки, які виконали студенти. Свято вдалось цікавим, веселим. Більшість присутніх уперше поба-

чили виконання такого красивого весняного обряду і, звичайно, використовують побачене і почуте під час проходження практики, у професійній діяльності.

На особливу увагу заслуговує свято Покрови Пресвятої Богородиці, яке відзначають 14 жовтня. В Україні це свято відкривало весільний сезон. Цього дня незаміжні дівчата йшли до церкви помолитися Богородиці: «Пресвята мати Богородице, покрий голову мою червоним кокошником». Запорозькі козаки вважали своєю покровителькою саме святу Покрову. Тому 14 жовтня в Україні відзначають ще й День українського козацтва. Це дуже важливе свято для нашого народу, адже козацтво відіграло вирішальну роль у становленні нашої держави [1, с. 153]. Бібліотека і лабораторія етнології та українського народознавства завжди планують до цієї дати масові заходи, які входять у річний план проведення масових заходів.

У 2017-2018 навчальному році проведено історико-патріотичне свято «Благословенна та держава, що має відданих синів...», на якому присутні мали можливість послухати козацькі пісні, взяти участь у конкурсах, скуштувати гарбузову кашу.

Не залишається осторонь і свято Андрія. Воно є логічним продовженням молодіжних гулянь, де юнаки й дівчата шукали собі пару для майбутнього подружнього життя. Свято Андрія Первозванного, яке відзначають 13 грудня, є одним із найтаємничіших, найцікавіших, цього дня відбуваються заклинання й угадування майбутнього, ритуали з калитою та інші ворожіння. Андрієва ніч допомагає незаміжнім дівчатам пізнати свою долю: чи доведеться ще рік дівувати, чи на щасливию чекає вдале заміжжя. Це знайшло відображення і в народних прислів'ях: «Андрію, Андрію, я тобі коноплі сію, пеленою волочу, бо я заміж хочу» або «На Андрія робиться дівцям надія» [3, с. 159]. Ворожити потрібно було в ніч перед святом. Обов'язково одна із груп студентів факультету української філології та журналістики готує «Андріївські вечорниці». Вечері дівчата ворожать на ритуальне кусання «калити». Крім того, одним із найпоширеніших способів ворожіння є випікання балабушок (маленьких тістечок круглої форми з білого борошна), для яких воду потрібно було носити в роті. Найшвидше вийде заміж та дівчина, чию балабушку першою з'їсть пес.

Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у співпраці з лабораторією етнології та українського народознавства намагається у повному обсязі осягнути традиції та звичаї українського народу і втілювати їх в життя. Творча співпраця лабораторії з бібліотекою – це не тільки кількість роботи, це спосіб донести книгу до читача, спосіб життя колективу за певними традиціями, це – складова виховної системи нашого університету.

Список використаних джерел:

1. Шкода М. Свята моєї Батьківщини : дитячий календар ілюстрований. Донецьк : ВКФ «БАО», 2007. 176 с.
2. Дорогоцінна енциклопедія українознавства. Донецьк : ВКФ «БАО», 2011. 288 с.
3. Скурагівський В. Святвечір : нариси-дослідження : у 2 кн. Київ : Перлина, 1994. Кн. 1. 288 с.
4. Скурагівський В. Святвечір : нариси-дослідження : у 2 кн. Київ : Перлина, 1994. Кн. 2. 191 с.
5. Неживий О.І., Ужченко В.Д. Дидактичний матеріал з народознавства на уроках української мови. Київ : Освіта. 1993. 287 с.

The article highlights the role of cooperation of the library of the university with the laboratory of ethnology and Ukrainian ethnography, forms and methods of organization of leisure activities of traditions and customs of the Ukrainian people.

Key words: university, library, laboratory of ethnology and Ukrainian ethnography, cooperation.

Отримано: 17.04.2018

БІБЛІОТЕКА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ОСЕРЕДОК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Розглянуто поняття академічної доброчесності та засади формування академічної культури і етики в закладах вищої освіти України та в бібліотеках університетів зокрема. Вказано напрямки діяльності університетських книгозбірень в рамках ініційованого УБА проекту «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек».

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна культура, академічна етика, плагіат, Проект сприяння академічній доброчесності, університетська бібліотека.

Освіта є основою розвитку будь-якого суспільства. Глобальна інформатизація змінює парадигму освіти, вимагаючи безперервного навчання впродовж всього життя людини.

Новий Закон України «Про освіту» та реформування освітньої системи в Україні мають забезпечити високий рівень якості освіти, одним з обов'язкових принципів якої є академічна доброчесність. Вперше на законодавчому рівні дається тлумачення терміна: «академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3, ст.42, п.1].

Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю змін в системі освіти України, в т. ч. через високу корумпованість галузі. Адже це формує замкнене коло: корупція в освіті – негативні соціальні ліфти (успіху добиваються не найкращі, а «найспритніші») – низький рівень спеціалістів – гальмування економіки та сталого розвитку суспільства.

Мета статті полягає в розкритті поняття доброчесності в освіті та провітницької ролі бібліотеки у формуванні культури академічної доброчесності серед університетської спільноти, зокрема студентства.

Бухарестською Декларацією з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004) в основу вже класичного сьогодні визначення цього поняття покладено сполучення наступних фундаментальних чеснот: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності, пізніше, в 2013 році, доповнене новою, шостою – мужністю [1, с.11]. Зокрема, на важливість саме мужності вказує і те, що в більшості українських університетів все, що пов'язане з академічною нечесністю, важко потрапляє в публічну площину, і визнавати це системними проблемами адміністрації закладів освіти не всюди готові.

Академічна доброчесність стосується не лише якості освіти – вона напряму впливає на те, яких громадян виховує система вищої освіти в країні, які цінності закладаються під час навчання в університеті та яким є «секрет успіху» в суспільстві. Чи це важка і наполеглива праця, яка допомагає досягати успіхів як окремому індивіду, так і країні в цілому, чи це обман, шахрайство та сумнівна спритність, які потім стають нормами суспільних відносин і тягнуть країну на дно.

Порушення академічної чесності, тобто прояви академічної нечесності, серед яких плагіат, фабрикація, списування, хабарництво тощо [3, ст.42, п.4], формують негативну репутацію не тільки окремих суб'єктів науково-освітнього процесу, а й закладу вищої освіти в цілому. Університет з його академічною власністю стає головним локомотивом науки в Україні. Тому актуальним є розвиток системи заходів, направлених на нівелювання і роз'яснення небезпек, пов'язаних з академічною нечесністю, культивуванням цінностей індивідуального успіху й пріоритетності особистих інтересів [2, с.1].

Новим Законом про освіту суттєво посилено антиплагіатні норми і відповідальність за академічну недоброчесність не тільки для науково-педагогічного та наукового складу, а й для здобувачів освіти.

Зміни в життєдіяльності університету, безумовно, впливають на роботу бібліотеки, як його важливого структурного підрозділу.

На початку 2016 р. в Україні стартував Проєкт сприяння академічній доброчесності (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP), започаткований Американськими Радами з міжнародної освіти спільно з Міністерством освіти та науки України і за підтримки Посольства Сполучених Штатів. Це ініціатива спрямована на системні зміни в українській вищій освіті: підвищення якості, створення умов для реалізації найбільш обдарованих студентів, покращення іміджу українських університетів.

Проєкт охоплює 10 українських університетів – з різних регіонів і з різними характеристиками. Результатом роботи Проєкту повинні стати своєрідні «історії успіху», які можна використати для трансформації системи вищої освіти загалом. В рамках Проєкту сприяння академічній доброчесності в Україні студенти, викладачі та персонал отримують знання та навички, а також план дій по впровадженню цих принципів.

Проєкт SAIUP повинен зіграти одну з визначальних ролей в трансформації українського суспільства – змінюючи систему вищої освіти, він одночасно змінюватиме суспільні цінності, носіями яких стануть випускники і студенти університетів.

Проєкт SAIUP покаже важливість та практичну цінність академічної доброчесності через широку просвітницьку кампанію, з залученням студентів, співробітників і адміністрації ЗВО та у співпраці з Міністерством освіти і науки.

До Проєкту сприяння академічній доброчесності в Україні долучилися такі заклади вищої освіти: Луцький національний технічний університет; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна; Донецький національний університет у Вінниці; Тернопільський національний економічний університет; Ізмаїльський державний гуманітарний університет; Сумський державний університет; Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського; Запорізький державний університет; Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка; Одеський національний університет імені І.І. Мечникова.

Невід'ємною частиною Проєкту мають стати бібліотеки, які покликані інформувати здобувачів освіти усіх рівнів, науковців і адміністрації університетів щодо складових академічної етики, прозорості та доброчесності.

2016 р. Українська Бібліотечна Асоціація (УБА) започаткувала проєкт «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» за підтримки Посольства США в Україні.

Проєкт спрямований на включення бібліотек різних типів, видів, підпорядкування у процес формування в суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки, зокрема, в школах і університетах.

Робота ведеться за такими напрямками: інформаційний (передбачає зустрічі зі студентами, професорсько-викладацьким складом та адміністрацією); створення навчальних програм (розроблено курс «Основи академічного письма» для 1–2 курсів); створення кодексів честі в університетах.

В межах цього проекту були створені робочі групи за такими напрямками: Міжнародні правила цитування (керівник – О. Бруй); Комп'ютерні програми перевірки на плагіат (керівник – Л. Савенкова); Організація кампаній з формування культури академічної доброчесності в бібліотеці; (керівник О. Сербін); Методика навчання студентів академічної доброчесності у бібліотеці ВНЗ (керівник – С. Чуканова).

Бібліотеками-учасниками проекту УБА на постійній основі запроваджено проведення інформаційних занять, семінарів та тренінгів, спрямованих на популяризацію та формування культури академічної доброчесності: Як правильно оформити бібліографічні посилання у наукових роботах; міжнародна практика; Як перевірити наукову роботу на плагіат за допомогою спеціального програмного забезпечення; Авторське право, ліцензії Copyright та Creative Commons: використання в науковій комунікації; Відкритий доступ до наукових публікацій у сприянні академічній доброчесності; Університетський інституційний репозитарій та академічна доброчесність; та ін.

На базі бібліотек мають проводитись дискусії з різних питань академічної доброчесності із залученням студентів, викладачів, менеджерів освітнього та наукового процесу.

Пропонується включення до інформаційних навчальних курсів для студентів та аспірантів, які проводять бібліотеки, кола питань, спрямованих на формування культури доброчесності та навичок із її дотримання.

В рамках проекту буде розроблено та видано ряд довідкових, методичних та інформаційних видань з різних тем, дотичних до проведення чесного та якісного навчання та дослідження, і які можуть бути використані бібліотеками для інформування та проведення інших освітніх заходів. Всі матеріали будуть доступні в електронному форматі на сайті Української бібліотечної асоціації, рекомендується розміщення на власних сайтах або сторінках бібліотек, а також в соціальних мережах.

В бібліотеці університету завжди можна отримати консультацію щодо ефективного інформаційного пошуку і надійних джерел інформації. Відтепер бібліотеки мають стати центрами формування культури академічної доброчесності та медіаграмотності, правил наукового цитування, використання міжнародних стилів бібліографічних посилань і перевірки наукових текстів на плагіат. Доброчесність наукової роботи має бути основою академічного життя.

Плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих напрацювань є неприйнятним і жодним чином не толеруються в спільноті.

Університетським книгозбірням необхідно проводити заняття різного рівня. Заняття першого рівня (для студентів першого та другого курсів): носять ознайомчий характер. Заняття другого рівня (для студентів третього, четвертого та п'ятих курсів): формують навички дотримання культури оформлення публікацій. Заняття третього рівня (для магістрів, аспірантів і професорсько-викладацького складу): удосконалюють науково-практичні знання, які необхідні для написання, оформлення, оприлюднення та просування в міжнародному середовищі наукових праць.

Наприклад, бібліотека Одеського національного університету ім. Мечникова пропонує комплекс лекцій та практичних занять для магістрів, аспірантів і професорсько-викладацького складу: «Оформлення публікацій у журналах і збірниках»; «Складання списків використаних джерел, бібліографічний опис та по-

силання»; «Бібліографічні стилі, транслітерація та необхідність її застосування»; «Академічний плагіат та порушення норм авторського права»; «Культура періодичних видань університетської бібліотеки, інтеграція в міжнародний освітнянський простір»; «Інституційний репозитарій: електронний архів інтелектуальних продуктів університетської спільноти»; «Наукометрія. Короткий довідник для молодого вченого: як не загубитися в сучасному науковому світі»; «Національні та міжнародні бібліографічні бази даних: особливості пошуку релевантної інформації»; «Самоархівування як запорука високої наукової репутації вченого».

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича проводить роботу з представниками наукових фахових видань університету щодо оптимізації шляхів інтеграції періодичних наукових видань в міжнародний науково-освітній простір. Серед умов, яких повинні дотримуватися редакції видань, є обов'язковим виклад етичних норм публікації та рецензування статей [5, с.25].

Так, у комплексі заходів наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету вже традиційним став щорічний цикл поглиблених семінарів-презентацій на теми «Надійні інформаційні ресурси для медичної науки та освіти» та «Публікаційна кар'єра науковця: наукометричний підхід» [4, с.3].

Сприяє науковій доброчесності рух Відкритого доступу до інформації та знань. Дієвим механізмом реалізації цього антиплагіатного заходу є створення у закладах вищої освіти інституційних репозитаріїв – електронних архівів праць університетської спільноти.

В науковій бібліотеці Хмельницького національного університету подібний ресурс було започатковано у 2011 р. як нову модель наукових комунікацій та з метою популяризації наукового доробку викладачів університету. Він є відображенням публікаційної активності науковців. Бібліотека виконує функції адміністратора електронного архіву (ElaKhNU) з наповнення та редагування інформації.

З метою розвитку системи контролю якості освітнього процесу та продукування академічних текстів в ХНУ було запроваджено антиплагіатну систему перевірки текстових документів на унікальність. Послуги перевірки документів на плагіат надаються в бібліотеці. Запобігання несанкціонованому використанню чужих напрацювань – лише один із багатьох елементів просування академічної доброчесності.

Інформація на сайті НБ ХНУ (<http://lib.khnu.km.ua>) спрямована на формування академічної культури.

В розділі «Викладачам» («Вища школа») є рубрика «Академічна доброчесність» (http://lib.khnu.km.ua/novini/2017/25_ver/25_ver.htm).

На допомогу науковцям створено рубрику «Наукометричні БД» (<http://lib.khnu.km.ua/naukometr/naukometr1.php>). Це: нормативно-правова база (правила оформлення бібліографічного опису); створення авторського профілю; для науковця (де опублікувати роботу); науковці Хмельницького національного університету в наукометричних базах даних; університет у національних та світових рейтингах; корисні посилання.

Представлено світові інформаційні бази, основою роботи яких є наукова етика та доброчесність: інформація щодо наукометричних БД «Scopus», «Web of Science», «Google Scholar»; бібліометричні БД «Бібліометрика української науки», «Український індекс наукового цитування». Користувачам надаються відомості щодо змісту ресурсів, інструкції з реєстрації та пошуку журналів у відповідних БД.

Співробітники бібліотеки консультують викладачів з питань публікації у репозитарій, використання міжнародних та українських наукометричних баз даних: у бібліотеці, через віртуальну довідкову службу та електрон-

нною поштою. Презентація наукометричних ресурсів завжди передусім на інформаційно-ділових зустрічах із професорсько-викладацьким складом.

На допомогу науковцям створена веббібліографічна добірка безкоштовних повнотекстових рецензованих та бібліографічно-реферативних ресурсів «Бази даних наукових видань (іноземні)»: (http://lib.khnu.km.ua/storinka_vykladacha/stor_vyk_php#ele_res).

Серед завдань НБ ХНУ, поставлених в рамках проекту – висвітлення актуальної інформації на сайті бібліотеки з питань запобігання плагіату, норм цитування, міжнародних вимог дотримання доброчесності у науковій діяльності та навчанні.

Оскільки саме бібліотекам належить ключова роль в інформуванні користувачів щодо питань наукової доброчесності, просування антиплагіатних програм та заходів, етики інтелектуальних запозичень тощо, варто спільно працювати в рамках проекту «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек», ініційованого секціями університетських та шкільних бібліотек Української бібліотечної асоціації. Як інформаційно-просвітницький осередок університету бібліотека має поширювати серед студентів, викладачів, науковців правила академічної доброчесності, організувати кампанії щодо попередження проявів недоброчесності.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред.: Т.В. Фініков, А.С. Артюхов ; Міжнар. благод. Фонд «Міжнар. фонд. дослідж. освіт. політики». Київ : Таксон, 2016. 234 с. URL: http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2016-09-07/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf (дата звернення 26.04.18).
2. Гаруст Ю.В. Академічна доброчесність – шлях до захисту інтелектуальної власності українських науковців. Правові горизонти. 2017. Вип. 4. С. 88-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/In_2017_4_15 (дата звернення 26.04.18).
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. *Верховна Рада України* : офіц. веб-портал. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 20.04.18).
4. Киричок І.В., Павленко Т.Б. Місія вузівської бібліотеки у сприянні академічної доброчесності. *Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання*: матер. міжнар. інтернет-конф., 25 трав. 2016 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого [та ін.]. Харків, 2016. С. 188-192. URL: <http://геро.knmu.edu.ua/handle/123456789/12932> (дата звернення 20.04.18).
5. Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці: інформ. огляд / авт.-уклад.: Н.В. Якуніна, А.А. Чинюк, Я.В. Руденко ; редкол.: В.С. Пашкова, О.В. Воскобойнікова-Гузєва, Я.С. Сошинська, О.О. Сербін ; Наук. б-ка ім. М. Максимовича Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка; Укр. бібл. асоц. Київ: УБА, 2016. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/programs/academ_integrity/Academ_1_12_red3.pdf (дата звернення 20.04.18).
6. Ткаченко В.В., Кожекіна Л.Ю., Денисюк Л.Ю. Практики протидії плагіату в українських ВНЗ як складова академічної доброчесності *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна*. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2017. Вип. 38. С. 82-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISD_2017_38_14 (дата звернення 20.04.18).

The concept of academic integrity and formation principles of academic culture and ethics in higher education institutions of Ukraine and universities libraries in particular is considered. The activity directions of the university libraries in the framework of the Ukrainian Library Association (ULA) initiated by the project «Culture of academic integrity: the role of libraries» are indicated.

Key words: *academic integrity, academic culture, academic ethics, plagiarism, Academic project to promote integrity, university library.*

Отримано: 21.05.2018

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА. УДОСКОНАЛЕНИЙ БІБЛІОТЕКАР – ЗАДОВОЛЕНИЙ КОРИСТУВАЧ

У статті висвітлено проблеми сучасних книгозбірень ЗВО та схарактеризовано сучасного фахівця бібліотеки.

Ключові слова: бібліотека, соціальні, міжкультурні комунікації, користувач, документ, бібліотекар.

... Бібліотеки не повинні бути тільки сховищами книг, не повинні служити і для забави, для легкого читання, – вони повинні бути центрами дослідження, які є обов'язковими для будь-якої розумної істоти.

Н.Ф. Федоров.

Сучасна бібліотека – це простір для життя. Вона є найбільш демократичною установою на світі, для молодих та старих; безкоштовна, отже, й для бідних та багатих; для чоловіків та для жінок; для дітей і дорослих. А доступ до Інтернету робить бібліотеку загальним досягненням суспільства.

Проте бібліотека в закладах вищої освіти перестає бути популярним місцем зустрічі, і на те знайдеться низка об'єктивних причин.

З'явилися нові соціальні та інформаційні утворення, які готові запропонувати альтернативу бібліотеці – інформаційні портали, інтернет-кафе, технопарки, культурно-дозвілліве центри. Читачі перетворюються на «віддалених користувачів», відбувається відчуження їх від книги. Знецінення друкованого документа, панування ЗМІ, нових інформаційних технологій, прискорення доступу до цифрових ресурсів призводить до втрати навичок читання у суспільстві, падіння престижу бібліотеки, книги, зниження інтересу до відвідування культурних інститутів у цілому, причому, не лише в Україні, а й у всьому світі.

Бібліотека є шансом для всіх, для талановитої молоді, щоб мала доступ до Інтернету чи книжок. Це шанс вирватися, навіть щоб спілкуватися з іншими людьми у цілому світі. Проте бібліотека не буде важливим місцем для навчання, поки в нашому суспільстві не буде створена потреба в професійній та хорошій освіті.

Має змінитись концепція самої бібліотеки загалом та її складової студентської бібліотеки, бо саме студенти є генераторами нових ідей та рушії різноманітних новацій. Треба змінити позиціонування бібліотеки з храму історії, архіву на місце, де створюються інновації, місце, де можна дізнатись про все найновіше, що відбувається в світі.

Можливо сьогодні необхідно вже говорити про зміну самої назви «бібліотека». Адже бібліотека не просто зібрання книг, а центр саморозвитку, цікавих зустрічей, корисного проведення часу, це вже культурний простір, потреба, в якому виникає у будь-якому місті, незалежно від його історії чи планування. Можливо, саме завдяки такому переосмисленню можемо спостерігати тенденції у реформуванні бібліотек, адже вони є чи не найкращою кандидатурою, аби стати для студентів, або інших користувачів «облюбованим місцем».

Бібліотека нового типу має набувати нових функцій: додаткові приміщення, більше можливостей, навчальні курси і різноманітні заходи – все це є частиною перетворення звичайної бібліотеки на культурно-мистецький центр. Окрім цього, нове бачення має втілюється і в архітектурних рішеннях під час

реконструкції: старе затхле приміщення з оранжерейними комплексами на підвіконнях має перетворитися на простір з яскравим дизайном, який має бути зручним для роботи і привабливим для потенційного відвідувача.

«У ближньому зарубіжжі з великим успіхом вже переробили багато бібліотек встановивши безкоштовний Wi-Fi, продовжили час роботи до півночі, обладнали затишні недорогі кафетерії. У цих проєктів сьогодні немає відбою від інвесторів. Ця так сьогодні доцільно, бо кожна випита філіжанка кави – це нова книга, газета чи журнал.

Звичайно, реалізація подібних проєктів вимагає кардинальної зміни механізму роботи бібліотеки. Справа в тому, що левову частку всіх фондів займають книгосховища. Книжкова палата України зараз просуває проєкт, згідно з яким у бібліотеках залишатиметься література, видана за останні п'ять років, а інша частина фондів перебазується в єдине велике книгосховище і вступатиме до бібліотеки за запитом. Це дозволить бібліотекам вивільнити площі для переобладнання в центри дозвілля», – говорить директор державного спеціалізованого видавництва «Мистецтво» Ігор Степурін.

Завдання бібліотек – організувати оптимальне спілкування, дати людям змогу реалізувати свою потребу в ньому. Серед функцій бібліотеки останніми роками, особливо в умовах матеріального і соціального розшарування суспільства, чітко вимальовується і компенсаторна функція бібліотеки. Вона надає користувачам послуги, що компенсують їм відсутність певних (не лише матеріальних) благ, але і відновлює дефіцит спілкування, бо саме друзі спонукають багатьох до відвідування бібліотечних заходів та участі у роботі любительських об'єднань при бібліотеках.

Завдання бібліотек згідно нових концепцій їх розвитку – стати відкритим простором для освіти, спілкування і дозвілля, щоб кожний користувач відчув себе учасником живого творчого процесу.

Бібліотека є своєрідним центром міжкультурної комунікації, що передбачає необхідність посилення у бібліотеках тих напрямів діяльності, які створюють можливість спілкування на всіх рівнях із максимальним використанням усіх видів комунікації. Саме ця точка зору теоретиків бібліотечної справи видається найбільш вагомим і правильною.

Неефективне спілкування або взагалі відсутність комунікації – головні причини того, що люди мають одне про одного хибні думки. Настає епоха електронної комунікації, книжкова культура поступається місцем засобам мультимедійної телевізійно-комп'ютерної індустрії. Перехід від паперових носіїв до цифрових – це не просто зміна носіїв інформації, а заміна одновимірною просторового сприйняття багатовимірним.

У бібліотечному середовищі зокрема, до процесів соціальної комунікації, зумовило усвідомлення того факту, що культура активно формується індивідами у процесі спілкування.

Бібліотечне спілкування – комунікація людей у процесі бібліотечного обслуговування, в т. ч. бібліотекаря з користувачем, міжособистісне спілкування користувачів та професійне спілкування бібліотекарів.

Бібліотекар повинен уміти налагоджувати контакт з аудиторією, глибоко зі знати її соціально-психологічні особливості, систематично вивчати ефективність зробленого. Разом з тим, мало хто замислювався над тим, що робота з людьми – це сфера підвищеного ризику і, як показують дослідження, найвищих психологічних навантажень. Працівник, недостатньо підготовлений до постійного контакту з людьми, може нашкодити не тільки навколишнім, але й самому собі. Тож корисно оволодівати навичками психоаналізу, щоб захищати себе від стресових ситуацій. Потрібен самоконтроль, самокритика, самооцінка вчинків, а також вміння переми-

катися та керувати своїми емоціями. Не меншими є вимоги і до користувача, який також має поважати бібліотекаря і дотримуватися правил поведінки в бібліотеці.

Процес перебудови відносин із читачами, треба переформатувати в площину контакту рівноправних партнерів, кожен з яких має власну позицію з визнанням і дотриманням прав одне одного. На жаль, стереотипність мислення і особистісних установок, як бібліотекарів так і користувачів, усталені, спрошені, категоричні уявлення, безумовно, значною мірою впливають на типи їх взаємовідносин. Тож серйозні зміни у цій сфері можливі лише за умови подолання цих стереотипів. Неприпустимі неадекватна поведінка, намагання домінувати, авторитарний характер поведінки з боку бібліотекаря. Він повинен позбавлятися тоталітарних ознак, необхідно сформувати об'єктивну оцінку і себе, і партнера. Бібліотекарі мають навчитися говорити з ними їхньою мовою, проте не впадаючи в крайнощі. Важливим також є толерантність сприйняття цінностей різних культур та запитів. Бібліотекар повинен однаково ставитися до кожного користувача незалежно від віку, професії та статусу.

Важливо бібліотекарю мати діалогічний підхід. Він має бути визначальним у стосунках бібліотекаря та користувача. Їх спілкування – це контакт рівноправних партнерів. Вироблення чогось спільного, зрозумілого обом сторонам. У спілкуванні важливі взаємні емоції, доброзичливий тон, зацікавленість співрозмовником.

Для хорошого фахівця мистецтво спілкування – це і праця, і талант, і творчість. Нові часи до сучасного бібліотекаря ставлять нові вимоги його особистісна, інформаційна, соціально-психологічна, мовна компетентність. Професіоналізм неможливий без високого розвитку всіх сторін інтелектуальної діяльності особистості: культури письма, мови, читання та слухання. За ступенем активності бібліотекар може займати у спілкуванні позицію лідера, генератора ідей, активного учасника заходів, організатора тощо.

Особливість бібліотекаря ЗВО розуміємо як цілісне поєднання широкої ерудиції, професійної компетенції, заснованої на необхідному обсязі загальнопрофесійних і спеціальних знань, адже він з трьох слів (про колір та кількість сторінок) повинен зрозуміти, яка книга потрібна читачеві.

Г.П. Фонотов у книзі «Такий він бібліотекар» зазначив: «... на спілкування з читачами потрібно ставити найбільш кваліфікованих, ерудованих співробітників, досвідчених, що розуміються й на книжному світі, й на людських душах, справжніх інтелектуалів». І далі «Він, читач, судить про всіх нас, бібліотекарів, по тих конкретних особах, з якими зустрічається на «видачі». Під час видачі книг він перебуває цілком у розпорядженні користувача й прагне продемонструвати йому це. Сьогодні нормами бібліотечної етики (особливо в бібліотеках навчальних закладів) повинні стати: вільний доступ до інформації, неприпустимість цензури в бібліотеці, конфіденційність читання, пріоритетне обслуговування.

Професійна компетентність бібліотекаря тісно пов'язана з використанням знань у галузі практичної психології. Адже сучасний бібліотекар – це і психолог, і актор, і режисер, і знавець сучасних комп'ютерних технологій, і, найголовніше, – справжній товариш та порадник для користувача.

Список використаних джерел:

1. Бабій Л. Бібліотека – територія толерантності. *Бібліотечна планета*. 2005. №4. С. 28.
2. Бібліотечне спілкування як чинник якості обслуговування. *Форми і методи бібліотечного спілкування: метод. рек. / Комун. закл. «ОУНБ ім. Тараса Шевченка» Черкас. обл. ради ; уклад. Л.С. Шумко. Черкаси, 2013. 20 с.*

3. Бібліотека як центр спілкування : метод.-бібліогр. матер. / ОУНБ ім. В.Г. Короленка; підгот. О. Рижасва ; відп. за вип. О. Сльозка. Чернігів, 2011. 55 с.
4. Галецька Н.О. Індивідуальне обслуговування користувачів: імідж та етика професійної поведінки бібліотекаря. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/2010/gal_ind.htm (дата звернення: 20.03.2018).
5. Добко Т., Сіра І. Бібліотекар і користувач у системі інформаційних комунікацій. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/02tvdbks.pdf> (дата звернення: 20.03.2018).
6. Довідник цікавих фактів та корисних знань. URL: <http://dovidka.biz.ua/vislovi-probiblioteku/> (дата звернення: 20.03.2018).
7. Індивідуальне обслуговування читачів: імідж та етика професійної поведінки бібліотекаря. URL: <http://sas1.at.ua/index/0-54> (дата звернення: 20.03.2018).
8. Костюк Б. Сучасна бібліотека – це не тільки читання. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24706456.html> (дата звернення: 20.03.2018).
9. Станіславчук Г. Бібліотека – осередок культури, територія спілкування. *Бібліотечна планета*. 2007. № 2. С. 28-29.
10. Фонотов Г. П. Таков он, библиотекарь: популярная беседа в форме диалога для библиотекарей и не только... Москва: Либерея, 1997. 176 с.

The article deals with the problems of modern book-keeping books and characterized by a modern library specialist.

Key words: library, social, intercultural communication, user, document, librarian.

Отримано: 21.03.2018

УДК 027.7:378.4(477.43-21)К-ПНУ:37.017.4:172.15

Л. В. Резнічук, м. Кам'янець-Подільський

РОБОТА ВІДДІЛУ АБОНЕМЕНТІВ ТА ЧИТАЛЬНИХ ЗАЛІВ З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

У статті висвітлено роль бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету у формуванні національно-патріотичної свідомості студентської молоді.

Ключові слова: Україна, незалежність, патріотизм, національно-патріотичне виховання, традиції, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, бібліотека.

За роки незалежності України створювалися передумови для поновлення змісту та методик виховання з формування громадянської позиції молоді. Сьогодні постало питання активізації та якісного оновлення підходів до формування системи цінностей юних громадян, нові розуміння традиційної термінології та впровадження кращого національного і зарубіжного досвіду.

Сутність поняття «Патріотизм» включає в себе любов до батьківщини, відданість своєму народові та гордість за його досягнення. Але міра сприйняття цієї любові та ступінь віддачі залишаються різними. Це зумовлено історичними подіями через які пролягала доля нашої держави, ідеологічними поглядами, що залишають слід в усвідомленні власного місця у суспільстві різних поколінь. Формування патріотичних поглядів за радянських часів домінувало у своєму інтернаціональному початку, де під егідою об'єднання у єдину «радянську націю», національні традиції окремих народів, що входили до складу Радянського Союзу, розглядалися лише як частина єдиного моноліту радянської спільноти. Тому і виховання молоді носило саме інтернаціонально-патріотичне забарвлення.

За часи незалежності ситуація змінилася. Українці звернулися до рідного коріння, національних традицій та духовних цінностей. Протягом останніх десятиліть державою було розроблено низку концепцій, що мали сприяти підвищенню рівня національного самоусвідомлення та спрямувати виховання юних громадян у патріотичному векторі. Це Концепція національної системи виховання (1996 р.), Концепція національно-патріотичного виховання (2009 р.), Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012 р.) та Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр. Але жодна з цих концепцій не стала рушійною силою для зміни напрямів виховання на державному рівні. Зумовлено це складним перехідним періодом ставлення до нашої власної національної самобутності, до «націоналізації» виховних процесів, до усвідомлення такої складової патріотизму як «націоналізм». Довгий час, під впливом радянської ідеології, це поняття сприймалося переважно у негативному розумінні, оскільки визвольний націоналізм народів Радянського Союзу вважався загрозою режиму [5, с.2].

З набуттям незалежності поняття «патріотизм» і «націоналізм» в Україні набуло нового значення. Вітчизняні політологи, на відміну від радянських ідеологів,кладають інший зміст у поняття «націоналізм». Це, перш за все, усвідомлення приналежності до нації, свідоме прагнення до вирішення завдань, які стоять перед нацією, сповідування ідей, які є національними, природний закономірний рух на захист і утвердження своєї самобутності. Одразу стає очевидною нагальність активізування у виховному процесі саме поняття «національний патріотизм», що визначає відношення до української нації як до цілісного об'єднання, а не роздробленої сукупності людей. І звісно, на часі введення оновлених методик національно-патріотичного виховання як однієї з найважливіших складових культурного та громадянського розвитку молоді на основі національної ідеї, самоусвідомлення себе як частини українського народу, через героїчне минуле рідного краю через вікову культуру, через подвиги та досягнення земляків. Передумови новітньої історії повинні стати міцним підґрунтям для формування нового покоління громадян України.

Указ Президент України Петро Порошенко «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», підписаний 12 червня 2015 року, метою якого є забезпечення системної взаємодії державних органів з громадськістю у питаннях, пов'язаних із національно-патріотичним вихованням дітей та молоді на прикладах героїчної боротьби Українського народу за незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України; відстоювання демократичного вибору України, консолідації дій державних органів, громадських об'єднань патріотичного спрямування щодо проведення відповідної роботи у дитячому та молодіжному середовищі.

16 червня 2015 року Міністерством освіти та науки України затверджено «Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді», в основу якої покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації, а також наголошено на особливому значенні ознайомлення підростаючого покоління з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність, зокрема з діяльністю ОУН, УПА, дисидентського руху, студентською Революцією на граніті, Помаранчевою революцією, Революцією Гідності [6, с.422].

Наступним, 13 жовтня 2015 р., вийшов Указ Президента України №580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки», що визначає механізми системної взаємодії органів державної вла-

ди, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у питаннях національно-патріотичного виховання.

Разом з тим національно-патріотичне виховання сьогодні не допускає агітації щодо переваги своєї нації над іншими, адже патріот завжди поважає і визнає патріотизм і досягнення інших народів, об'єднуючи національні та етнічні групи, що проживають на території України задля процвітання української державності. Важливим підґрунтям для цього є толерантність і здатність бачити в іншій системі цінностей ті позитивні відмінності, що здатні допомогти у вирішенні загальноукраїнських проблем.

В умовах, що продиктовані нині нелегким часом та неоднозначними обставинами економічно-політичної ситуації в країні, бібліотеки закладів освіти особливо увагу повинні приділяти таким завданням національно-патріотичного виховання:

- утвердження патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України та державної символіки;
- орієнтація на військово-патріотичне виховання молоді;
- сприяння в усвідомленні молодим поколінням зв'язку між індивідуальною свободою, правами та патріотичною свідомістю;
- формування толерантного ставлення до інших культур і традицій;
- усвідомлення гордості за свою батьківщину, українську культуру тощо.

Нам поталанило жити і працювати у Кам'янці-Подільському. Його історичні та культурні пам'ятки, що своїм корінням сягають сивої давнини, намагають примножувати славні традиції, дбати про красу теперішню та з оптимізмом крокувати в майбутнє.

Виховання патріотизму, свідомості та міцної громадянської позиції у покоління сьогоднішніх студентів університету вдається, перш за все, на прикладі сторічної історії університету та бібліотеки.

Офіційно діяльність Кам'янець-Подільського державного українського університету розпочалася у жовтні 1918 року, а бібліотека розпочала комплектування ще з 5 вересня. Першим ректором було призначено професора І.І. Огієнка, ім'я якого сьогодні носить університет. Він зробив усе, щоб бібліотека стала повноцінною скарбницею знань, наукової інформації, адже орієнтація на книжку – потужний і дієвий засіб виховання, навчання та розвитку особистості.

За роки функціонування бібліотека щоразу поділяла долю навчального закладу: і в добу тріумфу 1918-1920 років пов'язаного із становленням державного українського університету в Кам'янці на Поділлі, і в часи трагічні, викликані сталінськими репресіями, окупаційною політикою фашистської влади, і, нарешті, у період нового піднесення й злету, повернення соціальної справедливості й досягнення університетом статусу національного. Фундаторами бібліотеки були Л.У. Биковський, В.О. Геринович, Ю.З. Гудзій, О.М. Пашенко, С.О. Сірополько, І.Г. Сливка та інші книголюби та бібліотекознавці [7, с.5].

За сто років вчені, науковці, дослідники нагромадили чималий фактичний матеріал з історії університету та бібліотеки, який використовується сьогодні у навчанні та вихованні студентської молоді з метою прищеплення їм любові до рідного краю.

Робота бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з питань патріотичного виховання значно активізувалася, наповнилася новим змістом. Патріотичне виховання проходить через комплекс заходів, направлених на національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, есте-

тичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання, базується на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних і громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни.

За допомогою масових заходів та наочності бібліотеки, як накопичувачі історичної пам'яті, виступають провідниками між поколіннями та намагаються повернути істинне значення таким словам як «патріотизм», «героїзм», «мужність», «подвиг».

Бібліотекарі університету виважено підходять до організації візуального простору з питань патріотичного виховання, враховуючи актуальність, оперативність, конкретне адресне їх спрямування. Це тематичні виставки, виставки–полеміки, виставки–персоналії, виставки однієї книги, експрес – та віртуальні виставки, виставки–вшанування тощо. У світлі останніх подій на сході країни велике значення приділяється збереженню цілісності та єдності країни. До Дня соборності України презентували наступні виставки:

- Сила нації в її єдності.
- Соборність України – основа державності.
- День Соборності України.
- Соборність України – соборність нашої свідомості.
- Соборність України: символ свободи та єднання України.

Щорічно українці відзначають День пам'яті Героїв Небесної Сотні згідно з Указом Президента від 11 лютого 2015 року №69/2015 «Про вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні». Саме в ці дні три роки тому під час Революції Гідності протистояння між українським народом і тодішнім режимом сягнуло свого піку. 20 лютого 2014 загинуло найбільше активістів Євромайдану. Загалом революційні події зими 2013-2014 років забрали життя понад ста активістів Майдану. Вже наступного дня офіційна влада України юридично визнала жертвами загиблих мітингувальників Майдану. Працівники бібліотеки долучилися до вшанування загиблих організувавши бібліографічний огляд літератури «Пам'ятаємо Героїв Небесної сотні» та цикл тематичних виставок-експозицій: «День Героїв Небесної Сотні», «Героїчний майдан – сила народу!», «Пам'ятаймо Героїв Небесної Сотні».

За «Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді» Міністерства освіти і науки України зміст військово-патріотичного виховання, що визначається національними інтересами України, покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. А тому необхідно підвищувати престиж військової служби та культивувати ставлення до солдата як до захисника вітчизни.

Вшанування подвигу солдата-захисника, українського народу, його важливого внеску в перемогу антигітлерівської коаліції у Другій світовій війні, увічнення пам'яті про загиблих воїнів, жертв війни, воєнних злочинів, депортацій та злочинів проти людяності, скоєних у роки війни здійснювалося у читальних залах та абонементних шляхом експонування ряду тематичних виставок: «Незабутній біль війни», «... Перемоги радісний день», «Ми йшли до тебе, Перемого!», «Їх пам'ять – війна», «Перемога, свята Перемога...», «Війні немає забуття»; віртуальну виставку розміщену на веб-сайті бібліотеки «Україна в Європейському русі Опору» та бібліографічний огляд літератури «Війні немає забуття».

З метою військово-патріотичного виховання студентської молоді бібліотекарі історичного факультету організували вечір-реквієм «Ніхто не забутий, ніщо не забуто». У заході взяли участь студенти та викладачі історичного факультету,

бібліотекарі. Особливим гостем був ветеран Другої світової війни, кам'янчанин Шевцов Григорій Маркіянович. Ветеран поділився спогадами про події Другої світової війни, свою участь у боях за визволення світу від фашистської навали.

Захист своєї Вітчизни – свята справа, яка вимагає сміливості, честі та відваги. Саме воїнів-захисників українці вшановують 14 жовтня. День захисника України, свято звитяги українського лицарства та день пам'яті й пошани всіх, хто впродовж століть боровся за державний суверенітет України. Цього ж дня відзначають свята: День святої Покрови Пречистої Богородиці та День Українського козацтва. День захисника України офіційно встановлено 14 жовтня 2014 року Указом Президента «...З метою вшанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг Українського народу, сприяння дальшому зміцненню патріотичного духу у суспільстві та на підтримку ініціативи української громадськості». Бібліотека університету долучилася до святкування цих свят циклом заходів. Проведено історико-патріотичний захід «З глибин сторіч – козацький клич» та зустріч з учасником АТО на Сході України Аносовим Ю.М., військовим зв'язківцем. Ці два заходи різні, але обоє возвеличують силу духу українського народу.

До Дня захисника України та Дня Українського козацтва у бібліотечних підрозділах також були організовані тематичні виставки, віртуальні та бібліографічні огляди літератури: «Де козак, там і слава», «Рідна земле моя, ти козацькою славою щедра...», «Козацькому роду нема переводу», «День захисника України», «Вишневецький Д.І. – шляхтич, магнат, громадський діяч», «Козацька слава».

Роковини пам'яті жертв Голодомору працівники бібліотеки відзначили циклом заходів. Проведено бібліографічні огляди: «Скорботна пам'ять України» та «Голодомор 1932-1933 років». Розміщено на веб-сайті бібліотеки віртуальні виставки: «Голодомор на Поділлі», «Голодомор 1932-1933 років – геноцид українського народу». У зоні відпочинку в головному корпусі університету та на підрозділах бібліотеки було організовано книжкові виставки: «Запалено свічку пам'яті», «Пам'яті жертв Голодомору», «Голодомор – біль і скорбота України», «Голодомор в Україні».

Виходячи з української історії та державотворення, бібліотечні працівники проводять наприкінці року Всеукраїнський тиждень права. Заходи правознавчого характеру утверджують в свідомості кожного, що національна ідея – це дух народу, це мета до зростання духовності, єдності нації та матеріального благополуччя. Бібліотекарі підготували бесіду «Без правової культури нема правової держави» та інформаційну годину «Держава. Право. Молодь». Розроблено тематичні книжкові виставки: «Україна – правова держава», «Право створене на користь народу», «Ваше право знати».

Державні свята День Конституції України, День Незалежності, День Державного Прапора України були розкриті у підрозділах бібліотеки через книжкові експозиції:

- День Конституції України.
- Свобода народу – свобода людини.
- Конституція – основний закон.
- Стабільність Конституції – добробут держави.
- Конституція – гарант закону.
- Україна незалежна!

- З Україною в серці.
- Незалежна, вільна та ін.

Почуття патріотизму і національної гордості базується на знанні рідної мови, культурних надбань українського народу, звичаїв, традицій. «Мова, дана дитині з народження на генетичному рівні, несе певні духовні цінності, це той інструмент, який єднає націю, народ в єдине ціле. Це великий скарб, який треба шанувати, берегти і збагачувати». Такими словами звернувся до аудиторії декан факультету української філології та журналістики Коваленко Б.О. під час проведення літературно-мистецького вечора «Прилинь душею до перлин рідної мови». Захід приурочений до Міжнародного дня рідної мови, який відзначається 21 лютого. Мала патріотичне спрямування та наповнення кращими зразками поетичного слова композиція «З рідним словом міцніє держава» та віртуальна виставка «Мова – духовний скарб нації». Популяризація рідної мови здійснювалася у читальних залах та абонементях бібліотеки також шляхом книжково-журнальних експозицій: «День рідної мови», «Рідна мова – духовне багатство народу», «Рідна мова моя, поетична й пісенна!», «О, мово, українська, хто любить її, той любить мою Україну», «Рідна мова моя, поетична й пісенна», «О, мово рідна – золота колиска».

Зміцненню зв'язків між поколіннями сприяє народознавча діяльність бібліотек. До свята Великодня проведено майстер клас по писанкарству «Барвіста писанка» та виставка великодніх рушників, кошиків і писанок. А протягом усіх новорічно-різдвяних свят діяла «Новорічна фесрія», організована центральним абонементом. Увазі відвідувачів були представлені різдвяні атрибути (дідух, сіно, вертепні шопки), новорічна ялинка з книг та тематична книжкова виставка-експозиція «Зима іде свята веде».

Бібліотекарі університетської книгозбірні займаються патріотичним вихованням студентської молоді шляхом популяризації бібліографічних покажчиків краєзнавчого характеру:

- Періодичні видання в бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.
- Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.
- Наукові записки (праці) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: бібліографічний покажчик змісту (2010-2018 рр.).
- Видання особового фонду Павла Дорожинського, які зберігаються у фонді читального залу історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
- Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2018 рр.).

Та складають і виготовляють біобібліографічні покажчики науково-педагогічних працівників університету: «Баженова Стефанія Едуардівна: учений-історик, археолог, музеєзнавець, туризмознавець», «Провідний вчений-історик України й талановитий педагог – Валерій Степанович Степанков», «А.Г. Філінюк – історик, науковець».

Національно-патріотичне виховання, популяризація літератури з даної тематики в бібліотеках покликані забезпечити формування у студентської молоді стійкості, мужності, готовності до подвигу, самопідготовки, самовиховання, наслідування кращих традицій.

Список використаних джерел:

1. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті: Закон України від 9 квітня 2015 року № 314-VIII / Україна. Президент. *Голос України*. 2015. 20 трав. С. 15.
2. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки : Указ від 13 жовтня 2015 року № 580/2015 / Україна. Президент. *Урядовий кур'єр*. 2015. 17 жовт. (№ 193). С. 10. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580/2015> (дата звернення: 22.05.18).
3. Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді: Указ від 12 червня 2015 року № 334/2015 / Україна. Президент. *Урядовий кур'єр*. 2015. №106. С. 7. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/334/2015> (дата звернення: 22.05.18).
4. Про День захисника України : Указ від 14 жовтня 2014 року № 806/014 / Україна. Президент. *Урядовий кур'єр*. 2014. №191. С. 4. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/806/2014> (дата звернення: 22.05.18).
5. Вавринчук М.П., Яруш М.В. Націоналізм та національний патріотизм: сутність та відмінності. *Університетські наукові записки*. 2008. № 1. С. 420-425
6. Гордієнко А.І. Патріотичне виховання у бібліотеці: традиції минулого і сучасний досвід: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. директорів обласних бібліотек для дітей, 28-30 жовт. 2015 року. Полтава, 2015.
7. Прокопчук В.С., Філінюк Л.Ф. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 284 с.

The article highlights the role of the Kamyanets-Podilskiy National Ivan Ohiienko University Library in forming the national-patriotic consciousness of student youth.

Key words: *Ukraine, independence, patriotism, national-patriotic education, traditions, Kamyanets-Podilskiy National Ivan Ohiienko University, library.*

Отримано: 22.05.2018

БІБЛІОТЕКА – КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

УДК 027.7:37(477):025.12:005.336

А. І. Рубан, м. Київ

КНИГОЗБІРНІ ЗВО МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК МОН УКРАЇНИ ТА НАПН УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (2013-2017 рр.): МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано методичні видання університетських книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, видані ними у 2013-2017 рр.

Ключові слова: *освітянські бібліотеки, університетські бібліотеки, мережа освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, методична діяльність, видавнича діяльність.*

Видавнича діяльність сучасної університетської бібліотеки органічно поєднана з основними напрямками наукових досліджень як самої книгозбірні, так і закладу освіти, і відображає їх найважливіші результати. Саме вона найскрапіше репрезентує бібліотеку вишу як наукову установу навчального закладу. Напрямами методичної діяльності, здійснюваними бібліотеками, є аналіз, прогнозування, моніторинг, розробка методик і підготовка методичних документів, організація безперервної освіти бібліотечних кадрів, правове й нормативне забезпечення діяльності книгозбірень [1, с.137].

Бібліотеки закладів вищої освіти педагогічного та інженерно-педагогічного профілів є складовою мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на чолі з головним науково-методичним та координаційним центром – Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В.О. Сухомлинського. Підготовка власної методичної продукції для них є одним із основних напрямів роботи.

Метою дослідження є аналіз методичної продукції університетських книгозбірень мережі освітянських бібліотек України, виданої ними у 2013-2017 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки різні аспекти науково-методичної діяльності університетських бібліотек розглянуто в публікаціях І. Хемчян, В. Кавінської, О. Лебедюк, Т. Новікової, І. Журавльової, Н. Лазаренко, Т. Кривошиї, Л. Решетняк, І. Цвіркун, О. Скаченко. Окремі аспекти такої роботи висвітлено у виданнях ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського «Провідні освітянські бібліотеки України в дзеркалі статистики» (із 2017 р. виходить під назвою «Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності») та «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяль-

ності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі». Проте досвід видавничої діяльності, спрямованої на науково-методичне забезпечення бібліотечно-інформаційної роботи, висвітлено, на нашу думку, недостатньо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із метою дослідження методичної продукції 2013-2017 рр. бібліотек ЗВО, що входять до складу мережі освітянських бібліотек України, було проаналізовано веб-сайти 35 книгозбірень, а також використано інформацію, подану у довідниках «Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності» за відповідні роки.

Проведений аналіз показав, що видавнича діяльність університетських бібліотек як інформаційних, методичних, просвітницьких центрів – різнопланова та багатогранна. Вагому частину їхніх видань складають електронні (самостійні та ті, що мають паперовий аналог), які розміщені на веб-сайтах книгозбірень, зокрема в БД «Електронна бібліотека», в інституційних репозитаріях, що значно полегшує доступ до них, розширює читацьку аудиторію. Здебільшого свої напрацювання бібліотеки оприлюднюють за допомогою видавничо-поліграфічних центрів ЗВО або власної комп'ютерної техніки. Видовий склад методичної продукції різноманітний: це наукові й науково-виробничі, інформаційні й нормативні, серіальні й оглядові видання. Окрім того фахівці книгозбірень виступають в ролі авторів статей періодичних і продовжуваних видань.

Науково-методичні видання бібліотек ЗВО мережі представлені в основному збірниками матеріалів конференцій.

Значним досягненням колективу бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка є видання «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство», перший випуск якого побачив світ 2008 р. У третьому (2013 р.) і четвертому (2015 р.) випусках подано доповіді, виголошені на всеукраїнських науково-практичних конференціях «Степан Сірополько – освітянин, науковець, бібліотекознавець» (21.06.2012) і «Університетські бібліотеки в сучасному інформаційному просторі» (23.04.2013) відповідно, а також матеріали, що стосуються діяльності книгозбірні університету. Тексти доповідей двох заходів – науково-практичної конференції «Бібліотека як науково-методичний та соціокультурний центр сучасного вищого навчального закладу (до 70-річчя з дня заснування Наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника)» (18.09.2014) та науково-методичного семінару «Імений фонд професора В. Т. Полека як джерело бібліографознавства, літературознавства та краєзнавства (до 90-річчя з дня народження В.Т. Полека)» (2.10.2014) лягли в основу першого випуску збірника наукових праць «Карпатські бібліотечно-краєзнавчі студії» (НБ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2015) [14]. Фахівці Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету щорічно організовують та проводять науково-практичні конференції з питань бібліотечної, бібліографічної та інформаційної діяльності бібліотек ЗВО. За підсумками заходів 2013-2017 рр. вийшли збірки «Бібліотечні фонди як інформаційний ресурс у контексті сучасних тенденцій та перспектив розвитку бібліотек вищих навчальних закладів», «Наукова бібліотека в інформаційно-освітньому просторі Рівненського державного гуманітарного університету», «Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету: історія і сьогодення (до 75-річчя заснування)», «Розвиток наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного універ-

ситету: теоретичні аспекти та практичний досвід» [9]. У Науковій бібліотеці Маріупольського державного університету щорічно, починаючи з 2012 р., проводять науково-методичні семінари під назвою «Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету», за результатами яких випускають однойменні збірники як у друкованому, так і в електронному вигляді [19]. Публікації його розділів «Сучасна бібліотека ВНЗ», «Інформаційні технології», «Інформаційне та бібліотечно-бібліографічне обслуговування», «Бібліотечні фонди», «Соціологічні дослідження», «Краєзнавство», «Підвищення кваліфікації» відображають результати досліджень співробітників бібліотеки, що проводилися протягом попереднього року. На базі НБ МДУ проводять також міські науково-практичні конференції, за матеріалами яких видають збірники праць. Так, 2013 р. обговорювалися питання використання сучасних технологій для створення бібліотечного інформаційного продукту [10], а 2016 – напрями та нові моделі розвитку видавничої діяльності бібліотек Маріуполя [4]. Використання електронних ресурсів, мультимедійних технологій, реклама книгозбірок, презентація її діяльності в соціальних мережах, наповнення веб-сайтів бібліотек, розвиток репозитаріїв, дослідження історії бібліотечної справи, патріотичне виховання студентської молоді, а також створення інформаційних ресурсів у корпораціях, розширення взаємодії між бібліотечними установами різних систем і відомств, формування корпоративної культури, участь бібліотек вищої школи у проєктах УБА та інші питання висвітлено в збірниках матеріалів науково-практичних заходів, проведених НБ Хмельницького національного університету, – «Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, досвід, перспективи» (2016) [23] та «Корпоративна діяльність як засіб підвищення ефективності використання ресурсної бази бібліотек вишів та оптимізація бібліотечної праці» (2017) [16]. Необхідно також відзначити видання збірок матеріалів науково-практичних конференцій «Роль наукової бібліотеки у вихованні духовно-моральних якостей майбутніх спеціалістів» (НБ НУ «Чернігівській колеґіум» імені Т.Г. Шевченка, 2014) та «Бібліотека університету та інформаційні сервіси для науки і освіти» (НБ Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, 2017).

Характеризуючи оглядові видання, необхідно відзначити електронне видання – щорічний інформаційно-аналітичний збірник «Бібліотеки вищих закладів освіти Хмельниччини: цифри та факти», започатковане в 2014 р. НБ Хмельницького національного університету з метою висвітлення сучасного стану, інноваційного розвитку та проблем діяльності бібліотек обласного методичного об'єднання (за матеріалами звітів про роботу бібліотек закладів вищої освіти регіону за попередній рік) [12]. У ньому розглядаються питання впровадження інновацій в роботу бібліотек, бібліотечного обслуговування, культурно-просвітницької, інформаційно-бібліографічної діяльності, формування фондів, каталогізування, науково-дослідної та науково-методичної роботи, підвищення кваліфікації фахівців, комп'ютеризації, господарської діяльності.

Серед інформаційних видань, підготовлених бібліотеками – бюлетень НБ Хмельницького національного університету «Бібліотека в освітньому просторі» [11], започаткований у 2004 р. із метою надання методичної та практичної допомоги спеціалістам книгозбірень обласного методичного об'єднання. Видання з 2008 р. виходить двічі на рік, з 2015 – в електронному вигляді. Матеріали його рубрик «Правове поле», «Сучасні технології», «Консультає фахівець», «З досвіду колеґ», «Грані професії», «Події та факти», «Книжкова поліція» висвітлю-

ють актуальні теми бібліотечної справи. Зокрема, в 2013-2017 рр. випуски бюлетеня були присвячені іміджу книгозбірні та бібліотечного працівника в сучасному суспільстві, організації інституційного репозитарію, видавничій діяльності бібліотек Хмельниччини, національно-патріотичному вихованню студентів, морально-психологічному клімату в колективі книгозбірні ЗВО, бібліотечному красномовству, інноваційній та корпоративній діяльності бібліотек. Друкувалися також матеріали двох науково-практичних заходів.

Найбільша кількість науково-виробничих методичних видань, підготовлених у 2013-2017 рр., присвячена пошуковій роботі в бібліотеці. Це видання «Інформаційно-пошукова культура» (бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, 2016) [13], «Електронний каталог та електронна картотека статей: здійснення пошуку» (НБ Маріупольського державного університету, 2013) [7], «Електронні пошукові системи на допомогу самостійній роботі користувачів», «Карткові пошукові системи на допомогу самостійній роботі користувачів» (НБ Рівненського державного гуманітарного університету, 2014 й 2017) [8, 15], «Організація, ведення і використання електронного каталогу в роботі бібліотеки» (бібліотека Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, 2014) [20], «Професійний розвиток майбутніх учителів» (НБ НУ «Чернігівській колегіум» ім. Т.Г. Шевченка, 2013) [17]. Усі вони розраховані на користувачів пошукових систем – як на студентів, аспірантів, викладачів, так і співробітників бібліотек, що консультують їх. Деякі аспекти роботи в АБІС «Ірбіс» розкрито в методичних рекомендаціях «Робота з ключовими словами, змістом, анотацією, що надаються в електронному каталозі. Особливості оформлення електронних документів і праць викладачів» (НБ Маріупольського державного університету, 2013) і «Особливості заповнення полів бібліотечної системи Ірбіс» (бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017). Із прийняттям наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», згідно з яким бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації може оформлятися здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», виникла необхідність у наданні допомоги в оформленні посилань в наукових роботах. Із цією метою фахівці НБ Української інженерно-педагогічної академії підготували методичні рекомендації «Бібліографічне посилання (загальні правила складання) відповідно до ДСТУ 8302:2015, запровадженого в дію в Україні 01.07.2016» [3].

Методика підготовки книжкових виставок як традиційних, так і віртуальних висвітлена у виданнях «Організація книжкової виставки» (бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, 2013) [21] й «Створення віртуальних виставок: методика, web-сервіси, робота з MS Power Point» (НБ Маріупольського державного університету, 2013) [26]. При підготовці кожної з методичних рекомендацій використано досвід конкретної бібліотеки.

Тематика видавничої діяльності бібліотек ЗВО знайшла своє відображення в методичних виданнях «Видавнича діяльність бібліотеки вищого навчального закладу як сфера наукового знання і практичної діяльності» (бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, 2015) [6], «Бібліотечний контент сквозь призму жанров» [2], «Результати інтеграції серій видання «Вісник Маріупольського державного університету» у світовий науковий простір» [24], «Особливості редагування тексту у програмі Microsoft Word» (НБ Ма-

ріупольського державного університету, 2013-2017), «Видавнича діяльність бібліотек Хмельниччини» (НБ Хмельницького національного університету, 2014) [5].

Менеджменту і маркетингу в бібліотечній справі присвячені два видання бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського: «Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів» (2014) [22], де викладено досвід і подано загальні рекомендації щодо написання проєктів та впровадження їх результатів у практику роботи, і «Маркетинговий інструментарій у практиці роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського» (2013) [18], в котрому представлено досвід використання SWOT-аналізу, анкетування та інших методів маркетингу, а також методичні рекомендації НБ Маріупольського державного університету «Соціологічні дослідження в бібліотеці: анкетування» (2016) [25].

Висновки. Аналізуючи методичну роботу університетських бібліотек мережі в контексті їхньої видавничої діяльності, відзначимо систематичну активну підготовку й видання деякими із них положень, інструкцій, правил, технологічних карт, аналітичних оглядів, методичних рекомендацій, бюлетенів, збірників наукових праць тощо. Видавнича діяльність книгозбірень, що значно активізувалася в останні роки, протягом аналізованого періоду була спрямована на поширення передового досвіду, розробку й впровадження інноваційних процесів і технологій. Підготовлені видання висвітлюють актуальні питання сучасної бібліотечної практики, сприяють інтеграції бібліотек у загальний культурно-інформаційний простір країни. Усього 11 університетських бібліотек мережі протягом 2013-2017 рр. виступили в ролі видавців методичної продукції. Найбільша кількість таких видань – у наукових бібліотек Маріупольського державного університету, Рівненського державного гуманітарного університету, Хмельницького національного університету та бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Найпопулярніша тематика видань – питання роботи з інформаційними ресурсами книгозбірень (формування та надання доступу до них) й видавнича діяльність бібліотек. Варто зазначити, що фахівці, які займаються методичною роботою, мають забезпечувати оперативне реагування на зміни в бібліотечній та видавничій справах, спрямовувати свою діяльність на підтримку розвитку бібліотечної науки. А для здійснення видавничої діяльності, розширення переліку продукції бібліотеки повинні мати кадри відповідної кваліфікації, бути укомплектованими засобами поліграфії та комп'ютерними системами.

Список використаних джерел:

1. Акилина М.И. Научно-методическая деятельность в библиотечной сфере: современные тенденции. *Библиотековедение*. 2016. Т. 1, №2. С. 136-144. Библиогр.: 27 назв.
2. Библиотечный контент сквозь призму жанров : метод. рек. по написанию текстов / Мариуп. гос. ун-т, Науч. б-ка ; [сост. С.В. Назарьева; отв. за вып. А.П. Шакула]. Мариуполь : [МГУ], 2016. 57 с. (Сер. «Библиотекарию-практику»; вып. 1). URL: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/vudannja/bp_Vip.1_2016.pdf (дата звернення: 22.08.2018).
3. Бібліографічне посилання (загальні правила складання) відповідно до ДСТУ 8302:2015, запровадженого в дію в Україні 01.07.2016: метод. рек. / Укр. інж.-пед. акад., Наук. б-ка ; [уклад. С.В. Карпенко]. Харків : [УІПА], 2017. 20 с.
4. Видавнича діяльність бібліотек Маріуполя: напрями та нові моделі розвитку : матеріали V міської наук.-практ. конф. б-к м. Маріуполя, 29 верес. 2016 р. / Маріуп. держ. ун-т, Наук. б-ка ; відп. за вип. А.П. Шакула. Маріуполь : [МДУ], 2016. 137 с. URL:

- http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/vudannja/mat_gor_conf_2016_MDU.pdf, вільний (дата звернення: 22.08.2018).
5. Видавнича діяльність бібліотек Хмельниччини / Хмельниц. нац. ун-т, Наук. б-ка ; голов. ред. О.Б. Айвазян ; редкол.: О.О. Мацей, С.А. Молчанова, О.О. Костюк. Хмельницький : [б. в.], 2014. 64 с. (Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. ; №18).
 6. Видавнича діяльність бібліотеки вищого навчального закладу як сфера наукового знання і практичної діяльності: метод. рек. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, Бібліотека ; [уклад.: Т.А. Кузнєцова, Т.М. Баланюк; відп. за вип. В.С. Білоус]. Вінниця : [б. в.], 2015. 44 с.
 7. Електронний каталог та електронна картотека статей: здійснення пошуку: (на прикладі АРМ «Читач» САБ «ІРБІС» наук. б-ки Маріуп. держ. ун-ту): метод. рек. / Маріуп. держ. ун-т, Наук. б-ка ; [авт.-уклад. О.В. Дейниченко; відп. за вип. А.П. Шакула]. Маріуполь: [МДУ], 2013. 41 с. (Серія «Інформаційні технології в бібліотеці» ; вип. 1). URL: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/vudannja/itb_Vip.1_2013.pdf (дата звернення: 22.08.2018).
 8. Електронні пошукові системи на допомогу самостійній роботі користувачів: практ. посіб. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, Наук. б-ка ; [уклад.: С.Н. Грипич, Н.Б. Коломієць, Б.С. Печончик, І.А. Гаврилук]. Рівне : [РДГУ], 2014. 22 с.
 9. Збірники матеріалів науково-практичних конференцій, організованих науковою бібліотекою / Наук. б-ка Рівнен. держ. гуманітар. ун-ту: [сайт]. Рівне, [2016]. URL: <http://library.rshu.edu.ua/index.php/naukova-ta-naukovo-vydavnycha-dijalnist/zbirniki-materialiv-naukovo-praktichnikh-konferentsij-organizovanikh-naukovoyu-bibliotekoju-rdgu>, вільний (дата звернення: 22.08.2018).
 10. Использование современных технологий для создания библиотечного информационного продукта : материалы III город. науч.-практ. конф. б-к г. Мариуполя, 31 окт. 2013 г. / Мариуп. гос. ун-т, Науч. б-ка ; [отв. за вып. А.П. Шакула]. Мариуполь : [МГУ], 2014. 72 с. URL: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/vudannja/mat_gor_conf_2014_MDU.pdf, вільний (дата звернення: 22.08.2018).
 11. Інформаційний бюлетень «Бібліотека в освітньому просторі» / Наук. б-ка Хмельниц. нац. ун-ту : [сайт]. Хмельницький, [2017]. URL: [http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/vydannia.htm](http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/byuletin.htm) (дата звернення: 22.08.2018).
 12. Інформаційно-аналітичне видання «Бібліотеки закладів вищої освіти Хмельниччини: цифри та факти» / Наук. б-ка Хмельниц. нац. ун-ту: [сайт]. Хмельницький, [2017]. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/vydannia.htm (дата звернення: 22.08.2018).
 13. Інформаційно-пошукова культура: практ. рек. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, Бібліотека ; [уклад. Т.В. Мірохіна ; відп. за вип. В.С. Білоус]. Вінниця : [б. в.], 2016. 20 с. (Серія «Основи бібліотечно-бібліографічних знань»).
 14. Карпатські бібліотечно-краєзнавчі студії: зб. пр. / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, Наук. б-ка ; [відп. ред. М.В. Бігусяк ; наук. ред. О.Б. Гуцуляк]. Івано-Франківськ : НБ ПНУС, 2015. Вип. 1. 323 с.
 15. Карткові пошукові системи на допомогу самостійній роботі користувачів: практ. посіб. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, Наук. б-ка ; [уклад.: С.Н. Грипич, Н.Б. Коломієць, М.Р. Супрунець та ін.]. 2-ге вид., випр. та допов. Рівне : [РДГУ], 2017. 21 с.
 16. «Корпоративна діяльність як засіб підвищення ефективності використання ресурсної бази бібліотек вишів та оптимізація бібліотечної праці»: матеріали наук.-практ. семінару / Хмельниц. нац. ун-т, Наук. б-ка ; [редкол.: О.О. Мацей, С.А. Молчанова, О.О. Костюк; голов. ред. О.Б. Айвазян. Хмельницький : [ХНУ], 2017. 63 с. (Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. №23).
 17. Макарова Г.Г. Професійний розвиток майбутніх учителів : метод. матеріали до організації навч.-пошук. роботи студентів в умовах наук. б-ки пед. ВНЗ / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2013. 79 с. Бібліогр.: с. 59-67.
 18. Маркетинговий інструментарій у практиці роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, Бібліотека ; [уклад. В.О. Іванчук ; відп. за вип. В.С. Білоус]. Вінниця : [б. в.], 2013. 15 с.

19. Матеріали науково-методичних семінарів, науково-практичних конференцій // Видання бібліотеки: [сайт] / Наук. б-ка Маріуп. держ. ун-ту. Маріуполь, 2018. URL: http://slibr.mdu.in.ua/index/vydannia_nb_mdu/0-17, вільний (дата звернення: 09.07.2018).
20. Організація, ведення і використання електронного каталогу в роботі бібліотеки : інструкт.-метод. рек. / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Наук. б-ка ; [наук. ред. Т.В. Григоренко; упоряд.: В.І. Устименко, Я.В. Коваленко, І.Г. Рудь та ін.]. Умань : [Жовтий О.О.], 2014. 16 с.
21. Організація книжкової виставки : метод. рек. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, Бібліотека ; [уклад. Б.І. Федорук ; відп. за вип. В.С. Білоус]. Вінниця : [б. в.], 2013. 16 с.
22. Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів : метод. рек. / [В.С. Білоус ; Бібліотека Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського]. Вінниця : [б. в.], 2014. 80 с. (Серія «Основи бібліотечно-бібліографічних знань»).
23. Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, досвід, перспективи : матеріали наук.-практ. конф. б-к вищ. закл. освіти Хмельниць. обл. метод. обня, 20 квіт. 2016 р. / Хмельниц. нац. ун-т, Наук. б-ка ; Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т, Наук. б-ка ; [редкол.: О.О. Мацей, С.А. Молчанова, О.С. Нечипорук ; голов. ред. О.Б. Айвазян. Хмельницький : НБ ХНУ, 2016. 122 с.
24. Результати інтеграції серій видання «Вісник Маріупольського державного університету» у світовий науковий простір : аналіт. довідка / Маріуп. держ. ун-т, Наук. б-ка ; [уклад.: І.В. Бурова, М.Л. Шевцова ; відп. за вип. А.П. Шакула]. Маріуполь : [МДУ], 2017. 22 с. (Сер. «НБ МДУ – науковцю» ; вип. 1). URL: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/vudannja/nb_nauk_Vip.1_2017.pdf, вільний (дата звернення: 22.08.2018).
25. Соціологічні дослідження в бібліотеці: анкетування : метод. рек. / Маріуп. держ. ун-т, Наук. б-ка ; [відп. за вип. А.П. Шакула]. Маріуполь : [МДУ], 2016. 40 с. (Сер. «Бібліотекарю-практику» ; вип. 2). URL: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/vudannja/br_Vip.2_2016.pdf, вільний (дата звернення: 22.08.2018).
26. Створення віртуальних виставок: методика, web-сервіси, робота з MS Power Point: метод. рек. / Маріуп. держ. ун-т, Наук. б-ка ; [авт.-уклад.: О.В. Дейниченко, Д.А. Дунук ; відп. за вип. А.П. Шакула]. Маріуполь : [МДУ], 2013. 24 с. (Сер. «Інформаційні технології в бібліотеці» ; вип. 3). URL: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/vudannja/itb_Vip.3_2013.pdf, вільний (дата звернення: 22.08.2018).

The article analyzes methodical publications of university libraries of the education system of Ukraine for 2013-2017.

Key words: *educational libraries, university libraries, network of educational libraries of the Ministry of Education and Science of Ukraine and National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, methodical activity, publishing activity.*

Отримано: 22.08.2018

ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ FACEBOOK БІБЛІОТЕКАМИ ЗВО ЯК ПЛАТФОРМИ КОМУНІКАЦІЇ (з досвіду роботи бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка)

У статті розглянуто використання бібліотеками закладів вищої освіти можливостей соціальної мережі Facebook, у контексті функціонування представництва бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету на платформі Facebook, як нового засобу комунікації із користувачами через мережу Інтернет, що сполучає науковців усіх рівнів, розширюючи можливості доступу до публікацій зарубіжних учених та вітчизняних дослідників. Аргументовано можливості функціонування бібліотечного представництва в соціальній мережі як ефективного інструменту наукової комунікації.

Ключові слова: бібліотека закладу вищої освіти, наукова комунікація, соціальна мережа, Facebook, інтернет, бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка.

Еволюція мережі Інтернет надає чимало нових можливостей для розвитку бібліотеки. Водночас стрімкі темпи зростання обсягу контенту, технічні засоби, технологічні тенденції, що підтримують структуру мережі, та породжена ними нова інформаційна реальність окреслюють проблемні моменти присутності книгозбірень в онлайн-середовищі.

За останні декілька років Facebook став другим за відвідуваністю сайтом у світі, і має всі перспективи вже цього року стати сайтом №1. Щорічне зростання української аудиторії цієї соціальної мережі складає 300-400%, і це один з найвищих показників у світі. Разом із кількістю користувачів зростає і час, який вони проводять в цій соціальній мережі. Facebook для великої кількості користувачів є не просто місцем спілкування, а дверима в інтернет, де друзі виконують функцію соціального фільтру, і завдяки їм можна дізнатись про цікаві новини чи важливі події.

Сучасна бібліотека перебуває за умов жорсткої конкуренції як джерело інформації та повинна шукати шляхи поширення, популяризації наукових і технологічних знань. Перед бібліотечними працівниками стоїть завдання виходу на новий інформаційний рівень обслуговування, що обумовлено якісними змінами в усіх сферах життя. Ця проблематика перебуває у полі зору таких науковців, як вітчизняні дослідники В. Горовий, Л. Чуприна, О. Курбан, О. Мар'їна, С. Барабаш, С. Головаха, Н. Вітушко, Н. Тарасенко, М. Назаровець та ін. Перспективи використання платформи Facebook для реклами бібліотечних послуг (реклама ресурсів та послуг, нові надходження, заходи тощо) розглядали науковці І. Міщенко, О. Греськів, Н. Кравчук, О. Картечева, В. Сидоренко та ін. Питання використання соціальних мережі Facebook з позиції сприяння науковій діяльності користувачів бібліотек ЗВО порушувалося в статтях І. Кірічко, Г.П. Бахчиванжи та ін. Особливості використання бібліотеками ЗВО соціальної мережі Facebook висвітлені також у працях таких зарубіжних дослідників, як: Н. Бурклаф (NatalieBurclaff), К. Джонсон (Catherine Johnson), А. р. Різа Аюї (A.R. Riza Ayu), А. Абрізах (A. Abrizah), Дж. Секкер (J. Secker) та ін. Усі ці науковці одноставно підтримують ідею виходу бібліотеки у віртуальне середовище, де відбувається якісна та кількісна популяризація будь-яких ресурсів, зокрема інформаційних.

Сучасне становище бібліотек в інформаційному середовищі примушує активізувати зусилля для бібліотечних інституцій, актуалізації їх значущості і суспільної ролі, формування і зміцнення позитивного іміджу.

Як зазначає А. Вітушко, соціальні мережі, форуми, блоги – це середовище з практично миттєвою швидкістю поширення інформації та досить сильним ефектом пам'яті. Усі офіційні установи від звичайного коледжу чи університету до Президента України переходять в електронний формат комунікації, яка є вдалим маркетинговим рішенням. Якщо бібліотека хоче бути сучасною та орієнтованою на користувача, вона повинна звернути увагу на соціальні мережі та активно вести в них роботу.

Фахівці розглядають «соціальні мережі» як віртуальний майданчик для синергії користувачів у певній групі. Теоретично соціальною мережею можна вважати будь-яку онлайн-спільноту, учасники якої обмінюються інформацією й беруть активну участь в обговоренні певної теми [2].

Основні функції бібліотечних сторінок:

- по-перше, представницька, являє собою презентацію успішного функціонування бібліотеки в умовах інтенсифікації інформаційних потоків;
- по-друге, інформаційна – полягає в забезпеченні користувача інформацією щодо нових надходжень, презентації змістовних інформаційно-аналітичних матеріалів;
- по-третє, комунікативна та навігаційна полягає в забезпеченні можливості з'єднання між документом і користувачем, передбачає надання потрібної інформації через реалізацію певних форм і засобів за допомогою електронних технологій;
- по-четверте: вивчення соціальної структури користувачів, що спрямована на дослідження інформаційних запитів різних категорій користувачів бібліотек із метою оптимізації процесу відбору інформації;
- по-п'яте: коригуюча, полягає в аналізі функціонування сайту та розробці пропозицій щодо внесення змін, спрямованих на підвищення його ефективності [7].

Мега статті – розкрити потенціал використання соціальної мережі Facebook як платформи комунікації бібліотеками закладів вищої освіти на прикладі досвіду бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Бібліотеки ЗВО – це інституції, орієнтовані в першу чергу, на забезпечення необхідного інформаційного супроводу освітнього процесу, освітніх потреб, студентську аудиторію, яка складається з молодих осіб – активних користувачів соціальних медіа. Враховуючи сучасні освітні тренди – впровадження інтерактивних форм навчання, дистанційної освіти, використання в освітньому процесі різноформатних матеріалів, академічну мобільність, а також специфіку цільової аудиторії бібліотек ЗВО, представництва цих інституцій у соціальних мережах стають додатковим інноваційним інструментом для підвищення ефективності реалізації науковими бібліотеками ЗВО покладених на них завдань, чільне місце серед яких посідають інформаційне забезпечення наукової діяльності ЗВО та комунікації між студентом і викладачем.

Завдання бібліотек ЗВО полягає у наданні користувачам доступу до якісних науково-інформаційних ресурсів та сприянні науковій діяльності закладу вищої освіти. Зокрема, бібліотека Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка визначає свою місію як «розвиток, створення, збереження

та організація використання власних та світових інформаційних ресурсів, які відповідають освітньому та науковому процесам в університеті, забезпечення інформаційних дослідницьких потреб студентів, викладачів, співробітників університету на принципах доступності, оперативності, інформативності, комфортності» [3].

Оскільки серед соціальних мереж, що використовуються бібліотеками в Україні та за кордоном, першість посідає соціальна мережа Facebook, на часі вивчення можливостей і перспектив цієї мережі як платформи для наукової комунікації бібліотек ЗВО. З цією метою було досліджено досвід використання для побудови наукової комунікації соціальної мережі Facebook бібліотекою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, яка, за даними, наведеними В. Струнгар, має найвищі показники щодо використання соціальних мереж вітчизняними бібліотеками ЗВО [6].

Представлення діяльності бібліотеки університету було розпочато в 2016 році в соціальних мережах Вконтакті, Google+ зі створення офіційних сторінок, а також офіційної групи у соціальній мережі Facebook. Про доцільність такої роботи свідчать дані про джерела трафіку на офіційну сторінку бібліотеки (табл. 1)

Як свідчать дані таблиці 1, спостерігається стійка тенденція до зростання користувачів, які переходять на сайт бібліотеки з соціальних мереж у відсотках, відбулося зростання від 3,2% у 2016 році від загальної кількості користувачів до 11,1% у 2018 році. Найбільше переходів у 2016 році було здійснено з соціальних мереж Facebook (254 переходів, 46,4%) та Вконтакті (235 переходів, 43,4%), а в 2018 році, лише за 6 місяців, було здійснено 2526 переходів тільки з мережі Facebook, тому створення власної сторінки позитивно вплинуло на покращення інформування користувачів бібліотеки.

Таблиця 1

Джерела трафіку сайту бібліотеки

Джерело	2016 рік (дані за 4 місяці)		2017 (дані за рік)		2018 (дані за 6 місяців)	
	К-сть користувачів	%	К-сть користувачів	%	К-сть користувачів	%
Переходи з пошукових систем	2768	78,2%	14596	80,5%	10281	74,3%
Прямі переходи	509	14,4%	2457	13,6%	1974	14,3%
Через гіперпосилання з інших сторінок	149	4,2%	321	1,8%	55	0,3%
Переходи з соціальних мереж	114	3,2%	750	4,1%	1535	11,1%
Всього	3540	100%	18124	100%	13845	100%

Офіційна сторінка бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка у мережі Facebook зареєстровано під іменем Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. [1] (рис. 1).

Історія офіційної сторінки бібліотеки у Facebook розпочалась з публікації віртуальної виставки «Художник народної долі (до 105 річниці від дня народження М. Стельмаха)» від 25 травня 2017 року, яку підготувала Ситник Л.В., зав. сектором центрального абонементу, що виявився успішним, наш пост переглянули 2457 разів. Перший крок було зроблено! Інформаційне наповнення

web-сторінки бібліотеки здійснив завідувач сектору читального залу електронної бібліотеки Кунцевич Андрій Васильович. За період функціонування на сторінці Facebook бібліотеки з'явилося 68 публікацій, якими охоплено 3389 осіб. За короткий час функціонування сторінки її вподобали 15 користувачів. Найбільшу кількість переглядів (878) отримала публікація про Презентацію монографії Демчик Катерини Іванівни «Художнє виховання старших дошкільників засобами живопису: формування ціннісного ставлення» за 7 червня 2018 року.

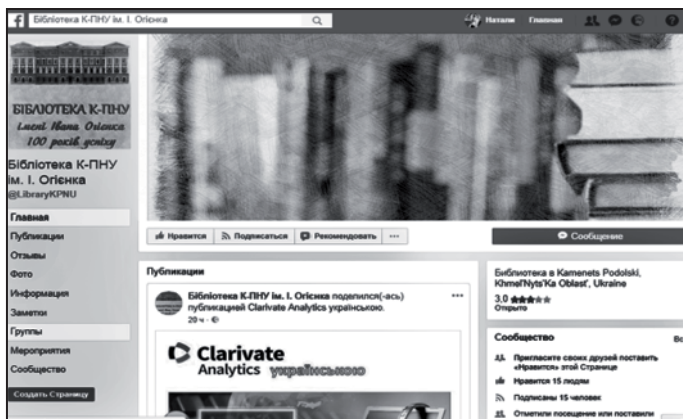

Рис. 1. Вигляд офіційної сторінки бібліотеки

Аналіз контенту представництва бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у Facebook дає підстави для висновку, що бібліотека активно поширює в мережі повідомлення про унікальні інформаційні продукти, медіа-релізи, створено літературний відеоблог, анонси наукових заходів, що містять посилання на корисні наукові ресурси, послуги та ресурси відкритого доступу, поради щодо використання численних баз даних (БД) наукової інформації та сервісів, доступ до яких надає бібліотека, а також про наукові заходи, е-ресурси навчального характеру, фотозвіти про заходи тощо.

Представництво бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка в соціальній мережі Facebook інформували про загальноуніверситетські наукові заходи, які проводилися на базі бібліотеки:

- віртуальні виставки приурочені до різних подій;
- нові надходження літератури та подаровані видання бібліотеці.
- про події, що організували бібліотека університету та інші структурні підрозділи;
- про проведення вебінарів щодо можливостей наукометричної бази Web of Science;
- про функціонування електронних ресурсів бібліотеки та статистику їх використання тощо.

Для аналізу бібліотечної сторінки всі повідомлення, опубліковані бібліотечним представництвом на платформі Facebook, були поділені на дві категорії:

- публікації розважального змісту;
- публікації науково-інформаційного спрямування.

Також було виділено три підкатегорії публікацій науково-інформаційного спрямування:

- про науковий доробок професорсько-викладацького складу;
- про наукові заходи;
- про ресурси навчального спрямування (орієнтовані на студентів і викладачів).

Згідно з вибіркоким аналізом контенту сторінки бібліотеки в мережі Facebook (за період з 2 листопада 2016 р. по 26 червня 2018 р.) найбільшу увагу користувачів привернули публікації, присвячені інформуванню про доступ до наукометричних платформ, баз даних та наукових журналів, що засвідчило поширення ними такої інформації через перепублікації на своїх мережових сторінках. Популярними виявилися також публікації про різноманітні наукові заходи: тренінги, майстер-класи, семінари, багато користувачів уподобали літературний відеоблог «Анжеліка і книжки», де Куверіна Анжела, бібліотекар 1 категорії відділу електронних інформаційних ресурсів рекомендує літературу для прочитання. У 2016 році вийшло 5 випусків відеоблогу: «Випадкові книги», «Книги з осіннім настроєм», «Спецвипуск про Джона Фаулза», «Лауреати Гонкурівської премії» та «Сестри Бронте – англійське читання для зими».

Найбільшою популярністю користуються наступні дописи, а саме:

- віртуальна виставка до 55-річчя доктора історичних наук, професора, ректора Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, відмінника освіти України, кавалера відзнак МОН України «Петро Могила» і міського голови Кам'янця-Подільського «За заслуги перед міською громадою», лауреата обласної наукової премії імені Пилипа Клименка Сергія Анатолійовича Копилова. (22.06.2018).

Топ-10 документів, завантажених з ElarKPNU – репозитарій (електронний архів) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (13 черв. 2018 р.).

- здійснено віртуальну подорож у Національний музей України «Провідні музеї України» (до Міжнародного дня Музев) (22 трав. 2018 р.);
- вебінари про відомі та нові можливості платформи Web of Science (23 квіт. 2018 р.);
- презентація монографії Олександра Борисовича Комарницького «Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти радянської України у 1920-1930-х рр.» з нагоди Міжнародного дня історика 20 квітня 2018 року на історичному факультеті Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (23 квіт. 2018 р.);
- семінар «Показники ефективної наукової діяльності науковця, установи і країни: публікації, наукові видання, гранти» (13 берез. 2018 р.);
- майстер клас за писанкарства та виставка пасхальних агрибутів «Великодня толока», організована завідувачем лабораторією етнології В.В. Щегельським та працівниками центрального абонементу бібліотеки (4 квіт. 2018 р.);
- презентація монографії О. М. Федькова «Українська соціал-демократична спілка на початку ХХ ст.: у пошуках ідейно-політичної ідентичності». Історичний факультет К-ПНУ ім. І. Огієнка. (13.03.2018 р.);
- презентація інформаційного бюлетеня «Хронологія визначних подій Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2018 році(до 100 річчя заснування)» (6 лют. 2018 р.);

- літературна кав'ярня на педагогічному факультеті К-ПНУ ім. І. Огієнка (16 лют. 2018 р.);
- «Майстер хорової музики» (до 140-річчя від дня народження М.Д. Леонтовича) (28 груд. 2018 р.);
- На службі освіти, науці й людям (до 65-річчя від дня народження М.Б. Петрова) (22 груд. 2018 р.);
- літературний відеоблог «Анжеліка і книжки» (14 листоп. 2016 р.);
- ElarKPNU (Electronic Archive of Kamianets Podilsky National Ivan Ohienko University) – Інституційний репозитарій Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, де розміщені повнотекстові матеріали конференцій, журналів, вісників, наукові праці наших викладачів та ін.(20 лют. 2016 р.);
- заняття із студентами К-ПНУ ім. І. Огієнка «Нові технології пошуко-інформаційної роботи бібліотеки» (3 листоп. 2016 р.);
- вечір-зустріч «Родовід Хоптярів», а також презентація монографії кандидата історичних наук Андрія Юрійовича Хоптяра «Діяльність Партії соціалістів-революціонерів у Правобережній Україні в 1896-1907 рр.» (2 листоп. 2016 р.).

На сьогоднішній день Facebook є для бібліотеки однією з найголовніших можливостей реклами своєї діяльності та послуг. Окрім того, соціальна мережа – це найменш затратний вид піару та найбільш зручний, адже важливі інструменти, а це – комп'ютерне робоче місце та доступ до Інтернету, є на сьогодні у кожній бібліотеці.

Інформація, яка публікується мережевим представництвом бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, має загальний характер, водночас для дослідників галузі соціальних комунікацій, у першу чергу, – книгознавців, бібліотекознавців, документознавців, низку розміщених публікацій можна визначати як вторинну науково-технічну інформацію, тобто таку, яка є результатом аналітико-синтетичного опрацювання науково-технічної інформації – «будь-яких відомостей та/або даних про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержаних у ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [4].

Як виявив аналіз контенту представництва бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у Facebook, працівники наукової бібліотеки спрямовують свій потенціал, передусім, на вивчення шляхів підвищення ефективності використання наукометричних платформ: Web of Science – наукометричної бази даних від компанії Clarivate Analytics (раніше – Thomson Reuters), яка пропонує доступ до бібліографії наукових статей із престижних періодичних видань, книг та матеріалів наукових конференцій із зазначенням реальної цитованості цих матеріалів, та Scopus – найбільшої міжнародної реферативної та наукометричної бази рецензованої літератури (наукових журналів, книг та матеріалів конференцій). Обидві наукометричні платформи індексують десятки тисяч періодичних видань, а також відстежують публікаційну активність учених.

У контексті налагодження бібліотекою наукової комунікації шляхом використання свого мережевого представництва у Facebook ефективним є також публікування в мережі відео та аудіо-матеріалів, які не лише інформують про доступ до наукової або науково-технічної інформації.

Facebook стає інструментом залучення дослідників та науковців до наукової комунікації. Підписані сторінки є не лише формальні (зарєєстровані, ті, що ма-

ють читацький квиток) користувачі бібліотеки – студенти, випускники, аспіранти, викладачі, співробітники, а й інші науковці, які стежать за інформацією, опублікованою бібліотечними працівниками, можна стверджувати, що бібліотека сприяє розвитку наукової комунікації не лише в стінах університету, а й за його межами, та допомагає налагодити комунікацію між українськими науковцями та зарубіжними. Отже, мережеве представництво бібліотеки функціонує як комунікаційний канал, що сполучає науковців усіх рівнів, розширюючи можливості доступу до публікацій зарубіжних науковців та вітчизняних дослідників.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека К-ПНУ ім. І. Огієнка. *Офіційне представництво Бібліотеки К-ПНУ ім. І. Огієнка*. URL: <https://www.facebook.com/LibraryKPNU/> (дата звернення: 25.06.2018).
2. Булахова Г.І. Соціальні мережі як засіб реклами бібліотечної діяльності. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : міжнар. наук. конф., м. Київ, 8 жовт. 2013 р. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/97> (дата звернення: 25.06.2018).
3. Гранчак Т. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг. *Бібліотечний вісн.* 2016. №1. С. 18-29.
4. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 26.11.2015 №848-VIII. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>. (дата звернення: 25.06.2018).
5. Сайт Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: <http://www.library.ukma.edu.ua/> (дата звернення 19.03.2018 р.).
6. Струнгар В.В. Соціальні медіа як простір взаємодії бібліотеки і читача. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства* : матер. шостої міжнар. наук.-практ. конф. (10-11 верес. 2015 р., Львів). Львів : Львівська політехніка, 2015. С. 307-311. URL: http://nbuviap.gov.ua/images/konferenciya/konf_lviv/Strungar.pdf (дата звернення 21.03.2017).
7. Струнгар В. Бібліотечні проекти в соціальних медіа як джерела бібліотекознавчих досліджень. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 371-381. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2015_41_28 (дата звернення 19.06.2018).

The article deals with the use of Facebook social networking facilities' by HEI libraries in the context of the functioning of the library representation of the Kamyanets-Podilskiy National University on the Facebook platform as a new means of communication with the users through the Internet, connecting scientists of all levels, expanding the possibilities of access to foreign scientists and native researchers' publications. The possibilities of functioning of library representation in the social network as an effective instrument of scientific communication have been discussed.

Key words: HEI scientific communication, social network, Facebook, Internet, K-PNU Library.

Отримано: 24.06.2018

ПІДГОТОВКА КОНСОЛІДОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК НАПРЯМ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

Розглядаються питання адаптації діяльності бібліотек до сучасного інформаційно-комунікаційного середовища в контексті посилення аналітичної складової їх інформаційної роботи. Як ефективний засіб інформаційного забезпечення потреб сучасних користувачів пропонується консолідована інформація як результат аналітико-синтетичного перетворення вихідних даних на знання.

Ключові слова: консолідована інформація; підготовка фахівців у сфері консолідованої інформації; бібліотеки; продукти консолідації інформації; методи консолідації інформації; види інформаційно-аналітичних документів.

Стрімке зростання впливу науки та нових технологій на всі аспекти функціонування суспільства зумовило актуальність дослідження інноваційної моделі розвитку діяльності всіх типів бібліотек. Університетські бібліотеки, як і інші інформаційні структури, потребують трансформування своєї діяльності відповідно до постійної трансформації сучасного інформаційно-комунікаційного середовища, виробництва і поширення значних обсягів фрагментованих даних, відсутністю потрібних відомостей та дефіцитом часу на пошук і обробку інформації для прийняття ефективних рішень у сфері базової діяльності користувачів. Ефективним засобом вирішення окреслених проблем є, на наш погляд, консолідована інформація. Такий вид інформації спрямований на усунення інформаційних перешкод, які постають на сьогодні перед користувачами: збільшення обсягів неструктурованої або слабо структурованої інформації, мова і термінологія джерел інформації, семантичні особливості, форма подання інформації, надійність і достовірність інформації.

Про затребуваність означеного виду інформації свідчить й той факт, що на сьогодні у багатьох вітчизняних ЗВО здійснюється підготовка фахівців у сфері консолідованої інформації (Київський Національний університет ім. Т. Шевченка (факультет інформаційних технологій, кафедра технологій управління); Національний університет «Львівська політехніка» (Інститут гуманітарних та соціальних наук); Львівський національний університет імені Івана Франка (економічний факультет); Національний авіаційний університет (Інститут інформаційно-діагностичних систем, кафедра безпеки інформаційних технологій); Національний університет «Одеська юридична академія» (Інститут інтелектуальної власності і права); Державний інститут інтелектуальної власності (м. Київ); Харківський національний університет радіоелектроніки (кафедра соціальної інформатики); Приазовський державний технічний університет (Економічний факультет, кафедра інновацій і управління); Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (Комп'ютерні та інформаційні технології, кафедра «Інформатика та інтелектуальна власність»); Вінницький національний технічний університет (факультет менеджменту та інформаційної безпеки); Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (факультет комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії, кафедра комп'ютерних наук); Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, факультет міжнародних відносин, кафедра міжнародної інформації (м. Луцьк) та інші).

Питання виробництва і поширення консолідованої інформації активно обговорюються у фаховому середовищі, в основному, привертаючи увагу спеціалістів сфери інформаційної діяльності та IT-технологій (Т. Сарацевіч, А. Дерев'яно [4], М. Бондаренко, С. Маторін, К. Соловьева, В. Литвин, О. Матвієнко, Н. Кунанець, В. Пасічник, Т. Лугова, О. Грицунов, В. Гужва, П. Жежнич, О. Черняк, П. Захарченко та інші). Однак, термінологічно поняття «консолідована інформація», на наш погляд, визначене недостатньо чітко. Найчастіше консолідована інформація використовується в галузі економіки. З огляду на це, процес консолідації інформації ототожнюється з процесом конкурентної (ділової) розвідки. А термін «консолідована інформація» розглядають як переклад з англійської понять «Competitive intelligence» (конкурентна розвідка) або «Business intelligence» (ділова розвідка).

Метою нашого повідомлення є визначення сутнісних рис консолідованої інформації як засобу інформаційного забезпечення користувачів та визначення ролі бібліотечних установ у процесах виробництва і поширення такого виду інформації.

Консолідовану інформацію фахівці розглядають, по-перше, як фізично зібрану, об'єднану (інтегровану) в одному місці інформацію; по-друге, – як інтелектуально опрацьовану і представлену відповідно до потреби споживача інформацію, яка може бути безпосередньо використана для прийняття рішення. Вважаємо, що саме останній підхід адекватно відображає сутнісні риси консолідованої інформації. Основною характеристикою процесу консолідації вважаємо перетворення даних, інформації на знання, тобто на релевантну інформацію, створену для вирішення конкретної проблемної ситуації в сфері базової діяльності споживача і представлену у формі, найбільш прийнятній для використання. Стверджуємо, що консолідована інформація є вторинною. Її можна розглядати як інформаційну модель предметної галузі, що стосується сфери базової діяльності користувача.

Якщо консолідовану інформацію використовують у галузі економіки, то її ототожнення з поняттями конкурентної (ділової) розвідки виглядає цілком логічним. Адже процес консолідації в такому випадку спрямований на дослідження мікро- та макросередовища відповідних суб'єктів економіки (бізнесу). На нашу думку, не слід обмежувати сферу застосування консолідованої інформації лише бізнес-середовищем, оскільки базова діяльність споживачів може реалізуватися також і у невиробничій сфері. Зокрема, на сьогодні консолідованої інформації гостро потребують владні структури для формування ефективних моделей розвитку соціальних систем. Т. Гранчак, досліджуючи особливості підготовки фахівців аналітичного профілю, визначає ринок аналітики так:

- політика (підготовка інформаційного підґрунтя ухвалення рішень для урядових структур різного рівня, для політичних партій, окремих політиків, захист інформаційного простору, виявлення й нейтралізація інформаційних маніпуляцій тощо);
- бізнес (аналіз попиту, збуту, аналіз ефективності просування продуктів, організації роботи фірми, інформаційного супроводу бізнес-проектів, протидії і нейтралізація інформаційних атак тощо);
- наука (аналіз ефективності та інформаційне представлення наукової діяльності наукових установ, наукових видань, окремих науковців);
- освіта (моніторинг нормативно-правових документів у сфері освіти, аналіз і прогнозування освітньої діяльності ЗВО);
- веб-середовище (просування інформації в інтернет-середовищі) [2].

Бібліотеки, в т.ч., університетські, безперечно повинні на сьогодні активно долучатися до виробництва і поширення консолідованої інформації в сфері

науки та освіти. Вони мають вагомий вплив на напрацювання щодо методики підготовки консолідованої інформації. Процес консолідації інформації включає традиційні процедури аналітико-синтетичної переробки інформації, що покладені в основу створення бібліографічної, реферативної, оглядової інформації. Результатом консолідації даних є продукти консолідації інформації. Відмінність продуктів консолідації інформації від інших документів полягає, насамперед у тому, що вони є результатом опрацювання інформації, яка міститься у вихідних (або первинних) документах. У такому контексті поняття «інформаційні продукти» та «продукти консолідації інформації», на наш погляд, можна використовувати як синоніми, оскільки вони мають спільну мету – здійснювати інформаційно-аналітичний супровід базової діяльності споживачів.

Зауважимо, що в цьому повідомленні продукти консолідації інформації розглядаються з погляду методики інформаційно-аналітичної діяльності. У процесі опрацювання вихідної інформації відбувається її згортання, завдання якого полягає у змістовній оцінці значимості документа та зменшення фізичного обсягу документа за умови мінімальної втрати інформативності. Поза нашою увагою залишаються ІТ-продукти консолідації інформації, серед яких виокремлюють: OLTP – online transaction processing – управління транзакціями в реальному часі (традиційне завдання СУБД); OLAP – аналітика в реальному масштабі часу; Data warehouse – побудова сховищ даних; Data mining – аналіз і видобуток даних в автоматизованому режимі реального часу. Їхній аналіз заслуговує, на нашу думку, окремого розгляду в контексті розвитку сучасних систем штучного інтелекту як засобів продукування консолідованої інформації.

Зазначимо, що доволі чітко основні характеристики продуктів консолідації інформації сформульовано у наукових розвідках Г.В. Сілкової. Зокрема, дослідниця виокремлює такі головні ознаки продуктів консолідації інформації, обумовлені завданнями інформаційної діяльності: згорнутість інформації, тобто таке перетворення вихідної інформації, яке дозволяє представити зміст у скороченому вигляді без втрат семантичних властивостей вихідних джерел; оглядовість інформації, легкість її сприйняття, завдяки скороченим формам її подання, що забезпечує можливість оперативного ознайомлення з великими масивами інформації з метою виявлення необхідних споживачеві відомостей; модельність – представлення моделей як окремих документів (наприклад, у рефераті), так і моделей документних потоків (у реферативних журналах (РЖ), бібліографічних посібниках), а також моделей теми, проблеми (в оглядах, оглядових довідках) або події (у прес-релізі), моделі діяльності (в інформаційному звіті про діяльність) [5].

Зважаючи на вищезазначені особливості продуктів консолідації інформації, слід виокремити в їх системі дві підсистеми: перша включає продукти, які є результатом макрозгортання інформації: (бібліографічна продукція); друга – містить документи, які створені шляхом мікрозгортання відомостей із вихідних документів (інформаційно-аналітична продукція). Бібліографічна продукція є традиційним результатом інформаційної діяльності бібліотек, а інформаційно-аналітичні документи стали результатом діяльності бібліотечних установ в ході їх поступової трансформації у сучасні інформаційні центри.

Досить вдалим, на наш погляд, є й підхід до класифікації продуктів консолідації інформації, запропонований Н. Автономовою. Дослідниця умовно виокремлює у їх складі дві групи: 1) документи, що оперативно надають довідкову інформацію для будь-якої сфери суспільної діяльності, зокрема при прийнятті управлінських рішень, під час наукових досліджень чи виробництва, економіч-

ної, політичної діяльності тощо; 2) документи, які є результатом інформаційно-логічного аналізу вихідних джерел і містять оцінку повідомлень, ідей, концепцій, прогнозів, рекомендацій тощо. Документи першої групи надають не просто фактографічні дані, а опрацьований відповідним чином матеріал, який відрізняється від традиційних інформаційних видань довідкового характеру оперативністю, динамізмом, індивідуалізацією підходу до виробництва при збереженні достатньої надійності повідомлень. Їх завдання полягає в орієнтуванні користувача в документних потоках з метою забезпечення якісного проведення діяльності суб'єктами управління в умовах дефіциту часу, прискорення темпів виробництва і пов'язано з цим оперативністю у прийнятті рішень, необхідності врахування великої кількості взаємопов'язаних фактів, обов'язковості ознайомлення з новими явищами, процесами, методами стосовно різних галузей знань тощо. Видовий асортимент таких документів представлений різноманітними за методикою створення інформаційно-аналітичними довідками (оглядові, ситуативні, моніторингові, експрес-довідки, бізнес-довідки та інші), що дають змогу отримати чіткі уявлення про стан проблеми і висвітлення основних результатів досліджень у певній галузі, орієнтуватися в сукупності фактів, отриманих ученими та фахівцями; дось, що містять не тільки біографічні, статистичні, економічні та інші дані, але й інформацію про сфери інтересів та впливу, політичні інтереси та лоббі, зв'язки з політичними та бізнес-групами, вплив чи зв'язки з медіа-ресурсами, та в аналітичному обслуговуванні стають основою для підготовки таких продуктів, як бази даних, лістинги, різноманітні бізнес-довідки тощо; дайджестами, що в аналітичному обслуговуванні передбачають певне авторство. Таке авторство проявляється в «панорамному» баченні проблеми, яка на початковому етапі може бути нечітко окреслена; у пошуку інформації; у витягу необхідних фрагментів тексту; у групуванні матеріалів, тобто у створенні нового матеріалу під потреби замовника, завдання, рішення, що приймається керівником. Вибір саме таких видових форм цієї групи видань обумовлений необхідністю викладу інформації в стислій формі, що усуває надмірну деталізацію, «інформаційні шуми» та сприяє таким чином її оперативному сприйняттю та кращому розумінню.

На відміну від інформаційних продуктів першої групи, документи другої групи звільняють користувача від самостійного перегляду вихідних джерел з метою виявлення необхідних відомостей. Такі продукти створюють у результаті інформаційно-логічного та концептографічного аналізу певної сукупності опублікованих та неопублікованих документів, повідомлень та доводять інформацію до користувача у вигляді «нового знання». Такі продукти не просто орієнтують користувача в документних потоках, спрощуючи до них доступ, а надають допомогу в розумінні інформації на вищому рівні, створюючи так звану знансєву інформацію. Серед цієї групи документів – аналітичні огляди (огляди-висновки, огляди-прогнози), рекомендаційна та проблемна записки, прогнози, звіти, аналітичні доповіді тощо. Вибір зазначених видових форм цієї групи обумовлений необхідністю вмістити у відповідній інформаційний документ матеріали різного характеру аналітичні, реферативні, незначною мірою бібліографічні, доповнивши їх коментарями, висновками, прогнозами фахівців-аналітиків, що створює у наслідку синтетичний інформаційно-аналітичний документ, який забезпечує панорамне бачення досліджуваного питання чи проблеми. Крім того, такі інформаційні форми дають змогу синтезувати в одному виданні дані з різних галузей знань [1].

На нашу думку, найбільш цінними для користувачів є продукти консолідації, які містять не тільки всебічний аналіз проблеми базової діяльності, а й пропонують декілька варіантів її вирішення.

Отже, на сьогодні найбільш затребуваними є відомості, що дають користувачам змогу ефективно вирішувати конкретні завдання їх базової діяльності. Це рівень так званого концептографічного обслуговування, що ґрунтується на використанні продуктів консолідації інформації, які є результатом інформаційно-аналітичних досліджень і містять у своєму складі вивідне знання (багатоваріантні моделі розвитку сфери базової діяльності споживача інформації). Такий погляд співвідноситься з визначенням поняття «консолідована інформація», що пропонується Н. Кунанець та В. Пасічником: «одержані з кількох джерел та системно інтегровані різнотипні інформаційні ресурси (знання), які в сукупності наділені ознаками повноти, цілісності, несуперечності та становлять адекватну інформаційну модель проблемної сфери з метою її аналізу, опрацювання та ефективного використання в процесах підтримки прийняття рішень» [3, с.62]. Саме над удосконаленням методики виробництва продуктів, що є результатом інформаційно-логічного та концептографічного аналізу, повинні сьогодні працювати бібліотеки, щоб не втратити свої позиції в конкурентному середовищі сучасного інформаційного ринку.

Отже, консолідована інформація являє собою систематизовані знання, які споживач може безпосередньо використати для оптимізації процесу прийняття управлінських рішень. Характерними рисами сучасних продуктів консолідації інформації є посилення когнітивної складової. Забезпечити підготовку таких документів дозволяють сучасні інформаційно-аналітичні системи (ІАС). Традиційно найскладнішим етапом процесу консолідації інформації є не пошук, а перетворення даних. В основі обробки фактографічних даних ІАС найчастіше використовують методи OLAP-аналізу та Data Mining (виявлення послідовностей, асоціацій, дерева рішень тощо). Подальше вдосконалення процесів виробництва продуктів консолідації інформації пов'язане з використанням можливостей так званих систем інтелектуальної обробки текстів, що забезпечували б опрацювання, виробництво та керування знаннями. Використання ІТ дає змогу підвищити ефективність опрацювання вихідної інформації в процесі консолідації інформації шляхом підвищення оперативності обробки та структуривання даних. Окрім того, ІТ дозволяють розширити ресурсну базу створення продуктів консолідації інформації та збільшити їх видовий асортимент за рахунок нових жанрів. Їх використання забезпечує дослідження процесів базової діяльності користувачів у режимі інформаційного моделювання на базі аналітичного опрацювання значних обсягів інформації, виявлення тенденцій їх розвитку та складання рекомендацій і прогнозів із використанням інформації так званого експертного середовища. На нашу думку, поєднання можливостей сучасних ІАС та інтелектуальних здібностей фахівців у сфері інформаційної аналітики забезпечить високу якість продуктів консолідації інформації як сучасного засобу інформаційного забезпечення користувачів.

Отже, бібліотеки, в т.ч., університетські, повинні поступово переходити до виробництва інформаційно-аналітичної продукції для споживачів, яка містить вивідне знання. Інноваційний вектор розвитку означених процесів інформаційної діяльності бібліотек пов'язаний, на нашу думку, з впровадженням адекватних сучасному інформаційно-комунікаційному середовищу засобів виробництва та поширення консолідованої інформації та підвищенням рівня підготовки фахівців бібліотечної галузі.

Список використаних джерел:

1. Автономова Н. Формування системи інформаційно-аналітичних видань вітчизняних наукових бібліотек. *Наук. праці Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/nbnbuimviv_2012_33_40 (дата звернення: 01.05.2018).
2. Гранчак Т. Дисципліна аналітичного профілю як компонент програми підготовки бакалаврів зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». URL: www.nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3079:distsiplini-analitchnogo-profilu-yak-komponent-programi-pidgotovki-bakalavriv-zi-spetsialnosti-informatsijna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava&catid=81&Itemid=415 (дата звернення: 01.05.2018).
3. Кунанець Н.Е., Пасічник В.В. Вступ до спеціальності «Консолідована інформація»: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Пасічника; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2010. 194 с. (Серія «Консолідована інформація»).
4. Сарацевіч Т. Курс консолідації інформації: Руководство для обучения и тренинга по анализу, синтезу и переупаковке информации (предварительная версия) / пер. с англ. А.С. Деревянко (2010). Париж: Юнеско, 1986. 128 с. URL: <http://khpri-iip.mipk.kharkiv.edu/library/extent/ii/tef/index.html>; оригінал: URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000698/069802eo.pdf> (дата звернення: 01.05.2018).
5. Злюкова Г.В. До питання класифікації інформаційно-аналітичної продукції. *Наук. праці Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. Київ, 2014. Вип. 37. URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/nbnbuimviv_2013_37_6 (дата звернення: 2.05.2018).

The questions of adaptation of library institutions to the modern information and communication environment in the context of strengthening the analytical component of their informational work are considered. As an effective means of information provision for the needs of modern users, consolidated information is offered as a result of analytical and synthetic transformation of output data into knowledge.

Key words: *consolidated information, training of specialists in the field of consolidated information, libraries, products of consolidation of information, methods of consolidation of information, types of information and analytical documents.*

Отримано: 07.05.2018

УДК 130.2-044.922:316.32:004

В. Б. Шевченко, м. Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ЛЮДИНИ МАЙБУТНЬОГО В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Стаття присвячена інформаційному суспільству, розумінням зв'язку цінностей між собою, зв'язку з соціальними та культурними чинниками і структурою особистості людини майбутнього.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, цінності, філософсько-культурологічний аспект, людина майбутнього.*

Світова наукова думка визначає перехід людства до третьої стадії розвитку цивілізації, тобто такого розвитку, який породжує «інформаційне суспільство», логічним й закономірним продовженням попередніх етапів розвитку соціуму. В останні три десятиріччя філософсько-епістемологічний, філософсько-етичний і філософсько-соціологічний аспекти усвідомленого саморозвитку особистості розроблялись Г.Ю. Глезерманом, І.А. Донцовим, Ю.Я. Злотніковим,

В.П. Кисельовим, С.М. Ковальовим, В.О. Лозовим, Д.С. Шимановським та ін. Особливості інформаційного типу суспільства проаналізовано М. Кастельсом, постіндустріального – Дж. Александером, Д. Беллом, А. Туреном.

Мета статті: проаналізувати та визначити філософсько-культурологічні та ціннісні орієнтири «людини майбутнього» в інформаційному суспільстві на сучасному етапі розбудови громадянського суспільства.

Закономірностями інформаційного суспільства визначено такі тенденції: збільшення значення, ролі інформації, знань у глобальному інформаційному просторі, взаємодії людей у процесі користування інформаційними ресурсами. Доступ до інформаційно-комунікаційних ресурсів, зокрема Інтернету, посилює вплив «всесвітньої мережі» на відцентрові процеси як всередині окремо взятої держави, так і світового суспільного устрою, що призводить до дезорієнтування щодо культурологічних вимірів існування особистості.

Колосальні масиви накопиченої інформації, швидкість розповсюдження, відсутність важелів впливу на появу «фейкової інформації» дезорієнтують суспільну свідомість, тоді як культура та світові надбання знань вимагають спокою, зрівноваженого ставлення, формують межі необхідної величини так званого мосту між минулим і сьогоденням. За умови збереження культурологічного вектору розвитку суспільної думки зберігається особливе, бережливе ставлення до культурної спадщини народу, формуються перспективні напрями освітньої діяльності, розкривається потенціал особистості, посилюється її роль у розбудові «суспільства знань».

Сутність «суспільства знань» у загальноісторичному і цивілізаційному контекстах розкривається в поєднанні таких аспектів, як: інформаційно-комунікативний, системний, структурно-функціональний, діяльнісний.

З методологічної точки зору розвиток «суспільства знань» включає антропологічні, онтологічні, аксіологічні чинники, що відображають рух у глобалізаційному процесі до «суспільства знань».

«На основі вищезазначених підходів «суспільство знань» можна визначити як систему концептуально оформлених поглядів та ідей становлення і розвитку, що підтримує наявні в суспільстві когнітивні ресурси і виражає інтереси інтелектуально налаштованої частини соціуму, в основі яких відношення до знання як фактору прогресу та розвитку суспільства як цивілізаційної парадигми» [5, с.9].

Аксіологічні аспекти подальшого розвитку інформаційного суспільства стикаються з розумінням зв'язку цінностей між собою, з соціальними та культурними чинниками і структурою особистості. Серед учення про цінності для культурно-історичного релятивізму, у витоків якого стояв Дильтей, характерна ідея аксіологічного плюралізму, тобто множинності рівноправних ціннісних систем, що визначаються історичним методом. Сьогодні сприйняття реальності знаходиться під кутом багатовекторності впливів об'єктивної дійсності та детерміноване життєвим досвідом особистості, усю сукупністю переживань, культурних уподобань, стійкістю, наступністю щодо всіх надбань світової культури, подальшим бажанням особистості збагачувати свій власний досвід через опрацювання нових знань та вмінь.

Слід зазначити, що в кінці ХХ ст. з'явилися нові концепції становлення сучасного типу соціуму, яке О. Тоффлер назвав «ерою знань». У результаті виникло суспільство нової інформаційної індустріалізації, яке на перше місце ставить когнітивну працю, вимагає підготовки високоінтелектуальних працівників. Виробничою силою стають інформація та знання, вони перетворюються на соціальний, культурний та економічний ресурс, на головні чинники бурхливого розвитку інформатики, інформатизації, що сприяють подальшому розвитку інтелектуального прогресу

в Україні, створюють умови формування конкурентоспроможної передової освіти. Ціннісні орієнтації вибудовуються при складності управлінських систем розвитку інтелектуального прогресу, що потребує управління знаннями.

Наріжним каменем стає людина – громадянин, озброєний знаннями, новітніми методами управління, соціально активний, із високими культурними потребами та моральними переконаннями. Громадянин Незалежної України, де честь і гідність особи вважається найвищою цінністю та закріплені в Конституції України, готовий стати на захист Вітчизни в наші складні часи.

Аксіологічний вимір формування інформації, когнітивної сфери, науки і освіти, ціннісно зорієнтованої щодо пізнавального відношення людини до світу і світу іншої людини, формує людину нового типу, «громадянина інформаційного суспільства». Такий громадянин України, що готовий самореалізуватися у глобальному просторі, здатний не розгубитися в складних життєвих обставинах, прийняти на себе відповідальність не тільки за себе, а і за майбутнє країни.

«Важливою особливістю інформаційної цивілізації, що розвивається, є те, що в ній істотним чином зростає роль антропологічного чинника. Звичайно ж, людина у всі часи була центром розвитку суспільства, але в інформаційному суспільстві цей чинник стає критичним. І це необхідно абсолютно чітко усвідомлювати. Тому і основна увага суспільства має бути сконцентрована не на розвитку матеріальної сфери, як це відбувається сьогодні, а саме на гуманітарних проблемах, пов'язаних з розвитком і використанням людського потенціалу і, перш за все, потенціалу особистості» [5, с.1].

Людина майбутнього буде жити в розвинутому інформаційному суспільстві, в «суспільстві знань», саме там існування, розвиток та творчі досягнення особистості будуть формуватися відповідно до інформаційно-знаннєвої парадигми або, інакше кажучи, відповідно до моделі або зразка того самого суспільства, в якому вона буде діяти. Людина майбутнього буде реалізовувати себе на підґрунті та за допомогою визнаних світом наукових досягнень людства. Світ знань сформує майбутні орієнтири особистості надасть науковий інструментарій у процесі її практичної діяльності, звільнить її від негативних стереотипів щодо суспільно-політичного життя через інтенсивний розвиток аналітичного і критичного мислення.

Слід зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології сьогодення, Інтернет, засоби масової комунікації сприяють швидкісному розвитку та формуванню обізнаної у всіх сферах життя особистості, здатної до всебічного саморозвитку, але і одночасно ставлять перед людиною складні завдання. Такі завдання певною мірою можуть породжувати проблеми самотності, складності соціалізації особистості, дезорієнтацію її в суспільному житті. Будь-який творчий розвиток людини – це рух вперед, у майбутнє, що потребує формування оточення, з огляду на яке можна креативно мислити та сміливо діяти. Та хоча в інформаційному суспільстві майбутнього наріжним каменем стають інформація і знання в глобалізованому інформаційному просторі, майбутня творча особистість повинна спиратися на багаторівневі, комплексні знання, які включають як наукові, так і емпіричні, що формуються під впливом спостереження й аналізу явищ дійсності. Причому, якщо наукові знання є результатом узагальнення, осмислення фактів об'єктивної дійсності, емпіричні знання є результатом пристосування людини у суспільстві, результатом її освіти, виховання, релігійного віросповідання, «історичної мудрості» всіх минулих по-

колінь тощо. Наукові знання переосмислюють життєвські знання, а згодом перетворюються на новітні постулати наукових теорій.

«На початку XXI століття в контексті антропоцентризму суспільства громадська думка намагається повернутися до християнських витоків, гуманістичних традицій, поглядів на людське життя з висоти духовно-моральних орієнтирів. Орієнтація на групово-кооперативну систему цінностей могла б стати основою духовного життя України нового тисячоліття й усвідомленого саморозвитку особистості» [4, с.12]. Переосмислення гуманістичного ставлення до людини в інформаційному суспільстві набуває певних проявів щодо відношення суспільних інституцій до блага окремого громадянина. Людина, озброєна новими знаннями в сучасному світі, не може діяти вільно без морально-етичних норм, які спрямовані на визнання цінності окремої людини як особистості, її життя, свободи, її блага, як вищої норми роботи соціальних інститутів. Суспільний порядок для людини майбутнього повинен підтримуватися таким устроєм розвинутої демократичної держави, де право на владу надається людині знань – розвинутої, обізнаній, освіченій, високо культурній особистості, здатній впроваджувати гуманістичні ідеї в будь-які сфери суспільного життя.

Інформаційно-знаннева парадигма передбачає не спрощений, а навпаки – багаторівневий порядок побудови сукупності наукових установок, які визнаються різними науковими школами і здатні здійснювати рух наукової думки вперед. Багаторівневність і багатовекторність утворює підстави для такого освоєння та користування знаннями, здобутими людством, які врешті не будуть знищувати всі надбання цивілізації, а навпаки, будуть здатні йти шляхом гуманістичного ставлення до людини, орієнтації до вільного вибору джерел інформації та одночасно захисту від спотвореної інформації.

«Доведений суперечливий за домінуючими тенденціями вплив процесу розбудови інформаційного суспільства на процес соціального формування особистості, що знаходить свій прояв як у всебічному розкритті та прояві індивідуально-особистісних якостей індивіда, реалізації його прагнень до соціальної ідентифікації і соціальної динаміки, перетворенні в активного суб'єкта суспільних відносин, соціальної й культурної творчості, так і втраті особистістю своєї індивідуальності та національної соціокультурної ідентичності, соціальної інфальгильності, падінні моральності, абсолютизації прагнень до задоволення матеріальних і природних потреб» [6, с.7].

Інформаційно-знаннева парадигма формування людини майбутнього передбачає активізацію суспільних інституцій у боротьбі з негативними наслідками соціальної апатії, зневіри особистості, інфантильності, нехтування морально-етичними нормами. На жаль, людина майбутнього схильна до послаблення уваги до оточення, до людських потреб, подій суспільного життя. Пригнічення «внутрішнього імунітету» руйнівними силами, що дезорієнтують суспільну свідомість, байдужість до державотворення і водночас нечужаний прояв національно-патріотичних почуттів створює умови до проявів деградації, нехтування гуманістичними ідеалами, зневіри у соціальні перетворення. Руйнування, або загальний протест, а саме: всі проти всіх, як гасло сьогодення формує майбутні покоління. У такий спосіб, виникають підстави для ствердження бінарного характеру взаємодії людини і суспільства. Новітні умови вносять суттєві зміни у формування особистості, її соціалізацію. У свою чергу, людина формує спільноту й модернізує правила співіснування у новітньому суспільстві.

Слід зауважити, що поняття «глобалізація» ввійшло в повсякденну лексику порівняно нещодавно. Однак з ним тепер рахуються усі теоретики і практики сучасних світових процесів, описуючи інформаційне суспільство.

«Глобалізація підсилила інтенсивність культурних обмінів, різко розширила коло тих, хто робить нескінченний процес переходу з одного культурного світу в інший. По суті, вона зробила прозорими межі для талантів, зняла обмеження на переміщення з країни в країну видатних виконавців, диригентів, художників, режисерів... Результати творчості геніїв в умовах глобалізації перестають бути надбанням тієї чи іншої нації, а стають надбанням усього людства» [2, с.4].

«Суспільство знань» можна визначити як систему концептуально оформлених поглядів та ідей становлення і розвитку, що підтримує наявні в суспільстві інтелектуальні ресурси і виражає інтереси інтелектуально налаштованої частини соціуму, в основі яких відношення до знання як фактору прогресу та розвитку суспільства як цивілізаційної парадигми» [3, с.10].

Отже, інформаційне суспільство в певному сенсі описується такими самими процесами щодо культурологічного виміру буття особистості в системі інформаційних викликів. Трансформація парадигми розвитку суспільства актуалізує ціннісні орієнтири, що вибудовувалися на засадах опрацювання значних інформаційних масивів, в змісті яких органічно поєднані загальнолюдські цінності, гуманістичні ідеали, здатні надати поштовх до саморозвитку гармонічно розвинутої особистості в суспільному просторі України.

Формування громадянського суспільства – це довготривалий складний процес, який охоплює всі сфери життя держави і суспільства. Це безперервний комунікаційний процес, мета якого самоорганізація, самовідтворення різноманітних інтересів і прав людей та розвиток демократії. Розбудова громадських організацій, які є виразниками інтересів пересічних громадян, спирається і на інформаційну забезпеченість. Надання інформації, її поширення, використання здійснюється в тому числі, і завдяки діяльності бібліотек як центрів комунікацій.

Існує певний ланцюг, а саме: інформація – комунікація – держава. Бібліотека посідає певне місце в цьому ланцюгу і її діяльність сприяє гармонізації більшості видів та форм поширення інформації та знань. Користувачі бібліотеки прямо або опосередковано є учасниками еволюційного розвитку громадянського суспільства. Використовуючи надану бібліотеками інформацію, вони, застосовуючи свої знання в суспільній практиці, посилюють вплив громадянських організацій, об'єднань, рухів – всіх недержавних організацій методами інформаційного впливу з метою вирішення своїх завдань на державотворення.

Відбувається формування суспільної свідомості, яка, у свою чергу породжує існування суспільних відносин, які потребують унормування і стають нормами для існування державних інститутів.

«Побудувати демократичну, соціальну, правову державу неможливо без тісного взаємозв'язку держави та громадянина, їх злагодженої роботи й ефективного контролю за діяльністю органів державної влади з боку громадськості» [1, с.104].

Демократичні перетворення в державі дають змогу збільшити кількість, або хоч не скоротити кількість книгозбірень, збагатити їхні фонди, забезпечити належною кількістю комп'ютерів, розширити базу періодичних видань як різновиду науково-інформаційної продукції і тим самим забезпечити самоосвіту та самовиховання, розвинення світогляду, підсилення інтелектуально-

го розвитку. В інформаційному суспільстві завдяки злагодженій роботі бібліотек відбувається створення нових знань шляхом інтелектуального оброблення широкого загалу інформаційних масивів. Щоб зацікавити читачів, необхідно не лише викликати інтерес до видання, а й затримати їхню увагу, стати постійною інтелектуальною складовою життя особистості в комунікативній взаємодії держава – громадянське суспільство.

«Комунікаціям належить особливо важлива роль у становленні, функціонуванні та еволюції громадянського суспільства та його інституцій... у інформаційному суспільстві саме комунікаціям належить вирішальна роль у питаннях прогнозування та реалізації внутрішньо-демократичного розвитку як окремих країн, так і окремих регіонів планети й світової спільноти у цілому за умов інтенсифікації світових інтеграційних процесів» [3, с.3].

Ціннісна складова бібліотечної діяльності сконцентрована щодо професійної орієнтації, соціально-педагогічної, науково-освітньої та самоосвіті і самовихованню. Розширення світогляду, розблокування національної пам'яті, європейських вектор розбудови, сучасні інноваційні зрушення наукової бібліотеки КНУКІМ можна співвіднести з повсякденною наполегливою працею щодо розбудови громадянського суспільства.

Висновки. Трансформація парадигми розвитку суспільства актуалізує ціннісні орієнтири, що вибудовувалися на засадах опрацювання значних інформаційних масивів, в змісті яких органічно поєднані загальнолюдські цінності, гуманістичні ідеали, здатні надати поштовх до саморозвитку гармонічно розвинутої особистості в суспільному просторі України.

Погляди й ідеї людини майбутнього будуть носити відбиток знань сьогодення і минулих поколінь. Гасло людини майбутнього – це фактор прогресу інтелектуальних ресурсів налаштованої на це частини соціуму та запорака світового прогресу в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Алфьоров С.М., Вітвіцький С.С. Громадський контроль в умовах формування громадянського суспільства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. №1. С. 101-108.
2. Гейко С.М. Культурно-антропологічні виміри глобалізації. *Вісник національного авіаційного університету*. Сер.: Філософія. Культурологія. 2012. №2. С. 28-31.
3. Даниленко С.І. Громадянський вимір інформаційно-комунікаційної революції: концептуально-теоретичні та політико-прикладні аспекти : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2011. 18 с.
4. Коваленко Е.А. Ціннісна природа усвідомленого саморозвитку особистості: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди Нац. академії наук України. Харків, 2005. 18 с.
5. Кондрусева В.М. Інформаційне суспільство у контексті сучасної цивілізаційної ситуації : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». Одеса, 2016. 20 с.
6. Кривоконь О.Г. Чинники соціального формування особистості в умовах розбудови інформаційного суспільства (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Харків. ун-т повітряних сил ім. Івана Кожедуба. Харків, 2007. 20 с.
7. Савченко С.В. Генезис суспільства від інформаційного до «суспільства знань» за доби глобалізації ситуації : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Держ. ВНЗ «Переяслав-Хмельницьк. нац. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2016. 18 с.

The article is devoted to the information society, the understanding of the relationship of values among themselves, the connection with social and cultural factors and the structure of the person's personality of the future.

Key words: *information society, values, philosophical and cultural aspects, people of the future.*

Отримано: 15.05.2018

УДК 027.7(477.81)РДГУ:025.12(072)

Л. Ф. Трачук, м. Рівне

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КОРИСТУВАЧІВ ЯК НАПРЯМ НАУКОВО-ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглядається роль бібліотеки закладу вищої освіти як створювача первинної інформації, зокрема її діяльність з перенесення науково-видавничої діяльності університету до сфери власної відповідальності, на прикладі опублікування навчального посібника «Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід» Науковою бібліотекою Рівненського державного гуманітарного університету.

Ключові слова: *інформаційна культура, бібліотека закладу вищої освіти, РДГУ.*

Питання формування інформаційної культури особистості сьогодні, в умовах формування інформаційного суспільства, як ніколи актуальні. Одним із етапів розвитку інформаційного суспільства є створення глобальної інформаційної мережі Інтернет, завдяки якій інформаційні ресурси, створювані в тому числі й бібліотеками, стали доступними широкому колу споживачів інформації. Сформована інформаційна культура забезпечує користувачам бібліотеки можливості пошуку, оцінки та ефективного використання накопичених людством інформаційних ресурсів і перетворення їх у ресурси професійного та особистісного зростання.

Вплив Інтернету зумовив переосмислення освітньої функції бібліотек, перед якими стоїть завдання не тільки непрямого сприяння системі освіти як її ресурсної бази, а й прямого навчального впливу на користувачів бібліотек у сфері інформаційної грамотності [2, с.40].

Інформаційна культура стала об'єктом дослідження вчених різних галузей знання, зокрема, бібліотекознавства, де форми, методи, структуру інформаційної культури вивчали А.Т. Абдуллаєва, М.Г. Вохришева, Н.І. Гендіна, С.В. Дригайло, Є.А. Медведєва, В.А. Мінкіна та ін.; культурології – М.О. Антонченко, В.В. Миронова, Л.В. Скворцов та ін.; педагогіки – С.Я. Батишев, В.Ю. Биков, І.М. Богданова, М.І. Жалдак, І.А. Зязюн, Р.С. Гуревич, Л.М. Калініна, Т.І. Коваль, А.М. Коломієць, С.О. Сисоєва, Є.С. Полат, І.В. Роберт та ін. Особливості формування інформаційної культури у студентів закладів вищої освіти досліджували М.І. Жалдак, М. Близнюк, Г.В. Вишпинська, А. Столяревська, Ю. Вороніна, О. Соколова та ін. Однак науково-видавничий потенціал бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО) щодо формування інформаційної культури користувачів досі не вивчався, що і визначило мету статті.

Багато років одним із завдань бібліотек вважалося формування бібліотечно-бібліографічної культури як комплексу знань, умінь і навичок читача, що забезпечує ефективне використання довідково-бібліографічного апарату та фонду бібліо-

теки. З впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну діяльність цей комплекс розширився за рахунок знань і умінь у галузі інформатики. Отже, поняття «формування інформаційної культури» з погляду функцій бібліотеки повинно, як мінімум, включати формування бібліотечно-бібліографічної культури та формування комп'ютерної грамотності, і, як підсумок, перерости з «пропаганди бібліотечно-бібліографічних знань» в цілеспрямовану інформаційну освіту [4].

Практична інформаційно-освітня діяльність бібліотек розуміється як спеціально організований, цілеспрямований процес навчання різних категорій користувачів особливим інформаційним знанням і вмінням [2, с.41]. Щодо зареєстрованих в бібліотеці користувачів-відвідувачів цей процес давно відпрацьований і охоплює такі форми, як бібліотечні уроки, консультації, курси бібліотечно-бібліографічних знань, курси інформаційної грамотності тощо. Активною стороною в цьому процесі найчастіше виступають бібліотекарі, але й користувачі усвідомлюють необхідність отримання знань для реалізації своїх інформаційних потреб. Формування інформаційної культури із застосуванням різних навчальних форм, проведенням спеціальних заходів згідно із заданою бібліотекарями програмою для отримання певних результатів по суті є прямим реактивним навчанням (коли навчання йде за програмою, під керівництвом того, хто навчає, і є мета навчити і навчитися) [5, с.24].

Віддалені користувачі бібліотеки, звертаючись до ресурсів бібліотечного сайту, найчастіше позбавлені допомоги бібліотечного фахівця, приречені на самообслуговування і повинні сподіватися тільки на свої знання та вміння, отримані раніше поза бібліотекою чи в бібліотеці або на тому ж бібліотечному сайті, тому в таких умовах особливого значення набуває формування їх інформаційної культури, що враховує умови віртуального середовища.

Місце бібліотек ЗВО в інформаційно-освітній роботі особливе – їх користувачами є такі категорії читачів, як студенти різних курсів з різним рівнем інформаційної культури, викладачі, аспіранти, докторанти та ін., тому університетські бібліотеки повинні застосовувати диференційований підхід і різні форми і методи інформаційної освіти. Сьогодні ці установи переживають процес трансформації – зі сховища навчальних матеріалів перетворюються на відкриту комунікаційно-комунікативну систему, яка бере участь у педагогічно-виховному, міжкультурному, міжбібліотечному та міжінституційному обміні [1].

У цих умовах бібліотеки ЗВО часто є ініціаторами формування принципово нової інформаційно-технологічної інфраструктури науки, серед елементів якої, зокрема, є перенесення науково-видавничої діяльності університету до сфери власної відповідальності бібліотеки [6]. Таким чином університетські бібліотеки перетворюються з посередника між новітніми технологіями та користувачами в повноцінного суб'єкта – створювача первинної інформації.

Прикладом такого підходу може слугувати науково-видавнича діяльність Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ). Одним з її результатів є навчальний посібник «Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід» за авторством директора бібліотеки С.Н. Грипич та бібліографа Л.М. Буравкової [3]. Цільовим призначенням цього видання є формування у студентів та молодих науковців основ інформаційної культури, інформаційної компетентності; ознайомлення користувачів бібліотеки з основними джерелами інформації, зокрема, електронними, та методикою пошуку в них; підвищення рівня підготовки науково-дослідних робіт вищу через ознайомлення з найновішими вимо-

гами до їх підготовки та оформлення. Посібник вийшов уже двома виданнями, останнє з яких значно доповнене новітніми матеріалами.

Навчальний посібник складається з передмови та шести розділів: «Теоретико-методологічні та практичні основи інформаційної культури», «Бібліотечно-бібліографічні інформаційні ресурси», «Інформаційно-пошукові системи», «Методика пошуку інформації», «Науково-дослідницька діяльність у закладах вищої освіти», «Аналітичне опрацювання джерел інформації».

У кожному розділі посібника відображені теоретичні питання формування інформаційної культури, зокрема, підібрані з різних наукових джерел визначення основних понять інформаційної діяльності, серед яких: «інформаційна культура», «інформаційний ресурс», «документ», «видання», «каталог», «база даних» тощо. Перший розділ «Теоретико-методологічні та практичні основи інформаційної культури», крім теоретичних відомостей, містить опис досвіду Наукової бібліотеки РДГУ щодо формування інформаційної культури користувачів, знайомить із застосовуваними формами та методами цього напрямку практичної діяльності установи.

Другий розділ «Бібліотечно-бібліографічні інформаційні ресурси» знайомить із основними видами документів, які можуть бути джерелами інформації для користувачів, структурою та апаратом книги. У третьому розділі «Інформаційно-пошукові системи» та четвертому «Методика пошуку інформації» значна увага приділяється раціональному використанню традиційних та електронних ППС, методиці пошуку інформації у традиційних та електронних каталогах, повнотекстових базах даних. Висвітлено склад довідково-бібліографічного фонду як джерела фактографічної та бібліографічної інформації, охарактеризовано завдання та структуру такого повнотекстового ресурсу відкритого доступу, як репозитарій. Особливу цінність для викладачів як користувачів бібліотеки університету становлять відомості про міжнародні наукометричні бази даних.

Цінними для всіх груп користувачів бібліотек ЗВО є п'ятий розділ – «Науково-дослідницька діяльність у закладах вищої освіти» та шостий – «Аналітичне опрацювання джерел інформації», присвячені характеристиці видів наукових робіт студентів, аспірантів, докторантів та вимог до їх структури та оформлення. Власне, в цих розділах зібрані найактуальніші матеріали, які стосуються оформлення дисертацій та списків літератури до них, що й викликало необхідність перевидання посібника.

До кожного з розділів навчального посібника запропоновано питання для самоконтролю, а візуальний супровід основного тексту забезпечують додатки – зразки та приклади оформлення окремих видів наукових робіт, зокрема зразки бібліографічного опису різних видів документів, у тому числі електронних. Цінними додатковими джерелами інформації для користувачів бібліотек вишів є перелік інтернет-ресурсів на допомогу науково-дослідній діяльності та список літератури з проблем формування інформаційної культури користувачів та організації науково-дослідної діяльності.

Отже, Наукова бібліотека РДГУ вийшла на новий рівень діяльності і створила актуальне джерело первинної інформації, подала в рецензованому навчальному посібнику напрацьований у стінах бібліотеки інструментарій формування інформаційної культури в традиційному та віртуальному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Беззуб І. Бібліотека вищого навчального закладу у формуванні інформаційної культури студента. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 94-105.

- Гендина Н.И., Рябцева Л.Н. Решение ключевых задач информационной подготовки граждан и реализация образовательной функции библиотек эпохи Интернета. *Библиотековедение*. 2012. №1. С. 38-42.
- Грипич С.Н., Буравкова Л.М. Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід: навч. посіб. / за заг. ред. С.Н. Грипич. 2-ге вид., допов. Київ : Кондор, 2018. 344 с.
- Дригайло С.В. Формирование информационной культуры пользователей и сотрудников библиотеки. *Науч. и техн. б-ки*. 2011. №1. С. 79-88.
- Кравцов Г.Г., Кравцова Е.Е. Психология и педагогика обучения дошкольников : учеб. пособ. Москва : Мозаика-Синтез, 2013. 264 с.
- Подрезова М.О. Стратегія розвитку наукової бібліотеки в умовах інформатизації суспільства. *Вісник Одеського національного університету*. 2014. Т. 19, Вип. 1(11). С. 11-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_bbk_2014_19_1_3 (дата звернення: 10.04.2018).

The role of the University library in the formation of primary information, in particular its activity in transferring the university's scientific and publishing activities to the sphere of University library own responsibility, for example, the publication of the textbook «Information Culture: Theoretical Foundations and Experience» by the Rivne State Humanitarian University Scientific Library.

Key words: information culture, University library, Rivne State Humanitarian University (RSHU).

Отримано: 14.04.2018

УДК 378.147:023.5

Г. В. Сілкова, Т. С. Луцишина, м. Рівне

АНАЛІТИКА ЯК ПРОВІДНА ТЕНДЕНЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Новітні інформаційні технології, процеси інформатизації суспільства змінили зміст та функції сучасної бібліотеки. Провідним напрямом діяльності інформаційних центрів стало інформаційно-аналітичне забезпечення користувачів. Формування фахових компетентностей підготовки зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» має бути спрямоване на формування у студентів вмінь та навичок творчого пошуку інформації, аналізу та систематизації виявлених матеріалів.

Ключові слова: інформаційна аналітика, інформаційно-аналітична діяльність, інформаційно-аналітична робота, функції бібліотеки, фахові компетентності інформаційного працівника, фахові навчальні дисципліни.

Метою цієї статті є аналіз формування тенденцій модифікації професійних компетентностей інформаційного посередника та підходів до їх формування в межах спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» далі («ІБАС»).

Значна частка ЗВО України, які здійснюють підготовку фахівців спеціальності 029 «ІБАС», впроваджують у межах названої спеціальності спеціалізації інформаційно-аналітичного спрямування, що відображує загальну тенденцію розвитку інформаційних центрів в Україні – здійснення аналітичного забезпечення інформаційних потреб користувачів. Потреба в аналітиках та експертах інформаційної діяльності спричинена соціально-політичними та економічними процесами суспільства, інформаційний супровід яких немож-

ливий без аналізу проблемних ситуацій, прогнозування тенденцій їх розвитку та розробки варіантів подолання проблем.

Нові вимоги практичної діяльності інформаційних центрів в т.ч. і бібліотек, потребують перегляду навчальних планів зі спеціальності 029 «ІБАС», обговорення кола професійних компетентностей фахівців з інформаційної аналітики та визначення дисциплін для їх підготовки.

Слід зазначити, що аналітична складова у підготовці інформаційних працівників, завжди була представлена у навчальних планах зі спеціальностей (напрямів підготовки) «Книгознавство, бібліотекознавство та бібліографія» й «Документознавство та інформаційна діяльність». Зокрема, у навчальних дисциплінах бакалаврату були відображені аналітико-синтетичні процеси опрацювання інформації, інформаційно-аналітичні дослідження (ІА дослідження) як методика якісно-змістовного перетворення інформації, методика інформаційно-аналітичної роботи, аналітико-прогнозне забезпечення управління та інші. Викладачами напрацьовано певний досвід формування знань, вмій та навичок з інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД), який має бути використаний при оновленні фахової підготовки інформаційних працівників.

Підготовка фахівця з інформаційної аналітики потребує, передусім, визначення функціональної сутності самого поняття «інформаційна аналітика» та її приналежності до системи інформаційно-аналітичного забезпечення потреб користувачів.

Термін «інформаційна аналітика» – один із найбільш використовуваних фахівцями інформаційної сфери. Разом з тим, його трактування коливається достатньо широко – від ототожнення з ІАД загалом, до використання його як синоніма ІА досліджень. Друге трактування слід визнати більш правильним, адже сутність аналітики полягає у застосуванні аналітичних методів і підходів для дослідження об'єктів. Для ІА досліджень таким об'єктом стає документна інформація, яка розглядається як вихідна для подальшого перетворення. Визначити вихідну інформацію можна за положенням Закону України «Про інформацію», де зазначено, що первинний документ містить вихідну інформацію [1]. Отже, для створення вторинних документів первинна інформація набуває статусу вихідної інформації. На наш погляд, вивчення питання про викладання інформаційної аналітики не можна розглядати поза ІАД, яка вже представлена у навчальних планах підготовки інформаційних працівників.

Аналітична діяльність виникла та функціонує, передусім, у сфері управління. Вона є необхідною складовою прийняття раціонального управлінського рішення, відповідного проблемній ситуації та обраного з декількох можливих альтернативних варіантів управлінських дій. Отже, аналітична діяльність, як умова прийняття оптимальних управлінських рішень, переплітається з управлінською діяльністю, проте виокремилася з неї своїми завданнями та функціями. Спільна генеза та тривалий період нероздільного розвитку не відокремили ці види діяльності, а, навпаки, спричинили появу у сфері забезпечення управління документів, що сполучають як елементи ділових, так й інформаційно-аналітичних документів.

ІАД можна визначити як вид інформаційної діяльності, спрямований на інформаційне забезпечення сфери діяльності користувача інформації шляхом якісно-змістовного перетворення вихідної інформації з метою розробки варіантів дій. Таким чином, здійснюється вивчення, аналіз, дослідження різно-

манітних явищ, процесів, об'єктів через інформацію про них. Інформаційно-аналітичне забезпечення ґрунтується на дослідженні інформації про проблемну ситуацію в системі управління. Як бачимо термін «інформаційно-аналітична діяльність» визначає не тільки мету цієї діяльності, але й методику її здійснення.

Галузеві співробітники інформаційних служб, а також бібліотекарі, є творцями інформаційно-аналітичного забезпечення потреб управлінської діяльності. Без врахування цього чиннику не можна зробити повноцінний аналіз місця ІАД в інфраструктурі суспільства та визначити зміст фахової підготовки для працівників інформаційної сфери.

Інформаційне забезпечення управлінського рішення починається з інформаційного пошуку, опрацювання інформації, аналізу та відбору необхідних відомостей, їх перетворення та розробки висновків та рекомендацій щодо подолання проблеми управління. Інформаційно-аналітичне забезпечення запитів користувачів стало невід'ємною складовою діяльності бібліотек, передусім, наукових та університетських.

Щоб здійснювати такі дослідження, слід знати основні принципи виявлення, відбору та перетворення вихідної інформації, методику її опрацювання на аналітичному рівні, способи і форми подання перетвореної інформації користувачеві. Результат такої переробки документної інформації дозволяє надати користувачеві не тільки характеристику поставленої проблеми, але й вивести ті положення, які безпосередньо у вихідній інформації не містилися. Присутність вивідного знання в інформаційно-аналітичних документах зумовила ототожнення інформаційно-аналітичної та наукової діяльності у роботах окремих фахівців.

Якщо виходити з розглянутої нами функціональної сутності ІАД як документно-інформаційної, її можна віднести до науково-допоміжних дисциплін основної галузі. Так само як для наукових галузей документознавчого циклу (літературознавство, історія) науково-допоміжними дисциплінами є бібліографія, текстологія, джерелознавство.

Розробляючи програми модифікації фахової підготовки бібліотекарів, слід зважати на те, що її зміст має відповідати не тільки сучасному стану бібліотечної діяльності, але й тим тенденціям розвитку читачьких потреб, які виявляються сьогодні, та призвели до змін у самій системі діяльності бібліотеки як соціальної інституції.

Спробуємо окреслити чинники, що зумовили видозміни бібліотечної діяльності на сучасному етапі її розвитку. Серед головних чинників виокремимо:

- появу непаперових носіїв інформації, які замінюють документні фонди бібліотек в структурі інформаційних ресурсів;
- розвиток інформаційно-пошукових систем (ІПС);
- можливість оперативного доступу до віддалених джерел інформації через інформаційні мережі поза бібліотекою;
- зміни у структурі користувачів бібліотеки. Основний контингент користувачів – це ті, хто навчається. Учні, студенти, фахівці, що займаються професійною самоосвітою, підвищенням кваліфікації, професійною перепідготовкою;

- зміни у запитах користувачів на інформацію. Користувач, маючи доступ до необмежено великого масиву інформації за темою запиту, хоче одержати готовий інформаційний продукт – систематизовану добірку матеріалів з теми, перекладаючи, таким чином, роботу по логічному опрацюванню вихідної інформації на інформаційного працівника;
- покладання на бібліотеки функцій регіональних інформаційних центрів, які представляють регіон в мережі Інтернет;
- виконання бібліотекою функцій центрів дозвілля та зустрічей за інтересами.

Окреслені чинники спричинили заміни у роботі бібліотек на сучасному етапі та перегляд її провідних функцій. До напрямів бібліотечної діяльності, в яких найбільш відчутно відбулися зміни, можна віднести:

- формування інформаційних ресурсів бібліотеки;
- формування довідково-пошукового апарату;
- опрацювання документного фонду;
- віртуальне довідково-інформаційне обслуговування;
- розширення спектру інформаційних послуг, що надаються користувачам;
- консультування з приводу пошуку інформації, опрацювання матеріалу;
- організація самоосвітнього читання користувачів, в т.ч. з метою професійної освіти та самоосвіти;
- рекламування можливостей бібліотеки з надання необхідної користувачеві інформації;
- представлення регіональних інформаційних ресурсів як у самому регіоні, так і за його межами.

Визначати функції будь-якої діяльності справа невдячна, бо окреслене коло функцій буде завжди неповним і дискусійним. Проте маємо це зробити, інакше важко визначити шляхи оптимізації бібліотечної освіти.

Проблема фахової бібліотечної підготовки не нова. Скільки точилося дискусій щодо підготовки бібліотекарів за типами і видами бібліотек, за функціями бібліотечної роботи, за галузями знань. Адаже у практичній роботі залишаються відмінності у змісті діяльності різних видів бібліотек, роботи різних відділів бібліотеки, в роботі з галузевою інформацією. Тому випускники бібліотечних спеціальностей мають бути готові до різних видів бібліотечної роботи.

Наповнення новими темами потребує також зміст навчальних дисциплін професійної підготовки, що відповідає аналітичним напрямам інформаційного забезпечення користувачів. Чільне місце в них мають посісти теми, що формують у студентів вміння та навички творчого пошуку інформації (евристика пошуку), аналізу та відбору інформації, систематизації інформації, створення інформаційних документів.

Навчальні дисципліни з бібліотечної справи слід спрямувати на формування вмінь та навичок згортання змісту документної інформації від макроаналітичного рівня до мікроаналітичного, тобто від бібліографічного опису та анотації на документ до інформаційного реферату, огляду, дайджесту з теми. Володіння методикою реферування, систематизації та узагальнення інформації, а не носіїв інформації (документів), дозволить надавати користувачам релевантні інформаційні послуги, формувати фактографічні бази даних, готувати відповідні матеріали для наповнення регіональних інформаційних порталів.

За сучасною ступеневою підготовкою за названими спеціалізаціями інформаційна аналітика представлена, переважно, у підготовці магістрів. Проаналізуємо фахові компетентності, що забезпечують аналітичну складову зі спеціальності 029 «ІБАС» на прикладі освітніх програм, підготовлених у Рівненському державному гуманітарному університеті (РДГУ).

Розглянемо фахові компетентності, визначені Освітньою програмою зі спеціальності 029 «ІБАС» за освітнім рівнем «бакалавр», розробленою кафедрою документальних комунікацій та бібліотечної справи РДГУ. Підготовка бакалавра за спеціалізацією «Документознавство та інформаційна діяльність» орієнтована на виконання різноманітних документально-інформаційних і технологічних процесів, спрямованих на надання інформаційно-аналітичних послуг, а також здійснення управління інформаційними структурами. У програмі подано наступні професійні компетентності, що передбачають формування знань та вмінь з інформаційно-аналітичної роботи:

- здатність забезпечувати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, розповсюдження та надання в користування інформації та знань у будь-яких форматах;
- здатність застосовувати методи систематизації, пошуку, збереження, каталогізації інформації для різних типів контенту та носіїв;
- здатність аналізувати закономірності функціонування потоків та масивів документів, в т. ч., електронних, із подальшим застосуванням отриманих даних з метою оптимізації інформаційного забезпечення користувачів;
- здатність впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів та послуг, підвищення якості інформаційного забезпечення користувачів;
- здатність проектувати та створювати інформаційні системи, ресурси, продукти, системи та послуги.

З переліку основних фахових компетентностей Освітньої програми магістра виокремимо ті, що мають відношення до аналітичної діяльності:

- здатність здійснювати пошук, збір та опрацювання структурованих та неструктурованих даних, що стосуються базової діяльності користувачів (або моніторинг інформаційного поля з метою подальшого опрацювання даних);
- здатність оперувати інформаційними масивами, формувати бази даних інформаційних ресурсів предметної галузі (предметного поля організації);
- здатність обирати та ефективно використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології та програмне забезпечення для проведення аналітичних досліджень, вирішення фахових завдань і презентації результатів професійної діяльності;
- здатність здійснювати якісно-змістовне перетворення даних, інформації на знання та генерувати, використовувати й розповсюджувати нові знання в предметній галузі (предметному полі організації);
- здатність здійснювати бібліо-, науко- та вебометричні дослідження потоків та масивів документів різних типів та електронного контенту;
- здатність здійснювати інформаційне моделювання для забезпечення ефективного функціонування організаційних структур відповідної галузі;
- здатність застосовувати сучасні технології опрацювання інформації, в т. ч., сучасні технології бізнес-аналітики, інструменти веб-аналітики, системи управління контентом, технології візуалізації даних з метою аналізу та прогнозування;

- здатність забезпечувати застосування інформаційних систем з консолідованою інформацією й технологій інформаційного аналізу відповідно до сучасних концепцій інженерії даних і знань;
- здатність створювати, формувати контент та забезпечувати функціонування веб-сайтів та веб-спільнот у мережі Інтернет;
- здатність здійснювати інформаційний, інформаційно-аналітичний та аналітико-прогностичний супровід бізнесу, соціально-гуманітарної, політичної та інших сфер діяльності людини;
- здатність проводити комплексні ІА дослідження соціальних, економічних, політичних тощо систем з метою прогнозування змін й оцінки наслідків прийняття науковообґрунтованих та економічнодоцільних практичних рішень;
- здатність вільно орієнтуватися в теоретико-методологічних засадах та здійснювати критичний аналіз сучасних концепцій і дискусійних проблем предметної галузі.

Отже, різні рівні підготовки фахівців документознавства та інформаційної діяльності спрямовані на формування фахових знань та вмій з впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі документальних комунікацій, з вивчення і забезпечення інформаційних потреб користувачів різних галузей, інноваційної діяльності інформаційних установ, сучасних технологій створення і підтримки функціонування електронних ресурсів, з організації, модернізації, впровадження новітніх технологій в інформаційну (інформаційно-аналітичну) діяльність.

Як бачимо, освітніми програмами забезпечено спадковість формування фахових компетентностей з інформаційної діяльності, зокрема, інформаційно-аналітичного напрямку роботи з інформацією.

Отже, формування фахової підготовки зі спеціальності 029 «ІБАС» має виражену тенденцію на аналітичну роботу інформаційних центрів; модифікація фахової підготовки бібліотечних працівників має ґрунтуватися на зміні діяльності бібліотеки як соціального інституту в системі інформаційного забезпечення суспільства; формування фахових компетентностей бібліотекарів у відповідності до вимог сучасної бібліотечної практики також має інформаційно-аналітичний напрям. Зміст навчальних дисциплін слід спрямувати на формування у студентів вмій та навичок евристики пошуку, аналізу, відбору, оцінки, систематизації, опрацювання, узагальнення не документів, а змісту інформації.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №48. С. 1447-1462.
2. Сілкова Г.В. Актуальні проблеми теорії та методики інформаційно-аналітичної діяльності. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : матеріали VIII Міжнарод. наук.-практ. конф., м. Одеса, 10-12 верес. 2015 р. Одеса, 2015. С. 118-130.
3. Сілкова Г.В. Аналітична складова інформаційно-аналітичної діяльності. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань* : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв; Ін-т держ. управління і права; за заг. ред. В.В. Бездрабко. Київ, 2012. Вип. 6. С. 5-12.
4. Сілкова Г.В. Інформаційна, бібліотечна та архівна справа: нова спеціальність чи модифікація існуючих професійних компетенцій? *Проблеми розвитку документально-*

- інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10 лют. 2016 р.) / редкол.: Г.В. Сілкова, Ж.В. Бабенко, М.С. Костенко, Р.М. Крет ; за заг. ред. М.С. Костенко ; наук. консультант Г.М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. докум. комунікацій і бібл. справи. Рівне : РДГУ, 2016. С. 130-133. URL: library.dk.rv.ua/depository/konf/I_konf_2016.pdf (дата звернення: 10.05.18).
5. Сілкова Г.В. Інформаційний документ в терміносистемі документознавства. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань* : зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 3. С. 49-57.

New informative technologies and processes of informatization of society have changed the essential and the functions of modern library. Information and analytical support is a leading direction from activity of information centers. Professional competences of librarians are determined.

Key words: *Informational analytics, informational and analytical activity, informational and analytical work, functions of library, professional competences of librarians, professional educational subjects.*

Отримано: 17.05.2018

З ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ПОПЕРЕДНИКІВ

**Биковський Л. Книгознавство. Наше життя.
Кам'янець на Поділлі. 1920. 01.07. С. 16-18**

Редакція «НАШОГО ЖИТТЯ» згодилась включити в свою програму «Книгознавство». Для цього вона одвела в часопису під відповідною назвою окремих відділ.

Книгознавство, як окрема галузь науки на Україні ще й досі не здобула собі права громадянства серед наших вчених, а тим більше мало й зовсім невідома серед широкого загалу. Тому виникає необхідність дати деякі пояснення в цій справі і накреслити той план (конспект), по якому нам хотілося би розгорнути перед аудиторією новозаснований відділ. Не вдаючись в детальні екскурсії в області історії «книгознавства», наукові обґрунтування та обмірковування цієї справи з огляду на брак місця і мету, з якою подаємо цю статтю, звертаємо лише увагу читача на те, що характерною ознакою кожної культурної людини і народу є свідоме відношення до своєї історії, звідкіль вона черпає все необхідне для самовдосконалення та прогресу. В збиранню, студіюванні та використанню пам'яток нашого далекого й близького минулого й полягає головним чином наша сучасна освіта та наука. Книжка є пам'яткою духовної культури людства, висловленою засобом письма (друку). Над вивченням її, як такої, клопочеться вже здавна на Заході і навіть на Московщині (до революції) чимало вчених, і поволі, наслідком їх праці постанала окрема галузь науки під назвою «КНИГОЗНАВСТВА» – себто науки про книгу. Книгознавство є наукою про книги взагалі, воно не торкається їх змісту, а займається вивченням книги, як такої, як результату духовної культури, з боку її техніки, як в минулому, так і в сучасному, з боку її значення, як культурного чинника. Книгознавство – як каже проф. Лисовський – відомий російський бібліограф – є: «наука о количественном и качественном состоянии книги в разные времена, об условиях, от которых зависило это количественное и качественное состояние и о том влиянии, какое оказывала книга на человечество в разные времена». Згідно вищенаведеному, коли придивимось до сього життя книги з хронологічного боку, то матимемо всі три часті книгознавства, а саме: 1) книгопродукцію, 2) книгорозповсюдження та 3) книгоописання.

Книгопродукція трактує про матеріял, засоби й форми продукування книги, починаючи з рукописної й кінчаючи друкованою (у ХХ ст.). Таким чином можемо сюди включити все, що торкається: 1) історії алфавітів, 2) історії книги, 3) матеріяли для письма (папір і т. і.), 4) друкарської справи, 5) інтролігаторства, 6) графічних мистецтв, 7) фотографії, 8) періодичних видань, 9) видавничої справи, 10) «Volansу», 11) цензури, 12) авторського права.

Друга частина – книгорозповсюдження – займається вивченням шляхів-засобів, якими книжка розходить в народних масах. Сюди відносяться області: 1) дарової роздачі, 2) агентури, 3) організації і експедиції, 5) книжної торгівлі, 6) бібліотекознавства, 7) архівознавства, 8) музеєзнавства, 9) виставок і т. і.

Нарешті, третя частина – Книгоописання, або інакше – бібліографія – обіймає: 1) історію бібліографії, 2) бібліографічні організації, 3) бібліографію аналітичну, 4) бібліографію синтетичну, 5) статистику і т. і.

Це все те, що обіймає собою книгознавство, себто все життя книги од її народження до смерті. Значення книгознавства зростає з поступом так званої «паперової» культури, в часи якої ми живемо і без допомоги всіх засобів її ніяка культурна людина зараз обійтися не може.

В житті українського народу зокрема книгознавство повинно мати першорядне значення, позаяк все наше відродження базується на книжці і виключно від неї залежить вся наша будучність.

Це той план, по якому ми хотіли б вести наш відділ, звертаючи головну увагу на український бік справи, подаючи як сирі матеріали, так звані «камінчики» або «цеглинки», з яких згодом збудується українське книгознавство, так і статті загально-теоретичного змісту по вище зачепленим питанням.

О скільки нам удасться виконати накреслене питання покаже будучність.

Биковський Л. Місцева хроніка з університетського життя. Життя Поділля. 1918. С. 4

Лекції проф. Огієнко й проф. Білецького. Вийшов з друку й з середи 25 грудня продаватиметься перший аркуш – три перші лекції – проф. Огієнко по історії української мови. По одержанню першого аркушу вноситься передплата на це видання в розмірі 4 карб. за примірник.

Разом з тим друкується перший аркуш лекцій проф. Білецького по історії української літератури.

На це видання теж приймається передплата в розмірі 2 карб. в розмірі за примірник.

Продаж та передплата відбуватиметься в бібліотеці Університету щодня з 6 до 8 год. вечора.

Студентський видавничий комітет.

Некультурний вчинок... Цими днями в Кам'янецькому Українському університеті трапився такий випадок.

До п. Ректора на прийом зайшов студент Володимир Таранухин (дворянин).

Таранухин зайшов до кабінету Ректора в шапці і зняв її тільки в кабінеті. Подавши прохання, Таранухин, заложивши руки в кишені, зачіпним тоном по-московськи заявив:

– «Я, ухожу отъ васъ въ настоящій Университетъ»... На здивоване запитання п. Ректора, з-за чого студентові потрібно ображати українську інституцію, Таранухин додав: – «Потому что въ Харьковскомъ Университете, куда я ухожу, лекції читають по русски, а не по-украински»...

Іздивший урядовець Університету до Львіву, щоб розшукать там професорів, які не приїхали в назначений їми строк 5 Листопада, не дали ніяких результатів, позаяк він у Львові не найшов ні одного із призначених професорів.

Він доручив розшукати їх Львівському й Тернопольському повітовим комісарам. По цьому випадку на днях п. Ректор виїзжає до Києва.

Вечірка. В неділю 29 грудня в помешканню Університету улаштується літературно-вокальна вечірка. Квитки продаються в Університетській бібліотеці по 1 карб.

Биковський Л. Університетське життя. Наш шлях. 1920 р. С. 4

Під керуванням астронома-наглядача О. Оленіча збудована невелика обсерваційна вежа, в якій проводитимуться практичні вправи студентів.

В скорому часі вийде ч. 1 студентського журналу «Нова думка». В журналі приймають участь кращі літературні українські сили, що перебувають в цей час в Кам'янці.

Друкуються і скоро вийде в світ т. 1 «Записок Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету». Записки редагує приват доцент Драй-Хмара.

До Бібліотеки Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету передано з Окружного Суду судове діло відомого Подільського гайдамаки Гавриленка, Кармелюка, як потрібне в майбутньому для студіювання історії Поділля.

Биковський Л. Нова українська бібліографічна організація. Наш шлях. 1920 р. 25. 04. С. 4

Малий розвиток у нас бібліографії як окремої наукової дисципліни, а також незначна кількість науково-складених бібліографічних праць і показників, дуже прикро відбивається на академічному студіюванні багатьох дисциплін, зокрема на історії українського письменства на історико-філологічному факультеті Кам'янецького Укр. Держ. Університету. З огляду на це проф. Плевако ще в кінці минулого року вживав заходи для заснування в мурах Університету відповідної бібліографічної організації, котра б взяла на себе вищевказані завдання. Результатом тих заходів було скликання на 28 грудня 1919 року установчих зборів студентського бібліографічного гуртка при Університеті. Всю ініціативу і організаційну працю провадив проф. Плевако при участі студ. Зборовця. Останній був обраний тимчасовим секретарем гуртка. На зібранню ухвалили проект статуту, розмір членського внеску в сумі 25 карб., доручено було пану Сливці клопотати перед Правлінням Університету про одведення гурткові книжної шахи і постановлено скликати слідуючі збори 30 грудня 1919 р., на котрих малося на увазі обрати Раду гуртка. Окрім цього студ. Зборовцю доручено було переддрукувати на чисто статут гуртка. Згідно статуту, гурткові надається назва: «Наукового Бібліографічного гуртка студентів іст. філ. факультету Кам. Под. Держ. Укр. Університету». Цілі гуртка і способи їх здійснення зазначені в п. 2 та 3 його статута, а саме: Гурток має своєю ближчою метою складення наукової бібліографії творів українського власного письменства, фольклору, історії, літератури і критики. Для виконання цього завдання гурток: 1) збирається підшукуванням і збиранням бібліографічного матеріалу і а) записами відомостей як про твори (книги) українських письменників, так і критичних статтів про них; б) виписками із різних видань так українських, як і російських, і крім того із існуючих уже бібліографічних показників; 2) Періодично «Гурток» влаштовує читання докладів на загальних своїх зборах по питанням практичної роботи рівно ж і теоретичним – про завдання, методи бібліографії, про наукове значення бібліографії для студіювання історії української літератури і т. і. 3) Гурток друкує виготовані, згідно з вимогами наукової бібліографії, матеріяли і статті в наукових університетських чи інших виданнях, видає їх окремими книгами (матерьял самостійного значіння,

окремих письменників, чи певної доби), а також при потребі видає спеціальний періодичний орган; 4) гурток впорядковує власну спеціальну книгозбірню.

Гурток складається в першу чергу з студентів та професорів філ. факультету, потім з інших факультетів. В склад гуртка можуть входити і сторонні особи, які цікавляться бібліографією й побажають прийняти участь в зазначеній роботі.

Збори призначені на 30-те грудня не відбулися за не залежним від гуртка причинам. Так протяглася справа до початку квітня 1920 року. Але організаційна та підготовча робота проводилася весь час і вилилася в наступні форми: 1) було зроблено оголошення про гурток і вияснена, шляхом підписного листа, кількість осіб, бажаючих прийняти участь в праці гуртка, таких набралось 25 душ; 2) Проф. Плевако присвятив одну з своїх лекцій спеціально бібліографії, на якій з'ясував наукове значення бібліографії, виклав основи каталографії й подав деякі відомості про міжнародну бібліографічну класифікацію; 3) студ. Зборовець в свою чергу виготовив статут, який на днях буде подано до затвердження Правлінням Університету. 4) Нарешті гурток, на протязі цього часу, фактично почав існувати, розпочавши складання індивідуальної бібліографії Б. Грінченка, себто показчика його творів з додатком показчика творів про Грінченка та його писання.

Зараз же після затвердження статута, відбудуться загальні збори гуртка, на яких буде обрана постійна рада гуртка й намічено план праці. Керувати гуртком погодився проф. Плевако.

Від щирого серця вітаємо цю нову українську бібліографічну організацію й бажаємо їй якнайкращих успіхів на полі української бібліографії. Не забуваймо, що стан бібліографії є найкращим показником степені культури даного народу.

Биковський Л. Бібліографія. Наш шлях. 1920 р. 20. 05. С. 4

Habemus Portificom! Pamiatka przybycia do Kamienca do polwiekewen osieroceniu stolicy Raskupioj. Ks. Piotra Mankowskiego biskupa dyecezyi Kamionickiej w dnin 8 grudnia 1919 roku. Wydali ks. Kaz'miers Nosalewski.

Orbito w drukarni polskiej we Lwowie. Chorazezyzna 31.1920 (23x15). Сторн. 32+1 портрет. На гарному білому папері. (Ціна 10 марок.) Кількість накладу не зазначена.

Остапенко Сергій. Політична економія. Серія II. 1920, – Кам'янець на Поділлі. Вид. Под. Губ. Каси Др. Кредіту.) Друкарня Держ. Укр. Університету) 27x18), стор. VI+263 (Ціна 650 карб.) (4000) прим.

Dozwoleno woiskowa cenzura. Це університетський науковий курс на укр. мові по політичній економії. На титульній сторінці і на обкладинці мається дві товарових формули. В рожевій обкладинці.

Зміст. I. Вступ. II. Труд. III. Впорядження роботи та виробу. IV. Капіталістичний лад господарювання та капіталістичне виробництво. V. Поділ готової роботи. VI. Наступне громадське впорядження народної роботи.

Остапенко Сергій. Курс статистики і демографії. (Числовий метод і демографія).

1920, – Кам'янець на Поділлі. Видання Подільської губ. Нар. Каси Др. Кредіту. З електричної друкарні Б. Вайнбаума. (3. 150 прим.) (37x18), Сторн. (VI+20. Ціна 500 карб.).

Жовта обкладинка. Навкруги тексту винетка. Це перший університетський курс статистики на укр. мові. На обкладинці спис праць Остапенка С.

Зміст: Числовий метод. I. Природа комплексних явищ і числовий метод. II. Числове спостереження. III. Записи і переписи. IV. Промислові переписи і записи. V. Моральна статистика. VI. Зазначеніє числами ознак соціальних явищ. VII. Однодні статистичні числа. VIII. Статистичні числа як засіб до спізнання згруднової маси. IX. Скорочена історія числового методу або історія статистики. X. Адміністративні і громадські інституції для статистичних справ.

Демографія.

I. Людські оточення в спокою (статика).

II. Людські оточення в руху (дінаміка).

Остапенко С. пр.-доц. (312)

Важніші властивості українського народу у порівнянні з іншими народами.

1920, – Кам'янець на Поділлі. Вид. Губ. Нар. Каси Др. Кредиту. (З електричної друкарні Б. Вайнбаума.). 1. 150 прим. (25x18). Сторн. 136.

Відбиток з «Курсу Статистики і Демографії». В кардонній палатурні сінього кольору. На обкладинці список праць Остапенка С.

Зміст. I. Людські оточення в спокою (статика).

II. Людські оточення в «руху» (дінаміка).

King's College War Memorial Concert by the Ukrainian Choir under the Direction of Alexander Koshitz.

Friday, 27 th. February. 1920, (25x19). Сторн. 12 з малюнками та портретами. В червоній обкладинці на котрій мається герб Української Держави. На крейдному папері.

Сіцинський Є. Прот.

В чім моя провина?

1920, – м. Кам'янець на Поділлі. Видання газети «Наш Шлях». (Друкарня Кам. Под. Державного Українського Університету). 1000 прим. (18x13). Сторн. 30.

Дозволено цензурою. Відбиток в статті, що друкується в газеті «Наш Шлях». Без обкладинки.

Биковський Л. Бібліографія творів по бібліотекознавству на українській мові (016 :02 = 9179). Наш шлях, 1920, 11.04. С. 7-8

За останні часи рада університетських бібліотек, а саме: 1) Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові 2) Національного музею у Львові 3) Київської «Просвіти» 4) Національної Бібліотека у Києві 5) Бібліотеки Київського Укр. Державного університету 6) Бібліотеки Академії Наук 7) Т-ва «Час» 8) Т-ва «Друкар» 9) Т-ва «Вернигора» 10) Дніпросоюзу 11) Книгоспілки 12) при Міністерствах у Києві 13) Кам'янецького Укр. Державного Університету і т. д. література на українській мові по бібліотекознавству зростає. Для бібліотек потребуються співробітники-фахівці. Отже на черзі стоїть утворення бібліотечних курсів та шкіл, які б виховали кадри українських бібліотекарів. Але поки це здійсниться – приходится учитися самотужки. Для таких осіб подаємо абетковий показчик тої літератури, яка вже мається на українській мові по бібліотекознавству. Література поки що не численна. Майже все лише статті, тільки два чи три твори вийшли окремо, але й то брошурки. Бібліографія ця є лише спробою і має численні хиби, які не від нас залежать, а від тих умов, у яких живем.

Дуже бажано аби особи більше компетентні в цій справі звернули увагу на цю першу спробу і доповнили її.

Згідно міжнародній бібліографічній класифікації, прийнятій Українським Інститутом в Києві в 1919 році всі подані твори поділяються на такі групи:

02 Бібліотекознавство.

02 (04) Твір по бібліотекознавству в формі статті.

02 (47.71) Твір по бібліотекознавству України.

02 (47.711) Твір по бібліотекознавству на Київщині.

025.4 Твір по бібліографічній класифікації як окрема справа.

02 (05) Твір по бібліотекознавству у формі часопису.

025.4 (04) Твір по бібліографічній класифікації в формі статті.

029 (04) Твір по бібліотекознавству в обсягу практичних прийомів наукових праць в формі статті.

02 (02) Твір по бібліотекознавству в формі підручника або інструкції.

028 (04) Твір по бібліотекознавству з приводу читання і практичних порад читачам в формі

02 (47) Твір по бібліотекознавству в Росії.

Цифри поставлені перед назвою кожною твору над рисою показують порядковий номер та під рисою класифікаційний номер (грунту). Всі твори розміщені в алфавітному порядку авторів, або назв.

1

02 (04) *Бібліотека місцевого (повітового, районного) музею.*

Див.: Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання. Видання Департаменту Позашкільної Освіти. Київ 1918. Сторн. 36-36.

2

02 (04) *Бібліотека Т-ва «Друкарь» у Києві, Хрещатик 50.*

Див.: Книгарь число 12-13 за 1918 рік, сторн. 794.

3

02 (04) *Бібліотека Т-ва «Час» у Києві.*

Див.: Книгарь число №3 за 1917 рік сторн. 162-163.

4

02 (04) *Биковський Л. Бібліотечна справа*

Див.: Газету «Наш шлях» в Ка'янці-Подільському за №34 від 20-го лютого.

5

02 (04) *Биковський Л. Українська Національна Бібліотека в Києві.*

Див.: Українська Старина (часопис) число 1-ше за 1919 рік. Кам'янець на Поділля. Сторн. 3-4.

6

02 (04) *З справ і бібліотек (передова стаття).*

Див.: Книгарь ч.4 за 1917 рік сторн. 169-170.

7

02 (04) *В справі бібліотечній.*

Див.: Книгарь ч. 11 за 1918 рік сторн. 637-640.

8

02 (47.71) *Відозва Комітету по заснуванню національної Бібліотеки Української держави в Києві. Київ. 1918 №16. стор. біля 12-16.*

9

02 *Галуцинський Михайл* Загальна бібліотека «Просвіти».

Див.: Його ж «Народна освіта і виховання народу. Методи і цілі». Львів, 1920, стор. 1-34, ціна 4 корони.

10

02 (04) Грушевський Ол. проф. Бібліотечна справа.
Див.: часопис «Шлях» кн. 1 за 1919 рік у Києві.

11

02 (47.711) Доклад № 76 про асигнування кредиту на фонд влаштування народних домів, бібліотек-читалень та інше.

Див.: Доклади Київської Губерніальної Народної Ради сесії 1918 року по відділу Народної освіти, сторн. 10-14. Видано у Києві 1918 року

12

02 (47.711) Доклад №83 про асигнування кредиту на влаштування при Управі педагогічної книгозбірні та комори мандрівних колекцій наочних приладів для шкіл.

Див.: Доклади Київської Губ. Нар. Управи Губерніальній Народній Раді сесії 1918 р. по відділу Народної Освіти. Сторн. 20-30. Видано в Києві 1918 року.

13

02 Дорошенко В. Бібліотека Укр. Наукового Т-ва імені Шевченка у Львові.

Див.: Його ж: Наукове Товариство імені Шевченка у Львові (1873-1892-1912р.р.). Львів, 1914. Сторн. 22-82.

14

02 (04) Єфремов С. Про пошану до книги.

Див.: Книгарь ч. «5» за 1918 рік. Сторн. 251-258

15

02 Зубрицький Михайло. Деканальні й парахіальні бібліотеки перемиської спарії. Відбитка з Записок Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Сторн. 1-18, 1901 рік.

16

025.4 Іванов Муженко Юр. Міжнародна децимальна класифікація. Видання Укр. Головної Книжної Палати. 1919. Київ., Сторн біля 200.

17

02 (47.711) Ішуніна. Бібліотека Київської Провісти (стаття).

Див.: Книжний вісник (часопис) ч. 1 за 1919 рік. Київ. Сторн. (7).

18

02 (04) Кальба Володимир. Як з'єднувати членів для читалень «Провіста».

Див.: Перший Український Просвітно-економічний конгрес у Львові 1909 року. Львів, 1910, Сторн. 189-192.

19

02 (05) Книжковий Вістник, орган Української Національної бібліотеки у Києві. Квартальник, кожна книжка має до 5 аркушів друку за 1919 рік вийшло 1 і 2 числа. Редактор Житецький Гнат.

20

02 (04) Колубовський. Вашингтанська бібліотека. (стаття).

Див.: Книжковий Вістник «1» за 1919 рік. Київ. Стерн. (1).

21

025.4(04) Кондра С., Бібліографічна класифікація по децимальній системі.

Див.: Книгарь ч. 7 за 1918рік. Сторн. 370-374.

22

029 (04) Кондра С., Загальні принципи технічної організації бібліотек.

Див.: Книгарь ч.11 за 1918 рік. Сторн. 621-632.

23
02 (02) *Коць Михайло*. Про основи і ведення прилюдних бібліотек, кружків. У П.Т. Львів 1913, Сторн. 1-16. Накладом Українського Педагогічного Товариства. З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

24
02 (04) *Кревецький Ів.* Бібліотека «Наукового Товариства імені Шевченка» у Львові.

Див.: Літ. Наук. Вісник за 1905 рік, кн. 8. ст. 152-157.

25
02 (04) *Крип'якевич Іван*, Народні бібліотеки.
Див.: Перший Український Просвітньо-економічний конгрес у Львові 1901 р. Львів, 1910. Сторн. 201-208.

26
02 (04) *Назарук Осип* Д-р Будова незнищеного фундаменту.
Див.: Календарь «Просвіти» на 1920 рік. Львів, 1919. Сторн. 137-144

27
02 (47:711) *Науменко* Бібліотека старої громади (стаття).
Див. Книжний Вістник, число 1, за 1919 рік. Київ. Сторн. (7).

28
02 (04) *Національна бібліотека Української Держави*.
Див.: Наше Минуте (часопис) II число за 1918 рік. Сторн. 140 та ін.

29
02 (02) *Національні світанки друкованого слова* (передова стаття).
Див.: Книгарь ч. «8» за 1917 рік. Сторн. 105-107.

30
02 (04) *Ніковський Ан.* Бібліотека Т. Шевченка.
Див.: Книгарь ч. «3» на 1917 рік. Сторн. 107-113.

31
028 (04) *Родніков Пр-Доц.*: Дитяча книжка в системі трудового виховання.
Див.: Труды з'їзда діячів Позашкільної Освіти й дошкільного виховання в Києві 10-13-го січня 1919 р. Вид. Видавничого Відділу Подільської Губ. Нар. Управи під редакцією М. Ільїнського. Сторн. 3-7.

32
02(47)+(47.71) *Русова С.* Історія розвитку бібліотек в Росії і на Україні.
Див.: *Ті ж*: Позашкільна освіта. Сторн. 12-13. Київ 1919.

33
02 (02) *Русова С.* Організація кн.
Див.: *Русова С.*: Позашкільна освіта, Засобами її перевезення. Лекції читані на позашкільному факультеті Київського Педагогічного Інституту. Сторн. 44-51. Київ, 1919, Видання «Укр. Школи».

34
02 (04) *Свенціцький Іл.* Бібліотека Національного музею у Львові. *Див.*: Книгарь ч. 6 за 1918 рік сторн. 305-314.

35
02 (02) *Сірополко С.О.* Інструкція для бібліотекарів.
Див.: Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання. Вид. Департаменту Позашкільної Освіти. Київ, 1918, сторн. 37-47.

36
02 (02) *Сірополко С.О.* Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла. Накладом Вид. Відділу Под. Губ. Нар. Управи. Сторн. 1-24+2 нунум.

37

02 (04) *Сирополко С.О.* Програма Всеукраїнського з'їзду бібліотекарів.

Див.: Книгарь ч. 12-13 за 1918 рік, сторн. 794.

Про з'їзд дивись там же на сторінці 793.

38

02 (04) *Скварка Захар*: Просвітна організація читалень і філія «Просвіти».

Див.: Перший Український Просвітно-економічний конгрес у Львові 1909 го року, Львів, 1910, сторн. 173-184.

39

02 (04) *Старий бібліотекар*: в справі бібліотечній.

Див.: Газету «Вільне Життя» в Одесі за 1018 рік ч.75.

L'Ukraine commentee par is presse Roumaine, revva semmestrielle, 1 janvier – 1jiun. 1919. Ruvean Ukr niIn de La Plesse er Roumanie. Tipografia «Podorue». Сторінка 1-68.

Кількість примірників і редактор не зазначені. Ціна також не зазначена.

Poluscha Greneltaten in Ostujali – 1919. Ukrainischer Pressedients Berlin W. 62. Ruchdtuckerli Alb, safssaertf (otto Fleck). Berlin – Scsoneberg in 8 сторн.1 – 15. Видання на крейдному папері. Автор і кількість накладу не зазначені.

Les cruautes polonajses dans Ia Galicie orient Ie: 1919. Serwice de presse ukrainien Berlin W, 62. Imprimerie Alb. Sayffnerth (Otto Fleck). Berlin – Schoneberg. In 8. сторн. 1 – 15. На крейдяному папері. Автор і кількість накладу не зазначені.

НАШІ ЮВІЛЯРИ

Л. В. Ситник

ЇЇ ПОКЛИКАННЯ – КНИГА

У мальовничому подільському краї, омитою прозорими водами річки Дністер, серед багатой та щедрої української природи, 10 лютого 1967 року в селі Серебря Могилів-Подільського району на Вінниччині в родині агронома та медсестри народилася прекрасна людина, великий книголюб – Інна Леонідівна Озімовська, 50-літній ювілей якої ми відзначали у 2017 році.

Старанна, допитлива, кмітлива дівчинка у 1974 році пішла в перший клас, а в 1984 році закінчила школу. Любов та повага до книги, жага до читання сприяли вибору майбутньої професії. Так, у 1984 році вона вступила до Київського державного інституту культури імені Корнійчука на бібліотечний факультет, де здобула професію «Бібліотекар, бібліограф».

Після закінчення інституту з 1988 по 1993 рік працювала бібліотекарем у військовій частині Далекосхідного військового округу в Будинку офіцерів у м. Хабаровськ.

З 1994 р. і до сьогодні продовжує свою бібліотечну діяльність у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка у відділі обслуговування.

Старанна, уважна, дбайлива, відповідальна, справжній фахівець своєї справи. Завжди дасть мудру професійну пораду, підтримає у важкі хвилини.

Провідний бібліотекар відділу, знавець великого масиву документів, що містяться в центральному абонементі бібліотеки, знавець потреб та запитів користувачів.

Відповідає за збереження фонду відділів «Літературознавство. Антична література», «Літературознавство. Зарубіжна література», «Історія. Історичні науки», «Фізична культура і спорт», «Мистецтво», «Техніка. Технічні науки».

Значну увагу спрямовує на комп'ютеризацію бібліотечних процесів, працюючи над створенням електронного каталогу: введення та редагування книг. Бере активну участь у проведенні масових заходів, оглядів літератури, бесід, оформленні книжкових виставок.

За багаторічну сумлінну працю неодноразово нагороджувалася грамотами та подяками.

Разом з чоловіком виростили двох синів.

Отримано: 15.02.2018

БІБЛІОТЕКАР: ПРОФЕСІЯ НА ВСЕ ЖИТТЯ

Напевно, не так багато знайдеться людей, у яких за 50 років життя в трудовій книжці лише один запис про місце роботи, які, прийшовши на роботу в юності, залишаються на своєму місці на все життя.

У нашому колективі така людина є. Це бібліотекар першої категорії Наталія Йосипівна Сивак, яка народилася 27 лютого 1968 року в старовинному місті над Смотричем Кам'янець-Подільському, в сім'ї службовців. Після закінчення Кам'янець-Подільської ЗОШ № 3 вступила на навчання в культурно-освітнє училище за спеціальністю бібліотечна справа.

З вересня 1985 року почала працювати у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті (нині національний університет імені Івана Огієнка) на посаді бібліотекаря. Свій трудовий шлях починала з абонементів центрального корпусу. Тут Наталія Йосипівна сформувалась як особистість і високопрофесійний бібліотекар, тут з'явилися вірні друзі, наставники, про яких вона завжди згадує з великою вдячністю.

З 1990 року і до теперішнього часу обслуговує читачів у читальному залі педагогічного факультету. Відповідає за ведення «Картотеки періодичних видань», тематичних картотек, бере активну участь в організації та проведенні літературних вечорів, інформаційних годин, презентацій тощо.

Співукладач бібліографічних покажчиків: «Павліна Степанівна Каньоса – науковець, педагог, людина», «На життєвих перехрестях: Ткачук Галина Петрівна – людина, педагог, учений». Неодноразово нагороджувалася грамотами за багаторічну сумлінну працю та значний внесок в інформаційно-просвітницьке обслуговування користувачів бібліотеки.

Бібліотечній справі віддала понад 30 років свого життя, сповненого радощами народження і виховання доньки, професійними здобутками...

Сумлінне ставлення до роботи, любов до книги і читача, відповідальність, надійність – основні риси, що характеризують Наталію Йосипівну Сивак, яка цього року відсвяткувала свій 50-річний ювілей.

Колектив бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка щиро вітає з ювілеєм Наталію Йосипівну. Зичимо Вам міцного здоров'я, щастя й добробуту, успіхів у роботі, життєвих сонячних днів і довголіття! Нехай множаться гаразди в житті, повниться радістю душа, збуваються всі мрії та надії! З роси і води Вам – на сто років!

Отримано: 02.03.2018

Н. Й. Сивак

ТАЛАНТ, ПОКЛИКАННЯ, ПРОФЕСІЯ СЛУЖИТИ КНИЗІ І СТУДЕНТУ

На розлогих берегах величної річки Дністер розташувалося красиве, мальовниче село Врублівці Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. 23 жовтня 1967 року народилася в ньому Тамара Володимирівна Сологуб, завідувач сектору читального залу педагогічного факультету Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка. Зростала вона допитливою, працелюбною дівчиною серед живописної природи у дружній та великій родині.

Навчалася Тамара Володимирівна на відмінно в Китайгородській середній школі, яку закінчила у 1984 році. Вищу освіту здобула в Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті на педагогічному факультеті.

У вересні 1987 року Тамара Володимирівна Сологуб почала працювати в бібліотеці Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту на посаді бібліотекара у відділі обробки і комплектування літератури, а з 1988 року – у бібліотеці педагогічного факультету, де працює до теперішнього часу. 2005 року призначена на посаду завідувачки абонементу педагогічного факультету. У 2007 році закінчила курси підвищення кваліфікації бібліотекарів. 2009 року пройшла атестацію і отримала кваліфікаційну категорію провідний бібліотекар.

Тамара Володимирівна – співкладач бібліографічних покажчиків до ювілейних дат викладачів педагогічного факультету: «Павліна Степанівна Каньоса – науковець, педагог, людина», «На життєвих перехрестях: Ткачук Галина Петрівна – людина, педагог, учений»; укладач бібліографічного покажчика – «Сурова Тіна Іванівна» та автор ряду наукових статей, інформаційних оглядів. Вона постійно з великою відповідальністю ставиться до виконання намічених планом роботи завдань, а також вимог дирекції бібліотеки. З таким керівником підрозділу працюється з великим задоволенням, тому що робота проходить в дружній, затишній атмосфері. Тамара Володимирівна обмірковує кожний вид роботи, чітко і конкретно ставить завдання до виконання, завжди з нею можна порадитися з будь-яких питань.

Досвідчений фахівець своєї справи, ерудована, комунікабельна, товариська, толерантна, з великою повагою ставиться до читачів: викладачів, студентів і магістрантів, колег та співробітників університету. Обслуговує користувачів на найвищому рівні, тому що окрім книг студенти на кожній перерві і після пар спішать до читального залу педагогічного факультету отримати довідку, консультацію і мудру пораду, тут зустрінуть з посмішкою і завжди підтримають. Крім цього, вона також гарна мама для своїх дітей, доньки та сина, прекрасна бабуся та чудова сестра для своїх п'яти сестер.

Любов до професії, глибокі знання, сумлінне ставлення до виконання своїх посадових обов'язків, особистісні позитивні якості забезпечили Тамарі Володимирівні повагу колективу бібліотеки, викладацького складу університету та студентів. Її сумлінна праця була відзначена багатьма грамотами та подяками університету. 2014 року відповідно до Положення про премію імені Й.І. Токаря в галузі бібліотечної роботи та наказу по Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка від 19 березня 2014 р. №54 лауреатом премії імені Й.І. Токаря визнана Сологуб Тамара Володимирівна.

Колектив бібліотеки щиро вітає ювілярку, бажає міцного здоров'я, величезного жіночого щастя, успіхів і звершень у житті і роботі.

Отримано: 25.01.2018

Т. М. Опря

БІБЛІОТЕКА НА ВСЕ ЖИТТЯ

Ім'я Наталії Анатоліївни Сторожук добре відоме серед бібліотечної спільноти Кам'янецьчини і за межами району. Понад 36 років пропрацювала вона в Кам'янець-Подільській РЦБС, пройшовши шлях професійного зростання від молодшого каталогізатора до провідного бібліотекаря книгозбірні.

Народилася Наталія Анатоліївна 3 листопада 1962 року в с. Малинівці Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Навчалася в Гринчуцькій середній школі. У 1979 році, після закінчення 8-го класу, вступила до Кам'янець-Подільського культурно-освітнього училища на бібліотечне відділення.

Все життя цієї дивовижної жінки пов'язано з її величністю Книгою. Трудова діяльність Наталії Сторожук розпочалася в серпні 1981 року, коли зразу після закінчення училища, прийшла працювати в Кам'янець-Подільську Центральну районну бібліотеку у відділ «Комплектування та обробки літератури» на посаду молодшого каталогізатора. Невдовзі отримала підвищення – очолила відділ «Організації та збереження літератури», де пропрацювала довгий час. В зв'язку з реорганізацією в ЦБС був сформований один відділ «Упорядкування та збереження бібліотечного фонду та організації каталогів» (УЗБФОК).

Упродовж 1990-1994 років навчалась у Київському державному інституті культури на заочній формі навчання за спеціальністю «Бібліотечна справа. Масові бібліотеки». По закінченні навчання займала посаду заступника директора по роботі з дітьми, згодом – завідувача відділу обслуговування користувачів ЦРБ, де пропрацювала до 2016 року. Наталія Анатоліївна досконало освоїла всі напрями роботи, які вміло спрямовувала на запровадження інноваційних технологій, вдосконалення інформаційного забезпечення користувачів, збереження унікального документного фонду Кам'янець-Подільської ЦРБ. Свій професіоналізм в роботі вона передавала молодим колегам-бібліотекарям. Виступала на районних та обласних семінарах з актуальних тем бібліотечної справи, перед бібліотекарями бібліотек-філій району, у школі молодого бібліотекаря, школах-практикумах, брала активну участь у проведенні масових заходів в стінах бібліотеки та за її межами. Надавала консультації з практичних занять студентам спеціальності «Бібліотечна справа» Кам'янець-Подільського коледжу культури, які проходили практику в ЦРБ.

Професійність, вміння спілкуватися з читачами, досконало виконувати їхні запити, доброзичливість і толерантність у стосунках із колегами, активне, небайдуже ставлення до всього, що відбувалося в житті колективу бібліотеки та колег бібліотек РЦБС, не залишилися поза увагою керівництва. Наталія Анатоліївна неодноразово нагороджувалася Почесними грамотами, дипломами, листами подяки Кам'янець-Подільського райвідділу культури, Кам'янець-Подільської районної бібліотеки.

У 2016 році прийнята на роботу в бібліотеку Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Працює в інформаційно-бібліографічному відділі на посаді бібліографа 2-ї категорії. За короткий термін освоїла програму «УФД. Бібліотека», в якій опрацьовує наукові статті з журналів, газет, наукових збірників. Кваліфіковано обслуговує користувачів бібліотеки, сумлінно виконує доручення керівництва бібліотеки.

Творчі успіхи вміло поєднує з виконанням своїх родинних обов'язків. Вона – щаслива жінка, має гарного чоловіка, з яким виховали двох доньок, прекрасна бабуся, яка має четверо онуків, турботлива донька свого батька.

Колектив бібліотеки щиро вітає Наталію Анатоліївну з її першим 55-літтям і бажає ювілярці міцного здоров'я, творчого натхнення у роботі, поваги і шани від друзів, колег читачів, любові з боку рідних і близьких.

Отримано: 07.03.2018

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ПРАЦІВНИКІВ БІБЛІОТЕКИ (2012–2018 рр.)

ОКРЕМІ ВИДАННЯ

2012

Бюлетень з проблем вищої школи за 2011 рік / [уклад.: Н.О. Козак, Т.М. Опря, В.М. Пархоменко ; відп. за вип. В.С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2012. – 42 с.

До бюлетеня включено матеріали з проблем вищої школи, які надійшли до бібліотеки, а також наукові праці викладачів університету за 2011 рік.

Життєве кредо професора В.П. Струманського : біобібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: В.С. Прокопчук, І.І. Гріншчина, І.О. Старенький ; редкол.: О.М. Завальнюк (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2012. – 64 с. : іл. – (Серія: Постаті в освіті і науці ; вип. 19).

До покажчика включено біобібліографічні матеріали, що висвітлюють наукову та педагогічну діяльність доктора педагогічних наук, професора Василя Петровича Струманського, а також подано одну з його неопублікованих праць.

Періодичні видання в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : поточний покажч. на 2012 рік / [уклад.: О.В. Литвиненко, Л.Ж. Смельцова ; відп. за вип. В.С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2012. – 15 с.

Покажчик містить бібліографічну інформацію про періодичні видання, які отримує наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2012 році, систематизовані за розділами «Газети», «Журнали», «Місцева періодика», підрозділами «Українські», «Зарубіжні» й подані в алфавітному порядку. Вказана й періодичність виходу газет, журналів та підрозділи університету, в яких вони знаходяться.

Покажчик призначений для науковців, викладачів, студентів, працівників закладів та установ освіти, культури, а також усіх, хто цікавиться періодичною пресою.

Періодичні видання в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : поточний покажч. на 2013 рік / [уклад. Л. Ж. Смельцова ; відп. ред. В. С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2012. – 15 с.

Покажчик містить бібліографічну інформацію про періодичні видання, які отримує наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2013 році, систематизовані за розділами «Газети», «Журнали», «Місцева періодика», підрозділами «Українські», «Зарубіжні» й подані в алфавітному порядку. Вказана й періодичність виходу газет, журналів та підрозділи університету, в яких вони знаходяться.

Показчик призначений для науковців, викладачів, студентів, працівників закладів та установ освіти, культури, а також усіх, хто цікавиться періодичною пресою.

Просвітницький рух на Поділлі (1906-2011) : бібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [упоряд.: В.С. Прокопчук, О.Б. Комарницький, Т.М. Опря ; відп. ред. В.С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2012. – 76 с. – (Серія: Хмельниччина краєзнавча ; вип. 1).

Показчик містить бібліографічну інформацію про виникнення і діяльність Подільської «Просвіти», її внесок у духовне та культурно-освітнє життя України, гуртування й патріотичне виховання краян.

Розрахований на науковців, освітян, краєзнавців, усіх, хто цікавиться історією Поділля.

2013

Бібліографічні показники у фондах наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : метабібліографія / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: В.С. Прокопчук, В.М. Пархоменко, Г.В. Гайшук ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.), Л.В. Баженов та ін. ; бібліогр. ред. Т.М. Опря]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. – 176 с.

Бібліографічний показчик містить повний перелік бібліографічних видань з різних галузей знань, наявних у фондах наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вперше за багато років існування бібліотеки зібрано і систематизовано бібліографічні показники різної тематики, які хронологічно охоплюють період з 50-х рр. ХХ ст. по 2013 рік.

Видання адресоване працівникам бібліотек, науковцям, аспірантам, студентам, тим, хто цікавиться бібліографічним ресурсом наукової бібліотеки університету.

Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2013 рік / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [упоряд.: Т.М. Опря, Л.П. Савченко ; відп. ред. В.С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. – Вип. 8. – 83 с.

Видання містить довідковку і бібліографію про визначні події та ювілеї працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, які відзначатимуться 2013 року.

Матеріали і тези Подільських історико-краєзнавчих конференцій (1965-2010) : зведений каталог і покажч. змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: Г.В. Гайшук, Т.М. Опря, В.М. Пархоменко ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.), Л.В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. – 84 с. – (Серія «Хмельниччина краєзнавча» ; вип. 2).

Показчик розкриває зміст матеріалів дванадцяти Подільських історико-краєзнавчих конференцій. Видання містить бібліографічні відомості на статті, повідомлення з археології, історії, етнографії, літературознавства, фольклору, культури, економіки, природи Поділля, що висвітлюють різноманітні аспекти історії, теорії і методики краєзнавства, пам'яткознавства та музеєзнавства.

Розрахований на науковців, освітян, краєзнавців, культурологів й усіх тих, хто цікавиться історією рідного краю.

Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. – Вип. 3. – 328 с.

У науковому збірнику подано доповіді і повідомлення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Степан Сірополко – освітянин, науковець, бібліотекознавець», яка відбулася 21 червня 2012 року, а також бібліографію, рецензії, документи і матеріали, що стосуються діяльності наукової бібліотеки університету, проблем бібліотекознавства та книгознавства.

Теоретичні узагальнення і практичний досвід, відображені в них, можуть використовуватись працівниками бібліотек, викладачами та студентами навчальних закладів системи освіти і культури.

Періодичні видання в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : поточний показч. на 2014 рік / [уклад. Л.Ж. Смельцова ; відп. ред. В.С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. – 18 с.

Показчик містить бібліографічну інформацію про періодичні видання, які отримує наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2014 році, систематизовані за розділами «Газети», «Журнали», «Місцева періодика», підрозділами «Українські», «Зарубіжні» й подані в алфавітному порядку. Вказана й періодичність виходу газет, журналів та підрозділи університету, в яких вони знаходяться.

Показчик призначений для науковців, викладачів, студентів, працівників закладів та установ освіти, культури, а також усіх, хто цікавиться періодичною пресою.

Півстоліття на ниві освіти і науки України (до 75-річчя від дня народження і 50-річчя науково-педагогічної діяльності А.Ф. Суrowsого) : бібліогр. показч. / уклад. В.С. Прокопчук ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2013. – 75 с. : іл. – (Серія: Постаті в освіті і науці ; вип. 21).

Показчик розкриває життєвий шлях та науково-педагогічну діяльність Анатолія Феодосійовича Суrowsого, кандидата історичних наук, доцента кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, його науковий доробок.

Професор С.А. Копилов : біобібліогр. показч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад. В.С. Прокопчук ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – 64 с. : іл. – (Серія: Постаті в освіті і науці ; вип. 20).

Показчик розкриває життєвий шлях та науково-педагогічну діяльність ректора Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктора історичних наук, професора Сергія Анатолійовича Копилова, його науковий доробок.

2014

Періодичні видання доби Української революції 1917-1920 рр. у науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : бібліогр. показч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка,

Наук. б-ка ; [уклад.: В.С. Прокопчук, Н.Д. Крючкова, В.Ф. Биковська]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2014. – 34 с.

Бібліографічний покажчик укладено з метою інформування читачів про газети та журнали, видані на Поділлі та в інших містах у 1917–1920 рр., що зберігаються у відділі рідкісних видань наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Покажчик розрахований на науковців, освітян, студентів, усіх, хто цікавиться історією та розвитком преси.

Періодичні видання у фондах наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : бібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [упоряд.: В.С. Прокопчук, С.О. Кантлін ; відп. ред. В.С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2014. – 87 с.

Покажчик містить бібліографічну інформацію про періодичні видання, які зберігаються у фондах наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, систематизовані за розділами «Українські видання» та «Зарубіжні видання» й подані в хронологічному та алфавітному порядку. Вказано рік видання, наявні номери, періодичність виходу журналі та бібліотечні підрозділи університету, в яких вони знаходяться.

Покажчик призначений для науковців, викладачів, студентів, працівників закладів та установ освіти, культури, а також усіх, хто цікавиться періодичною пресою.

Професор В.Є. Берека : наук.-бібліогр. вид. / В.С. Прокопчук, Ю.В. Телячий. – Хмельницький, 2014. – 67 с. : іл.

У науково-бібліографічному виданні розкрито життєвий шлях і науково-педагогічну діяльність Віктора Євгеновича Береки – доктора педагогічних наук, професора, ректора Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Шевченкіана Хмельниччини : бібліогр. покажч. До 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: Т.М. Опря, В.М. Пархоменко, Н.О. Козак, Н.Д. Крючкова, Г.В. Гайшук ; редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2014. – 87 с. – (Серія: Хмельниччина краєзнавча ; вип. 1(3)).

Покажчик містить бібліографічну інформацію про праці науковців, краєзнавців, публікації журналістів Хмельниччини, в яких відображено роботу Т.Г. Шевченка в Київській археографічній комісії (1945-1947), перебування в м. Кам'янець-Подільському, про його сучасників-подільян, аналізується його творчість.

Розрахований на науковців, освітян, краєзнавців й усіх тих, хто цікавиться історією рідного краю.

2015

Наукові збірники історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зведений каталог і покажчик змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Наук. б-ка ; [уклад.: В.С. Прокопчук, Г.В. Гайшук ; редкол.: С.А. Копилов (голова) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. – 184 с. – (Серія: Хмельниччина краєзнавча ; вип. 2(4)).

Покажчик розкриває зміст наукових збірників, виданих історичним факультетом Кам'янець-Подільського національного університету імені Іва-

на Огієнка, зокрема – «Наукових праць історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (23 вип.), «Освіта, наука і культура на Поділлі» (20 вип.), «Вісника Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки» (6 вип.).

Розрахований на широке коло науковців – докторантів, аспірантів, магістрантів, студентів.

Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. – Вип. 4. – 396 с.

У науковому збірнику подано доповіді і повідомлення всеукраїнської науково-практичної конференції «Університетські бібліотеки в сучасному інформаційному просторі», яка відбулася 23 квітня 2015 року, а також рецензії, документи і матеріали, що стосуються діяльності бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, проблем бібліотекознавства та книгознавства.

Теоретичні узагальнення і практичний досвід, відображені в них, можуть використовуватись працівниками бібліотек, викладачами та студентами навчальних закладів системи освіти і культури.

До збірника включено 20 статей працівників бібліотеки К-ПНУ ім. Івана Огієнка.

Періодичні видання в бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : поточний покажч. на 2015 рік / [уклад. Л.Ж. Смельцова ; відп. ред. В.С. Прокопчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2015. – 11 с.

Покажчик містить бібліографічну інформацію про періодичні видання, які отримує бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2015 році, систематизовані за розділами «Газети», «Журнали», «Місцева періодика», підрозділами «Українські», «Зарубіжні» й подані в алфавітному порядку. Вказана періодичність виходу газет, журналів та підрозділи університету, в яких вони знаходяться.

Покажчик призначений для науковців, викладачів, студентів, працівників закладів та установ освіти, культури, а також усіх, хто цікавиться періодичною пресою.

2016

Наукові збірники філологічних факультетів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зведений каталог і покажчик змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [уклад. Г.В. Гайшук ; редкол.: С.А. Копилов (голова), Л.В. Климчук (відп. ред.), Л.М. Марчук та ін. ; бібліогр. ред. Т.М. Опря]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2016. – 244 с. – (Серія: Хмельниччина краєзнавча ; вип. 3(5)).

Покажчик розкриває зміст наукових збірників, виданих факультетом української філології та журналістики і факультетом іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, зокрема – «Наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки» (40 вип.), «Вісника Кам'янець-

Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки» (3 вип.), «Вісника Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Літературознавство» (2 вип.).

Розрахований на широке коло науковців, докторантів, аспірантів, магістрантів, студентів.

Періодичні видання в бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : поточний покажч. на 2016 рік / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, б-ка ; [уклад. Л.Ж. Смельцова ; відп. ред. Л.В. Климчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2016. – 13 с.

Покажчик містить бібліографічну інформацію про періодичні видання, які отримує бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2016 році, систематизовані за розділами «Газети», «Журнали», «Місцева періодика», підрозділами «Українські», «Зарубіжні» й подані в алфавітному порядку. Вказана й періодичність виходу газет, журналів та підрозділи університету, в яких вони знаходяться.

Покажчик призначений для науковців, викладачів, студентів, працівників закладів та установ освіти, культури, а також усіх, хто цікавиться періодичною пресою.

2017

Баженова Стефанія Едуардівна: вчений-історик, археолог, музеєзнавець, туризмознавець : наук.-довід. вид. (біобібліогр. покажч.) / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [уклад. Л.М. Бабій] ; редкол.: С.А. Копилов (голова), Л.В. Климчук (відп. ред.), Л.В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Вид-во «Абетка-Світ», 2017. – 112 с. :іл. – (Серія: Постаті в освіті і науці ; вип. 23).

До біобібліографічного покажчика увійшли матеріали, що розкривають наукову, педагогічну та громадську діяльність вченого-історика, археолога, культуролога, літературознавця, музеєзнавця, туризмознавця, академіка Академії вищої освіти України, доктора історичних наук, професора, провідного наукового співробітника Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України, завідувача кафедри туризму і готельно-ресторанної справи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Баженової Стефанії Едуардівни.

Видання особового фонду Павла Дорожінського, які зберігаються у фонді читального залу історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : бібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [уклад.: Г.В. Гайшук, Т.М. Опря ; редкол.: С.А. Копилов (голова), Л.В. Климчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2017. – 54 с.

До покажчика включена діаспорна історична та суспільно-політична література з особового фонду Павла Дорожінського, місцем збереження якої визначено читальний зал історичного факультету (всього 726 документів).

Періодичні видання бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : поточний покажч. на 2017 рік / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, б-ка ; [уклад. Л.Ж. Смельцова ; відп. ред. Л.В. Климчук]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2017. – 13 с.

Показчик містить бібліографічну інформацію про періодичні видання, які отримує бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2017 році, систематизовані за розділами «Газети», «Журнали», «Місцева періодика», підрозділами «Українські», «Зарубіжні» й подані в алфавітному порядку. Вказана й періодичність виходу газет, журналів та підрозділи університету, в яких вони знаходяться.

Показчик призначений для науковців, викладачів, студентів, працівників закладів та установ освіти, культури, а також усіх, хто цікавиться періодичною пресою.

Провідний вчений-історик України й талановитий педагог Валерій Степанович Степанков (до 70-річчя від дня народження та 50-річчя науково-педагогічної діяльності) : біобібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [уклад.: Н.Д. Крючкова, В.Ф. Биковська, Л.В. Гончарова ; редкол.: С.А. Копилов (голов. ред.), Л.В. Климчук (відп. ред.) та ін. ; бібліогр. ред. Т.М. Опря]. – Кам'янець-Подільський, 2017. – 88 с. – (Серія: Постаті в освіті і науці ; вип. 24).

Показчик містить список основних наукових праць та низку матеріалів, що розкривають життєвий і творчий шлях доктора історичних наук, професора, академіка Української академії історичних наук, завідувача кафедри всевітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Валерія Степановича Степанкова.

Видання розраховане на професійних істориків, викладачів, учителів, краєзнавців, студентів історичних факультетів.

2018

Авторитетний педагог, відомий історик, досвідчений керівник Анатолій Григорович Філінок (до 65-річчя від дня народження та 40-річчя педагогічної і наукової діяльності) : біобібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Бібліотека ; [уклад.: Н.Д. Крючкова, В.Ф. Биковська ; редкол.: С.А. Копилов (голов. ред.), Л.В. Климчук (відп. ред.), О.М. Завальнюк та ін. ; бібліогр. ред. Т.М. Опря]. – Кам'янець-Подільський : Друк. «Рута», 2018. – 138 с. – (Серія: Постаті в освіті і науці ; вип. 25).

Показчик містить список основних наукових праць та низку матеріалів, що розкривають життєвий і творчий шлях Анатолія Григоровича Філінока – доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Академії наук вищої освіти України, завідувача кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Видання розраховане на професійних істориків, викладачів, вчителів, краєзнавців, студентів історичних факультетів.

Видання особового фонду Павла Дорожинського, які зберігаються у бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : бібліогр. покажч. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; [уклад.: Г.В. Гайшук, Т.М. Опря ; редкол.: С.А. Копилов (голова), Л.В. Климчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2018. – 143 с.

Показчик складається з двох частин: 1. Видання особового фонду Павла Дорожинського, які зберігаються у фонді читального залу історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Іва-

на Огієнка; 2. Видання особового фонду Павла Дорожжинського, які зберігаються у фонді центрального абонементу бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Він містить перелік документів, переданих у фонд бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з особового фонду Павла Дорожжинського. Це спогади учасників та очевидців подій в Україні, суспільно-політичні, релігійно-навччі, художні та літературознавчі видання, що вийшли в Україні та за кордоном. Хронологічні межі виходу документів охоплюють період від початку ХХ ст. й до сьогодення (всього 1376 документів).

Інформ-реліз заходів бібліотеки до 100-річчя заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та 100-річчя бібліотеки університету / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Бібліотека ; уклад. Л.В. Климчук. – Кам'янець-Подільський, 2018. – 12 с.

Інформаційний реліз містить цикл просвітницьких заходів, приурочених 100-річчю заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та 100-річчю бібліотеки університету, які заплановано провести підрозділами бібліотеки упродовж 2018 року.

Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на 2018 рік. До 100-річчя заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та 100-річчя заснування університетської бібліотеки : довід.-біобібліогр. вид. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Бібліотека ; [уклад. Т.М. Опря ; редкол.: С.А. Копилов (голов. ред.), Л.В. Климчук (відп. ред.), І.М. Конет та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2018. – Вип. 9. – 104 с.

У календарі подано довідки про визначні події навчального закладу та ювілеї працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, які відзначатимуться 2018 року, а також біобібліографічні матеріали про ювілярів.

Видання адресовано науковцям, викладачам, студентам, вихованцям університету, краєзнавцям, усім, кому цікава історія Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2010-2017) : бібліогр. покажч. змісту / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Бібліотека ; [уклад.: Н.О. Козак, Т.М. Опря ; редкол.: С.А. Копилов (голова), Л.В. Климчук (відп. ред.), І.М. Конет та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2018. – Вип. 2. – 158 с.

У покажчику відображена бібліографія наукових праць учених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, вихованих на звітних наукових конференціях за підсумками науково-дослідної роботи упродовж 2010-2017 рр.

Розрахований на широке коло науковців – докторантів, аспірантів, магістрантів, студентів.

Періодичні видання у фондах бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : поточний покажч. на 2018 рік / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Бібліотека ; [уклад. Л.Ж. Смельцова ; відп. ред. Л.В. Климчук]. – Кам'янець-Подільський, 2018. – 12 с.

Покажчик містить інформацію про періодичні видання, які передплачує бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Іва-

на Огієнка у 2018 році, систематизовані за розділами «Газети», «Журнали», «Місцева періодика», підрозділами «Українські», «Зарубіжні» й подані в алфавітному порядку. У покажчику зазначено періодичність випуску газет й журналів та підрозділи університету, в яких вони знаходяться.

Покажчик призначений для науковців, викладачів, студентів, працівників закладів та установ освіти, культури, а також усіх, хто цікавиться періодичною пресою.

Рекомендації з пошуку публікацій та видань, що індексуються наукометричними базами даних, для учасників освітнього процесу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / уклад.: Л.В. Климчук, А.В. Кунцевич. – Кам'янець-Подільський, 2018. – 31 с.

Подано рекомендації щодо роботи з наукометричною базою даних Scopus. Наведено інформацію про саму базу: що таке Scopus, які видавництва входять в контент, як наповнюється база даних, як отримати доступ до неї, які вимоги до публікацій, які можливості користувачу надає Scopus. Охарактеризовано алгоритм пошуку необхідної інформації у базі даних, аналіз результатів пошуку, аналіз журналів за наукометричними показниками, інструменти пошуку для авторів публікацій тощо. Мета створення рекомендацій – у максимально спрощеній формі надати інформацію щодо проведення пошуку релевантної інформації у наукометричній базі Scopus.

Видання розраховане на широке коло науковців, докторантів, аспірантів, магістрантів, студентів.

Т. М. Опря,
завідувач інформаційно-бібліографічного відділу

НАШІ АВТОРИ

Адамовський Володимир Іванович, кандидат історичних наук, доцент кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Айвазян Олена Борисівна, кандидат історичних наук, директор наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Бабенко Жанна Валентинівна, викладач кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету.

Баланюк Тетяна Миколаївна, провідний бібліотекар відділу обслуговування наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Бережняк Олена Володимирівна, викладач кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету.

Биковська Вікторія Францівна, завідувач сектору читального залу історичного факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Бичко Оксана Миколаївна, завідувач інформаційного-бібліографічного відділу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Вартанович Надія Михайлівна, провідний методист Могилів-Подільської центральної районної бібліотеки.

Великосельська Ольга Михайлівна, завідувач науково-методичного відділу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Головенко Наталя Петрівна, директор Могилів-Подільської центральної районної бібліотеки Вінницької області.

Головко Лариса Василівна, завідувач відділу комплектування та наукової обробки документів бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету.

Грінішина Інна Іванівна, провідний бібліотекар читального залу №1 бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Дитинник Людмила Вікторівна, директор бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Завальнюк Олександр Михайлович, доктор історичних наук, професор кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, академік АНВО.

Льницька Тетяна Василівна, бібліограф I категорії науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка».

Климчук Людмила Вікторівна, кандидат історичних наук, директор бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Козак Наталія Олександрівна, провідний бібліограф інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Комарницький Олександр Борисович, доктор історичних наук, доцент кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, голова міської організації НСКУ.

Костенко Марина Степанівна, старший викладач кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету.

Крючкова Надія Дмитрівна, провідний бібліотекар відділу рідкісних видань бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Кунцевич Андрій Васильович, завідувач відділу електронних інформаційних ресурсів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Кучеренко Марина Вікторівна, завідувач відділу комплектування та наукової обробки документів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Литвиненко Олеся Валеріївна, завідувач відділу комплектування та наукової обробки документів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Лубчинський Андрій Анатолійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Луцишина Тетяна Степанівна, старший лаборант, викладач кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету.

Мацей Оксана Олександрівна, заступник директора наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Мельник Тетяна Борисівна, завідувач сектору абонементу навчальної літератури та реєстрації користувачів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Молчанова Світлана Артемівна, завідувач сектору відділу обслуговування наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

Опря Тамара Миколаївна, завідувач інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Панасюк Тетяна Геннадіївна, завідувач відділу обслуговування користувачів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Покалюк Вадим Вікторович, викладач коледжу Подільського державного аграрно-технічного університету.

Прокопчук Віктор Степанович, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент УАІН.

Ребенок Валентин Володимирович, аспірант Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Резнічук Людмила Василівна, завідувач відділу абонементів та читальних залів бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ростальна Ганна Петрівна, завідувач сектору каталогізування бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету.

Рубан Алла Іванівна, науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Салюк Лілія Іванівна, завідувач сектору читальних залів відділу абонементів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Синиця Надія Миколаївна, учений секретар Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки, голова Хмельницького обласного відділення ВГО «Українська бібліотечна асоціація».

Ситник Людмила Василівна, завідувач сектору центрального абонементу бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Сілкова Галина Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету.

Сологуб Тамара Володимирівна, завідувач сектору читального залу педагогічного факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Толочко Світлана Євгенівна, завідувач відділу обслуговування користувачів наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.

Трачук Людмила Федорівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету.

Фастішевська Клавдія Михайлівна, завідувач бібліотеки Хмельницького політехнічного коледжу Національного університету «Львівська політехніка».

Фоміних Валентина Василівна, завідувач відділу комплектування та наукової обробки документів наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Циганок Ольга Миколаївна, провідний бібліотекар сектору наукової бібліографії Подільського державного аграрно-технічного університету.

Чабан Катерина Анатоліївна, директор Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки.

Чорна Любов Петрівна, провідний бібліотекар науково-методичного відділу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Шасвська Ольга Володимирівна, провідний бібліотекар наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Шевченко Віра Борисівна, бібліограф II категорії науково-методичного відділу наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.

Шевчук Василина Анатоліївна, бібліотекар I категорії бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Шекенева Валентина Іванівна, головний бібліотекар інформаційно-бібліографічного відділу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Шквір Марія Ярославівна, бібліотекар II категорії науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка».

Ярмолюк Анжела Григорівна, т. в. о. завідувача відділу наукової інформації та бібліографії Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

НАУКОВІ ПРАЦІ

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство

ВИПУСК 5

Підписано до друку 20.11.2018 р. Гарнітура «Таймс».
Папір офсетний. Друк різнографічний.
Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 15,6. Обл.-вид. арк. 22.
Тираж 70. Зам. № 830.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Надруковано в Кам'янець-Подільському національному
університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.